

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (KLİNİK PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

BAĞLANMADAN PSİKOLOJİK BELİRTİLERE GİDEN YOLLAR:

ZİHİNSELLEŞTİRME AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Doktora Tezi

Gülşen KAYNAR

Ankara, 2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (KLİNİK PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

**BAĞLANMADAN PSİKOLOJİK BELİRTİLERE GİDEN YOLLAR:
ZİHİNSELLEŞTİRME AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

Doktora Tezi

Gülşen KAYNAR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (KLİNİK)
ANABİLİM DALI

BAĞLANMADAN PSİKOLOJİK BELİRTİLERE GİDEN YOLLAR:
ZİHİNSELLEŞTİRME AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün

<u>Adı ve Soyadı</u>	Tez Jürisi Üyeleri	<u>İmzası</u>
1. Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün	
2. Prof. Dr. Hatice Gülsen Erden	
3. Prof. Dr. Okan Cem Çirakoğlu	
4. Prof. Dr. Özden Yalçinkaya Alkar	
5. Dr. Öğr. Üyesi Cihat Çelik	

Tez Sınavı Tarihi
22.06.2021

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Ayşegül Durak BATIGÜN danışmanlığında hazırladığım “Bağlanmadan Psikolojik Belirtilere Giden Yollar: Zihinselleştirme Açısından Bir Değerlendirme (Ankara, 2021)” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Gülşen KAYNAR

TEŞEKKÜR

Tez sürecimin başından sonuna bilgisini ve desteğini eksik etmeyen, bu uzun ve zorlu süreci kolaylaştıran tez danışmanım Prof Dr Ayőegöl Durak Batıgölne çok teşekkür ederim. Tez jürimde yer almayı kabul eden ve değerli katkılar sağlayan Prof Dr Hatice Gülsen Erden, Prof Dr Okan Cem Çırakoğlu, Prof Dr Özden Yalçınkaya Alkar ve Dr Öğr Üyesi Cihat Çelik'e teşekkür ederim.

Lisans eğitimimden doktora eğitimimin sonuna kadar 14 yıl boyunca derslerini aldığım, deneyimlerinden faydalandığım, akademik hayatımı inşa etmemde katkısı olan Prof Dr Hatice Gülsen Erden, Prof Ayőegöl Durak Batıgöl, Prof Dr Nilhan Sezgin, Prof Dr Şennur Tutarel Kışlak, Doç Dr Banu Yılmaz ve Ankara Üniversitesi Psikoloji bölümünün tüm değerli hocalarına teőekkürlerimi sunuyorum.

Doktora eğitimim sırasında 2214-A programı kapsamında the City University of New York'ta (CUNY) araştırma yürütme imkanı sağlayan TÜBİTAK'a sağladığı destekten dolayı çok teşekkür ederim.

Dr Elliot Jurist'e yürekten teşekkür ederim. CUNY'ye ziyaretçi araştırmacı olarak beni kabul ettiği için, akademik bakışımı derinleştirdiği için ve kapsayıcı tavrı için minnettarım.

(Heartfelt thanks Dr Elliot Jurist! I am grateful to him for accepting me as a visiting scholar at CUNY, for deepening my academic perspective, and for his inclusiveness.)

Beni zihinselleştirme kavramı ile tanıştıran değerli Dr Neslihan Rugancı'ya sonsuz teőekkülerimi sunuyorum.

Doktora yıllarımı değerli eşlikleriyle hatırlayacağım sevgili dostlarım İpek Şenkal Ertürk, Serel Akdur Çiçek, Nağme Gör, Büşra Aslan Cevheroğlu, Burcu Kömürcü Akik ve Bağdat Deniz Kaynak'a paylaştığımız tüm anlar için teşekkür ederim.

Sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
1.1. Bağlanma Kuramı.....	5
1.1.1. Yaşam boyu bağlanma: Değişim mümkün mü?	7
1.1.2. Ergenlikte Bağlanma	11
1.1.3. Bağlanma Organizasyonunun/Temsillerinin/Biçimlerinin Ölçümlerindeki Farklılıklar	15
1.2. Zihinselleştirme Kavramı	21
1.2.1. Zihinselleştirmenin Gelişimi	26
1.2.2. “Zihinselleştirilmiş Duygulanım”: Duyguları Zihinselleştirme ve Duygu Düzenleme.....	33
1.3. Zihinselleştirme ve Bağlanma Kuramı	35
1.3.1. Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımı: Zihinselleştirmenin Rolü .	37
1.3.2. Ebeveyn Zihinselleştirme Becerisi.....	41
1.4. Zihinselleştirmenin Kuşaklararası Aktarımı	44
1.4.1. Zihinselleştirmenin Kuşaklararası Aktarımına Dayalı Gelişimsel Psikopatoloji Modeli	47
1.4.2. Ergenlerde Psikopatoloji ve Zihinselleştirme	50
1.5. Araştırmanın Amacı.....	54
YÖNTEM.....	57
2.1. ÖN ÇALIŞMA.....	57
2.1.1. Örneklem.....	57
2.1.2. Veri Toplama Araçları	58
2.1.3. İşlem	61
2.1.4. İstatistiksel Analiz	62
2.2. ANA ÇALIŞMA.....	63
2.2.1. Örneklem.....	63
2.2.2. Veri Toplama Araçları	65

2.2.3. İşlem.....	70
2.2.4. İstatistiksel Analiz.....	71
BULGULAR	73
3.1. ÖN ÇALIŞMA.....	73
Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen Formu'nun Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular	
3.1.1. Geçerlik Bulguları.....	73
3.1.2. Güvenirlik Bulguları	76
3.1.3. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular	76
3.2. ANA ÇALIŞMA.....	77
3.2.1. Ön Analizler	77
3.2.2. Değişkenler Arası İlişkilerin Değerlendirilmesi	80
3.2.3. Yapısal Eşitlik Model Testi.....	85
3.2.4. Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımının İncelenmesi.....	97
Ebeveyn Ergen İlişki Niteliğini Yordayan Değişkenler.....	97
Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımında Düzenleyici Mekanizmalar	99
TARTIŞMA.....	103
3.1. ÖN ÇALIŞMA.....	103
3.1.1. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen Formunun (YİÖ-E) Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulguların Tartışılması	103
3.1.1. Sınırlılıklar	108
3.1.2. Sonuç.....	109
4.2. ANA ÇALIŞMA.....	110
4.2.1. Araştırmadaki Değişkenler Arası İlişkilerin Tartışılması	110
4.2.2. Yapısal Eşitlik Modelinin Tartışılması	119
Ergenlerde Zihinselleştirmenin Kuşaklararası Aktarımına Dayalı Psikopatoloji Modeli	
Doğrudan ve Dolaylı Etkilerin Tartışılması.....	120
Seri Dolaylı Etkilerin Tartışılması	126

4.2.3. Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımına Yönelik Bulguların Tartışılması.....	128
Ebeveyn Ergen İlişki Niteliğini Yordayan Değişkenlerin Tartışılması.....	129
Güvenli Bağlanmanın Aktarımında Düzenleyici Mekanizmalara İlişkin Bulguların Tartışılması.....	131
4.2.4. Sınırlılıklar ve Öneriler	134
4.2.5. Sonuç ve Klinik Çıkarımlar.....	136
ÖZET	139
ABSTRACT	141
KAYNAKLAR.....	143
EKLER	166
Ek 1. YİÖ-E Temel Bileşenler Analizi Özdeğer Grafiği (Scree-Plot).....	166
Ek 2. YİÖ-E'ye ilişkin faktör yükleri	167
Ek 3. Bilgilendirilmiş Onam Formu-Ergen Formu.....	167
Ek 4. Bilgilendirilmiş Onam Formu-Veli Formu	169
Ek 5. Demografik Bilgi Formu-Ergen	170
Ek 6. Demografik Bilgi Formu-Anne	172
Ek 7. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen.....	174
Ek 8. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Kısa Form	178
Ek 9. Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği-İlgi ve Merak Alt Boyutu	178
Ek 10. Ana Babaya Bağlanma Ölçeği.....	180
Ek 11. Kısa Semptom Envanteri.....	181
Ek 12. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II	182
Ek 13. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği.....	184
Ek 14. Ebeveyn Ergen İlişki Niteliği	191
Ek 15. Temel Empati Ölçeği.....	192

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Bağlanmaya İlişkin Yaygın Kullanılan Sınıflandırmalar	15
Tablo 2. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular	58
Tablo 3. Ergen ve Anne Katılımcıların Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler...	64
Tablo 4. YİÖ-E'nin Madde Havuzuna İlişkin Paralel Analiz Sonuçları	74
Tablo 5. YİÖ-E Toplam Puanı ile ABBÖ, TEÖ ve DDGÖ Puanları Arasındaki Korelasyonlar.....	75
Tablo 6. Psikolojik Belirti Düzeyi Düşük ve Yüksek Bireylerin Zihinselleştirme Puanları Açısından Karşılaştırılması	76
Tablo 7. Araştırma Değişkenlerinin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	78
Tablo 8. Betimleyici İstatistikler	79
Tablo 9. Ergen Katılımcıların Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	81
Tablo 10. Anne Katılımcıların Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	82
Tablo 11. Ergen ve anne katılımcıların ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayıları	84
Tablo 12. Ölçüm Modeli Uyum İndeksi Değerleri.....	91
Tablo 13. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İndeksi Değerleri	92
Tablo 14. Dışsal Değişkenlerin (Exogenous Variable) İçsel Değişkenler (Endogenous Variables) Üzerindeki Etkileri.....	95
Tablo 15. Seri Dolaylı Etkiler.....	97
Tablo 16. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği-Olumlu İlişkiyi Yordayan Değişkenler.....	98
Tablo 17. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği-Olumsuz İlişkiyi Yordayan Değişkenler.....	98
Tablo 18. Çocuğun Ebeveynine Güvenli Bağlanmasını Yordayan 3 Yönlü Düzenleyici Model.....	101

ŞEKİLLER

Şekil 1. Yetişkinler için bağlanmada bireysel farklılıkların iki boyutlu modeli.....	18
Şekil 2. Çocuklarda psikopatolojinin gelişimi için zihinselleştirmeye dayalı kuramsal bir model.....	48
Şekil 3. Sharp ve Fonagy (2008) tarafından önerilen model.....	87
Şekil 4. Hipotez edilen model.	88
Şekil 5. Ölçüm modeli.....	90
Şekil 6. Yapısal eşitlik modeli	93
Şekil 7. Güvenli bağlanmanın kuşaklararası aktarımında çocuk zihinselleştirme ve anne psikolojik belirtilerin düzenleyici rolüne ilişkin önerilen model.	99
Şekil 8. Annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuğun ebeveyne güvenli bağlanması arasındaki ilişkide çocuğun zihinselleştirme ve annenin psikolojik belirti düzeylerinin düzenleyici etkileri.	102
Şekil 9. Ergenlerde psikolojik belirtilerin gelişimi için test edilen iki gelişimsel yol.	127

BÖLÜM I

GİRİŞ

Erken dönem yaşantıların uzun süreli etkilerine yönelik geliştirilen güçlü kuramlardan biri Bowlby'in (1969/1982) bağlanma kuramıdır. Bağlanma kuramına (Bowlby, 1969/1982) göre, bebek ve bakım veren arasındaki etkileşimler, bebeğin hayatta kalmasını sağlayan türden ilişkinin geliştiği bir 'bağlanma sistemi' yaratır. Bu bağlanma sisteminin evrimsel rolü insan yavrusunu fiziksel olarak korumanın ötesine geçmektedir. Bebek ve bakım veren arasındaki erken dönem bağlanma ilişkisi güvenlik hissi sağlar; bunun yanı sıra bebeğin zihninin gelişmesine hizmet eder. Bağlanma diğer insanlarla birlikte yaşamamızı sağlayan sosyal-bilişsel becerilere hizmet eden beyin süreçlerini geliştirmektedir (Fonagy ve Allison, 2013).

Bu sosyal-bilişsel becerilerden biri *zihinselleştirme*dir. Fonagy ve arkadaşları (Fonagy, Gergely, Jurist ve Target, 2002) bağlanma kuramı, zihin kuramı, sosyal biliş ve duygu üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen bulguları bütünleştirerek bağlanma temelli bir zihinselleştirme modeli önermiştir. Bu modele göre, bebeklikten itibaren çocuklar kendi öznel deneyimlerine ilgi duyan, onların davranışlarını zihinsel durumları açısından yorumlayan ebeveynlerle etkileşimler içinde zihinlerini keşfeder ve öğrenirler (Slade ve ark., 2005b). *Zihinselleştirme* kişinin kendisinin ve diğerlerinin duygu, niyet, arzu gibi zihinsel durumlarını anlayabilme kapasitesine işaret eder (Fonagy ve ark., 2002). Kuramın temel önermelerinden biri, zihinselleştirmenin gelişimi erken dönem ilişkilerin niteliğine, bakım verenin duygusal erişilebilirliğine ve bebeğin öznel deneyimlerinin bakım veren tarafından ne ölçüde yansıtıldığına, başka bir ifadeyle bebek ve bakım veren arasındaki bağlanma ilişkilerine bağlıdır (Fonagy ve ark., 2002; Luyten, Mayes, Nijssens ve Fonagy, 2017a).

Bağlanma ilişkilerinde zihinselleştirme kapasitesinin kökenlerine yönelik güncel yaklaşımlar bebek ve bakım veren arasındaki etkileşimlerin altında yatan içsel mekanizmalara odaklanmaktadır (Borelli, John, Cho ve Suchman, 2016). Bu mekanizmalar arasında *bakım verenin kendi zihinselleştirme kapasitesi* alanyazında büyük ilgi görmektedir. Bakım verenin zihinselleştirmesi çocuğun davranışlarını zihinsel durumları açısından anlama kapasitesini ifade eder (Luyten ve ark., 2017a; Slade, Grienenberger, Bernbach, Levy, ve Locker, 2005a). Bu kapasitenin bebeğin bağlanma ile ilgili ihtiyaçlarına duyarlı ve uygun bir şekilde yanıt vermesine izin verdiği; böylece bakım veren duyarlılığının temelini oluşturduğu düşünülmektedir (Kelly, Slade ve Grienenberger, 2005; Rostad ve Whitaker, 2016).

Söz konusu kuramsal varsayımların sentezi iki şeyi önermektedir: Ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi (1) kendi bağlanma öyküsünün bir yan ürünü olabilir (Fonagy, Steele, Steele, Moran ve Higgitt, 1991a) ve (2) ebeveyn duyarlılığının altında yatan faktörlerden biri olarak çocuğun bağlanma organizasyonuna katkıda bulunabilir (Fonagy ve ark., 2002; Fonagy, Steele ve Steele, 1991b; Kelly ve ark., 2005). Böylece, kuramsal olarak zihinselleştirme kapasitesi bakım verenin bağlanma temsillerinin çocuğun bağlanma organizasyonuna aktarılmasını sağlayan aracı mekanizma olarak önerilmektedir (Slade ve ark., 2005a). Daha önceki yıllarda bağlanmanın kuşaklararası aktarımındaki mekanizmaları anlamaya çalışan araştırmacılar ebeveyn duyarlılığına odaklanmış ve ebeveyn duyarlılığının yetişkin ve bebek bağlanması arasındaki ilişkiyi açıklamada yetersiz kaldığını görmüşlerdir (bkz., van Ijzendoorn, 1995). Bu nedenle, çocuklarda güvenli bağlanmanın gelişimini teşvik eden doğrudan annenin bağlanma temsilleri, duygusal erişilebilirliği veya duyarlılığı değil zihinsel durumlara odaklanan bir sosyalleşme bağlamıdır (Fonagy, Gergely ve Target, 2007; Luyten, Campbell, Allison ve Fonagy, 2020). Bebeklerin ebeveynlerini inceleyen araştırmalar, ebeveyn zihinselleştirme kapasitesini hem ebeveynin hem de çocuğun bağlanma güvenliği ile

ilişkilendirerek ve ebeveyn-çocuk bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstererek kuramsal zihinselleştirme modellerini desteklemiştir (Kelly ve ark., 2005; Slade ve ark., 2005a). Ancak, alanyazında ebeveyn zihinselleştirme kapasitesine yönelik giderek artan ilgiye rağmen, günümüze kadar yürütülen çoğu araştırmanın bebeklik dönemi çalışmalarıyla sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu araştırmanın temel amaçlarından biri, ergenlik döneminde güvenli bağlanmanın kuşaklararası aktarımında zihinselleştirmenin rolünün incelenmesidir.

Kuram ve araştırmalar ebeveyn zihinselleştirme kapasitesinin sadece bağlanmanın kuşaklararası aktarımında rol oynayan aracı bir mekanizma olmadığını; aynı zamanda ebeveynin kendi bağlanma öyküsünden çocuğun psikolojik/psikopatolojik gelişimine giden gelişimsel yollarda önemli bir mekanizma olduğunu ileri sürmektedir (Sharp ve Fonagy, 2008). Güncel gelişimsel psikopatoloji modelleri, erken bağlanma ilişkilerinin çocuğun psikopatolojik gelişimi üzerindeki etkilerini ebeveynden çocuğa aktarılan mekanizmalar ile; özellikle zihinselleştirmede aktarılan sınırlılıklar ile açıklamaktadır (Fonagy ve Luyten, 2009; Luyten ve ark., 2020; Sharp ve Fonagy, 2008). Bakım verenin kendi bağlanma öyküsü bağlamında çocuğun deneyimini anlayabilme ve yansıtabilme becerisi, yani zihinselleştirme becerisi çocuğun kendi deneyimlerini zihinselleştirebilmesi ve duygu düzenlemeyi öğrenmesi için ona yardımcı olan güçlü bir mekanizma olurken (Fonagy ve ark., 2002), bu becerideki yetersizliğin ise çocuğun zihinselleştirme ve duygu düzenleme güçlükleri yaşamasına neden olarak çeşitli psikolojik belirtiler geliştirmesinde bir risk faktörü olacağı öngörülmektedir (Sharp ve Fonagy, 2008; Sharp ve ark., 2009). Alanyazında zihinselleştirmedeki güçlüklerin psikopatoloji ile ilişkisi özellikle yetişkinlik döneminde güçlü kanıtlarla belgelenmiştir (kapsamlı bir derleme için bkz., Katznelson, 2014). Ancak, yetişkinlikteki psikopatolojinin önemli bir kısmının ergenlik döneminde başladığı göz önüne alındığında (Kessler ve ark., 2005), psikopatolojinin ergenlik dönemindeki gelişiminin ve bu

gelişimdeki öncüllerin incelenmesi önemli görünmektedir. Bu gelişimsel öncüller ebeveynin bağlanma öyküsü, zihinselleştirme kapasitesi, çocuğun bağlanma organizasyonu, zihinselleştirme kapasitesi, duygu düzenleme süreçleri arasındaki bir etkileşimi içermektedir. Bununla birlikte, bu etkileşimlerin farklı gelişimsel dönemlerde nasıl işlediğinin anlaşılması için daha fazla bulguya ihtiyaç vardır. Biyolojik sistemlerde ve kişilerarası ilişkilerde hızlı değişimlerin eşlik ettiği ve bu hızlı değişimlerin psikolojik uyumda önemli derecede zorluklar yarattığı ergenlik dönemi (Kessler ve ark., 2005; Kessler ve Wang, 2008; Paus, Keshavan ve Giedd, 2008) incelenmesi gereken önemli bir ara dönemdir. Bu araştırmada, ikinci olarak bağlanma ve zihinselleştirmeye dayalı gelişimsel bir psikopatoloji modelinin (Sharp ve Fonagy, 2008) ergenlik döneminde incelenmesi amaçlanmıştır.

Ergenlik dönemi temel biyolojik ve kişilerarası ilişkilerdeki değişimlerin getirdiği bir “kriz” dönemi olarak tanımlansa da beyin ve bilişsel gelişimindeki önemli ilerlemeler (Paus, 2010) ergenlerin diğerlerinin duygularına ve ihtiyaçlarına ilişkin daha karmaşık bir anlayış geliştirmelerine izin vermektedir (Shaver, Mikulincer, Gross, Stern ve Cassidy, 2016). Aynı zamanda, güvenli bağlanma ve bununla beraber gelen zihinselleştirme, duygu düzenleme becerileri ile ergenlerin bu dönemi daha yumuşak ve uyumlu atlatabildiği görülmektedir (Allen, Porter, McFarland, McElhaney ve Marsh, 2007; Benbassat ve Priel, 2012). Güvenli bağlanma ergenlerin ailelerinden kopmadan özerklik geliştirebilmelerini sağlarken (Allen ve Tan, 2016); zihinselleştirme hem ebeveynlere ergen çocuklarının yaşadıkları değişimleri ve bu değişimlere tepki olarak kendi deneyimledikleri duygu ve düşünceleri anlamalarında hem de ergenlere, onların deneyimledikleri gelişimsel değişimlerle baş etmelerinde yardımcı olmaktadır (Benbassat ve Priel, 2012).

İzleyen bölümde, ilk olarak bağlanma kuramının temel varsayımları aktarılmış ve ergenlik döneminde bağlanma konusu detaylandırılmıştır. Ardından, bağlanmanın kuşaklararası aktarımını inceleyen ilk çalışmalarda kavramsallaştırılan zihinselleştirme kapasitesi ve gelişimine ilişkin kuramsal ardalardan aktarılmıştır. Daha sonra, bağlanmanın kuşaklararası aktarımında zihinselleştirmenin rolüne değinilerek ergenlerde psikopatolojiye giden zihinselleştirme temelli gelişimsel model gözden geçirilmiştir. Son olarak, aktarılan kuram ve görgül araştırmalar ışığında araştırmanın amacı açıklanmıştır.

1.1. Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramına (Bowlby, 1969/1982) göre, çocuğun kendisine ve diğerlerine ilişkin inançlarını şekillendiren erken dönem yaşantılar, yaşamın ilerleyen yıllarında bağlanma davranışlarını düzenleyerek sosyal gelişimi, kişilerarası ilişkileri ve psikolojik sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bakım verenle tekrarlanan etkileşimler bebeklerin ne bekleyeceklerini ve buna göre davranışlarını belirlemektedir. Bu beklentiler kendilik ve bağlanma figürüyle ilişkili bilişsel temsilleri ortaya çıkarmaktadır. '*İçsel çalışan modeller (internal working models)*' olarak adlandırılan bu bilişsel temsiller Bowlby'nin kuramının temelini oluşturmaktadır. Bowlby'e (1973) göre bu modeller bakım verenin ne kadar ulaşılabilir ve güvenilir olduğuna göre ve diğerleri gözünden bebeğin kendisini ne kadar değerli görüp görmediğine göre gelişmektedir (Bowlby, 1973).

Tarihsel olarak, bağlanma kuramı Bowlby'nin içsel çalışan modelleri formülasyonundan Main'in "temsil düzeyi"ne evrilmiştir. Bowlby, çalışan modelleri dış gerçekliğin doğrudan içselleştirilmesi olarak görme eğilimindeyken, Mary Main (1985) bunların dış gerçekliğin temsilleri olduğu fikrini ortaya atarak bağlanma kuramını nesne ilişkileri kuramına yaklaştırmıştır. Dolayısıyla, çalışan modellerin zihinsel temsiller olarak yeniden kavramsallaştırılması, bağlanma kuramının insan doğasının karmaşıklığını ve öznelliğini daha fazla kapsamasına izin vermiştir (Jurist, 2005; Fonagy ve Campbell, 2015; Main, Kaplan ve Cassidy, 1985).

Bağlanma kuramına (Bowlby, 1969/1982) göre, bebekler kendilerini fiziksel veya psikolojik tehditlerden koruyan, onlara güvenlik sağlarken çevreyi keşfetmelerini destekleyen ve duygularını etkili bir şekilde düzenlemeyi öğrenmelerinde onlara yardımcı olan diğerlerine (*bağlanma figürleri*) yakınlık sağlayıcı bir davranış repertuarıyla (*bağlanma davranışları*) doğmaktadırlar. Bağlanma kuramının temel sayıltılarından biri bebek sıkıntılı olduğunda rahatlamak ve yeniden güvende hissetmek için bakım vereni bir *güvence üssü* olarak; ihtiyaç hissettiğinde bakım verene ulaşacağından emin olduğunda ise keşif için ayrılıp geri döndüğü *güvenli bir sığınak* olarak görür.

Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) bağlanma davranışlarını gözlemlemek için yabancı bir ortamda bebeği bakım vereninden ayırarak bağlanma sistemini etkinleştirdikleri bir laboratuvar çalışması tasarlamışlardır. “Yabancı ortam” olarak adlandırılan bu gözlem çalışmasında araştırmacılar bebeklerin anneden bir süre ayrı kaldıktan sonra annenin geri dönmesine nasıl tepki verdiklerini gözlemlemişlerdir. Bu gözlemler sırasında, bebeğin ne kadar yakınlık aradığı, anneyle temas kurduğunda ne kadar rahatlatıldığı ve bakım verenin keşif davranışlarını ne kadar kolaylaştırdığıyla ilgilenmişlerdir. Ainsworth ve arkadaşları (1978), hem ev gözlemleri hem de laboratuvar çalışmalarıyla bebeklerin bağlanma örüntülerini üç gruba ayırmışlardır: (a) güvenli (b) kaygılı-kararsız ve (c) kaçınmacı. Güvenli bağlanan bebekler annesi odadan ayrıldığında huzursuz olurken geri döndüğünde bunu mutlulukla karşılayıp rahatlamış ve ortamı keşfetmeye yönelmiştir. Kaygılı-kararsız bağlanan bebekler ise anne ortamdaki ayrıldığında buna kaygı ve kızgınlıkla tepki vermiş; geri döndüğünde ise çok zor yatmıştır. Kaçınmacı bağlanan bebeklerin ise annenin hem ayrılmasına hem de geri dönüşüne tepki vermediği ve ilgisiz kaldığı görülmüştür. Bununla birlikte, Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) yaptıkları ev gözlemleri, bağlanma sistemindeki davranışlar takımının annenin tepkiselliği, ulaşılabilirliği gibi özellikleri tarafından düzenlendiğini doğrulamıştır. Güvenli bağlanan bebeklerin anneleri tutarlı bir şekilde ulaşılabilir olup

olumlu tepkiler verirken, kaçınmacı bağlanan bebeklerin anneleri tutarlı bir şekilde bebeklerinin yakınlık ihtiyacını reddetmişlerdir. Kaygılı-kararsız bağlanan bebeklerin anneleri ise tutarsız bir şekilde tepkisellik göstermiş; bazen ulaşamaz bazen de aşırı müdahaleci olmuşlardır.

Bağlanma sistemi yaşamın erken yıllarında oldukça önemli olmasına rağmen Bowlby (1988) bu sistemin yaşam boyu aktif olduğunu ve ihtiyaç anlarında yakınlık aramaya ilişkili düşünce ve davranışları ortaya çıkardığını ileri sürmüştür. Bowlby'nin bu önerisi ise daha sonra *yetişkin bağlanmasının* kavramsallaştırılmasında araştırmacılara ön ayak olmuştur (Shaver ve Mikulincer, 2009).

1.1.1. Yaşam boyu bağlanma: Değişim mümkün mü?

Çocukluk döneminde bağlanma deneyimleri ile şekillenen bilişsel modellerin yetişkinin bağlanma biçiminde kalıcı bireysel farklılıklar yaratarak zaman içinde görece sabit kaldığı düşünülmektedir (örn., Ainsworth ve ark., 1978; Hazan ve Shaver, 1987). Bebeklik döneminde bağlanma figürü temel bakım veren (anne, baba, büyükanne, büyükbaba, aynı zamanda daha büyük kardeşler veya bakıcılar) iken, yaşamın ilerleyen yıllarında yakınlık ve duygusal destek aranan kişilerin farklılaştığı ve bağlanma figürünün ergenlik döneminde akranlara, yetişkinlik döneminde ise romantik eşe kaydığı düşünülmektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Diğer yandan, akademik ortamda öğretmen ya da klinik ortamda terapist de kişinin destek ve rahatlık sağladığı potansiyel kaynaklar olarak bir bağlanma figürü işlevi görebilir. Ayrıca, gruplar, kurumlar veya sembolik karakterlerin (örn., Tanrı, Buda vb.) de bağlanma figürü yerine geçebileceği gibi Bowlby (1969/1982) tüm bu gerçek ya da sembolik nesnelere oluşan grubu *bağlanma figürlerinin hiyerarşisi* olarak tanımlamaktadır (Shaver ve Mikulincer, 2009). Hazan ve Shaver (1994) romantik ilişkiyi bir bağlanma süreci olarak değerlendirmiş ve yetişkinlikteki bağlanma örüntülerinin Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) yaptıkları

sınıflandırmayla benzer olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bebeklik ve çocukluk dönemindeki ilk bağlanma örüntüleri bakım verenin eylemlerine doğrudan tepki olarak gelişirken, yetişkin bağlanma örüntüleri çocukluk deneyimleri üzerine kurulan içsel çalışan modellerden oluşmakta ve yetişkinlerin yeni bağlanma ilişkileri kurma yeteneğini önemli ölçüde etkilemektedir (McConnell ve Moss, 2011). Böylece, bağlanma kuramına (Bowlby, 1988; Fraley ve Shaver, 2000; Hazan ve Shaver, 1987) göre bağlanma deneyimleri öyküsü ve bunun sonucunda gelişen içsel çalışan modeller yetişkinlerin *bağlanma biçimlerinde* kalıcı bireysel farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Bağlanma biçimleri ise kişilerarası etkileşimlerdeki ve yakın ilişkilerdeki beklenti, ihtiyaç, duygu ve davranışlardan oluşan kalıcı örüntüler olarak kavramsallaştırılmıştır (Hazan ve Shaver, 1987). Bağlanma biçimi kişinin belli bir ilişkisine özgü olabileceği (*ilişkiye özgü biçim/relationship-specific style*) gibi daha genel bir düzeyde bütün ilişkilerindeki (*global biçim/global style*) zihinsel süreçlerini ve davranışlarını belirleyebilir (Shaver ve Mikulincer, 2009).

Bowlby'e (1973) göre bağlanma "beşikten mezara" insan davranışının bütünleyici bir parçasıdır. Bununla birlikte, yaşam boyu devam eden ve değişime dirençli olduğu düşünülen bu zihinsel modellerin diğer bilişsel yapılar gibi ne kadar sabit kalıp ne kadar değiştiği konusu hala tartışmalı görünmektedir. Yaşamın erken döneminde bakım verenle kurulan ilişkiye bir uyum olarak gelişen bebeklik bağlanma organizasyonu ile yetişkinlik dönemi bağlanma temsilleri arasında orta düzeyde bir süreklilik söz konusudur (Raby, Steele, Carlson ve Sroufe, 2015). Nitekim bebeklikten yetişkinliğe kadar bağlanma örüntülerindeki değişimi ele alan boylamsal çalışmalarda katılımcıların en azından bir kısmının bebeklikte yer aldığı bağlanma grubundan başka bir gruba geçtiği gözlenmiştir. Örneğin bir çalışmada, bebekken değerlendirilen katılımcıların sadece %38'inin 19 yaşta aynı bağlanma grubunda kaldığı; böylelikle bebeklik ve yetişkinlik arasında bağlanma örüntüleri açısından anlamlı bir süreklilik olmadığı gözlenmiştir (Weinfield, Sroufe ve

Egeland, 2000). Bu bulguyla uyumlu başka bir çalışmada ise, 12 aylıkken katılımcıların %62'si güvenli olarak sınıflandırılırken, ergenlikte sadece %30'u güvenli olarak sınıflandırılmıştır (Aikens, Howes ve Hamilton, 2009). Aynı çalışmanın sonuçlarına göre katılımcıların sadece %25'inin ergenlikte aynı bağlanma örüntüleri gösterdiği gözlenmiştir.

Çalışan içsel modellerin sabit olup olmadıkları sorusundan çok hangi koşullar altında değişime en çok ve en az açık oldukları sorusu daha anlamlıdır (Hazan ve Shaver, 1994). Böylelikle, Ainsworth'un sınıflandırmalarından sonra bağlanma örüntülerinin kararlı olup olmadıklarını test etmeye yönelik söz konusu araştırmalar farklı gelişimsel dönemlerde değişen bağlanma örüntülerinin altında yatan etkenleri bulmaya çalışmışlardır. Söz konusu araştırmalar temelde aile koşulları kararlı ise bu örüntülerin de aynı kaldıklarını ancak çocuğun sosyal koşullarının değişmesine bağlı olarak bu örüntülerin değişebileceklerini göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre, stresli yaşam koşulları ve/veya ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinin değişmesi güvenli bağlanmanın değişmesine neden olabilmektedir (McConnell ve Moss, 2011). Benzer şekilde, bakım verme kalitesinde ve/veya yaşam koşullarında olumlu değişimlerinin bağlanma örüntülerini olumlu yönde değiştirmesi beklenmektedir (Waters, Weinfield ve Hamilton, 2000). Bebeklikten ergenlik ya da genç yetişkinliğe bağlanma değişimlerini ele alan sınırlı sayıda çalışma olmasına karşın, bu çalışmalar bakım verilen ortamın ne gibi özelliklerinin bağlanmadaki değişimi/tutarlılığı ortaya çıkardığını belirlemeye başlamışlardır (Beijersbergen, Juffer, Bakermans-Kranenburg ve van IJzendoorn, 2012; Main, Hesse ve Kaplan, 2005). Bağlanmadaki değişimin olası kaynaklarından biri olarak stresli yaşam koşullarının ele alındığı bir çalışmada katılımcı tarafından doğrudan deneyimlenen travmanın (örn., ebeveyn kaybı) güvenli bağlanmayı azalttığı bulunmuştur (Main ve ark., 2005). Diğer yandan, bakım verme kalitesindeki ya da ebeveynin fiziksel ve psikolojik ulaşılabilirliğindeki değişimler bağlanmadaki değişimlere neden

olabilmektedir. Örneğin, ebeveyn depresyonunun bakım kalitesini düşürdüğü bilinmekte ve depresyondaki değişimler bağlanmada olumlu ya da olumsuz yöndeki değişimlerin bir kaynağı olabilmektedir (Weinfield ve ark., 2000). Benzer şekilde, anne-çocuk etkileşiminin niteliğindeki tutarlılık bebeklikten yetişkinliğe bağlanma örüntülerindeki tutarlılığı etkiler gibi görünmektedir. Örneğin, Beijersbergen ve arkadaşları (2012), tutarlı bir şekilde güvenli grupta kalan katılımcıların annelerinin, güvenli gruptan güvensiz gruba geçenlerin annelerine göre hem bir yaş hem de 14 yaşta daha duyarlı olduklarını bulmuşlardır.

Söz konusu bulgulardan hareketle, bebeklikten yetişkinliğe kadar bağlanmaya ilişkin boylamsal çalışmalar bağlanmanın değişimine katkıda bulunabilecek özellikleri tanımlamaya başlamışlardır. Bununla birlikte, yetişkinlik boyunca bağlanma örüntülerinin değişimini ya da tutarlılığını ele alan az sayıda çalışma mevcuttur. Söz konusu çalışmalar yetişkinlik boyunca bağlanmanın görece bir tutarlılığına işaret ederken, kimi kişisel ve çevresel etkenlerle birlikte bağlanma biçimlerinde dalgalanmalar olduğunu göstermiştir (örn., Zhang ve Labouvie-Vief, 2004). Yetişkinlik boyunca savunucu baş etme, depresyon, düşmanlık duygusu, çevresel stres gibi değişkenler güvensiz bağlanmaya doğru değişimlere yol açarken, iyi olma (well-being), olumlu duyguda artış ve azalmış stres gibi değişkenler ise güvenli bağlanmaya doğru değişimleri ortaya çıkarmaktadır. Bu bulgular çevresel stres gibi dışsal, depresyon ve baş etme gibi içsel etkenlerin yetişkinlik dönemindeki bağlanma biçimlerinin kararlılığını ya da değişimini etkileyebilecek önemli değişkenler olduğunu ortaya koymaktadır (McConnell ve Moss, 2011).

Buraya kadar özetlenen araştırmalardan hareketle, bebeklikte biçimlenen bağlanma organizasyonunun yaşam boyu değişebildiği düşünülebilir. Nitekim bağlanma kuramı bebeklikte oluşan içsel modellerin kesin bir kararlılığına işaret etmemektedir. Bowlby

(1988) “düzeltici” duygusal deneyimler gibi değişimi sağlayabilecek olası birçok yola işaret etmektedir.

Bu araştırmanın kapsamı göz önünde bulundurulduğunda izleyen bölümde, yaşamboyu bağlanma incelenirken çocukluk ve yetişkinlik arasındaki köprünün kurulabilmesi için özellikle incelenmesi gereken bir ara dönem olan (Waters ve Cummings, 2000) ergenlikte bağlanma alanyazını aktarılmıştır.

1.1.2. Ergenlikte Bağlanma

Yaşamın erken yıllarında bağlanma olgusu bakım verene; ebeveyne bağlanma ile kavramsallaştırılırken yetişkinlik yıllarında romantik bağlanma öne çıkmaktadır. Bu noktada, bir ara dönem olan ergenlik dönemi ise bazı soruları beraberinde getirmektedir: “ergenlikte bağlanma ebeveynlere olan bağlanma ile mi, yoksa akranlara ya da romantik partnere olan bağlanma ile mi kavramsallaştırılmalıdır? Ergenlikte bağlanma çoklu ilişkilerdeki deneyimlerin ve davranışların bir birleşimi midir? Yeni bağlanma ilişkilerine yaklaşma şekli midir? Yoksa bağlanma deneyimleri hakkında konuşma ve düşünme yolu mudur?” (Allen, 2008, s. 419). Bütün bu soruların işaret ettiği gibi, ergenlikte bağlanmanın en iyi nasıl kavramsallaştırılacağı konusu gündeme gelmektedir. Bu dönemde, temel bağlanma figürüne daha az bağımlı olmak için çabalamaya başlayan ergen ilerleyen yıllarda kendine yeten bir yetişkin ve hatta akranları, romantik partneri için bir bakım veren haline gelir (Allen, 2008). Araştırmacılara göre, çocukluktan yetişkinliğe bağlanmanın sürekliliği incelenirken bağlanmanın ergenlikteki gelişiminin izlenmesi gerekmektedir (Waters ve Cummings, 2000). Bağlanmanın bu geçiş döneminde incelenmesi ise ergenlerin yaşadığı gelişimsel değişimlerin de dikkate alınmasını gerekli kılar. Ergenlik dönemi duygusal, bilişsel ve davranışsal sistemlerde büyük dönüşümlerin yaşandığı önemli bir dönemdir ve bu psikososyal gelişim bağlanma süreçlerini anlamlandırma ve ifade etmede önemli değişimler getirmektedir. Dahası, içsel çalışan modeller bu dönemde gelişimini tamamlayarak ergenlerin ilişkilerini

şekillendiren daha genel bir rehber olmaya başlamaktadır (Allen ve Land, 1999). Allen (2008), ergenlik dönemindeki gelişimsel değişimlerle birlikte bağlanma sisteminde ortaya çıkan kritik dönüşümleri belli kategorilere göre sınıflandırmıştır.

İlki, ergenlerin bağlanma organizasyonunun yapısındaki değişimle ilişkilidir. Ergenler hızla gelişen mantık ve soyut düşünme gibi formel işlemsel düşünme kapasiteleri nedeniyle bağlanma ilişkilerinden bağlanma ile ilişkili genel zihin durumlarına doğru bir geçiş gösterirler (Allen ve Tan, 2016). Bu gelişen kapasiteler, ergenlerin bağlanma deneyimlerini ve ilişkilerini kavramsallaştırarak bakım verenle deneyimlerden daha karmaşık, soyut, bütünleşmiş ve genellenmiş yapılar (bağlanmaya ilişkin zihin durumları/states of mind regarding attachment) geliştirmelerine izin vermektedir (Hesse, 1999; Main ve ark., 1985). Ergenler yalnızca bağlanma hakkında genel bir şekilde düşünme kapasitesi göstermezler; aynı zamanda bu düşünme üstünde üstbilişsel olarak işleme kapasitesine (üstbiliş/metacognition) sahiptirler. Böylece bağlanmaya ilişkin zihin durumlarını yeniden yapılandırmaya başlarlar (Allen, 2008).

İkincisi, ebeveynle ilişkilerin dönüşümüyle ilişkilidir. Ergenler iletişim ve perspektif alma becerileri kazandıkça ebeveyn-ergen ilişkisinin doğası değişmektedir. Ergenin ebeveyne bağlanma davranışları ile keşfetme ihtiyacı arasında yeni bir denge gelişmekte ve bu denge ergenin ebeveyne bağımlılığını azaltarak yeni çevreyi keşfetmesini desteklemektedir (Allen, 2008). Bebeklerin keşfi fiziksel çevreye odaklanırken, ergenlerin keşfi ebeveynlerinden duygusal ve bilişsel bağımsızlıklarına odaklanmaktadır (Allen, Hauser, Bell ve O'Connor, 1994).

Üçüncüsü, akranla ilişkilerin dönüşümüyle ilişkilidir. Bağılılığını ebeveyninden akranlara aktarmaya başlayan ergenler için arkadaşlar ve romantik partner yakınlık, sosyal etki, bağlanma ve cinsel ilişkilerin önemli kaynakları haline gelir ve bağlanma açısından önem kazanmaya başlarlar (Ainsworth, 1989; Collins ve Laursen, 2000). Ancak, bu ergen için ebeveynin önemsizleştiği anlamına gelmemektedir. Çoğu ergenin aşırı stres durumunda

ebeveynine geri dönerek bağlanma ihtiyaçlarını hala anne baba ile giderdikleri görülmektedir (Allen ve ark., 1994; Nikerson ve Nagle, 2005). Aynı zamanda, bazı araştırma bulgularına göre akranlara bağlanmanın rolü belirsiz olmasına karşın ebeveyne bağlanma ergenlerin iyi oluşlarını yordayan önemli bir etken olmaya devam etmektedir (Wilkinson ve Walford, 2001). Böylece, ergenlik döneminde bağlanma açısından akranlar öne çıksa da, aile ve bir bağlanma figürü olarak ebeveyn ergenin ruh sağlığı ve psikolojik uyumu için önemini korumaktadır (Doğan, 2016; Günaydın, Selçuk, Sümer ve Uysal, 2005). Bununla birlikte, ergenlikte gelişen akran ilişkilerinin en önemli sonuçlarından biri romantik ilişkilerdir (Ainsworth, 1989). Romantik ilişkiler türlerin hayatta kalmasını sağlayan bağlanma sisteminin yanısıra biyolojik olarak cinsel/üreme sistemlerinin etkinleşmesini yansıtırlar (Hazan ve Shaver, 1987). Böylece, bu dönemde hem bağlanma sistemi hem de cinsel sistemler romantik ilişkilerin kurulmasını sağlarlar. Dördüncüsü, ergenlerin bağlanma stratejilerindeki bireysel farklılıklarla ilgilidir ve bu bireysel farklılıklar ebeveynleriyle kurdukları ilişkilerin iki yönlü doğasını oluşturur. Araştırmalar, güvenli bağlanma temsilleri olan ergenlerin içsel durumlarına önemli ölçüde duyarlı olan bir ebeveyni olduğunu göstermektedir (Allen, 2008). Duyarlılık ebeveynlerin bildirimlerinin ergen çocuklarının tepkileri hakkındaki doğruluğu (accuracy) açısından değerlendirilebilmektedir. Ebeveyn bildirimi ile ergen davranışı arasındaki tutarlılık duyarlılığa işaret ederken, ebeveyn ergen bildirimlerinin uyumsuzlukları ebeveyn ergen ilişki niteliğine ve bağlanmaya ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır (Ohannessian, 2012). Örneğin, ebeveynlik biçimleri konusunda ebeveyn bildirimleriyle yüksek düzeyde uyumsuzluk gösteren ergenler daha fazla güvensiz bağlanma (kayıtsız ve saplantılı) eğilimindedirler ve daha fazla psikolojik uyum sorunları yaşamaktadırlar (örn., Penner, Vanwoerden, Borelli ve Sharp, 2020). Bununla birlikte, ebeveyn duyarlılığı ile ergenin güvenli bağlanması arasındaki ilişkinin çift yönlü olduğunu belirtmek gerekir. Araştırmalar, güvenli bağlanan ergenlerin kendi içsel,

duygusal durumlarını ebeveynlerine daha doğru ve tam bir şekilde ileterek ebeveynlerinin daha duyarlı olabilmelerine olanak sağladığına işaret etmektedir (Becker-Stoll, Delius ve Scheitenberger, 2001). Güvenli bağlanan ergenlerin gösterdikleri önemli diğer bir özellik ise, özerklik çabaları ile ebeveynleriyle olan ilişkilerini koruma arasında bir denge kurabilmeleridir. Aileleriyle yaşadıkları anlaşmazlıklarda ve çatışmalarda güvenli bağlanan ergenlerin daha üretici, problem çözücü davranarak ebeveyn-ergen ilişkisini korumaya odaklandıkları görülmektedir. Bu noktada çatışma ortamındaki ergenin ilişkiyi koruyucu ve destekleyici davranışlarının güvenli bağlanmalarını annenin davranışlarından daha çok yordadığı görülmektedir (Allen, McElhaney, Kuperminc ve Jodl, 2004; Allen, Porter, McFarland, McElhaney ve Marsh, 2007). Bu durumla uyumlu olarak, bağlanmaya ilişkin güvenliğin (security) ergenlerin zorlayıcı durumlarda kendi duygusal ve davranışsal tepkilerini izleme ve düzenleme kapasitelerini desteklediği düşünülmektedir (Kobak ve Cole, 1994).

Bebeklikten ergenlik dönemine bağlanmanın orta düzeyde bir sürekliliğinin olduğu görülmektedir (örn., Aikins ve ark., 2009). Bunun bir nedeni bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik boyunca bağlanmanın nasıl değerlendirildiğine (gözlem, otobiyografik anlatı ya da ankete dayalı araçlar) bağlı olarak araştırmalarda ortaya çıkan yöntemsel değişkenliktir (bkz., Tablo 1). Bütün psikolojik olgularda olduğu gibi bağlanmanın nasıl kavramsallaştırıldığı hangi ölçüm araçlarıyla değerlendirildiğine göre değişmektedir. Buradan hareketle, izleyen bölümde alanyazında bağlanma biçimlerinin ölçümlerindeki farklılıklar aktarılmıştır.

Tablo 1. Bağlanmaya İlişkin Yaygın Kullanılan Sınıflandırmalar

Araç	Yöntem	Bağlanma alanı	Sınıflandırmalar
Yabancı Ortam	Gözlem	Bebek-ebeveyn	Güvenli, kaygılı-kararsız, kaygılı-kaçınmacı
Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (YBG)	Görüşme	Bebek-ebeveyn	Güvenli/özerk, Saplantılı, kayıtsız, çözümlenmemiş/dezorganize
Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE)	Öz-bildirim	Yetişkin-yetişkin	Güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu

Not. Yabancı Ortam (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978), YBG (George, Kaplan ve Main, 1996), YİYE (Brennan, Clark ve Shaver, 1998).

(bkz., Obegi ve Berant, 2009)

1.1.3. Bağlanma Organizasyonunun/Temsillerinin/Biçimlerinin Ölçümlerindeki Farklılıklar

Bağlanma örüntüleri (patterns) kavramı ilk kez Ainsworth (Ainsworth ve ark., 1978) tarafından bebeklerin yabancı ortamda anneden ayrılıp yeniden biraraya gelmeleri sırasındaki tepkilerinde görülen örüntüleri tanımlamak için önerilmiştir. 1980'lerde psikolojinin farklı alt alanlarından gelen araştırmacılar bağlanma araştırmalarını ergenlik ve yetişkinliğe genişletecek şekilde bağlanma biçimlerini değerlendiren yeni ölçüm araçları geliştirmişlerdir. Bu bağlamda, gelişimsel ve klinik psikoloji alt alanında kullanılan bağlanma ölçüm araçları ile sosyal psikoloji alt alanında kullanılan bağlanma ölçüm araçlarının farklılaştığı görülmektedir. Gelişimsel ve klinik yaklaşımdan yola çıkarak Main ve arkadaşları (George ve ark., 1996; Main ve ark., 1985) ergen ve yetişkinlerin çocukluk boyunca ebeveynlerine bağlanmaya ilişkin zihinsel temsillerini (mental representations of attachment) değerlendirmek amacıyla Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (Adult Attachment Interview/AAI) geliştirmişlerdir. Yetişkin Bağlanma Görüşmesinde kişinin çocukluk döneminde ebeveynleriyle ilişkileri hakkında açık uçlu sorulara yanıt vermeleri istenir. Görüşmeden elde edilen deşifre metninde verilen yanıtlar Ainsworth'ün kavramsallaştırmasıyla uyumlu olarak üç kategoriye göre sınıflandırılır:

güvenli/özerk (secure/autonomous), *kayıtsız* (dismissing) ve *saplantılı* (preoccupied). Yetişkin Bağlanma Görüşmesinin kodlama sistemine göre, ebeveynlerini ulaşılabilir ve duyarlı olarak tanımlayan ve/veya ebeveynle ilişkilerine dair anıları olumsuz olsa bile bu anıları açık ve tutarlı bir şekilde aktaran kişiler güvenli olarak sınıflandırılmaktadır. Bağlanmaya ilişkin olay ve deneyimleri hatırlamada zorlanan veya önemsizleştirme ya da idealleştirme eğiliminde olan kişiler kayıtsız olarak sınıflandırılırken, kolaylıkla ebeveyne ilişkin olumsuz anıları çağırırken bu anıları öfke ya da kaygı olmadan tutarlı bir şekilde konuşmada zorlanan kişiler ise saplantılı olarak sınıflandırılmaktadır. Sonraki araştırmalarda ise, görüşme yapılan kişilerden bazılarının bu üç kategoriden herhangi birine göre sınıflandırılmadığı görülmüş ve özellikle klinik açıdan önemli bir gösterge olarak kabul edilen bu grup “çözümlememiş/unresolved” olarak tanımlanmıştır (Hesse, 1999). Bu kişiler kayıp ya da istismara ilişkin soruları yanıtlarken tepkilerinde önemli gecikmeler göstermiştir.

Böylece, Main ve arkadaşları (Main, Hesse ve Goldwyn, 2003) tarafından geliştirilen Yetişkin Bağlanma Sınıflandırma Sistemi yetişkinlerin bağlanmaya ilişkin deneyim ve ilişkilerine yönelik otobiyografik anlatılarındaki yapısal ve anlatımsal özellikleri incelemeyi amaçlamaktadır ve bu üç temel sınıflandırmanın bağlanmaya ilişkin farklı zihin durumları (mental states of attachment) ile karakterize olduğu görülmektedir. Ayrıca, bu üç sınıflandırmada yer alan kişiler bağlanma ilişkilerinde belirli ve tutarlı düzenleme stratejileri gösterdikleri için bu grupların organize olduğu düşünülmektedir. Buna karşılık, düzenleme stratejilerinde uyumsuzluklar ve süreksizlikler gösteren “çözümlememiş” grup ise dezorganize (disorganised) grup olarak adlandırılmaktadır (Hesse ve Main, 2000).

Bowlby ve Ainsworth’ün fikirlerini yetişkin romantik ilişkilere uyarlayan Hazan ve Shaver (1987) ise bağlanma biçimlerini değerlendirmek üzere bir öz-bildirim ölçeği geliştirmiştir. Buna göre, katılımcılar bebeklik dönemindeki üç bağlanma örüntüsüyle

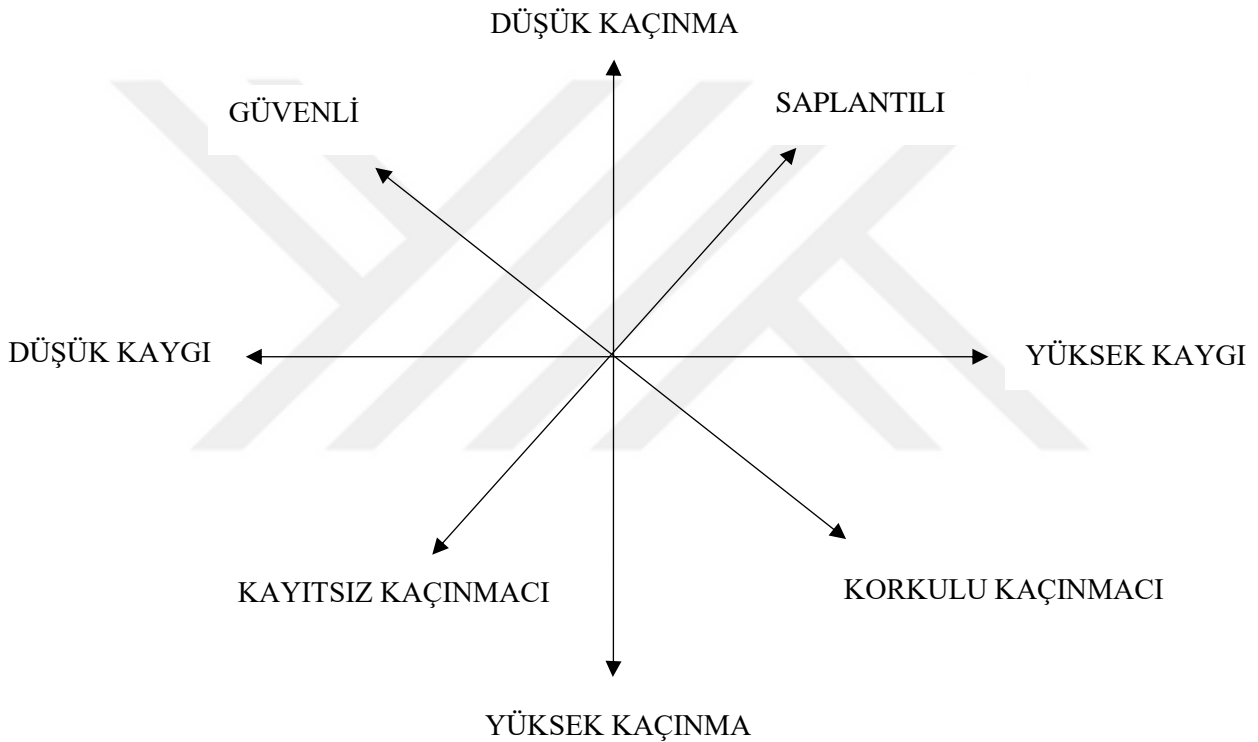
uyumlu olarak yakın ilişkilerdeki hisleri ve davranışları tanımlayan üç kısa metinden (güvenli, kaçınmacı ve kaygılı) kendilerine en uygun olanı seçerek değerlendirilmektedir. Daha sonra, bağlanma araştırmacıları Hazan ve Shaver'ın (1987) çalışmasını takip ederek zamanla özgün ölçekte yöntemsel ve kavramsal değişiklikler yapmış ve daha kapsamlı yeni öz-bildirim ölçekleri geliştirmişlerdir (bkz., Shaver ve Mikulincer, 2004).

İlk olarak, Bartholomew ve Horowitz (1991) Bowlby'nin ikili bağlanma modelini (benlik modeli ve diğerleri modeli) kullanarak dört boyutlu bir model geliştirmiştir. Buna göre, kişinin kendisi ve diğerleriyle ilgili temsillerinin olumlu veya olumsuz olmasına göre dört farklı bağlanma biçimi oluşmaktadır. *Güvenli* bağlanan kişilerin hem kendileri ile ilgili olumlu (sevilmeye ve desteklenmeye değer) hem de diğerleriyle ilgili olumlu (güvenilir ve destekleyici) temsillerinin olduğu varsayılmaktadır. Bu kişiler kolaylıkla diğerleriyle yakınlık kurabilirken diğerleri tarafından daha az onaylanma ihtiyacı duyarlar. *Saplantılı* bağlanan kişilerin ise kendileriyle ilgili olumsuz (sevilmeyen ve değersiz), diğerleriyle ilgili olumlu (güvenilir ve destekleyici) temsilleri vardır. Bu kişilerin diğerleri tarafından onaylanma ve diğerleriyle yakınlık kurma ihtiyacı yüksektir. *Kayıtsız kaçınmacı* bağlanan kişilerin kendileriyle ilgili olumlu (sevilmeye layık ve değerli) diğerleriyle ilgili olumsuz (güvenilmez ve reddedici) temsillerinin olduğu düşünülmektedir ve bu kişilerin diğerlerinin onayına daha az ihtiyaç duydukları ve yakın ilişkiler kurmaktan uzak durdukları görülmüştür. *Korkulu kaçınmacı* bağlananların ise hem kendileriyle (sevilmeyen ve değersiz) ilgili hem de diğerleriyle (güvenilmez ve reddedici) ilgili olumsuz temsillerinin olduğu düşünülmektedir. Bu kişilerin ise diğerlerinin onayına yoğun bir biçimde ihtiyaç duysalar da yakınlaşmaktan kaçınmayı seçtikleri görülmüştür (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Daha sonraki çalışmalarda araştırmacılar bu bağlanma biçimlerinin temelde iki boyutla kavramsallaştırılabileceği sonucuna varmışlardır: *kaygı* (attachment related anxiety) ve *kaçınma* (attachment related avoidance) (Brennan ve ark., 1998; Fraley ve Shaver, 2000).

Kaygı boyutu yakın ilişkilerde terkedilme/reddedilme ile ilgili yoğun endişe ve güçlü bir yakınlık arzusu ile; *kaçınma* boyutu ise kişilerarası yakınlıktan ve diğerlerine bağımlı olmaktan rahatsızlık ve duygusal mesafe ile karakterizedir.

Böylece, yukarıda aktarılan dörtlü model (güvenli, saplantılı, kayıtsız kaçınmacı ve korkulu kaçınmacı) kaygı ve kaçınma boyutları temelinde yeniden tanımlanarak bağlanma alanyazınında en çok kabul gören yaklaşımlardan biri olmuştur (bkz., Şekil 1).

Şekil 1. Yetişkinler için bağlanmada bireysel farklılıkların iki boyutlu modeli

(Fraley ve Shaver, 2000)

Söz konusu iki boyutlu yapı, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II) gibi öz bildirim ölçekleriyle değerlendirilmektedir (Brennan ve ark., 1998; Fraley, Waller ve Brennan, 2000). Bununla birlikte, araştırmacılar yetişkin bağlanmasının kategorik olarak değil boyutlar temelinde daha iyi değerlendirilebileceğini ileri sürmüşlerdir (Fraley ve Waller, 1998).

Özetle, bağlanma kuramına ilişkin araştırmalar, her biri bağlanma örüntülerini değerlendirmek için kendi metodolojisine sahip iki geleneğe evrilmiştir: Görüşme ve öz-bildirim ölçümleri. Bununla birlikte, bağlanma biçimlerini değerlendiren farklı ölçüm araçlarının birbirleriyle ne kadar ilişkili olduğu konusunda bir görüş birliği yoktur. Yetişkin Bağlanma Görüşmesinden ve öz bildirim ölçeklerinden elde edilen sonuçların orta düzeyde ilişkili olduğunu ($r = .30$) gösteren bazı çalışmalar olsa da (bkz., Crowell, Fraley ve Shaver, 2000; Shaver, Belsky ve Brennan, 2000), iki ölçüm aracının birbirinden bağımsız olarak farklı amaçlarla geliştirildiği ve aralarında kavramsal ve yöntemsel farklılıklar olduğu akılda tutulmalıdır. Yetişkin Bağlanma Görüşmesi kişinin çocukluk döneminde ebeveynleriyle olan ilişkilerine yönelik zihin durumlarını değerlendirirken (ebeveyne bağlanma-parental attachment), YİYE gibi öz-bildirim ölçekleri kişinin romantik veya diğer yakın ilişkiler bağlamındaki duygu ve davranışlarını (romantic attachment) değerlendirir (Fraley ve Shaver, 2000; Shaver ve Mikulincer, 2009). Böylece, bu iki geleneğin kavramsal farklılıkları dikkate alındığında odağın bağlanma davranışından bağlanmaya ilişkin zihinsel temsillere kaydığı söylenebilir (Slade, Belsky, Aber ve Phelps, 1999). Bir yetişkinin erken bağlanma deneyimlerine ilişkin zihinsel temsillerinin, geçmişte önemli ilişkilere ilişkin yaptığı açıklamalarına ve bu ilişkileri tutarlı bir anlatıya dönüştürebilmesine yansıdığı düşünölmektedir (Main, 1991). Yetişkin bağlanma araştırmalarında ebeveynleriyle erken dönem zorlayıcı ilişkiler hatırlasalar da güvenli bağlanabilen bir grup yetişkinin olduğu görölmüştür. Araştırmacıların “kazanılmış güvenlik” (earned security) olarak tanımladığı bu grubun bebeklik döneminde güvensiz bağlanmadan yetişkinlikte güvenli bir zihin durumuna geçiş gösterdiği varsayılmaktadır. Böylece, kazanılmış güvenlik çocukluğunda ebeveynleriyle ilişkilerini sevgisiz ve reddedici olarak hatırlayan, ancak şu anda bu erken dönem olumsuz ilişkileri açık ve tutarlı bir şekilde konuşarak güvenli bir bağlanma temsili olan yetişkinleri tanımlamak için kullanılmıştır (Hesse, 2008). Bu kuramsal bakışa göre,

kişinin bebeklik dönemindeki güvensiz bağlanmasını yetişkinlikte güvenli bir zihin durumuna ne ölçüde dönüştürebildiği, bağlanma ilişkilerini ne ölçüde tutarlı bir anlatıya dönüştürebildiğine bağlıdır. Bu ise “üstbilişsel izleme”yi (metacognitive monitoring- kişinin kendi düşüncesi hakkında düşünebilmesi) gerektirir (Main, 1991). Fonagy ve arkadaşları (1991b), Londra Ebeveyn-Çocuk Projesi kapsamında Yetişkin Bağlanma Görüşmesi ile değerlendirdikleri anne ve babaların doğum öncesi bağlanma örüntülerinin çocuğun 12. ve 18. aydaki bağlanması üzerindeki etkilerini incelerken, Main’in (1991) üstbilişsel izleme kavramını genişleterek *zihinselleştirme* (başka bir ifadeyle *yansıtıcı işleyiş*) hakkındaki fikirlerini geliştirmeye başlamışlardır (Slade, 2005). Yetişkin Bağlanma Görüşmesinde yer alan bazı sorular (örn., “Sizce neden anneniz çocukluğunuzda anlattığınız şekilde davrandı?”, “Çocukluğunuzda annenizle olan deneyimlerinizin şu anki kişiliğinizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?”) yetişkinlerin bağlanmayla ilişkili durumlarda anne-babalarının niyetlerini ve zihin durumlarını yansıtabilmelerini gerektiriyordu. Böylece, Yetişkin Bağlanma Görüşmesi üzerinde yansıtıcı işleyiş değerlendirmek üzere bir ölçek geliştirildi (Fonagy, Target, Steele ve Steele, 1998). Yansıtıcı işleyiş yetişkinin (1) zihinsel durumların doğası hakkındaki farkındalığı, (2) davranışların altında yatan zihinsel durumları anlamak için açık çabası, (3) zihinsel durumların gelişimsel yönlerini tanıması ve (4) görüşmecinin zihinsel durumlarını tanıması temelinde belirlenmektedir (bkz., Fonagy ve ark., 1998).

Londra Ebeveyn-Çocuk Projesinde Fonagy ve arkadaşları (1991a), bazı ebeveynlerin anne-babalarının zihinsel durumları ile davranışları arasındaki ilişkiler üzerinde derinlemesine düşünebildiklerini ve anne-babalarının zihinsel durumlarını kendilerinden ayırarak görebilme kapasitesi gösterdiklerini gördüler. Diğer yandan, bazı ebeveynler ise anne-babalarının davranışlarının altında yatan duyguları veya içsel durumları çok az anladılar ve duygular ile ilişki dinamikleri arasındaki ilişkileri sığ bir şekilde örnekleyebildiler. Sonuçlara göre, yansıtıcı işleyiş yüksek olan ebeveynlerin hem

güvenli/özerk olarak sınıflandırılma olasılıkları hem de 12. ayda kendilerine güvenli bağlanan çocuğa sahip olma olasılıkları daha yüksekti. Buna karşılık, yansıtıcı işleyişi düşük olan ebeveynlerin hem kendileri hem de çocukları daha fazla güvensiz bağlanma eğilimindeydi (Fonagy ve ark., 1991a; 1991b).

Bu ölçekte ele alındığı gibi, yansıtıcı işleyiş kavramının birçok yönü vardır ve bunların hepsi zihnin ya da zihinsel durumların nasıl çalıştığına dair karmaşık bir anlayışa işaret etmektedir. Londra Ebeveyn Çocuk Projesinde fikirleri atılan yansıtıcı işleyiş kavramı bugün kapsamlı, çok boyutlu bir zihinselleştirme kuramına doğru evrilmiştir (Fonagy ve ark., 1991a; 2002; Luyten ve ark., 2020). İzleyen bölümde, zihinselleştirme kavramının tanımı ve gelişimine ilişkin kuramsal bakış açısı aktarılmıştır.

1.2. Zihinselleştirme Kavramı

Hem kendimizi hem de birbirimizi anlamaya çalışma çabalarımız, insan işleyişinin en doğal ve en önemli yönleri arasındadır. Aşk ya da nefret, barış ya da savaş zamanlarında, ya da sadece günlük yaşamda, insanlar kendilerinin ve başkalarının zihinlerini anlamaya çalışırlar (Slade, 2005). Birbirlerinin davranışlarını anlamlandırmak ve hatta daha da önemlisi öngörebilmek için insanlar zihinsel durumlara (niyetler, duygular, düşünceler, arzular ve inançlar) ilişkin bir anlayış geliştirirler (Fonagy ve Target, 1998). Bu anlayış yaşamın ilk yıllarında gelişmeye başlamaktadır. Çalışmalar yaşamın ilk aylarında bile bebeklerin ortak dikkat gösterebildiklerini ortaya koymaktadır (Luyten ve ark., 2020; Csibra ve Gergely, 2009). Dahası, üç yaşından itibaren çocuklar kolektif amaçlılık (collective intentionality) geliştirebilmekte; yani ortak normların ve ilkelerin olduğu bir grupta işlev gösterebilmektedir (Luyten ve ark., 2020; Tomasello, 2018).

Fonagy ve arkadaşları (Fonagy ve ark., 2002; Fonagy ve Target, 1997), kişinin kendisinin ve diğerlerinin duygu, düşünce, inanç, arzu ve niyetleri gibi zihinsel durumlarını anlama ve yorumlama kapasitesini *zihinselleştirme* (mentalization) olarak tanımlamış ve bu

beceriyi *yansıtıcı işleyiş* (reflective functioning) olarak kavramsallaştırmıştır. Aslında, gelişim psikolojisinde hali hazırda benzer bir kavram olan “zihin kuramı” (theory of mind) da çocukların diğerlerinin inançları, hisleri, tutumları, arzuları, umutları, bilgileri, niyetleri, planları ve hileleri olduğuna ilişkin bir anlayış geliştirmelerine, başka bir deyişle diğer insanların zihinlerini “okuma” becerilerine işaret etmektedir (Baron-Cohen, 1995). Fonagy ve arkadaşlarının (2002) “yansıtıcı işleyiş” kavramı ise zihinselleştirme becerisinin altında yatan psikolojik süreçlerin kavramsallaştırılmasına işaret eder. Alanyazın incelendiğinde yansıtıcı işleyiş kavramının daha çok psikodinamik alan yazınında, zihinselleştirme kavramının ise gelişim psikolojisi ve nörobilimler alan yazınında kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte her iki kavram da alan yazında birbirinin yerine geçebilmektedir (Fonagy ve ark., 1998).

Zihinselleştirme; zihin kuramı (theory of mind, ToM), bilinçli farkındalık (mindfulness), perspektif alma, aleksitimi ve empati gibi sosyal bilişin farklı yönlerine odaklanan bir dizi yapıyla örtüşen bir şemsiye kavram olarak kabul edilmektedir (Luyten ve ark., 2020). Empati ve zihin kuramı başkalarını zihinselleştirmeye odaklanırken, bilinçli farkındalık ve aleksitimi benliği; yani kişinin kendi içsel durumlarını zihinselleştirmeye odaklanmaktadır. Empati ve bilinçli farkındalık gibi kavramlar zihinselleştirmenin duygusal bileşenlerini kapsarken; zihin kuramı, perspektif alma gibi kavramlar zihinselleştirmenin bilişsel özelliklerini kapsamaktadır.

Yansıtıcı işleyiş ya da zihinselleştirme, kişilerarası süreçlerden içsel süreçleri anlamlandırarak iç dünyadan dış gerçekliği ayırmaya izin veren bir beceridir. Çocuğun benlik durumunu (self state) diğerinin zihin durumundan çıkarabilmesi için zihinsel bir işlem gereklidir. Cooley’in (1912) benlik kuramı bu zihinsel işleme iyi bir örnektir: Bizi gururlandıran ya da utandıran şey kendimizin basit bir yansıması değildir, benliğimizin başkasının zihnindeki imgesel yansımasıdır.

Diğer insanların zihnini tam olarak bilemeyeceğimiz için, zihinselleştirme kapasitesi çoğunlukla bilinçdışı imgesel zihinsel bir faaliyet olarak kabul edilmiştir (Fonagy ve Allison, 2013; Fonagy ve ark., 1998). Zihinselleştirme bireyin kendi içsel deneyimlerinden yola çıkarak hem kendisinin hem de diğerlerinin davranışları hakkında çıkarımlar yapabilmesini sağlamaktadır (Fonagy ve Target, 1997). Bu beceri, bireyin kendisinin ve diğerinin zihinsel durumunu algılamasına izin verirken, zihinsel durumları anlamlı, anlaşılır ve öngörülebilir yapmaktadır (Luyten ve ark., 2017a). Zihinselleştirmenin bu özellikleri, kişinin duygu düzenleme, dürtü kontrolü ve kendini izleme becerilerini geliştirerek benlik (self-organization) geliştirmesine yardımcı olur (Fonagy ve ark., 2002). Slade (2005) ise kavramı psikoanalitik açıdan şu şekilde özetlemektedir: Zihinselleştirme becerisi hem psikolojik içgörü ya da perspektif alma (perspective-taking) gibi bilişsel süreçleri hem de kişinin kendisinin ve diğerlerinin duygularını savunucu olmadan tamamen yaşayabilme ve düzenleyebilme becerisi gibi duygusal süreçleri içermektedir. Dolayısıyla zihinselleştirme becerisi sosyal dünyayla kurulan ilişkide farklı sosyal-bilişsel işlevleri içeren temel bir kavramdır (Ha, Sharp, Ensink, Fonagy ve Cirino, 2013).

Türe özgü olan bu kapasite insanların içinde yaşadıkları karmaşık sosyal dünyada varolmalarını sağlayan temel bir kapasitedir (Luyten ve ark., 2020). İnsanların hem kendisinin hem de diğerlerinin hedeflerini, duygularını ve isteklerini öngörebilme kapasitesi kendi aralarındaki karmaşık işbirliğini mümkün kılmış ve paylaşılan hedeflerin, güdülerin, ahlaki kuralların ve bilginin nesiller boyunca sosyal öğrenme yoluyla aktarılmasına izin vermiştir (Sng ve ark., 2018). İşbirliğine yönelik bu eğilim, bir topluluk içinde işbirliğini engelleyecek rekabetçi ve sonuç olarak saldırgan ve şiddet içeren davranış ve güdülerini azaltmış görünse de zihinselleştirme kapasitesi bazen insanların başkalarıyla rekabet etmek için manipülasyon ve aldatma gibi başka stratejiler kullanmasına da izin vermektedir (Fonagy ve Luyten, 2018; Luyten ve ark., 2020).

Zihinselleştirme Kuramına göre kavramın ana fikri içsel durumların (duygular, düşünceler) belirsiz olması; başka bir ifadeyle kesin olarak anlaşılır olmamasıdır (opaqueness). Bu nedenle onlar hakkında çıkarım yapılır ancak bu çıkarımlar hataya açıktır, böylece kurama göre zihinselleştirme zihin durumlarına karşı meraklı bir duruş almayı gerektirir (Fonagy ve ark., 2016). Kişinin zihinselleştirme kapasitesi sınırlı olduğunda, diğer insanların davranışlarını zihinsel durumları açısından yorumlaması zordur. Sonuç olarak, birey davranışa ya da duruma yansıtıcı ya da esnek değil, katı ya da kalıplaşmış bir şekilde yanıt verir. Araştırmacılar, çeşitli psikiyatrik bozukluklar ile ilişkili olduğu gösterilen zihinselleştirmeye dayalı temel iki tür bozulma tanımlamıştır (Fonagy ve Luyten, 2016): Zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik (“*hypomentalizing*”) ve zihin durumlarıyla ilgili netlik (“*hypermentalizing*”). Zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik somut düşünmeye ve zihin durumlarının karmaşıklığını değerlendirmede yaşanan güçlüğü işaret ederken, zihin durumlarıyla ilgili netlik (ayrıca sahte zihinselleştirme/*pseudo mentalizing* veya aşırı zihinselleştirme/*excessive mentalizing* olarak adlandırılır) uygun kanıtlar olmadan zihin durumlarına ilişkin aşırı ve yanlış atıflar yapma eğilimine işaret etmektedir (Fonagy ve ark., 2016). Hipomentalizasyon eğilimi yüksek olan kişiler çoğunlukla diğerlerini anlamadaki yaşadıkları zorlukların farkında olabilmelerine karşın, hipermentalizasyona yatkın olan kişiler kendilerini iyi bir zihin okuyucu olarak görürler. Bunlara karşılık, gerçek zihinselleştirme, zihinsel durumların belirsizliğinin (opaqueness) tanınması ile karakterizedir. Zihinselleştirme becerisi yüksek kişilerin kendisinin ve diğerlerinin zihinsel durumları hakkında belli bir düzeyde netlik göstermeleri; ama aynı zamanda zihinsel durumların sonuçta tam olarak bilinemeyeceğinin (opaqueuness) farkında olmaları beklenmektedir (Fonagy ve ark., 2016).

Nörobilimsel çalışmalar, zihinselleştirmenin tek boyuttan oluşan bir yapıdan ziyade herbirinin altında yatan farklı sinir devrelerinin olduğu çok boyutlu bir yapıya işaret etmektedir (Luyten ve ark., 2020). Araştırmacılara göre zihinselleştirmenin (a) *duygusala*

karşı bilişsel, (b) benliğe karşı diğerleri, (c) içsele karşı dışsal (d) otomatik (örtük) karşı kontrollü (açık) olmak üzere dört boyut ya da kutup etrafında düzenlendiği düşünülmektedir. Otomatik zihinselleştirme, az düzeyde bilinç veya çaba gerektiren ya da hiç çaba gerektirmeyen daha hızlı ve sezgisel süreçleri ifade ederken, kontrollü zihinselleştirme kişinin dili kullanarak zihinselleştirmenin farkında olduğu daha bilinçli ve amaçlı süreçleri içerir (Allen, Fonagy ve Bateman, 2008). Zihinselleştirmede odak benliğe ya da diğerlerine karşı olabilir. Zihinselleştirmenin dışsal boyutu kişinin kendisi, başkaları veya ikisi arasındaki etkileşim hakkındaki dışsal, fiziksel ve çoğu zaman görsel özelliklerine (örneğin yüz ifadeleri) dayalı çıkarımlara dayanırken; içsel boyutu kişinin kendisinin ve başkalarının zihnine (örn., düşünceler, duygular, deneyimler) odaklanan zihinsel süreçlere işaret etmektedir. Bilişsel ve duygusal boyutlar zihinselleştirmenin biliş, düşünce veya inanca mı yoksa duygu ve hislere mi dayandığıyla ilgilidir ve araştırmacılara göre gerçek ve tam bir zihinselleştirme hem bilişsel bilginin hem de duygusal girdinin birarada olmasını gerektirir (Luyten ve ark., 2020).

Normalde, bu kutuplar dengededir ve belirli bir sosyal bağlamın taleplerine bağlı olarak esnek bir şekilde kullanılabilir. Bu kutuplardan birinin diğeri üzerinde baskın olması zihinselleştirmede başarısızlığa yol açmaktadır ve belirli psikolojik bozukluklar zihinselleştirmenin bu boyutlarındaki bozulmaları temelinde anlaşılabilir (Fonagy, Bateman ve Bateman, 2011; Fonagy ve Luyten, 2018). Bu görüş, farklı türdeki psikolojik bozuklukların farklı zihinselleştirme profilleriyle karakterize olduğu varsayımını doğrulamıştır (Luyten ve ark., 2020).

Örneğin, sınır kişilik bozukluğu olan kişiler otomatik, yansıtıcı olmayan zihinselleştirmeye oldukça eğilimlidir; çıkarımlarını çoğu zaman başkalarının anlık dış özelliklerine dayandırır ve bilişselden ziyade duygusal zihinselleştirme yaparlar (Fonagy, Luyten, Allison ve Campbell, 2017a). Zihinselleştirme eğilimlerinin bir sonucu olarak, sınır kişilik bozukluğu olan kişilerin başkalarının yüz ifadelerine karşı aşırı

duyarlılık göstererek yüz ifadelerini oldukça hızlı okuma eğiliminde olduğu görülmektedir (Lynch ve ark., 2006). Diğer yandan sınır kişilik bozukluğu olan kişilerin Gözlerden Zihin Okuma Testinde (Baron-Cohen ve ark., 2001) klinik olmayan kontrol grubuna göre daha iyi performans gösterdikleri veya kontrol grubu kadar iyi oldukları; ayrıca kararlarına kontrol grubundan çok daha fazla güvendikleri bulunmuştur (Schilling ve ark., 2012). Hızlı ve dışsal özelliklere dayalı değerlendirmelerindeki aşırı güven bu kişilerin diğer insanların zihninde olup bitenlere ilişkin yansıtıcı kararlar vermelerini zorlaştırarak kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları ciddi zorluklara katkıda bulunabilir. İçsel ve bilişsel zihinselleştirme yerine sıklıkla dışsal, otomatik ve duygusal zihinselleştirme kullanma eğilimleri onların gelişmiş bir içgörüyü ya da dikkat çekici düzeyde bir empatiye sahip oldukları yönünde yanıltıcı bir görünüm verebilir (Fonagy ve ark., 2017). Sonuç olarak, zihinselleştirmedeki bozulmalar, sınır kişilik bozukluğu (Fonagy ve Luyten, 2009; Ha ve ark., 2013), antisosyal kişilik bozukluğu (Diamond ve ark., 2014) ve depresyon (Fischer-Kern ve ark., 2013) gibi çeşitli psikiyatrik bozuklukların gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Luyten ve ark., 2017a). Zihinselleştirme becerisinin psikopatolojiyle ilişkisini ele alan çalışmalara paralel olarak bu becerinin kökenleri derinlemesine çalışılmaktadır (Luyten ve ark., 2017a; Sharp ve ark., 2009; Sharp ve Fonagy, 2008; Slade ve ark., 2005a; 2005b). İzleyen bölümde, zihinselleştirmenin gelişimine ilişkin kuramsal ardalardan aktarılmıştır.

1.2.1. Zihinselleştirmenin Gelişimi

İnsanlar zihinselleştirme geliştirme kapasitesiyle doğmalarına karşın erken dönem ilişkiler çocuğun zihinsel durumları öğrenmesi için fırsat yaratır (Fonagy ve ark., 2002). Annenin kendi zihninde çocuğunun duygularını, arzularını ve niyetlerini temsil etme kapasitesi, çocuğun kendi iç deneyimini annesinin temsili yoluyla keşfetmesini sağlar (Slade, 2005). Buna göre, zihinselleştirme bebek-bakım veren ilişkisi bağlamında aynalama (affect mirroring) yoluyla gelişmektedir (Fonagy ve ark., 2002).

1.2.1.1. Zihinselleştirmenin Gelişim Aşamaları

Bebekler doğduğunda, benliğe ve dış dünyaya ilişkin anlayışları herşeyin sadece fiziksel olarak deneyimlendiği bir duruşla sınırlı iken altı ay içinde gelişerek annenin kendilerinden farklı bir zihinsel varlık olduğunu anlamaya başlar (Stern, 1985). Benlik ve diğeri ayırımından sonra, bebeğin duygular, arzular, inançlar ve niyetlere ilişkin geliştirdiği farkındalıkla birlikte anlayışı daha karmaşık hale gelir. “Yansıtıcı veya psikolojik benlik” olarak adlandırılan benliğin bu yönü (Fonagy ve ark., 1991a), bebeğin fiziksel davranışın arkasında farklı zihinsel durumlar olduğunu farketmesini sağlar (Stern, 1985).

Buna göre, bebek benlik (agency of self) gelişiminin bazı aşamalarından geçer: Fiziksel (physical), sosyal (social), teleolojik (teleological), amaçsal (intentional) ve temsili (representational). Fiziksel aşamada, duyuşal girdi bebeğin benliğinin temelini oluşturur (Fonagy ve ark., 2002; Leslie, 1987). Böylece, ilk aylarda bebekler kendilerini ve diğelerini fiziksel özne (physical agent) olarak görürler (Stern, 1985). Daha sonra, bakımverenle etkileşiminde bebek fiziksel eylemlerinin bakımverenin davranışları üzerinde bir etkisi olduğunu anlamaya başladığında benliği sosyal özne (social agent) olarak deneyimlemeye başlamaktadır (Neisser, 1991). Bebeğin diğlerinin zihnini okuması için fiziksel dünya önemlidir. Yaklaşık dokuzuncu ayda bebek bu etkileşimlerde bakım verenin ses ve yüz ifadelerini daha önceki deneyimlere dayanarak geliştirdiği beklentiler temelinde deneyimler (Beebe, Lachmann ve Jaffe, 1997). Böylece teleolojik aşamada bu beklentiler ile bakımverenin davranışları öngörülebilir hale gelir (Fonagy ve ark., 2002). Zihinselleştirmenin gelişiminde bir sonraki aşama olan amaçsal duruşta, çocuk diğlerinin farklı şekillerde davranmalarına neden olan bazı zihinsel durumlarının olduğunu anlamaya başlar (Fonagy ve Target, 1997). Odak fiziksel bedenden zihne doğru kaydığı için, amaçsal duruşta çocuk başkalarının niyetlerine önem verir. Artık canlı nesnelere canlı olmayan nesnelere ayrıldığı bu dönemde çocuk canlı nesnelere niyet

atamaya başlar (Schmeets, 2008). Böylece, iki yaş civarında çocuk herhangi bir eylemin arkasında arzular, duygular gibi bazı zihinsel durumların olduğunu anlar. Diğerinin eylemlerini niyetleri açısından yorumlamasının sonucu olarak çocuk diğerlerinin zihinsel durumları olduğunu farketmeye başlar. Bu aşamanın zihinselleştirmenin ilk adımları olduğu düşünülmektedir (Fonagy ve ark., 2002). Bununla birlikte, bu aşamada bebeğin zihinsel durumlara ilişkin anlayışı hala fiziksel gerçeklikle ilişkili olduğu için içsel ile dışsal olanı ayırtamaz (Flavell ve Miller, 1998). Bu aşamayı ise fiziksel olandan soyut, temsili aşamaya geçiş takip eder. Yaklaşık üç dört yaşta gelişen temsili aşamada çocuk zihinsel durumlara ilişkin algısını somut ve fizikselden soyut ve kavramsal bir anlayışa genişleterek zihnin gerçekle eşit olmadığını farkeder. Böylece, temsili düşünme çocuğun belirli bir eylemle ilgili farklı varsayımlar yapabilmesine izin verir (Flavell ve Miller, 1998).

1.2.1.2. Zihinselleştirme Öncesi

Zihinselleştirme öncesi iki üç yaşta çocuklar iç ve dış gerçekliği bütünleştirememektedir. Böylelikle, o yaşlarda çocuklar zihinsel durumların gerçekliğin yalnızca bir temsili olduğunun farkında olmadan ya “*psişik eşitlik* (psychic equivalence mode)” ya da “*rol yapma* (pretend mode)” modundan birini deneyimleyerek “deneyime ilişkin bir bölme” yaparlar (Fonagy ve Target, 2006).

Psişik eşitlik modu bebeğin iç dünyasıyla dış gerçekliğin eşit olduğu deneyimini ifade eder. Bebeğin düşünceler, duygular gibi zihinsel durumlara ilişkin bir anlayışı olmadığı için dünya bebeğin onu algıladığı gibidir. *Rol yapma modunda* (pretend mode) çocuk, oyunlarda yaptığı gibi iç dünya ile dış gerçekliği birbirinden ayrı tuttuğu taklit tarzını kullanmaktadır. Rol yapma sırasında çocuklar dış gerçeklikten kurtulmak için bu tür bir deneyime ihtiyaç duysa da bu modda iç ve dış dünyanın tamamen ayrı kalması söz konusudur (Allen ve ark., 2008). İçsel-dışsal dünya eşitliği; başka bir ifadeyle “kafamın içindeki şey fiziksel dünyada olan şeye eşittir” algısı, okul öncesi çocukların

zihinselleştirme kapasitesi edinene kadar sıklıkla kullandıkları bir düşünme yoludur. Diğer zamanlarda ise (örneğin oyunlarda) zihinsel durumları kullansalar da paradoksal olarak bunu ancak onu fiziksel gerçeklikten açıkça ayırabilecekleri zaman kullanırlar. Böylece o dönemde düşünceler ve duygular düşünülebilir ve konuşulabilir, ancak gerçek hiçbir şeye karşılık gelmezler (Fonagy ve Allison, 2013).

Dört beş yaşlarında psişik eşitlik ve rol yapma modlarının bütünleşmesi ile zihinselleştirme becerisi kazanılır, böylece çocuğun iç dünyası dış gerçeklikle tam bir eşitleme ya da bölme olmadan ilişkilendirilir. Bu, dış dünyadaki nesnelere ilişkin iç temsillerin geliştirildiği temsili aşamaya işaret eder (Fonagy ve Target, 1996).

Fonagy ve arkadaşları (2002), yaşamın daha sonraki yıllarında zihinselleştirme kapasitesindeki sınırlılıkları tanımlamak için küçük çocukların zihinselleştirme öncesi kullandıkları bu modlara başvurmaktadır (Fonagy ve Target, 1997; Fonagy ve ark., 2002). Araştırmacılara göre zihinselleştirmenin gelişimine yönelik bir model geliştirmek için çocukların zihinselleştirmediği; yani içsel deneyimlerin aslında sadece dış gerçekliğin birer temsili olduğunu henüz farkedemediği döneme gitmemiz ve zihinselleştirmeyen zihnin nasıl bir şey olduğunu kavramamız gerekmektedir (Fonagy ve Allison, 2013). Böylece, zihinselleştirme öncesi modlar zihinselleştirme becerimizi kaybettiğimiz zamanlarda, özellikle kişilik bozukluğu olan bireylerde ve yüksek uyarılmanın olduğu stresli durumlarda yeniden ortaya çıkma eğilimindedir (Fonagy ve Target, 1997). Fonagy ve arkadaşlarının özellikle klinisyenler için yararlı olacağını düşündükleri formülasyonları şu şekildedir (Luyten ve ark., 2020):

(a) *Psşik eşitlik modunda* yetişkin için zihinsel gerçeklik ile dışsal gerçeklik eşit olur; yani düşünceler ve duygular aşırı bir şekilde gerçek olur ve alternatif bakış açılarına ya da şüpheyeye izin yoktur. Bu mod duygusal zihinselleştirmenin düşünceler (bilişsel zihinselleştirme) üzerindeki baskınlığını yansıtır.

(b) *Rol yapma modunda* yetişkinin düşünceleri ve duyguları gerçeklikten tamamen kopartılır (“aşırı zihinselleştirme/hypermentalizing” ya da “sahte zihinselleştirme/pseudomentalizing”) ve bu eğilim aşırı olduğunda dissosyasyona yol açabilir. Bu mod örtük, otomatik zihinselleştirmenin kontrollü zihinselleştirme üzerindeki baskınlığını yansıtır.

(c) *Teleolojik mod*, yukarıda aktarıldığı gibi benlik ve diğerleri deneyiminin fiziksel dünya ile sınırlı olduğu aşamayı ifade eder. Bu modda, sadece gerçek ve gözlemlenebilir davranışların ve bunları kısıtlayabilecek nesnel, görülebilir olayların tanınması söz konusudur. Zihinsel durumların tanınması oldukça somut ve gözlemlenebilir amaçlarla sınırlıdır. Bu mod içsel zihinselleştirmeye karşı aşırı dışsal zihinselleştirmeyi yansıtır.

Fonagy ve arkadaşları (2002), sınır kişilik bozukluğuna özgü önemli bir belirleyici olan somut düşünmenin iki üç yaştaki benlik deneyiminden farklı olmadığını düşünmektedirler. Özetle, zihinselleştirme öncesi dönem (subjectivity before mentalization) yetişkinin bugün zihinselleştirme becerisindeki sınırlılıklarını anlamak için önemli bir formülasyon sunmaktadır (bkz., Fonagy ve Allison, 2013; Fonagy ve ark., 2002).

1.2.1.3. Sosyal Biyolojik Geribildirim Kuramı

Bu kuram, zihinselleştirme kapasitesinin gelişiminde erken dönem bakımveren-bebek etkileşimlerine ve bu etkileşimlerin ilişkinin duygu düzenleyici yönlerini nasıl oluşturduğuna odaklanır. Doğumdan itibaren, bebek ve bakımveren arasındaki sözel olmayandan sözel iletişime kadar bütün etkileşimler zihinselleştirmenin gelişimi için önemlidir (Fonagy ve Target, 1997). Bu kuram, bebeğin duygusal değişikliklerini davranışlarıyla anneye ilettiği ve annenin bebeğin duygusal durumunu belli bir şekilde yansıtarak yanıt verdiği karmaşık bir biyososyal sistemi öne sürmektedir. Buna göre, bakım verenin duygu durumları ses ve yüz ifadeleriyle bebeğe aktarılırken bebeğin de her bir ifadesi anneyi etkilemekte ve anne tarafından aynalanmaktadır (Beebe ve Lachman,

1998). Bu etkileşim hem anne hem bebek tarafından fiziksel, duygusal ve örtük olarak deneyimlenmektedir. Bebek kendi eyleminden hemen sonra ortaya çıkan bir davranışı koşullu olarak algılayabilir. Böylece bebek ve bakım verenin birbirini izleyen davranışları diğerinin eylemlerinden tahmin edilebilir (Beebe ve Lachman, 1998). Dahası, bebeğin doğumundan itibaren anne ve bebek karşılıklı olarak diğerinin duygu durumunu etkilemektedir. Anne ve bebek arasındaki bu karşılıklı duygusal iletişimin düzenlenmesi birbirlerinin içsel durumunu ayarlamaktadır. Söz konusu düzenleme süreci çocuğun içsel durumu ile dış gerçekliği algılayabilme ve ayırt edebilme becerisinin, başka bir deyişle daha sonra geliştireceği zihinselleştirme becerisinin temelini oluşturmaktadır (Fonagy ve ark., 2002).

Annenin çocuğun zihinsel durumundaki anlık değişikliklerine ilişkin gözlemleri ve bunları önce jest ve eylemlerde, daha sonra kelimeler ve oyunlarda temsil etmesi duyarlı bir bakımın temelidir ve çocuğun daha sonra geliştireceği zihinselleştirme kapasitesi için önemlidir (Slade, 2005). Bakımveren bebeğin duygusal durumlarını tekrarlı olarak aynalarsa bebek aynı zamanda kendi farklı duygusal deneyimlerini ve bu içsel deneyimlerinin farklı temsillerini anlayabilir (Gergely ve Watson, 1996).

Temel olarak, bebeklerin ilk başta farklı duygusal durumlarının farkında olmadığı ve onları anlamlı birer benlik-durumları (self-state) olarak deneyimlemediği varsayılır (Gergely ve Watson, 1996). Bu duyguların temsilleri dış dünyadan alınan uyarılara dayalıdır. Bebekler, farklı duygulara eşlik eden içsel fizyolojik uyarımları bakımverenin bunlara verdiği yüz veya vokal tepkilerini gözlemleyerek ayırt etmeyi öğrenirler. Buna göre, bebek doğuştan getirdiği mekanizma aracılığıyla kendi tepkileri ile çevreden gelen uyarılar arasında bağlantı kurar (contingency) (Watson, 1994). İlk aylarda benliğin fiziksel ve sosyal olarak deneyimlenmesine bağlı olarak mükemmel koşullu yanıtlar bekleyen bebek ilerleyen aylarda yüksek ama kusurlu koşullu yanıtlar beklemeye başlar (Bahrick ve Watson, 1985). Ötekinin mükemmel olmayan tepkiselliği, benlik ve ötekinin

ayrışmasına ve böylece zihinsel benliğe (mental self) ilişkin bir anlayış geliştirmesine zemin hazırlar (Gergely ve Watson, 1996). Temel olarak, duygusal farkındalığın ve benliğin gelişimi yüksek ama mükemmel olmayan koşullu tepkiler ile; yani bakımverenin bebeğin duygusal durumunu aynalaması ile mümkündür.

Duyguyu anlama ve düzenleme kapasitesinin gelişmesi için, iki koşulun karşılanması gerekir: (a) bakımverenin aynalama işlevinin uyumluluğu; yani aynalamanın bebeğin duygu durumuyla uyumlu olması ve (b) belirginliği (markedness); yani bakım verenin kendi duygusunu ifade etmediğini belirterek bebeğin duygusunu yansıtabilmesi (Gergely ve Watson, 1996). Sonuç olarak iki güçlük ortaya çıkabilir: (a) uyumsuz bir yansıtma durumunda, bebeğin içsel durumunun temsili ile gelişen benlik yapısı örtüşmez ve Winnicott'un "sahte benlik" kavramına benzer bir narsisistik yapıya yatkınlık gelişebilir (Winnicott, 1965) ve (b) anne aynalamayı belirgin yapmazsa bebek bunu kendisine değil dış dünyaya ait olarak deneyimler ve duyguların düzenlenmesini engeller (Fonagy ve ark., 2002). Böylece, anneden gelen aynalama hem bebeğin duygusal deneyimiyle uyumlu hem de belirgin olduğunda, bebek annenin aynalamasını içselleştirerek bu duygusal deneyimin kendi duygularına ait olduğunu anlar ve bu duygular hakkında temsiller ve duygusal farkındalık geliştirebilir. Bu da duyguları zihinselleştirme kapasitesini arttırarak duygu düzenlemeyi sağlar (Fonagy ve ark., 2002). Bu etkileşimde bebek duygu düzenleme sürecini içselleştirerek güvenli bağlanma temsilleri geliştirir (Sroufe, 1996) ve eş düzenlemeden (coregulation) öz düzenlemeye (self regulation) geçiş gösterir (Jurist, 2005; Jurist ve Mehaan, 2009).

Sonuç olarak, erken yıllardaki duygu düzenleme süreci zihinselleştirmenin temelini oluşturur; bununla birlikte zihinselleştirme daha sonra duygu düzenlemenin yeni ve farklılaşmış bir türünü geliştirir: *Zihinselleştirilmiş duygulanım* ("mentalized affectivity"; Jurist, 2005; 2010).

1.2.2. “Zihinselleştirilmiş Duygulanım”: Duyguları Zihinselleştirme ve Duygu Düzenleme

Duyguları zihinselleştirme, bu duyguları tanımlamayı, duygusal düzeyde hissetmeyi ve bu duyguların altında yatan diğer zihinsel durumları veya davranışları zihinselleştirici bir duruşla anlamayı içerir (Allen ve ark., 2008). Buna bağlı olarak, duygu düzenleme süreci kişinin duygularını ve düşüncelerini farketme, anlama ve tanımlamayı; yani zihinselleştirmeyi gerektirir. Bununla birlikte, mevcut duygu düzenleme modelleri incelendiğinde (örn., Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği- Gratz ve Roemer, 2004; Duygu Düzenleme Ölçeği- Gross ve John, 2003) bunların çoğunlukla duyguları değişimleyebilme, ayarlayabilme gibi boyutlara odaklandığı ancak zihinselleştirme boyutunu dikkate almadıkları görülür (Greenberg, Kolasi, Hegsted, Berkowitz ve Jurist, 2017).

Bu yaklaşımdan hareketle, Jurist (2005) duygu düzenleme sürecine zihinselleştirmeyi dâhil ettiği yeni bir model geliştirmiş ve bunu *zihinselleştirilmiş duygulanım kuramı* olarak adlandırmıştır. Bu model, duyguyu düzenleme süreçlerinin (ayarlama, değiştirme) zihinselleştirme becerisine dayandığını ileri sürer. Daha özgül olarak, bu model duygu düzenlemenin sadece duyguları değiştirme becerisini değil aynı zamanda onlara yeni anlamlar verme becerisini içerecek şekilde kapsamını genişletir (Jurist, 2005). Böylece, zihinselleştirilmiş duygulanım kişinin duygularını kişisel öyküsü içinde anlamlandırabilme becerisine karşılık gelir (Jurist, 2005; Jurist, 2010).

Özgül olarak, zihinselleştirilmiş duygulanım modeline göre, duygu düzenleme süreci birbirini izleyen üç farklı boyutu içermektedir: *Tanımlama* (identifying), *işleme* (processing) ve *ifade etme* (expressing) (Jurist, 2005). İlk olarak, *duyguları tanımlama*, duyguları adlandırmayı ve ayırt etmeyi; aynı zamanda kişinin mevcut duygularını ortaya çıkaran çocukluk deneyimleri gibi faktörleri zihinselleştirme kapasitesini içerir. Başka bir anlatımla, tanımlama kişinin duygularının anlamlarını geçmişinde keşfetmesini

sağlayarak duyguları adlandırma ya da ayırt etmenin ötesindedir (Greenberg ve ark., 2017). İkinci olarak, *duyguları işleme*, duyguların yoğunluğunda veya süresinde bazı değişiklikler yapmayı ifade eder. Bununla birlikte, işleme duygularda herhangi bir değişiklik yapmadan yalnızca onları sürdürebilmeyi de içerir. Son olarak, *duyguları ifade etme*, duygusal durumları başkalarına ifade etmeyi ya da başkalarına göstermeksizin içsel olarak deneyimleyebilmeyi içerir. Duygusal tepkilerin gizlenmesi dışa vurmanın istenmediği durumlarda avantajlı bir strateji olabilir (Greenberg ve ark., 2017; Jurist, 2005).

Fonagy ve arkadaşlarına (2002) göre çoğu psikolojik tedavinin altında zihinselleştirilmiş duygulanım yatar (Fonagy, 2011). Duygusal uyarılmalarda kişinin kendini ve diğerlerini zihinselleştirmesi zor olduğu için klinisyenlerin ana odağı duyguları zihinselleştirmedi (Allen ve ark., 2008; Jurist, 2005). Pek çok psikopatolojinin duygu düzenlemedeki güçlükler açısından tanımlanabileceği kuşkusuzdur (Schore, 2003); dolayısıyla duyguları anlama ve ardından düzenleme psikolojik bozukluk geliştiren kişileri koruyan en önemli etkenlerden biridir (Aldao, Nolen-Hoeksema ve Schweizer, 2010). Böylece, zihinselleştirilmiş duygulanım tedavideki ilerlemenin önemli bir göstergesidir (Jurist, 2005). Zihinselleştirilmiş duygulanıma ilişkin ilk görgül bulgular kaygı, duygudurum ve kişilik bozuklukları gibi farklı türde psikolojik bozukluk gösteren kişilerin kontrol grubuna göre yüksek düzeyde tanımlama, ancak düşük düzeyde işleme profili gösterdiklerini ortaya koymuştur. Diğer yandan, duyguları tanımlama psikoterapi süresi ile ilişkili görünmekte; psikoterapi alan kişiler üçüncü yılından sonra duyguları tanımlama becerisinde artış göstermektedir (Greenberg ve ark., 2017). Bu bulgular psikolojik tedavilerin yalnızca duyguları zihinselleştirmeye değil zihinselleştirmeyle birlikte onları düzenlemeye odaklanmasını önermektedir. Başka bir ifadeyle, duyguları tanımlama ve anlamlarını geçmiş ve bugünkü bağlamda keşfetme becerisi, kişi onları düzenleyemediğinde iyi-oluşu (well-being) desteklemeyecektir (Greenberg ve ark.,

2017). Bununla birlikte, zihinselleştirme becerisi özellikle kişilik bozukluğu olan kişilerin tedavisinde potansiyel değişim mekanizması olarak görülmektedir (Fonagy ve Bateman, 2006). Fonagy ve Bateman, tüm psikolojik tedavilerin üzerinde çalıştığı temel mekanizmanın zihinselleştirme olduğunu; zihinselleştirmede değişiklik olmadan, herhangi bir tür tedavinin sonucunda işlevsellikte bir iyileşme görülmeyeceğini önermektedir (Allen ve ark., 2008).

1.3. Zihinselleştirme ve Bağlanma Kuramı

Bağlanma ve zihinselleştirme arasındaki ilişkiye yönelik formülasyonların yıllar içinde genişletilerek evrildiği görülmektedir (bkz., Luyten ve ark., 2020). Başlangıçta, zihinselleştirmenin erken dönem güvenli bağlanma ilişkilerinde geliştiği ve ikisi arasında doğrudan pozitif bir ilişkinin olduğu varsayılmıştır (Fonagy ve ark., 2002). Daha sonra nörogörüntüleme çalışmaları zihinselleştirme ve bağlanmanın altındaki nöral sistemlerin birbirlerinden farklı olduğunu; aynı zamanda karşılıklı olarak birinin diğeri üzerinde ketleyici etkisi olduğunu göstermiştir (Bartels ve Zeki, 2004). Zihinselleştirme ve bağlanmanın birbirlerini ketleyici ilişkisi (en azından nöral düzeyde) ilk bakışta, ikisi arasındaki pozitif ilişki varsayımıyla çelişiyor gibi görünmektedir. Ancak araştırmacılar (Fonagy ve Bateman, 2006; Fonagy, 2011) bu ilişkinin karmaşık olduğunu, ancak tutarsız olmadığını ileri sürmüşlerdir. Fonagy ve Bateman'a (2006) göre, Bowlby'nin görüşüyle uyumlu olarak, davranışsal bir sistem olan bağlanma, fiziksel ve psikolojik yakınlığı sağlamak üzere bebeklerde kaygı ile harekete geçirilir. Bağlanma figürünün ulaşılabilirliğine ilişkin göreceli bir kesinlik duygusu; başka bir deyişle güvenli bağlanma kaygının ve bağlanma sisteminin etkinleştirilmesini gerektiren durumların daha az yaşanmasını sağlayacaktır. Böylece, güvenli bağlanan çocukların bağlanma sistemlerini sık sık etkinleştirmeye ihtiyaç duymadığı ve çocuk-bakım veren ilişkisi bağlamında zihinselleştirme uygulaması için daha fazla fırsata sahip olduğu varsayılmaktadır. Bu, güvenli bir bağlanma ilişkisinin zihinselleştirmenin erken dönem gelişimiyle neden

ilişkili olduğunu açıklayabilir (Fonagy, 2011). Ayrıca, bağlanma sisteminin aktivasyonunun zihinselleştirmeyle ilgili beyin aktivitesi üzerindeki engelleyici etkisi göz önüne alındığında, özellikle sınır kişilik bozukluğu gibi psikolojik ve kişilerarası sorun yaşayan kişilerin zihinselleştirme becerilerindeki eksiklikten çok bağlanma sistemlerindeki aşırı aktivasyonun zihinselleştirme becerilerini ketlediği söylenebilir (Jurist ve Meehan, 2009). Böylece, güvenli bağlanma zihinselleştirme kapasitesinin gelişimini desteklemektedir ve bu iddiayı destekleyecek önemli görgül bulgular mevcuttur (örn., Fonagy ve ark., 1991a; Meins ve ark., 2002).

Bağlanma ilişkilerinde zihinselleştirmenin gelişimine yönelik daha önceki formülasyonlar (Fonagy ve ark., 1991a) bebek-bakımveren arasındaki bağlanmanın benzersiz rolüne odaklanırken, son yıllardaki görüşler zihinselleştirmenin gelişiminde aile, akranlar ve daha geniş sosyokültürel faktörlerin rolünü içeren daha kapsamlı bir formülasyona dönüşmüştür (bkz., Luyten ve ark., 2020).

Zihinselleştirme kuramındaki ilk yaklaşımlar ebeveynin güvenli bağlanmasının bebeğin bağlanmasını ve sosyo-duygusal gelişimini doğrudan ve dolaylı olarak etkilediğini varsaymaktadır (Luyten ve ark., 2020). Doğrudan ilişkide, güvenli bağlanan ebeveynlerin çocuklara güvenli bir temel sağladığı ve bunun da onların bilişsel ve sosyo-duygusal kapasitelerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine olanak tanıdığı varsayılır. Dolaylı ilişkide ise, ebeveynin güvenli bağlanmasının kendi zihinselleştirme kapasitesini geliştirerek çocuğunun içsel ve zihinsel durumlarını görebilmesine izin verdiği önerilmektedir. Ebeveynin zihinselleştirme becerisi çocuğun öznel deneyimini aynalamasına izin vererek çocuğun güvenli bağlanma ve psikolojik gelişimi ile ilişkili güçlükler karşısında dayanıklılık geliştirmesine hizmet eder (Luyten ve ark., 2020). Özetle, bakım veren güvenli bağlanma temsillerini zihinselleştirme kapasitesi aracılığıyla çocuğuna aktarabilir.

1.3.1. Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımı: Zihinselleştirmenin Rolü

Bağlanma kuramının temel varsayımlarından biri bakım verenin kendi bağlanma temsillerini bebeğe aktarmasıdır (Bowlby, 1969/1982). Main ve arkadaşları (1985) annenin kendi bağlanma ile ilgili temsilleri ile çocuğunun birinci yaşında ona bağlanması arasında güçlü ilişkiler olduğunu göstermiştir. Çok sayıda araştırma, aradan geçen yıllarda bağlanmanın kuşaklararası aktarımına görgül olarak destek sağlayarak, bir annenin kendi ebeveynleriyle ilişkileri hakkındaki duygu ve düşüncelerini düzenleme ve organize etme kapasitesinin (ebeveyne güvenli bağlanmaya ilişkin zihin durumları), çocuğundaki yakınlık ve güvenlik ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde yanıt verme kapasitesiyle ilişkili olduğunu doğrulamıştır (Main, 1995; Slade ve ark., 2005a). Böylece bakım verenin güvenli bağlanma temsillerine sahip olması bebeğin güvenli bağlanma temsilleri geliştirmesini sağlar. Diğer yandan, bebeğin güvensiz bağlanma temsillerini, özellikle dezorganize (disorganized) bağlanma temsillerini geliştirmesi bakım verenin çözümlenmemiş kayıpla ilişkili bağlanma temsillerine bağlı görünmektedir (Hesse ve Main, 2000).

Alanyazında ebeveynin bağlanma temsilinin bebeğe aktarılmasının etkileşimler aracılığıyla olacağı ve bu etkileşimler arasında bakım verme niteliğinin önemi sıklıkla kabul edilmiştir (Verhage ve ark., 2016; van IJzendoorn, 1995). Ancak, bakım verme niteliğinin çocuğun gelişimi üzerinde önemli etkileri olduğu tartışmasız olsa da güvenli bağlanmanın kuşaklararası aktarımının altında yatan ve dolayısıyla çocuğun bağlanma güvenliğine katkıda bulunan mekanizmalar hakkında daha az fikir birliği vardır (Rostad ve Whitaker, 2016; van IJzendoorn, 1995). Erken dönem araştırmacılar çocuğun ihtiyaçlarına yanıt verirken annenin bakım verme davranışına ya da duyarlılığına odaklanarak bunların aktarımın birincil mekanizmaları olduğunu varsaydılar (Rostad ve Whitaker, 2016). Bu varsayıma göre, ebeveynin içsel çalışan modelleri çocuğunun

ihtiyaçlarını yorumlamasına ve bu ihtiyaçlara vereceği yanıtlara rehberlik ederek bakım verme davranışını etkileyecektir (Main, 1990). Birincil bakım verenle olan deneyimleriyle ilgili duygu ve düşüncelerini düzenleyebilen güvenli annelerin çocuklarının yakınlık ve destek ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde cevap verebileceklerine; buna karşılık, güvensiz annelerin çocuklarının yakınlık ihtiyacını reddederek onları düzenlemekte başarısız olacaklarına inanıldı (Slade ve ark., 2005a).

Bununla birlikte, anne duyarlılığının anne bağlanma temsilleri (Yetişkin Bağlanma Görüşmesi- George ve ark., 1996) ile bebeğin bağlanması (Yabancı Ortam Prosedürü- Ainsworth ve ark., 1978) arasındaki ilişkinin %23'ünü açıkladığı görülmüştür (Rostad ve Whitaker, 2016; Sharp ve Fonagy, 2008; van Ijzendoorn, 1995). Daha yakın tarihli bir meta-analiz çalışmasında ise anneden bebeğe bağlanmanın aktarımına ilişkin varyansın yalnızca %9'unu anne duyarlılığının açıkladığı gösterilmiştir (Verhage ve ark., 2016). Dolayısıyla, araştırmacılar, anne duyarlılığının yetişkin ve bebek bağlanmasını birbirine bağlayan şey olduğunu doğrulamakta kısmen başarısızdılar (van Ijzendoorn, 1995) ve sonuç olarak van Ijzendoorn'un (1995) *aktarım boşluğu* (transmission gap) olarak adlandırdığı şeyi doldurma sorunuyla karşı karşıya kaldılar (Rostad ve Whitaker, 2016; Slade ve ark., 2005a). Bu nedenle, kuşaklar arası süreçlerin altında yatan mekanizmaları açıklamaya çalışan güncel yaklaşımlar bakım veren davranışının psikolojik temellerine; yani annenin zihinselleştirme becerisine odaklanmıştır (Fonagy ve Target, 2005; Kelly ve ark., 2005; Sharp ve Fonagy, 2008; Slade ve ark., 2005a). Buna göre, bakım verenin zihinselleştirme becerisinin kendi zihinsel durumlarının yanı sıra çocuğunun zihinsel durumları hakkında psikolojik bir anlayış geliştirebilmesine bağlı olduğu düşünülmüş (Sharp ve Fonagy, 2008; Slade ve ark., 2005a); bu yaklaşımdan hareketle ebeveyn zihinselleştirme becerisi ya da ebeveyn yansıtıcı işleyiş (parental mentalizing/parental reflective functioning) kavramları geliştirilmiştir.

Ebeveyn zihinselleştirmesi, bakım verenin çocuğunun davranışını çocuğunun ve kendisinin zihinsel durumları (niyetleri, hisleri, düşünceleri, motivasyonları ve inançları) açısından anlama ve yorumlama becerisidir (Sharp ve Fonagy, 2008; Slade ve ark., 2005a; 2005b; Luyten ve ark., 2017a). Aynı zamanda bu kavram bakım verenin kendi içsel zihinsel deneyimleri üzerine düşünme kapasitesini ve bu içsel deneyimlerin çocukla etkileşiminde nasıl şekillendiğini, bu etkileşimlerin bir sonucu olarak nasıl değişebileceğini ve bakım verenin çocuğuna yönelik düşünce, duygu ve davranışlarını nasıl etkileyebileceğini de içerir (Luyten, Nijssens, Fonagy ve Mayes, 2017b; Slade, 2005; Sharp ve Fonagy, 2008). Ebeveyn zihinselleştirmesi genel zihinselleştirme becerisinin 'anne-çocuk ilişkisine özgü' bir parçası olarak görülmektedir. Genel zihinselleştirme (YBG ile değerlendirilen) ve ebeveyn zihinselleştirmesi kavramlarının ilişkili olmasına karşın aynı olmadığı düşünülmektedir (Luyten ve ark., 2017). Örneğin, Steele ve arkadaşları (2008) iki yapı arasında $r = .50$ düzeyinde bir ilişki bulmuştur.

Annenin genel zihinselleştirme becerisi çocuğunun davranışını duygular ve niyetler gibi zihinsel durumları ışığında anlamasına izin verecektir. Çocuğunun duygusal deneyimine anlam vererek ve bu deneyimi kendisine "yeniden sunarak" anne, çocukta güvenlik duygusunun gelişmesi için zemin hazırlayacaktır. Örneğin, bir anne zihinselleştirme yoluyla çocuğunun gösterdiği öfke nöbetini rahatsız edici yanlış bir davranış olarak algılamak yerine onunla ifade edilen duygularının ve ihtiyaçlarının bir göstergesi olarak algılayacaktır (Rostad ve Whitaker, 2016). Bu açıdan bakıldığında, ebeveyn zihinselleştirme becerisi bakımverenin çocuğunun bağlanma ihtiyaçlarına duyarlı ve uygun bir şekilde yanıt vermesine izin vererek anne duyarlılığını belirlemede ve "aktarım boşluğunu" açıklamada önemli bir rol oynayabilir (Slade ve ark., 2005a). Çalışmalar ebeveynin genel zihinselleştirme becerisi ile duyarlılığı arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin bebeğin bağlanmasında önemli bir belirleyici olduğuna destek sunmaya devam etmektedir (Ensink, Normandin, Plamondon, Berthelot ve Fonagy, 2016b).

Ancak diğerk yandan, annenin zihinselleştirme becerisinin duyarlılık ya da bakım verme davranışı ile yakından ilişkili olduğu hipotezine bazı kanıtlar sunulsa da, bu ilişkilerin çocuğun güvenli bağlanması üzerindeki etkilerinin yeterince iyi tanımlanmadığı görülmektedir. Bir meta-analiz çalışmasına göre (Zeegers ve ark., 2017), annenin zihinselleştirme becerisinin duyarlılık ile birlikte bebeğin bağlanma güvenliğindeki varyansın %12'sini açıkladığı; ancak duyarlılığın, zihinselleştirme ve bağlanma arasındaki ilişkiyi açıklamadığı bulunmuştur. Bu nedenle, anne duyarlılığı ve zihinselleştirme kapasitelerinin anne-bebek bağlanması üzerindeki etkileri görece bağımsız görünmektedir (Luyten ve ark., 2020). Bu durum, annenin bağlanması, duyarlılığı ve zihinselleştirmesi arasında “gevşek bir bağ” olabileceği fikrine yol açmıştır. Bu, güvenli bağlanma ve yüksek düzeyde duygusal erişilebilirliğe sahip ebeveynlerin mutlaka yüksek düzeyde ebeveyn zihinselleştirmesine sahip olmadığı anlamına gelmektedir (Luyten ve ark., 2017b; Luyten ve ark., 2020). Yani, ebeveynlerin zihinselleştirme kapasiteleri, güvenli bağlanan annelerde bile dalgalanabilir. Buna karşılık, güvensiz bağlanan annelerin yüksek düzey ebeveyn zihinselleştirme becerisine sahip olması mümkün olsa da bunun güvenli bağlanan annelere göre daha düşük olması beklenir (Luyten ve ark., 2017b). Özellikle ebeveyn-ocuk ilişkileri gibi duygusal olarak yoğun ilişki bağlamalarında güvensiz bağlanan annelerin yüksek ebeveyn zihinselleştirme seviyelerine sahip olmaları daha düşük bir ihtimaldir (Luyten ve ark., 2020).

Bu noktada, zihinselleştirmenin büyük lde bağlama ve ilişkiye zge olabilecek dinamik, gelişimsel ve çift yönlü bir kapasite olduğunun altını çizmek önemli görünmektedir. Zihinselleştirme kapasitesi başkalarıyla etkileşimler bağlamında geliştiği ve sonuç olarak diğerlerinin zihinselleştirme kapasitesinden sürekli olarak etkilendiği için temelde etkileşimli olarak görülür (Luyten ve ark., 2020). Bu yaklaşım aynı zamanda, ebeveynlerin neden farklı çocuklarına göre farklı zihinselleştirme düzeyleri gösterebildiklerini ve ebeveynlerin çocuğunu zihinselleştirebilmelerinde neden öncelikli

olarak mizaç gibi çocuğa ilişkin özelliklerin de önemli olabildiğini açıklayabilir (Luyten ve ark., 2017b).

1.3.2. Ebeveyn Zihinselleştirme Becerisi

Araştırmacılar ebeveyn zihinselleştirme becerisini farklı şekillerde kavramsallaştırarak farklı ölçüm yöntemleri kullanmışlardır (Fonagy ve Target, 2005; Sharp ve Fonagy, 2008; Slade ve ark., 2005a; 2005b). Bu alandaki çalışmalar, görece bağımsız üç araştırma geleneğine dayanmaktadır (Fonagy, 2011; Luyten ve ark., 2020).

İlk olarak, ebeveyn zihinselleştirmesine yönelik bir kavram Meins'in "*annenin zihin yönelimliliği*" kavramıdır (maternal mind-mindedness/MMM: Meins ve ark., 2003). Bu kavram annenin çocuğa ayrı bir zihinsel varlık olarak davranma, davranışına anlam atfetme ve çocuğun süregelen ihtiyaçlarına doğru yanıt verme kapasitesine karşılık gelmektedir. Ainsworth'ün anne duyarlılığı kavramından farklı olarak, Meins'in kavramı özellikle çocuğun zihinsel durumlarına odaklanmaktadır (Meins, Ferryhough, Fradley ve Tuckey, 2001). Meins'in (2013) "*ebeveyn zihin yönelimliliği*" üzerine yaptığı araştırma, zihinle ilgili uygun yorumlar (bir çocuğun davranışının doğru yorumlanmasını yansıtan) ve zihinle ilgili uyumsuz yorumlar (bakım verenin çocuğun niyetine ilişkin yanlış anlayışını yansıtan) arasındaki farkı vurgulamaktadır. Meins'in çalışmasında, annelerin zihinselleştirme becerisi altı aylık bebeğini "Bana 'yi [çocuğunuzu] tarif eder misiniz?" sorusuna karşılık sözel olarak ifade etmeleri temelinde değerlendirildi. Buna göre, alınan yanıtlar zihinsel, davranışsal, fiziksel kategorilerine göre kodlandı (Meins ve Fernyhough, 1999). Bu (off-line) ölçüm dışında, Meins ve arkadaşları anneler ve altı aylık çocukları arasındaki 20 dakikalık serbest oyuna dayalı anlık (online) bir değerlendirme aracı daha geliştirdiler ve etkileşimi zihinle ilgili atıflar açısından kodladılar (Meins ve ark., 2001).

İkinci olarak, Oppenheim ve arkadaşları (Oppenheim, Koren-Karie ve Sagi, 2001), “*ebeveyn içgörüsü*” (parental insightfulness) olarak adlandırdıkları bir yapı önermişlerdir. Bu kavram, bakım verenin çocuğunun davranışının altında yatan niyetleri algılama eğiliminin yanı sıra "değişime açık" bir tutumla bu tür inançları değiştirme istekliliğine işaret etmektedir. Oppenheim'in araştırmalarında anneler çocuklarıyla daha önce kaydedilen oyun etkileşimleri hakkında yorumlar yaptılar (Oppenheim ve Koren-Karie, 2002).

Üçüncü olarak, “*ebeveyn yansıtıcı işleyiş*” (parental reflective functioning) kavramı ortaya çıkmıştır (Fonagy ve ark., 1991a; Slade 2005). Ebeveyn yansıtıcı işleyiş kavramı, bakım verenin kendi bağlanma geçmişini ve bu bağlanma öyküsünün çocukla olan ilişkisini nasıl etkileyebileceğini yansıtma kapasitesine odaklanır. Daha önce belirtildiği gibi, ilk olarak Fonagy ve arkadaşları Yetişkin Bağlanma Görüşmesi üzerinde geliştirdikleri bir ölçek (Reflective Functioning Scale) kullanarak bu ölçeğe göre annelerin yansıtıcı işleyiş becerisini değerlendirdiler (Fonagy ve ark., 1991a; Fonagy ve ark., 1998). Bu proje, kişinin kendi kişisel geçmişini zihinsel durumlar açısından anlamlandırma kapasitesinin bağlanma güvenliğini artırabileceği ve bunun da çocuğuna güvenli bağlanma temsillerini aktarmasını sağlayabileceği hipotezine dayanıyordu. Ancak, bu ölçek ebeveynlerin çocuğuyla kurduğu ilişkiye özgü zihinselleştirme becerileri yerine kendi çocukluk deneyimleriyle ilişkili zihinselleştirme becerilerini ölçmekteydi. Böylece, Slade (2005) kuşaklararası aktarımı anlamada ebeveynin çocuğuyla ilişkisi hakkında zihinselleştirme kapasitesinin daha yararlı olacağını ileri sürmüştür. Buradan hareketle, ebeveynin çocuğuyla ilişkisini hedefleyen bir görüşme formu (Ebeveyn Gelişim Görüşmesi - Parental Development Interview/PDI: Aber, Slade, Berger, Bresgi ve Kaplan, 1985) kullanarak ebeveynin yansıtıcı işleyiş becerisini ölçmüştür (Slade ve ark., 2005a). Ebeveyn Gelişim Görüşmesi ebeveynin çocuğunun ve ebeveyn olarak kendisinin temsillerine ve ebeveyn-çocuk ilişkisine odaklanması açısından (örn.,

"Çocuğunuz üzgün olduğunda ne yapar ve bu size nasıl hissettirir?") Yetişkin Bağlanma Görüşmesinden farklılık gösterir.

Son olarak, ebeveyn zihinselleştirme becerisini değerlendirmeye yönelik sözü edilen prosedürler zaman ve emek açısından maliyetli olduğu için son yıllarda Luyten ve arkadaşları (2017a) ebeveyn yansıtıcı işleyişi ölçen bir öz bildirim ölçeği geliştirmiştir (Ebeveyn Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği, EYİÖ). Bu ölçekte bakım verenin çocuğunun zihinsel durumlarını anlamakla ne kadar ilgilendikleri ile merak ettikleri ve ne ölçüde zihinsel durumların belirsizliğini farketmede ve çocuklarının bakış açısını anlamada zorlandıkları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Aslında bu ifadeler ebeveynlerin çocuklarının içsel dünyalarını anlayabilme ve yansıtılabilmelerinde öne çıkan bazı bileşenleri yansıtır. Bazı bakımverenler çocuğun zihinsel durumları hakkında aşırı derecede emin olmak eğiliminde olabilirler. Böyle durumlarda, ebeveynler sıklıkla çocuklarının zihinsel durumlarına ve davranışlarına yanlış atıflar yaparak içsel dünyalarına girmekte başarısız olurlar (Luyten ve ark., 2017a). Bununla birlikte, çocuğunun zihinsel durumlarının belirsizliğini kabul ederek içsel dünyasına karşı merak ve ilgi göstermek gerçek ebeveyn zihinselleştirme becerisinin işaretleri olarak düşünülmektedir (Luyten ve ark., 2017a; Slade, 2005).

Sonuç olarak, söz konusu yaklaşımlar, biraz farklı bakış açılarından, ebeveynin çocuğunun zihinsel durumlarına ilişkin farkındalığının temelinde bulunan aynı yapıya işaret eder ve bu kapasitenin ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerindeki etkisini vurgular. Bu yaklaşımlar (ebeveyn) zihinselleştirme kapasitesinin çok boyutlu, davranışsal ve temsili doğasını vurgulamaktadır (Luyten ve ark., 2020). Daha önce ifade edildiği gibi, söz konusu yaklaşımlarda ebeveynlerin zihinselleştirme becerisi bir görüşme veya ebeveyn-bebek etkileşimi sırasında zihinle ilgili atıfların sıklığına ve içeriğine göre değerlendirilmekte; böylece zihinselleştirmenin açık ve sözel (explicit) parçalarına odaklanılmaktadır (Slade, 2005). Bununla birlikte, güncel yaklaşımlara göre ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi

aynı zamanda çoklu iletişim kanallarıyla ifade edilen, sözel ve sözel olmayan, örtük ve farkında olunmayan süreçleri de ifade edebilir (Shai ve Meins, 2018). Örneğin, bir anne bebeğiyle etkileşime girdiğinde, bebeğinin zihninde olup bitenler hakkında konuşmayabilir, ancak yine de zihinselleştirmenin göstergesi olan davranışlar sergileyebilir (örn., yüz ifadelerini aynalama). Bu nedenle, bebek-ebeveyn bağlanma güvenliğini hem açık hem de örtük zihinselleştirme yorduyor olabilir (Zeegers ve ark., 2017).

1.4. Zihinselleştirmenin Kuşaklararası Aktarımı

Araştırmalar, zihinselleştirme becerisinin ilk olarak bağlanma ilişkileri bağlamında geliştiğini ve ebeveynin zihinselleştirme becerisinin bu bağlamda, en azından gelişimin erken aşamalarında önemli bir rol oynayabileceğini öne sürmektedir (Luyten ve ark., 2017b; Sharp ve Fonagy, 2008; Slade, 2005). Daha sonra, akranlar, öğretmenler ve daha geniş sosyokültürel bağlam dahil olmak üzere diğer etkiler bu becerinin gelişimini belirlemede önemli hale gelmektedir (Luyten ve ark., 2017b).

Erken yıllarda zihinsel durumlarını sözlü olarak tanımlayamayan küçük çocuklar için ebeveynin zihinselleştirme becerisinin önemi daha kolay anlaşılır olsa da bu beceri çocukların gelişimi boyunca ebeveynlikte önemli bir rol oynamaya devam etmektedir (Borelli ve ark., 2016). Ebeveyn zihinselleştirmesi özellikle ilerleyen yıllarda ebeveynler için çocukların gelişim boyunca yaşadıkları değişiklikleri ve bu değişikliklere karşı kendi duygusal tepkilerini anlamalarını sağlaması açısından önemli olabilir (Benbassat ve Priel, 2012).

Ebeveyn zihinselleştirmesi üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla bebeklerin ve küçük çocukların anneleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ebeveyn zihinselleştirme becerisinin bebeğin güvenli bağlanma organizasyonu geliştirebilmesinde temel bir rol oynadığı pek çok araştırma ile desteklense de özellikle son zamanlarda yürütülen bazı araştırmalar ile

çocukların ve ergenlerin de psiko-sosyal gelişiminde önemli olduğu görülmektedir. Genellikle okul öncesi çağındaki çocuklarla sınırlı olan çalışmalar, anne ve çocuğun zihinselleştirme becerileri arasındaki ilişkiyi desteklemiştir (Rosso, Viterbari ve Scopesi, 2015). Örneğin, Meins ve arkadaşları (2002, 2003), annenin "zihin yönelimliği" ile dört yaşındaki çocuğunun Zihin Kuramı görevlerindeki performansları arasında olumlu yönde ilişkiler bulmuştur.

Ergenlik ve ön ergenlik (preadolescence) dönemlerine bakıldığında ise, günümüze kadar yalnızca birkaç çalışma ergen zihinselleştirme becerisi üzerinde ebeveyn zihinselleştirmesinin rolünü araştırmıştır (örn., Benbassat ve Priel, 2012; Rosso ve Airaldi, 2016; Rosso ve ark., 2015; Quek ve ark., 2019). Bu çalışmalar, ergenlik (örn., Benbassat ve Priel, 2012) ya da ön ergenlik döneminde (Rosso ve Airaldi, 2016; Rosso ve ark., 2015) bakım verenler ve çocukların zihinselleştirme kapasiteleri arasında bağlantılar olduğunu göstermiştir. Bakım veren-çocuk çiftlerinin zihinselleştirme puanları arasındaki bağlantılar boylamsal bir çalışmanın bulguları ile daha güçlü destek almıştır: Doğum öncesi değerlendirilen ebeveynlerin zihinselleştirme kapasiteleri, 17 yıl sonra ergenlik dönemindeki çocuklarının zihinselleştirme işlevlerinin bir yordayıcısı olmaya devam etmiştir (Steele, Perez, Segal ve Steele, 2017). Ayrıca, bakım verenlerin zihinselleştirme kapasitesi ebeveynlik davranışı ile ergenlerin psiko-sosyal sonuçları arasındaki ilişkiyi etkileyen koruyucu bir üst mekanizma olarak işlev göstermektedir (Benbassat ve Priel, 2012).

Bazı araştırmalar ise bakım verenin zihinselleştirme kapasitesine annenin olumsuz duygusal durumlarla yüzleşme eğilimi açısından odaklanmıştır. Bu araştırmalardan gelen bulgular, çocukların zihinselleştirmesi üzerinde bakım verenlerin zor ve olumsuz duyguları zihinselleştirebilmelerinin daha önemli bir belirleyici olduğunu göstermiştir. Örneğin, çocukların zihinselleştirme kapasitelerinin özellikle annenin olumsuz veya karmaşık zihinsel durumları yansıtma yeteneği ile ilişkili olduğu (Rosso ve ark., 2015);

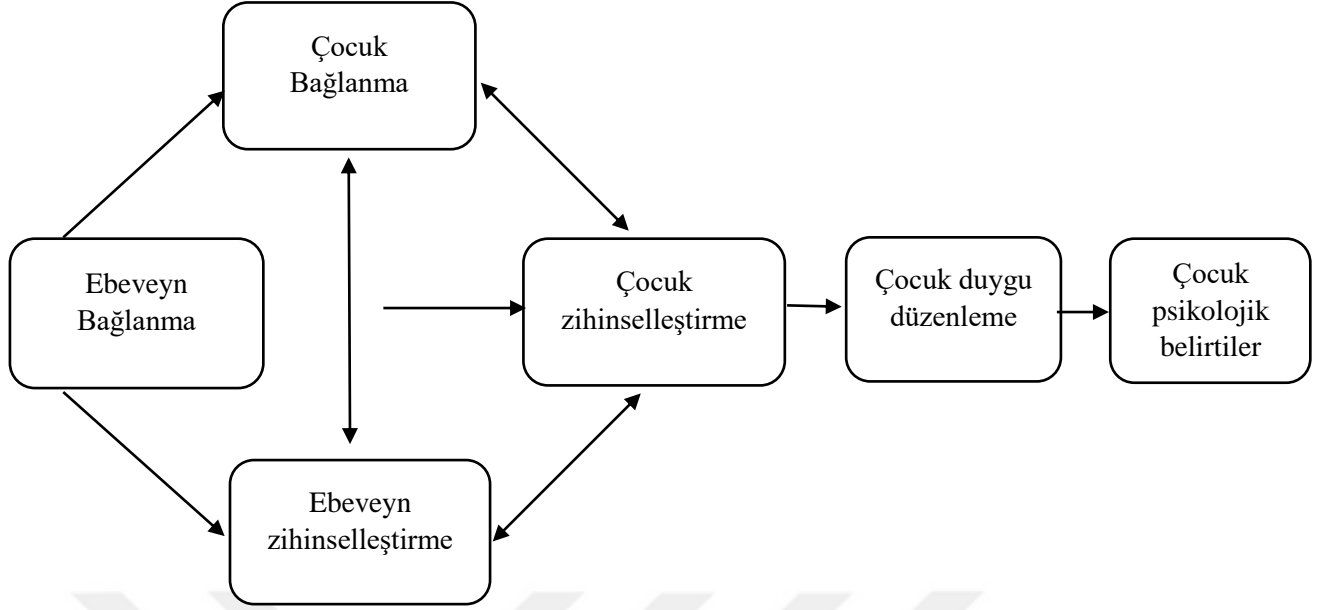
benzer şekilde annenin olumsuz duygular hakkında konuşma becerisinin, çocuğun duyguları anlama becerisini yordadığı gösterilmiştir (Dunn ve Brown, 2001). Aynı zamanda annenin olumlu duygular hakkında daha sık konuşmasının çocuğun ihtiyaçlarına duyarlılığı ve zihinselleştirme kapasitesi ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Borelli, West, Decoste ve Suchman, 2012).

Genel olarak, yetişkinlerde yürütülen araştırmalarla karşılaştırıldığında, ergenlerin zihinselleştirme kapasiteleri ile ilgili araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bazı yazarlar, zihinselleştirme kapasitesinin ergenliğin gelişimsel zorluklarının başarılı bir şekilde ele alınmasında önemli bir rol oynayabileceğini belirtmektedir (Benbassat ve Priel, 2012; Rosso ve ark., 2015; Taubner ve Curth, 2013). Dahası, bazı araştırmacılar zihinselleştirme becerisinin özellikle bazı risk faktörleri taşıyan gelişimsel koşullarda ihmal ya da istismar gibi olumsuz deneyimlere karşı koruyucu bir faktör olarak normal gelişim koşullarından çok daha önemli bir rolü olabileceğini ileri sürmektedir (Falkenström ve ark., 2014). Bu bakışı destekleyen bir çalışmada, çocukluk dönemi ihmal deneyimleri yalnızca ergenlerin düşük ya da orta düzeyde zihinselleştirme becerisine sahip olduğu koşulda güvensiz bağlanması ile ilişkili bulunmuştur (Borelli, Compare, Snavel ve Decio, 2015). Benzer şekilde, bazı çalışmalar hem klinik hem de klinik olmayan örneklerde zihinselleştirmenin, erken dönem istismar öyküsünden ergenlikte saldırgan davranışa giden yolda koruyucu bir faktör olarak hizmet edebileceğine işaret etmektedir (örn., Taubner ve Curth, 2013; Taubner, Zimmermann, Ramberg ve Schröder 2016). Çocuğun gelişim döneminde sadece kendisinin değil, bakım verenin de yüksek düzeyde zihinselleştirme kapasitesinin (özellikle kendi travmatik deneyimleriyle ilişkili zihinselleştirme düzeyi; Ensink ve ark., 2017) olumsuz deneyimlere maruz kalma riskine karşı önemli bir tampon olabileceği görülmektedir (Luyten ve ark., 2020). Çocukluklarında travmatik deneyimler yaşamış annelerde yüksek zihinselleştirme kapasitesi, çocuğun düzensiz bağlanma modelleri geliştirme ve cinsel istismara maruz

kalma riskine karşı koruyucu bir faktör olabilmektedir (Borelli ve ark., 2019b). Bu bulgular, ebeveyn bağlanma öyküsü ile çocuğun gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkide hem ebeveyn hem de çocuğun zihinselleştirme kapasitelerinin rolünün test edilmesi ihtiyacını vurgulamaktadır (Luyten ve ark., 2020; Zeegers ve ark., 2017).

1.4.1. Zihinselleştirmenin Kuşaklararası Aktarımına Dayalı Gelişimsel Psikopatoloji Modeli

Psikopatolojiyi açıklamaya yönelik güncel gelişimsel modeller ebeveyn bakımının niteliği, sosyal öğrenme ve erken bağlanma ilişkileri gibi çevresel ve sosyal etkileri ebeveynden çocuğa aktarılan mekanizmalar ile açıklamaktadır (Luyten ve ark., 2020). Bu güncel yaklaşımlarda, kuşaklararası bir yolla aktarıldığı kabul edilen zihinselleştirme psikopatolojinin gelişimi ve sürdürülmesinde rol oynayan önemli bir sosyal bilişsel süreçtir (Fonagy ve Luyten, 2016; Luyten ve ark., 2020; Sharp ve Fonagy, 2008). Zihinselleştirmeye dayalı gelişimsel psikopatoloji modeline göre, bakım verenin kendi bağlanma öyküsü bağlamında zihinselleştirme kapasitesindeki sınırlılıklarının hem çocukla olan bağlanma ilişkisini hem de çocuğun zihinselleştirme kapasitesini bozarak sosyal ve benlik gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği ve psikolojik bozukluklara yatkınlığı artırabileceği varsayılmaktadır. Sharp ve Fonagy (2008), çocuk ve ergenlerde psikolojik belirtilerin gelişimi için zihinselleştirmenin kuşaklararası aktarımına dayalı yollardan oluşan bir model önermişlerdir (bkz., Şekil 2). Bu model, ebeveynde zihinselleştirme kapasitesi 'kırılırsa', bu kırılma çocukta zihinselleştirme kapasitesinin azalmasına yol açarak, yetersiz duygu düzenleme süreçleri yoluyla, psikopatolojik belirtilerin gelişmesine yol açabileceğini önermektedir (Sharp ve Fonagy, 2008).

Şekil 2. Çocuklarda psikopatolojinin gelişimi için zihinselleştirmeye dayalı kuramsal bir model (Sharp ve Fonagy, 2008)

Söz konusu modeli destekleyebilecek görgül araştırmalar incelendiğinde, son dönem bulgular bakım verenin zihinselleştirme kapasitesi, çocuğun zihinselleştirme kapasitesi ve daha genel olarak çocuğun psikopatolojisi arasındaki karşılıklı ilişkiler için bazı kanıtlar sunmaktadır. Örneğin, bazı çalışmalarda kaygı bozuklukları (Esbjørn ve ark., 2013) veya agresyon sorunları (Smaling ve ark., 2016) olan çocukların bakım verenlerinde zihinselleştirme kapasitesinin düşük olduğu gözlenmiştir (ayrıntılı bir gözden geçirme için bkz., Camoirano, 2017). Başka bir çalışmada, Ensink ve arkadaşları (2016a) hem bakım verenin hem de çocuğun zihinselleştirme kapasitelerinin çocuğun dışsallaştırma sorunlarıyla ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Daha yakın tarihli bir çalışmada (Quek ve ark., 2018) ise, bakım verenin zihinselleştirme kapasitesinin, çocuğun zihinselleştirme kapasitesi yoluyla sınır kişilik patolojisinin gelişimini dolaylı olarak etkileyebileceğine işaret etmektedir. Dahası, bakım veren-çocuk çiftlerinin zihinselleştirme kapasitelerindeki sınırlılıkların alt türleri (hipermentalizasyon/aşırı zihinselleştirme veya hipomentalizasyon/zihinselleştirme

yetersizliği) temelinde incelenmesi bakım veren ile çocuğun zihinselleştirme profilleri arasındaki ilişkinin doğasını daha iyi aydınlatılabilmıştir. Quek ve arkadaşlarının (2018) alışmalarında bakımverenin hipomentalizasyon eğilimi ergen çocuğun hipermentalizasyonu ile ilişkili olmuş ve çocuğun hipermentalizasyon eğilimi üzerindeki bu etkisiyle sınır patolojisi üzerinde anlamlı dolaylı bir etkiye sahip olmuştur.

Bakım verenlerde hipomentalizasyon, zihinsel durum muhakemesinin önemli bir eksikliğini temsil eder; burada davranışlar tipik olarak temelde yatan zihinsel durumların aksine fiziksel nedensellik veya somut bilgilere atfedilir. Örneğin, bir ebeveyn çocuğunun sadece a olduğu için huzursuz olduğuna inanabilir (Quek ve ark., 2018). Ülkemizde ise ebeveyn ile çocuğun zihinselleştirme kapasiteleri arasındaki ilişkileri inceleyen görgül çalışmalar oldukça sınırlıdır. Son dönemde yürütülen bir çalışmanın bulguları, annenin zihinselleştirme kapasitesinin bir sonraki kuşağa aktarıldığına ve bu aktarılan kapasitenin genç çocukların psikolojik belirtilerini etkileyebildiğine işaret etmektedir (Cüre Acer ve Dağ, 2020).

Özetle, yukarıda aktarılan bulgular ışığında, yetersiz “zihinselleştiricilerin” çocuklarının psikopatoloji gelişimi açısından daha büyük risk altında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ocuk psikopatolojisinin gelişiminde bakım verenin zihinselleştirme kapasitesinin tek araç olduğu söylenemez. Ebeveynlerin zihinselleştirme süreçlerini etkileyebilecek sayısız faktör olabilir: Çocuğun mizacı, ebeveyn psikopatolojisi, aile yapısı, yaşam olayları, genetik yatkınlıklar gibi (Sharp ve Fonagy, 2008). Sharp ve Fonagy (2008) ocuklarda psikopatoloji gelişimi için zihinselleştirmenin kuşaklararası aktarımına yönelik önerdikleri modelin tüm bu faktörleri aynı anda kapsayamayacağını özellikle vurgulamakta; bununla birlikte araştırmalar için modelin ebeveynin bağlanma öyküsünden çocuğun psikolojik belirtilerine giden zihinselleştirme temelli test edilebilir yollar sunduğunu belirtmektedirler. Mevcut araştırmada zihinselleştirmenin kuşaklararası

aktarımına dayalı psikopatoloji modelinin ergen-ebeveyn çiftleri üzerinde ikili desen (dyadic design) kullanılarak test edilmesi amaçlanmıştır.

1.4.2. Ergenlerde Psikopatoloji ve Zihinselleştirme

Ergenlik dönemindeki ruh sağlığı sorunlarının yaygınlığı incelendiğinde, ABD’de ergenlerin yaklaşık yarısının (%40,3) tanı konulabilir bir psikiyatrik bozukluk yaşadığı ve bu dönemde en yaygın tanı konulan bozukluğun kaygıyla ilişkili bozukluklar olduğu saptanmıştır (Kessler ve ark., 2012). Ülkemizde ise, geniş toplum örneklemelerinde psikiyatrik epidemiyolojiye ilişkin alan araştırmaları yürütülmediği için yerel ölçekli araştırmalar ergenlik dönemindeki psikiyatrik sorunların yaygınlığına ilişkin sınırlı veriler sunmakta ve bu verilerin psikiyatrik bozukluktan çok psikiyatrik belirtilerin yaygınlığına ilişkin olduğu görülmektedir. Farklı araştırmalardan gelen sonuçlara göre, ergenlerde depresyonla ilişkili sorunların %17,5 ile % 37 arasında olduğu görülmektedir (bkz., Binbay ve ark., 2014). Bir diğer çalışmada, Ergenler İçin Ruhsal Sorunlar Tarama Ölçeği ile değerlendirilen 917 ergenin %96,5’inin dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, %77,1’inin depresyon, %75,0’inin anksiyete bozukluğu, %65,3’ünün psikoz ile ilişkili sorunlarının olabileceği belirlenmiştir (Akça, Selen, Demir ve Demir, 2018).

Ergenlik döneminin psikopatolojinin gelişimi için riskli bir dönem olduğuna ilişkin güçlü kanıtlar vardır. Örneğin, yetişkinlerde görülen psikiyatrik bozuklukların yaklaşık yarısının 14 yaşta başladığı bilinmektedir (Kessler ve ark., 2005). Dahası, ergenlerin psikiyatrik semptomlarının şiddeti yetişkinlerin deneyimledikleri şiddete benzer görünmektedir (Wight, Sepúlveda ve Aneshensel, 2004). Ergenlik döneminde ortaya çıkan duygusal davranışsal sorunlar için sıklıkla içselleştirme ve dışsallaştırma semptomları ayrımı araştırmacılara kuramsal bir çerçeve sağlamıştır (Achenbach, 1966). İçselleştirme semptomları, bireyin iç psikolojik dünyasını etkileyen olumsuz duygular, somatik şikayetler ve sosyal geri çekilmeye atıfta bulunurken; dışsallaştırma semptomları ise, saldırganlık, suçluluk ve hiperaktivite yoluyla dış çevreye karşı uyumsuz davranışları

ifade etmektedir (Hinshaw, 1987). Ergenlik döneminde görülen içselleştirme semptomlarının yetişkinlikte depresyon ve anksiyeteyi yordadığı; dışsallaştırma semptomlarının ise yetişkinlikte saldırgan davranış, madde kullanımı gibi sorunları yordadığı düşünülmektedir (Reef, Diamantopoulou, van Meurs, Verhulst ve van der Ende, 2010).

Ergenlik döneminin psikopatoloji riski açısından önemi göz önüne alındığında, erken dönem müdahaleleri geliştirebilmek için bu dönemde psikolojik belirtilere yol açan gelişimsel yolları araştırmak önemli görünmektedir. Daha önce aktarıldığı gibi, Fonagy ve arkadaşları (Fonagy ve ark., 2002; Sharp ve Fonagy, 2008) tarafından önerilen böyle bir gelişimsel model bağlanma ilişkilerinde zihin durumlarına odaklanan sosyal bir bağlamı içerir.

Ergenlerin zihinselleştirme kapasitesi daha çok kuramsal düzeyde araştırılmıştır ve bu konuda çok az görgül çalışma vardır. Bununla birlikte, çocukluk döneminde gelişen zihinselleştirme kapasitesinin yetişkinliğe başarılı bir psikososyal geçiş için ergenlik döneminde özellikle önemli olduğu düşünülmektedir (Braehler ve Schwannauer, 2012). Örneğin, Borelli ve arkadaşları (2019a) yürüttükleri boylamsal bir çalışmada ergenlikteki zihinselleştirme puanlarının erken yetişkinlikteki psikolojik iyi oluş puanlarını ileriye dönük olarak yordadığını bulmuşlardır.

Ergenlik dönemi olasılık ve mantıksal düşünme gibi diğer bilişsel değişikliklerle eşzamanlı olarak zihinselleştirme kapasitelerinin arttığı bir dönemdir (Dumontheil ve ark., 2010; Valle, Massaro, Castelli ve Marchetti, 2015). Ergenler bu dönemde zihinsel durum bilgilerini bütünleştirmeye başlamakta ve zihinsel durumlarla ilişkili bir dil kullanmaktadırlar (Rutherford ve ark., 2012). Ergenlik döneminde kendilik ve diğerlerinin zihinsel durumlarıyla ilişkili bilişlerin karmaşıklaşması ergenlerin hem kendilerinin hem de etrafındakilerin zihinsel durumlarına karşı duyarlılıklarını artırmaktadır (Fonagy ve ark., 2002).

Bazı yazarlar zihinselleştirme kapasitesinin gelişiminin ergenlik döneminde sona ermediğini; beyin gelişiminin seyri ile birlikte genç yetişkinlik döneminde gelişmeye devam ettiğini öne sürmektedir (Dumontheil, Apperly ve Blakemore, 2010; Fonagy ve Luyten, 2009; Keulers, Evers, Stiers ve Jolles, 2010). Ergenlik duygusal limbik sisteminin daha erken olgunlaştığı ve bilişsel prefrontal korteksin ise daha sonradan geliştiği bir dönemdir (Casey, Getz ve Galvan, 2008). Bu nedenle, (sözel) zihinselleştirme için önemli olan kortikal bölgelerin ergenlik döneminde yeterince gelişmemiş olması muhtemeldir (Fonagy ve Luyten, 2009). Bu fikri destekleyen bazı çalışmalar, ergen örneklemelerinde ortalama genel zihinselleştirme puanlarının yetişkin örneklemelerine kıyasla daha düşük olduğunu bulmuşlardır (örn., Cropp, Alexandrowicz, Taubner, 2019; Taubner, White, Zimmermann, Fonagy ve Nolte, 2013).

Gelişimsel olarak zihinselleştirme kapasitesi hakkında daha fazla bilgi edinmek önemlidir; çünkü bu kapasitedeki bozukluklar şimdiki ve gelecekteki psikopatolojinin temelini oluşturabilir (Rutherford ve ark., 2012). Araştırmacılar zihinselleştirmedeki sınırlılıkların ergenlerde psikolojik sorunlara karşı savunmasızlık yaratabileceğine ilişkin önemli bulgular elde etmişlerdir. Yetişkin psikiyatri hastaları gibi ergen psikiyatri hastaları da sağlıklı kontrollere göre daha düşük zihinselleştirme kapasitesi göstermektedir (örn., Bizzi, Ensink, Borelli, Mora ve Cavanna, 2019; Ha ve ark., 2013; Rothschild-Yakar, Levy-Shiff, Fridman-Balaban, Gur ve Stein, 2010). Günümüze kadar gelen araştırmalar, çocuk ve ergenlerin zihinselleştirme güçlüklerini sınır kişilik bozukluğu (Bo, Sharp, Fonagy ve Kongerslev, 2017), dışsallaştırma semptomları (Cropp ve ark., 2019; Morosan ve ark., 2020), depresyon (Ensink ve ark., 2016a), somatik semptom ve yıkıcı davranış bozuklukları (Bizzi ve ark., 2019), yeme bozukluğu (Rothschild-Yakar ve ark., 2010) ile ilişkilendirmiştir.

Dışsallaştırma ve içselleştirme semptomları açısından bakıldığında, ergenlerde zihinselleştirmenin dışsallaştırma semptomlarıyla, daha spesifik olarak saldırgan

davranışla ilişkili olup olmadığına odaklanan çalışmalarda, zihinselleştirme kapasitesinin özellikle antisosyal özellikleri olan ergenlerde saldırgan davranışa karşı koruyucu bir rolünün olduğu ve zaman içinde dışsallaştırma davranışlarında belirgin bir düşüş sağladığı görülmüştür (Morosan ve ark., 2020; Taubner ve ark., 2016; Taubner ve ark., 2013). Bununla birlikte, zihinselleştirme güçlükleri ile dışsallaştırma sorunları arasındaki bağlantı oldukça sağlam olsa da, içselleştirme sorunları ile ilgili bulgular daha karmaşık görünmektedir. Örneğin, bazı çalışmalarda ergenlerin daha yüksek zihinselleştirme düzeyleri daha düşük dışsallaştırma semptomları ile ilişkili bulunurken, içselleştirme semptomları ile ilişkili bulunmamıştır (Cropp ve ark., 2019; Sharp, Penner ve Ensink, 2020). Başka bir çalışmada ise, daha yüksek zihinselleştirme kapasitesine sahip ergenler depresyon, kaygı gibi daha yüksek içselleştirme semptomları bildirmişlerdir (Chow, Nolte, Cohen, Fearon ve Shmueli-Goetz, 2017). Araştırmacılara göre, ergenlerin kaygılı ve depresif duygudurumları hızlı değişikliklerle karakterize olan bu gelişimsel dönemde duygu farkındalıklarının artmasının ve başkalarıyla olan ilişkileri üzerine düşünme kapasitelerinin gelişmesinin bir yan ürünü olabilir (Chow ve ark., 2017). Diğer yandan, dışsallaştırma sorunlarının özellikle dürtüsellik ve yürütücü işlevlerle yakın ilişkisi düşünüldüğünde, davranışlarını zihinselleştirme yeteneği, başka bir anlatımla onların başkaları üzerindeki etkilerini düşünme becerisi, dışsallaştırma patolojisine karşı önemli bir iç kaynak olarak görünmektedir (Sharp ve ark., 2020).

Bazı araştırmalar farklı tanı gruplarında farklı zihinselleştirme profillerinin olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, 8-15 yaş aralığında olan çocuklarla yürütülen bir çalışmada (Bizzi ve ark., 2019) somatik semptom bozukluğunun diğerlerini zihinselleştirmeden (mentalizing others) çok kendini zihinselleştirme boyutundaki güçlükle (mentalizing self) ilişkili olabileceği görülmektedir. Sınır kişilik patolojisi olan ergenlerde (Bo ve ark., 2017; Sharp ve ark., 2013) yapılan araştırmalar, sınır kişilik bozukluğunda görülen zihinselleştirme güçlüğüne özellikle aşırı uyarılma durumlarında ortaya çıkan

hipermentalizasyon ile karakterize olabileceğini göstermektedir. Ergenlerde sınır kişilik patolojisinin yanı sıra narsisistik özelliklerin de hipermentalizasyon eğilimleri ile ilişkili olabileceğine yönelik yeni bulgular mevcuttur (Duval ve ark., 2018). Diğer yandan, araştırmalar depresyon ve zihinselleştirme arasındaki ilişkinin karmaşık bir resmini sunmaktadır (Chow ve ark., 2017). Depresif hastaların semptomlara (kayıpla ilişkili) özgü alanlarda zihinselleştirme güçlükleri gösterdikleri, ancak genel zihinselleştirme kapasitesinde göstermedikleri görülmektedir (Kessler, Buchheim, Kächele ve Staun, 2011). Genel zihinselleştirme güçlüklerinin ise bireyin kronik depresif durumuyla ilişkili olabileceği ileri sürülmektedir (Fischer-Kern ve ark., 2013).

1.5. Araştırmanın Amacı

Günümüze kadar yapılan görgül araştırmalar, hem bakım verenin hem de ergenin zihinselleştirme kapasitelerindeki sınırlılıkların bu gelişim döneminde duygusal ve davranış sorunlarından ciddi psikopatolojik belirtilere kadar geniş bir yelpazedeki problemlerin gelişimi için ciddi bir risk faktörü olabileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, zihinselleştirme kapasitesi yaşam boyu gelişirken, kuramsal ve görgül çalışmalar çoğunlukla çocuklukta bu kapasitenin nasıl oluştuğuna, yetişkinlikte ise nasıl kavramsallaştırıldığına odaklanmıştır. Sonuç olarak, ergen zihinselleştirmesi hakkında çok az şey bilinmektedir (Rutherford ve ark., 2012). Bu durum, kısmen bu yaş grubunda zihinselleştirmeyi değerlendirmek için uygun ölçme araçlarının sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemiz alanyazınında ise ergenlerin zihinselleştirme kapasitesini değerlendirmeyi amaçlayan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu araştırma ön çalışma ve ana çalışma olmak üzere iki aşamada yürütülmüştür. *Ön çalışmanın amacı, söz konusu ölçüm aracı boşluğunu gidermek için Sharp ve arkadaşlarının (Ha, Sharp, Ensink, Fonagy ve Cirino, 2013; Sharp ve ark., 2009) geliştirdiği Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen'in (Reflective Functioning*

Questionnaire-Youth) Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılarak ülkemiz alanyazınına kazandırılmasıdır.

Ana çalışmanın ise iki temel amacı vardır:

1) *Sharp ve Fonagy (2008) tarafından önerilen zihinselleştirmeye dayalı gelişimsel psikopatoloji modelinin ergen-ebeveyn çiftleri üzerinde test edilmesi (bkz. Şekil 2).*

Araştırmalar bakım verenin bağlanma temsilleri ve zihinselleştirme kapasitesi ile çocuğun bağlanma güvenliği, zihinselleştirme kapasitesi, duygu düzenleme kapasitesi ve psikopatolojisi arasındaki ilişkileri ayrı ayrı test etmiş olsa da (örn., Benbassat ve Priel, 2012; Ensink ve ark., 2016a; Quek ve ark., 2018; Steele ve ark., 2016) çocuğun psikopatolojisine katkıda bulunan tüm bu faktörler bir yol analizinde eşzamanlı olarak henüz dikkate alınmamıştır. Alanyazındaki bu boşluktan hareketle, annenin bağlanma öyküsünden çocuğun psikopatolojisine giden gelişimsel yollarda anne-çocuk çiftlerinin zihinselleştirme kapasiteleri arasındaki ilişkilerin ergenlerde araştırılmasının alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Böylece, bu çalışmadan gelen bulgular sınırlı araştırmaların yürütüldüğü bu gelişimsel dönem sırasında ebeveyn-çocuk ilişkisine odaklanan önleyici ve tedavi edici müdahale programlarının tasarlanmasına yardımcı olabilir.

2) Güncel yaklaşımlar çocuğun psikolojik/psikopatolojik gelişimiyle ilgili nedensel süreçlerin çok faktörlü olduğunu ve çocuk gelişiminin basit deterministik modellerinin yeniden gözden geçirilme ihtiyacını vurgulamaktadır (Luyten ve ark., 2020). Bu güncel yaklaşımlar doğrultusunda, ergenlikte güvenli bağlanmanın gelişiminin iki bağlamda incelenmesi amaçlanmıştır. İlki, güvenli bağlanmanın gelişiminde ebeveyn-çocuk ilişkisinin çok yönlü doğasıdır. Bu bağlamda, ebeveyn-ergen ilişkisini etkileyebilecek annenin zihinselleştirme kapasitesi dışındaki diğer özelliklerinin bu ilişkiye ne kadar katkı sağladığı test edilmiştir. Örneğin, ebeveyn psikopatolojisi, sosyoekonomik düzey, düşük ebeveyn eğitimi gibi bakım verenin risk durumunun ebeveyn duyarlılığını

etkileyen (Smaling ve ark., 2016) ve bağlanmanın kuşaklararası aktarımı için önemli bir düzenleyici değişken olduğunu gösteren (Verhage ve ark., 2018) sonuçlar dikkat çekicidir. Daha önceki bulgular ebeveynin depresif belirtileri, madde kullanımı, romantik bağlanma örüntüleri gibi diğer potansiyel faktörler kontrol edildiğinde bile zihinselleştirme kapasitesinin ebeveyn-çocuk ilişki niteliğinin güçlü bir belirleyicisi olmaya devam ettiğini göstermiştir (Rostad ve Whitaker, 2016). Ancak söz konusu araştırma küçük çocuklara (yaş ortalaması 3.20) sahip bakım verenler ile yürütülmüştür. *Mevcut araştırmada ise, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki niteliği ergen-ebeveyn çiftleri üzerinde incelenmiştir.* İkincisi, ebeveyn-ergen ilişkisinin iki yönlü doğasıdır. Araştırmacılar çocuklar büyüdükçe bakım verenin zihinselleştirmesi ile çocuğun bağlanma güvenliği arasındaki ilişkinin giderek iki yönlü hale geldiğine dikkat çekmektedir (Borelli ve ark., 2016). Böylece, ergenlerin bu gelişimsel dönemde artan zihinselleştirme kapasitelerinin annelerinin zihinselleştirme kapasiteleri kadar bu ilişkiye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu varsayıma bağlı olarak, *ergenlik döneminde anneden çocuğa güvenli bağlanmanın aktarımında çocuğun zihinselleştirme kapasitesinin düzenleyici rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.*

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde, *Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen'in (YİÖ-E)* hem geçerlik güvenirlik çalışmasının yürütüldüğü ön çalışma hem de ana çalışma için ayrı ayrı olmak üzere örneklem, kullanılan veri toplama araçları, işlem ve istatistiksel yöntem aktarılmıştır.

2.1. ÖN ÇALIŞMA

2.1.1. Örneklem

YİÖ-E'nin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak amacıyla toplam 257 katılımcıdan veri toplanmış ancak psikiyatrik tanısı olan 12 katılımcı ile ölçek maddelerinin %10'undan fazlasını boş bırakan 7 katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir. Geriye kalan 238 katılımcıdan oluşan verinin normallik dağılımı kontrol edilmiştir. Çok değişkenli aşırı değerler Mahalanobis uzaklığına ($p < 0.01$); tek değişkenli aşırı değerler z dağılımına ($|z| \geq 3.29$) göre değerlendirilmiş (Tabachnick ve Fidell, 2013), aşırı uç değere sahip 3 katılımcı veri setinden çıkarılarak analizler toplam 235 katılımcı üzerinden yürütülmüştür.

Araştırmanın örneklemini, Ankara ve Konya il sınırları içerisinde ikamet etmekte olan ortaöğretime devam eden 13-17 yaş arası (Ort=15.92, SS=1.39) 235 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmaya katılımlı ölçütleri, 13-17 yaş arasında bulunmak, lise son sınıf öğrencisi olmamak ve son altı ay içinde psikiyatrik ilaç tedavisi almamak olarak belirlenmiştir. Örneklemin 143 (%60.9) katılımcısı kız, 92 (%39.1) katılımcısı ise erkektir. Katılımcıların 107'si (%45.5) 9. sınıf, 53'ü (%22.6) 10. sınıf, 72'si (%30.6) 11.sınıf öğrencisi iken; 3'ü (%1.3) eğitim durumunu bildirmemiştir. Anne eğitim düzeyleri incelendiğinde, katılımcıların 102'sinin (%43.4) anne eğitimi ilköğretim; 79'unun (%33.9) orta öğretim; 52'sinin (%22.3) ise yüksek öğretim mezunu olduğu

belirlenmiştir. Baba eğitim durumları incelendiğinde ise, 62'sinin (%26.4) ilköğretim, 86'ünün (%36.6) orta öğretim ve 85'inin (%36.2) ise yükseköğretim olduğu görülmektedir. Bu çalışmada SED ölçütü olarak anne eğitim düzeyi alınmıştır. Katılımcıların ilk üç yılda ebeveynlerinden ayrılık durumları incelendiğinde ise, 12'si (%5.1) ilk üç yılda ebeveynlerinden bir ayrılık yaşadığını bildirirken; 221'i (%94) herhangi bir ayrılık yaşamadığını bildirmiştir (bkz., Tablo 2). Araştırma örneklemini, amaçlı örnekleme (purposive sampling) tekniği ile oluşturulmuştur.

Tablo 2. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

		N	%
Cinsiyet	Kız	143	60.9
	Erkek	92	39.1
Eğitim Düzeyi	9. sınıf	107	45.5
	10. sınıf	53	22.6
	11. sınıf	72	30.6
	Bilinmeyen	3	1.3
Anne Eğitim Düzeyi	İlk öğretim	102	43.4
	Orta öğretim	79	33.6
	Yüksek öğretim	52	22.1
	Bilinmeyen	2	0.9
Baba Eğitim Düzeyi	İlk öğretim	62	26.4
	Orta öğretim	86	36.6
	Yüksek öğretim	85	36.2
	Bilinmeyen	2	0.9
Aile tipi	Çekirdek	199	84.7
	Geniş aile	18	7.7
	Boşanmış	13	5.5
	Ölüm	4	1.7
	Bilinmeyen	1	0.4
İlk üç yılda ebeveynden ayrılık	Evet	12	5.1
	Hayır	221	94.0
	Bilinmeyen	2	0.9

2.1.2. Veri Toplama Araçları

Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen (YİÖ-E). Ergen bireyin kendisinin ve diğerinin zihinsel durumlarını anlayabilme becerilerini (zihinselleştirme) değerlendirmek amacıyla Sharp ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilmiş, YİÖ'nün ergenler için uyarlanmış bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 46 maddeden oluşan ölçek 1 (kesinlikle katılmıyorum)

ile 6 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen altılı Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 69 ile 276 arasında değişmektedir. Ölçek, farklı puanlama sistemleri olan iki alt ölçekten (Ölçek A ve Ölçek B) oluşmaktadır. Ölçek A'da ortadaki yanıtlar (“kısmen katılıyorum” veya “kısmen katılmıyorum”) yüksek puanlar alırken; Ölçek B'de uç yanıtlar (“kesinlikle katılıyorum” veya “kesinlikle katılmıyorum”) yüksek puanlar almaktadır. Ölçeği geliştiren araştırmacılara göre, Ölçek A'da ortadaki yanıtlara (“kısmen katılıyorum” veya “kısmen katılmıyorum”) yüksek puan alan maddeler, zihinsel durumların opaklığına (belirsizliğine) dair bir farkındalık yansıtan yanıtların yüksek puanlar alması için tasarlanmıştır. Ölçek A'daki uç yanıtlar (“kesinlikle katılıyorum” veya “kesinlikle katılmıyorum”) ise zayıf zihinselleştirme becerilerine işaret etmektedir. Örneğin, “*Ne hissettiğimi her zaman bilirim.*” maddesine kesinlikle katılma ya da katılmama yönündeki yanıtlar zayıf zihinselleştirme becerisine işaret etmektedir. Böylece, Ölçek A'da “kesinlikle katılmıyorum” veya “kesinlikle katılıyorum” yanıtları 2; “katılmıyorum” veya “katılıyorum” yanıtları 4 ve “kısmen katılmıyorum” veya “kısmen katılıyorum” yanıtları 6 puan almaktadır.

Ölçek B ise “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarının yüksek zihinselleştirme becerisi gösterdiği maddelerden oluşmaktadır. Örneğin, “*Bir tartışmada, karşımdakinin bakış açısını dikkate alırım.*” maddesine “kesinlikle katılıyorum” yanıtları yüksek zihinselleştirme becerisi olarak puanlanmaktadır ve “kesinlikle katılmıyorum” yanıtları ise zayıf zihinselleştirme becerisi olarak puanlanmaktadır. Ölçek B'de sekiz madde ters kodlanmaktadır.

YİÖ-E'nin toplam puanı, Ölçek A ve Ölçek B'nin puanlarının toplamından elde edilmektedir. Ölçeği geliştiren araştırmacılar Ölçek A ve B'deki maddeleri zihinselleştirmenin içeriği açısından tasarlamadıkları için toplam puanı kullanmışlardır (Ha ve ark., 2013). Aynı zamanda, araştırmacılar ölçeğin iki alt boyutlu yapısının geçerliliğini test etmiş ancak analizler ölçeğin iki alt boyutlu yapısını desteklememiştir.

Ölçeğin özgün formunun iç tutarlılık katsayısı .71 olarak bildirilmiştir (Ha ve ark., 2013). Ölçekten alınan toplam puandaki artış zihinselleştirme becerisindeki artışa işaret etmektedir.

YİÖ-E'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması mevcut çalışma kapsamında yapılmıştır. Ölçeğin psikometrik özelliklerine ilişkin bilgiler, Bulgular bölümünde aktarılmaktadır.

Temel Empati Ölçeği (TEÖ). Empati becerilerini değerlendirmek amacıyla Jolliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilmiş, bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Toplam 20 maddeden oluşan ölçek 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen beşli Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 20 ile 100 arasında değişmektedir. Bu ölçek ile “bilişsel” ve “duygusal” olmak üzere iki alt boyut puanı elde edilmektedir. Özgün ölçeğin iç tutarlılık katsayıları bilişsel boyut için .79, duygusal boyut için .85'dir. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması, Topçu, Baker ve Aydın (2010) tarafından yapılmıştır. TEÖ Türkçe formunun iç tutarlılık katsayıları ise “bilişsel” alt boyutu için .79, “duygusal” alt boyutu için ise .74 olduğu bildirilmiştir. Bu ön çalışmada ise, “bilişsel” alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı .75, “duygusal” alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı .71 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puanlar empati becerisindeki artışa işaret etmektedir.

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ). Duygu düzenleme güçlüklerini değerlendirmek amacıyla Gratz ve Roemer (2004) tarafından geliştirilen bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 36 maddeden oluşan ölçek 1 (hemen hemen hiç) ile 5 (hemen hemen her zaman) arasında değişen beşli Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 36 ile 180 arasında değişmektedir. Bu ölçek ile “farkındalık”, “açıklık”, “kabul etmeme”, “stratejiler”, “dürtü” ve “amaçlar” olmak üzere altı alt boyut puanı elde edilmektedir. Özgün ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının .80 ile .89 arasında değiştiği; test-tekrar test güvenirliğinin ise .88 olduğu

bildirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Rugancı (2008) tarafından yapılmıştır. DDGÖ alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının ise .90 ile .75 arasında değişmektedir. Test-tekrar test güvenirligi .83 olarak bulunan ölçeğin yarıya bölme güvenilirlik katsayısı ise .95'tir. Mevcut ön çalışmada ise, DDGÖ alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları .87 ile .73 arasında bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puanlar, duygu düzenleme gücüne işaret etmektedir.

Kısa Semptom Envanteri (KSE). Psikolojik belirtileri değerlendirmek amacıyla Deragotis (1992) tarafından geliştirilen bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 53 maddeden oluşan ölçek 0 (hiç) ile 4 (çok fazla) arasında değişen beşli Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 0 ile 212 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türkçe formu ile “kaygı”, “depresyon”, “olumsuz benlik”, “somatizasyon” ve “hostilite/düşmanlık” olmak üzere beş alt boyut puanı elde edilmektedir. Özgün ölçeğin dokuz alt boyutunun iç tutarlılık katsayılarının .71 ile .85 arasında değiştiği bildirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun ergenlerde geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Şahin, Batıgün ve Uğurtaş (2002) tarafından yapılmıştır. Ergenlerde KSE'nin alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının .70 ile .88 arasında değiştiği bildirilmiştir. Mevcut ön çalışmada ise, KSE alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları .76 ile .92 arasında bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puanlar psikolojik belirtilerdeki artışa işaret etmektedir.

2.1.3. İşlem

İlk olarak, YİÖ-E'nin Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışmasını yürütmek amacıyla gerçekleştirilen ön çalışmanın çeviri aşaması gerçekleştirilmiştir. Geçerlik güvenilirlik çalışması yürütülen “Reflective Functioning Questionnaire-Youth/Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen” her iki dili de bilen klinik psikolog araştırmacı tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra elde edilen Türkçe metin çevirisinin orijinal haliyle uygun olup olmadığını değerlendirmesi için her iki dili de bilen, akademi ve uygulama alanlarında çalışan üç ayrı klinik psikoloğa gönderilerek hakem değerlendirmesinden

geçmiş ve bu değerlendirmeler de dikkate alındıktan sonra ölçeğe son hali verilmiştir. Daha sonra bu metin her iki dili de bilen ve psikoloji alanında eğitim görmüş bir uzman psikolog tarafından tekrar İngilizceye geri çevrilmiştir. Bu çeviri, ölçeğin yazarına gönderilerek özgün ölçek ile karşılaştırılması ve ifade ve içerik bakımından uygunluğunun değerlendirilmesi sağlanmış; çeviri ölçeğin son formu oluşturulmuştur.

Ardından, ön çalışmanın uygulamalarını yürütmek amacıyla Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik onayı ve uygulamanın gerçekleştirileceği okullar için Milli Eğitim Bakanlığı ve okul yönetimlerinden gerekli izinler alınmıştır. Ön çalışmanın uygulamaları, Ankara'da bulunan bir devlet okulunda ve Konya'da bulunan bir özel okulda orta öğretime devam eden ve uygun yaş aralığında olan katılımcılardan sınıf ortamında araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Katılımcılar uygulamadan önce sözlü ve yazılı olarak araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılımın gönüllülük temelinde gerçekleştirileceği ve istedikleri zaman çalışmayı yarıda bırakabilecekleri aktarılmıştır. Aynı zamanda kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ve alınan bilgilerin sadece araştırma amaçlı kullanılacağı da belirtilmiştir. Katılımcılar uygulamayı yaklaşık 40 dakikada tamamlamıştır.

2.1.4. İstatistiksel Analiz

Ön çalışmada, YİÖ-E'nin geçerlik ve güvenirlik analizleri Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 21 üzerinden gerçekleştirilmiştir. İlk olarak YİÖ-E'nin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla temel bileşenler analizi yürütülmüş ve ölçeğin diğer ölçeklerle ilişkileri Pearson Korelasyon Analizi ile test edilmiş; uç grup analizleri ise Bağımsız Gruplar için t-testi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

2.2. ANA ÇALIŞMA

2.2.1. Örneklem

Ana çalışmanın örneklemini, ortaöğretime devam eden 14-17 yaş arası ergenlerden ($Ort. = 15.11, SS = 0.97$) ve onların annelerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda, Ankara ilinde üç devlet anadolu lisesi, Konya ilinde bir devlet anadolu lisesi ve bir özel anadolu lisesinde öğrenim gören 309 ergen katılımcıya ve annelerine ($n=309$) ulaşılmıştır. Bununla birlikte, psikiyatrik tanısı olan 9 ergen ve 12 anne katılımcı ile araştırmada kullanılan ölçek maddelerinin %10'undan fazla boş bırakan 9 katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir. Geriye kalan 279 katılımcıdan oluşan verinin normallik dağılımı kontrol edilmiştir. Çok değişkenli aşırı değerler Mahalanobis uzaklığına ($p < 0.01$); tek değişkenli aşırı değerler z dağılımına ($|z| \geq 3.29$) göre değerlendirilmiş (Tabachnick ve Fidell, 2013) ve aşırı uç değere sahip 3 katılımcı veri setinden çıkarılarak analizler toplam 276 ergen ve anne katılımcı üzerinden yürütülmüştür.

Çalışmaya katılım ölçütleri, ergen katılımcılar için 13-17 yaş arasında bulunmak, lise son sınıf öğrencisi olmamak ve son altı ay içinde psikiyatrik ilaç tedavisi almamak olarak; anne katılımcılar için ise son altı ay içinde psikiyatrik ilaç tedavisi almamak olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın ergen örneklemini, ortaöğretime devam eden 13-17 yaş arası ($Ort=15.11, SS=.97$) 276 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Ergen katılımcıların 174'ü (%63) kız, 102'si (%37) erkektir. Ergen katılımcıların 97'si (%35.1) 9. sınıf, 118'i (%42.8) 10. sınıf, 25'i (%9.1) 11.sınıf öğrencisi iken; 36'sı (%13) eğitim durumunu bildirmemiştir. Anne eğitim düzeyleri incelendiğinde, katılımcıların 140'ının (% 50.7) anne eğitimi ilköğretim; 81'inin (%29.3) orta öğretim; 55'inin (%19.9) ise yükseköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Baba eğitim durumları incelendiğinde ise, 106'sının (%38.5) ilköğretim, 85'inin (%30.8) orta öğretim ve 77'sinin (%28.6) ise yükseköğretim olarak bildirdiği belirlenmiştir. Bu çalışmada SED ölçütü olarak anne eğitim düzeyi alınmıştır. Ergen katılımcıların 233'ü (%84.4) çekirdek aile, 25'i (%9.1) geniş aile, 11'i (%4)

boşanmış aile, 5'i (%1.8) ise anne ya da babasından birini kaybettiği aile ortamında yaşadığını bildirmiştir. Ergen katılımcıların ilk üç yılda ebeveynlerinden ayrılık durumları incelendiğinde ise, 19'u (%6.9) ilk üç yılda ebeveynlerinden bir ayrılık yaşadığını; 244'ü (%88.4) herhangi bir ayrılık yaşamadığını bildirmiş; 13'ü (%4.7) ise ilk üç yılda ebeveynlerinden ayrılık durumunu bildirmemiştir.

32-60 yaş arasında olan anne katılımcıların (*Ort.* = 41.41, *SS* = 5.43) ise kendi büyüdükleri aile tipi incelendiğinde 211'i (%76.4) çekirdek, 49'u (%17.8) geniş aile, 3'ü (%1.1) boşanmış, 10'u (%3.6) anne ya da babasından birini kaybettiği aile ortamında büyüdüğünü bildirmiştir. Anne katılımcıların 17'si (%6.2) ilk üç yılda kendi ebeveynlerinden bir ayrılık yaşadığını; 238'i (%86.2) ise herhangi bir ayrılık yaşamadığını bildirmiştir. Ergen ve anne katılımcıların demografik bilgileri Tablo 3'te ayrıntılı olarak verilmektedir. Araştırma örnekleme, amaçlı örnekleme (purposive sampling) tekniği ile oluşturulmuştur.

Tablo 3. Ergen ve Anne Katılımcıların Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler

ERGEN KATILIMCILAR (N=276)		n	%
Cinsiyet	Kız	174	63
	Erkek	102	37
Eğitim Düzeyi	9. sınıf	97	35.1
	10. sınıf	118	42.8
	11. sınıf	25	9.1
	Bilinmeyen	36	13
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	140	50.7
	Orta öğretim	81	29.3
	Yüksek öğretim	55	19.9
Baba Eğitim Düzeyi	İlköğretim	106	38.5
	Orta öğretim	85	30.8
	Yükseköğretim	77	28.6
	Bilinmeyen	6	2.2
Aile tipi	Çekirdek	233	84.4
	Geniş aile	25	9.1
	Boşanmış	11	4
	Ölüm	5	1.8
	Bilinmeyen	2	0.7
İlk üç yılda ebeveynlerden ayrılık	Evet	19	6.9
	Hayır	244	88.4
	Bilinmeyen	13	4.7

ANNE KATILIMCILAR (N= 276)		n	%
Kendi Aile tipi	Çekirdek	211	76.4
	Geniş aile	49	17.8
	Boşanmış	3	1.1
	Ölüm	10	3.6
	Bilinmeyen	3	1.2
İlk üç yılda ebeveynlerden ayrılık	Evet	17	6.2
	Hayır	238	86.2
	Bilinmeyen	21	7.6

2.2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, ergen katılımcılara ve annelerine ayrı ayrı uygulanan ölçek formlarından elde edilmiştir. Anne katılımcılara Demografik Bilgi Formu, Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II), Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ), Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği (EİDİÖ) ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) uygulanmıştır. Ergen katılımcılara ise Demografik Bilgi Formu, Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen (YİÖ-E), Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ), Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ), Ebeveyn Ergen İlişki Niteliği Ölçeği (EEİNÖ) ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) uygulanmıştır. Aşağıda ergen katılımcılar ve anne katılımcılar için ayrı ayrı olmak üzere kullanılması planlanan iki ayrı ölçek bataryasına ilişkin bilgiler aktarılmıştır.

2.2.2.1. Anne Formları

Demografik Bilgi Formu. Anne katılımcılardan cinsiyet, yaş, psikiyatrik tanı ve tedavi alıp almadığı gibi sosyodemografik bilgilerinin alındığı demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Annenin bağlanma özellikleri: Ebeveyne bağlanma ve romantik bağlanma

Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ). Ebeveynlerle bağlanma ilişkilerinin değerlendirilmesi amacıyla Parker, Tupling ve Brown (1979) tarafından geliştirilmiş bir

kendini değerlendirme ölçeğidir. Yaşamın ilk 16 yılında bireyin anne babasının kendisine karşı algıladığı davranışlarını ne kadar yansıttığını değerlendiren bir ölçüm aracıdır. Aynı maddeleri kapsayan 25'er maddelik anne ve baba formlarından oluşan ölçek 0 ("hiç böyle değildi") ile 3 ("tamamen böyleydi") arasında değişen dördümlü Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 0 ile 75 arasında değişmektedir. Bu ölçek ile "ilgi" ve "aşırı koruma/kontrol" olmak iki alt boyut puanı elde edilmektedir. Özgün ölçeğin "ilgi" ve "aşırı koruma/kontrol" alt boyutlarının test-tekrar test güvenilirliğinin sırasıyla .76 ve .63; yarıya bölme güvenilirlik katsayısının ise .88 ve .74 olduğu bildirilmiştir.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Kapçı ve Küçüker (2006) tarafından yapılmıştır. Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin "ilgi/kontrol" ve "aşırı koruma" olmak üzere iki alt boyutu elde edilmiştir. ABBÖ'nün alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının ise "ilgi/kontrol" için .91, "aşırı koruma" için ise .70 olduğu bildirilmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği anne formu için .90, baba formu için .89 olarak bulunan ölçeğin Gutmann yarıya bölme güvenilirlik katsayısı ise anne formu için .70, baba formu için .74'tür. Mevcut çalışmada ise, anne katılımcılarda ABBÖ'nün alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları "ilgi/kontrol" için .91, "aşırı koruma" için .69 olarak bulunmuştur. ABBÖ'de alınan toplam puandaki artış olumlu bağlanmaya işaret etmektedir.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II). Romantik ilişkilerdeki bağlanmayla ilgili kaygı ve kaçınmanın değerlendirilmesi amacıyla Fraley, Waller ve Brennan (2000) tarafından geliştirilmiş bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 36 maddeden oluşan ölçek 1 (beni hiç tanımlamıyor) ile 7 (tamamıyla beni tanımlıyor) arasında değişen yedili Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçeğin her bir alt boyutundan alınabilecek toplam puan 18 ile 126 arasında değişmektedir. Bu ölçek ile "kaygı" ve "kaçınma" olmak

üzereiki alt boyut puanı elde edilmektedir. Her bir alt boyuttan alınan puan arttıkça kaçınmacı bağlanma ya da bağlanma kaygısının arttığı düşünülmektedir.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması, Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal (2005) tarafından yapılmıştır. Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmasında da benzer biçimde “kaygı” ve “kaçınma” olmak üzere iki alt boyut elde edilmiştir. YİYE-II’in alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının “kaygı” alt boyutu için .86, “kaçınma” alt boyutu için ise .90 olduğu bildirilmiştir. Mevcut çalışmada ise YİYE-II’in alt boyutlarının iç tutarlık katsayıları “kaygı” alt boyutu için .89, “kaçınma” alt boyutu için ise .83 olarak bulunmuştur.

Annenin zihinselleştirme özellikleri: Genel zihinselleştirme ve ebeveyn zihinselleştirme becerileri

Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Kısa Form (YİÖ-Kısa Form). Bireyin kendisinin ve diğerinin zihinsel durumlarını anlayabilme becerilerini (genel zihinselleştirme kapasitesi) değerlendirmek amacıyla Fonagy ve arkadaşları (2016) tarafından geliştirilen bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 54 maddeden oluşan ölçeğin kısa formu 8 maddeden oluşmakta olup 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen yedili Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Bu ölçek ile, aynı maddeler farklı puanlanarak “zihin durumlarıyla ilgili netlik/certainty about mental states” ve “zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik/uncertainty about mental states” olmak üzere iki alt boyut elde edilmektedir. Ölçeğin “zihin durumlarıyla ilgili netlik” alt boyutundan alınabilecek toplam puan 6 ile 18 arasında; “zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik” alt boyutundan alınabilecek toplam puan 5 ile 15 arasında değişmektedir. Özgün ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının klinik örnekleme .77 ile .65 arasında; kinik olmayan örnekleme ise .67 ile .63 arasında değiştiği bildirilmiştir. Test-tekrar test güvenirliği “zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik” alt boyutu için .84; “zihin durumlarıyla ilgili netlik” alt boyutu için .75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması devam

etmektedir. Mevcut çalışmada ise “zihin durumlarıyla ilgili netlik” alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı .74, “zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik” alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı .60 olarak bulunmuştur.

Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği (EİDİÖ). Erken çocukluk döneminde ebeveynlerin çocukları ve kendileri hakkında psikolojik durumlarını düşünebilme kapasitelerini (ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi) değerlendirmek amacıyla Luyten ve arkadaşları (2017a) tarafından geliştirilen bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 39 maddeden oluşan ölçek 1 (hiç katılmıyorum) ile 7 (tamamen katılıyorum) arasında değişen yedili Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Bu ölçek ile “zihinselleştirme öncesi, zihinselleştirmeden yoksunluk, zararlı atıflar”, “zihin durumları ile ilgili netlik” ve “zihin durumlarına karşı ilgi ve merak” olmak üzere üç alt boyut elde edilmektedir. Özgün ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının .70 ile .82 arasında değiştiği bildirilmiştir.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Karabulut, İlhan, Kumru ve Arıkan (2016) tarafından yürütülmüştür. EİDİÖ'nün alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının “zihinselleştirme öncesi, zihinselleştirmeden yoksunluk, zararlı atıflar” için .86, “zihin durumları ile ilgili netlik” için .75 ve “zihin durumlarına karşı ilgi ve merak” için .76 olduğu bildirilmiştir. Mevcut çalışmada ölçeğin “zihin durumlarına karşı ilgi ve merak” alt boyutu kullanılmıştır. Ergenlik döneminin gelişimsel özellikleri dikkate alındığında, annenin ergen çocuğun zihin durumlarına karşı ilgi ve merakının önemli bir zihinselleştirme bileşeni olacağı düşünülmüştür. Mevcut çalışmada ilgili alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .76 olarak bulunmuştur. Alt ölçekten alınan yüksek puanlar ebeveyn zihinselleştirme becerisindeki artışa işaret etmektedir.

Annenin psikopatolojisi

Kısa Semptom Envanteri (KSE). Psikolojik belirtileri değerlendirmek amacıyla Deragotis (1992) tarafından geliştirilen bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 53 maddeden oluşan

ölçek 0 (hiç) ile 4 (çok fazla) arasında değişen beşli Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 0 ile 212 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türkçe formu ile “kaygı”, “depresyon”, “olumsuz benlik”, “somatizasyon” ve “hostilite/düşmanlık” olmak üzere beş alt boyut puanı elde edilmektedir. Özgün ölçeğin dokuz alt boyutunun iç tutarlılık katsayılarının .71 ile .85 arasında değiştiği bildirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması, Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılmıştır. KSE'nin alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının .75 ile .87 arasında değiştiği bildirilmiştir. Mevcut çalışmada ise, anne katılımcılarda KSE alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları .71 ile .86 arasında bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puanlar psikolojik belirtilerdeki artışa işaret etmektedir.

2.2.2.2.Ergen Formları

Demografik Bilgi Formu. Ergen katılımcılardan cinsiyet, yaş, psikiyatrik tanı ve tedavi alıp almadığı gibi sosyodemografik bilgilerinin alındığı demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen (YİÖ-E). Geçerlik ve güvenirliği bu araştırma kapsamında yürütülen YİÖ-E'nin bilgileri ön çalışma kısmında aktarılmıştır. Ölçeğin elde edilen psikometrik özellikleri ise Bulgular kısmında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ). Ergen katılımcılara da uygulanan bu ölçeğe ilişkin bilgiler Anne Formları kısmında ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Mevcut çalışmada, ergen katılımcılarda ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları “ilgi/kontrol” için .92, “aşırı koruma” için .61 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ). Bu ölçeğe ilişkin bilgiler ön çalışma kısmında ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Mevcut çalışmada, ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının .68 ile .87 arasında değiştiği bulunmuştur.

Kısa Semptom Envanteri (KSE). Bu ölçeğe ilişkin bilgiler ön çalışma kısmında ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Mevcut çalışmada, ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının .81 ile .91 arasında değiştiği bulunmuştur.

Ebeveyn Ergen İlişki Niteliği Ölçeği (EEİNÖ). Ebeveyn ergen ilişki niteliğini değerlendirmek amacıyla Wissink, Dekovic ve Meijer (2006) tarafından geliştirilmiş bir kendini bildirim ölçeğidir. Toplam 18 maddeden oluşan ölçek 1 (hiç ya da çok az) ile 5 (en çok) arasında değişen beşli Likert tipi değerlendirme sağlamaktadır. Ölçekte her bir madde, hem anne hem de baba için ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Bu ölçek ile “olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi”, “olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi” ve “açıklama” olmak üzere üç alt boyut puanı elde edilmektedir. Ölçeğin her bir alt boyutundan alınabilecek puanlar 6 ile 30 arasında değişmektedir. Özgün ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının .83 ile .84 arasında değiştiği bildirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenirlik çalışması Batıgün ve Say (2015) tarafından yapılmıştır. EEİNÖ’nün alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının, anne değerlendirmesi için .88 ile .92 arasında, baba değerlendirme için .85 ile .92 arasında değiştiği bildirilmiştir. Mevcut çalışmada ise anne değerlendirmesi için ölçeğin alt boyutlarına ait iç tutarlılık katsayılarının .81 ile .92 arasında değiştiği bulunmuştur.

2.2.3. İşlem

Ana çalışmanın veri toplama aşamasından önce Ankara Üniversitesi Etik Kurul onayı ve Milli Eğitim Bakanlığından gerekli izinler alınmıştır. Verinin toplanması için, Ankara’nın Çankaya, Altındağ ve Keçiören semtlerinde bulunan üç devlet anadolu lisesi ile Konya’nın Selçuklu semtinde bulunan bir özel anadolu lisesi ve Karatay ilçesinde bulunan bir devlet anadolu lisesi belirlenmiştir. Okul yönetimlerinden alınan izinlerden sonra araştırmacı tarafından hem ergen hem de anne formları kapalı zarflar içinde öğrencilere ders ortamında dağıtılmıştır. Katılımcılardan, dağıtılan formlardan öğrenci

formlarını velisinin onayı ile birlikte ev ortamında bireysel olarak doldurmaları; anne formlarını ise annelerine ulaştırmaları; sonrasında verilen zarf içerisinde kapalı olarak teslim etmeleri istenmiştir. Ergen katılımcılara ve annelerine, yazılı olarak araştırmaya ilişkin bilgiler aktarılmış ve katılımlarının gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Kendisinin ve çocuğunun araştırmaya katılımını kabul eden annelerin imza ile onamı alınmıştır. Ergen katılımcıların uygulamaları yaklaşık 40 dakika, anne katılımcıların uygulamaları ise yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

2.2.4. İstatistiksel Analiz

Ana çalışmada elde edilen veriler, hem SPSS 21 (Statistical Package for the Social Sciences) hem de AMOS 21 (Analysis of Moment Structures) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. İlk olarak ergen ve anne katılımcıların tüm puanları arasındaki korelasyon katsayılarını hesaplamak için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. İkinci olarak, Şekil 4'te önerilen kuramsal model, yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak test edilmiştir. Üçüncü olarak, ebeveyn ergen ilişki niteliğini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Son olarak, annenin güvenli bağlanma puanlarının çocuğun güvenli bağlanma puanlarını çocuğun zihinselleştirmesi ve annenin psikolojik belirtileri düzenleyiciliği ile yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla Hayes (2013) tarafından geliştirilen SPSS makrosu kullanılarak çok değişkenli düzenleyici modeller (Model 3-moderated moderation process model) test edilmiştir.

Önerilen model test edilirken modelin veriye uyum gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla farklı uyum indeksleri incelenmektedir. Bu çalışmada, alanyazında en sık kullanılan uyum indeksleri χ^2 (Ki-kare), χ^2/sd (Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı), AGFI (Adjustment Goodness of Fit Index- Düzeltilmif Uyum İyiliği İndeksi), CFI (Comparative Fit Index- Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), GFI (Goodness of Fit Index-

Uyum İyiliği İndeksi) ve RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation- Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü) uyum indeksleri kullanılmıştır.

Alanyazında uyum indekslerinin karşılaması gereken değerler değişebilmesine karşın genel olarak bazı kabul edilebilir değerler kullanılmaktadır. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının (χ^2/sd) 5'e kadar olması kabul edilebilir uyum değerine işaret etmektedir (Kelloway 1998). Diğer yandan, RMSEA değerinin 0.08'e kadar olan değerleri kabul edilebilir uyumu gösterirken; AGFI, CFI ve GFI değerlerinin 0.90 ve üzerinde olması beklenmektedir (Byrne, 2016).

Yapısal eşitlik modelindeki dolaylı etkiler ise Shrout ve Bolger tarafından önerilen bootstrapping yöntemi, 2000 bootstrap örnekleme ve %95 yanlılığı düzeltilmiş güven aralığı (BC GA) kullanılarak test edilmiştir. Dolaylı etkilerin anlamlılığı güven aralığının içinde sıfırın bulunup bulunmamasına göre test edilmektedir (Shrout ve Bolger, 2002).

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde, hem geçerlik güvenirlik çalışmasının yürütüldüğü ön çalışma hem de ana çalışmanın bulguları aktarılmıştır.

3.1. ÖN ÇALIŞMA

Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen Formu'nun Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

3.1.1. Geçerlik Bulguları

Ölçeğin Türkçe versiyonunun yapı geçerliğini belirlemek amacıyla öncelikle Temel Bileşenler Analizi (TBA) yürütülmüştür. Verinin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Küresellik testi ile değerlendirilmiştir. Verinin faktör analizine uygun olması için KMO değerinin .60 üstü olması ve Barlett Küresellik testinin anlamlı olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Mevcut veri için KMO katsayısının .68 ve Barlett Küresellik testinin sonucunun ise istatistiksel olarak anlamlı ($\chi^2 = 2432.474, p < .001$) olduğu bulunmuştur.

Analiz sonuçlarına göre, 46 maddenin kaç faktör oluşturduğunu belirlemek için öz değer grafiği (scree-plot) ve öz değeri (eigenvalue) 1'in üzerinde olan faktörler incelenmiştir (scree-plot için bkz. Ek 1). Öz-değer grafiğindeki kırılmalar ve öz değerler incelendiğinde maddelerin 4 faktörde toplandığı gözlenmiştir. Bununla birlikte, Ek 1'de görüldüğü gibi, scree-plot'ta net bir "kırılma noktası" yoktur. Bu nedenle, faktör sayısını daha güvenilir bir şekilde saptayabilmek için TBA'ya ek olarak paralel analiz yürütülmüştür (O'connor, 2000). Paralel analizde, bir dizi rastgele özdeğere ulaşmak için rastgele korelasyon matrislerinden elde edilen özdeğerler ile mevcut verideki özdeğerler karşılaştırılmaktadır. Paralel analizdeki kritere göre, mevcut veride hesaplanan özdeğerlerin rastgele oluşturulmuş özdeğerlerden büyük olması gerekmektedir. Böylece, mevcut veride özdeğerleri büyük olan faktörler tutulur. Paralel analiz sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. YİÖ-E'nin Madde Havuzuna İlişkin Paralel Analiz Sonuçları

Alt boyutlar	Mevcut veriden elde edilen öz değerler	Paralel analizden elde edilen öz değerler
Faktör 1	4.89	2.09
Faktör 2	3.34	1.94
Faktör 3	2.89	1.85
Faktör 4	1.84	1.78
Faktör 5	1.70	1.71
Faktör 6	1.63	1.65

Paralel analiz sonuçlarına göre, ilk dört faktörün mevcut verideki özdeğerleri rastgele oluşturulan özdeğerlerden yüksek iken 5. Faktörden itibaren mevcut verinin özdeğerleri rastgele oluşturulan özdeğerlerden farklılaşmamıştır (bkz., Tablo 4). Genel olarak, öz değer grafiği (scree-plot), öz değeri (eigenvalue) 1'in üzerinde olan faktörler ve paralel analiz sonuçları incelendiğinde YİÖ-E'de yer alan 46 maddenin 4 faktörde toplanabileceği görülmektedir. Bu nedenle, ölçekteki maddeler 4 faktöre zorlanmış; bu 4 faktörlü yapının toplam varyansın %28'ini açıkladığı görülmüştür. Her bir faktöre yüklenen maddeler; faktör yükleri ve madde içerikleri açısından incelenmiştir. Farklı araştırmacılar tarafından önerilen kriterler (.30 veya .40; Brown, 2006; Field, 2018; Tabachnick ve Fidell, 2013) dikkate alınarak faktör yükü değerlerinin .30'un altında olmaması beklenmiştir. Her bir faktörde yer aldığı belirlenen maddeler bir arada değerlendirildiğinde içeriklerinin kuramsal bir bütünlük oluşturmadığı görülmüştür.

Daha sonra, ölçeğin belli bir kuramsal yaklaşım doğrultusunda iki ayrı puanlama sistemine dayanan ikili bir yapıda (Ölçek A ve Ölçek B) tasarlandığı göz önünde bulundurularak 2 faktöre zorlanmasına karar verilmiş; bu 2 faktörlü yapının toplam varyansın %17'sini açıkladığı görülmüştür. Her bir faktöre yüklenen maddeler; faktör yükleri ve madde içerikleri açısından incelendiğinde, 13 maddenin faktör yükünün .30'un

altında kaldığı ve maddelerin Ölçek A ve Ölçek B'ye göre bölünmediği görülmüştür (YİÖ-E'ye ilişkin faktör yükleri için bkz., Ek 2). Sonuç olarak, YİÖ-E'nin iki faktörlü yapısı da TBA ile desteklenmemiştir. Benzer biçimde, özgün araştırmada da araştırmacılar (Ha ve ark., 2013). YİÖ-E'nin iki faktörlü yapısının desteklenmediğini görmüş ve bu nedenle toplam puanı kullanmaya karar vermişlerdir. Böylece, mevcut çalışmada da bundan sonraki analizler YİÖ-E'nin toplam puanı kullanılarak yürütülmüştür.

Yapı geçerliği aynı zamanda YİÖ-E toplam puan ile empati (TEÖ) ve duygu düzenleme güçlüğü (DDGÖ) ölçümleri arasındaki ilişkileri sınavarak araştırılmıştır. YİÖ-E toplam puan ile ABBÖ, TEÖ ve DDGÖ arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 5'te verilmektedir. Tablo 5'te görüldüğü gibi, YİÖ-E toplam puanı ile diğer ölçeklerin toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları genel olarak beklenen yönde ve anlamlıdır. YİÖ-E toplam puanı ile ABBÖ ve DDGÖ toplam puanları arasında beklenen anlamlı ilişkiler bulunmuştur (sırasıyla $r = .31, p < .001$; $r = -.33, p < .001$). Bununla birlikte, YİÖ-E toplam puanı ile TEÖ toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = .05, p = .41$).

Tablo 5. YİÖ-E Toplam Puanı ile ABBÖ, TEÖ ve DDGÖ Puanları Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4
1. YİÖ-E (Toplam Puan)	1			
2. ABBÖ (Toplam Puan)	.31**	1		
3. TEÖ (Toplam Puan)	.05	.15*	1	
4. DDGÖ (Toplam Puan)	-.33**	-.35**	.18**	1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$,

YİÖ-E: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen, ABBÖ: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği, TEÖ: Temel Empati Ölçeği, DDGÖ: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği.

Ardından, ölçeğin geçerliğine ait daha fazla bilgi elde edebilmek amacıyla psikolojik belirti puanları düşük ve yüksek olan bireylerin zihinselleştirme puanlarının karşılaştırıldığı uç grup analizleri yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak, KSE

puan ortalamasından (74.90) bir standart sapma (40.36) yüksek puan alanlar "psikolojik belirti düzeyi yüksek" (115.26); bir standart sapma düşük puan alanlar ise "psikolojik belirti düzeyi düşük" (34.54) olarak adlandırılmıştır. Yapılan bağımsız gruplar için t-testi analizi sonuçları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Psikolojik Belirti Düzeyi Düşük ve Yüksek Bireylerin Zihinselleştirme Puanları Açısından Karşılaştırılması

	KSE < 34.54 n=36		KSE > 115.26 n=99		t
	Ort.	SS	Ort	SS	
YİÖ-E (Toplam puan)	203.34	15.58	191.34	16.82	3.87**

** $p < 0.01$,

YİÖ-E: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen, KSE: Kısa Semptom Envanteri

Tablo 6'dan anlaşılacağı gibi, psikolojik belirti düzeyi yüksek olan katılımcılar (Ort = 191.34, SS = 16.82) YİÖ-E'nin toplam puanından psikolojik belirti düzeyi düşük olan katılımcılara (Ort = 203.34, SS = 15.58) göre anlamlı düzeyde daha düşük puanlar almışlardır ($t = 3.87, p < .01$).

3.1.2. Güvenirlilik Bulguları

YİÖ-E'nin Cronbach alfa güvenirlilik katsayısı 0.68'dir. Ölçeklerin güvenirliliklerinin saptanmasında kullanılabilir bir diğer yöntem de yarıya bölme yöntemidir. Buna göre, ölçeğin tek ve çift maddelerinden oluşturulan iki yarım test arasındaki korelasyon katsayısı; başka bir deyişle yarıya bölme güvenirlilik katsayısı $r = .57$ ($p < 0.01$) olarak belirlenmiştir.

3.1.3. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Ön çalışmada sosyo-demografik değişkenler, cinsiyet ve SED olarak belirlenmiş ve anne eğitim düzeyi SED'i belirlemek için ölçüt olarak alınmıştır. Anne eğitim düzeyi ilköğretim olan grup "düşük SED"; ortaöğretim olan grup "orta SED" ve yükseköğretim olan grup ise "yüksek SED" olmak üzere örneklem üç gruba ayrılmıştır. Katılımcıların

sahip oldukları cinsiyet ve SED'e göre YİÖ-E'den aldıkları toplam puanların farklılaşp farklılaşmadığı belirlemek amacıyla 2 (cinsiyet) x 3 (SED) faktörlü varyans analiz (ANOVA) yapılmıştır.

Analiz cinsiyet değişkeninin ($[F(1, 235) = 5.79, p < .05, \eta^2 = .025]$) anlamlı temel etkisinin olduğuna işaret etmiştir. Buna göre, erkek katılımcıların YİÖ-E toplam puanları ($Ort=201.16, SS=14.83$) kız katılımcıların ($Ort=195.74, SS=16.27$) puanlarından anlamlı olarak daha yüksektir. SED ($[F(2, 235) = .184, p = .832, \eta^2 = .002]$) değişkeninin ise anlamlı temel etkisinin bulunmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra 2(cinsiyet) x 3(SED) etkileşim etkisi de mevcut değildir ($[F(2, 235) = .145, p = .865, \eta^2 = .001]$).

3.2. ANA ÇALIŞMA

3.2.1. Ön Analizler

Ana çalışmanın YEM analizine geçilmeden önce, veriler (a) kayıp değerler (missing), (b) uç değerler (outliers), (c) normallik (normality), (d) doğrusallık (linearity), (e) tekli ve çoklu bağlantılılık (singularity, multicollinearty) sayıltıları açısından değerlendirilmiştir. Örneklem bölümünde aktarıldığı gibi, tüm değişkenler için kayıp değerler değerlendirilmiş ve ölçek maddelerinin %10'undan fazla boş bırakan toplam dokuz ergen ve anne katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir. Uç değer analizlerine göre, çok değişkenli aşırı değerler Mahalanobis uzaklığına ($p < 0.01$); tek değişkenli aşırı değerler z dağılımına ($|z| \geq 3.29$) göre değerlendirilmiş ve aşırı puana sahip olan toplam üç ergen ve anne katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Böylece, tek ve çok değişkenli normal dağılım sayıltısının karşılandığı tespit edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Yapısal eşitlik modelindeki veri setinin normal dağılım gösterip göstermediği aynı zamanda AMOS 21 programı aracılığıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir. Tablo 7'de görüldüğü gibi, çarpıklık ve basıklık değerleri normallik sayıltısını (± 2 arasında) karşılamaktadır.

Tablo 7. Araştırma Değişkenlerinin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişken	Çarpıklık	Basıklık
Anne ebeveyne bağlanma		
İlgi	-.351	-.350
Koruma	-.286	-.330
Anne zihinselleştirme		
Netlik	-.291	-.892
Belirsizlik	1.56	1.97
Çocuk ebeveyne bağlanma		
İlgi	-.1.39	1.74
Koruma	-.264	-.426
Çocuk zihinselleştirme		
YİÖ-E1	-.575	.577
YİÖ-E2	-.475	-.100
YİÖ-E3	-.297	-.028
Çocuk duygu düzenleme gücü		
Farkındalık	.467	.013
Açıklık	.556	-.318
Kabul	1.065	.764
Strateji	.621	-.481
Dürtü	.594	-.475
Amaçlar	-.267	-.680
Çocuk psikolojik belirtiler		
Depresyon	.316	-.767
Anksiyete	.693	-.167
Olumsuz benlik	.718	-.222
Somatizasyon	1.069	.582
Hostilite	.498	-.726

Doğrusallık sayıltısının karşılanıp karşılanmadığını test etmek için değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Doğrusallık sayıltısına göre değişkenler arasındaki ilişkilerin doğrusal olması beklenmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Çalışmanın tüm değişkenleri arasındaki korelasyon katsayılarına Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’de yer verilmiştir (bkz., 3.2.2. Değişkenler Arası İlişkilerin Değerlendirilmesi). Tekli ve çoklu bağlantılılık açısından bakıldığında ise, bu çalışmanın değişkenleri arasındaki korelasyon katsayılarının .85’i aşmadığı görülmektedir.

Son olarak, ana çalışmada ele alınan değişkenlere ilişkin betimleyici istatistik değerlerine

Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Betimleyici İstatistikler

Değişken	Ort.	SS	Varyans	Ranj	Min.	Maks.
Anne (N = 276)						
ABBÖ (Toplam puan)	47.43	11.47	131.58	57	15	72
İlgi	35.00	10.76	115.75	51	3	54
Koruma	12.43	4.24	18.02	19	2	21
KSE (Toplam puan)	45.09	30.07	904.31	169	0	169
Depresyon	12.11	8.36	69.91	43	0	43
Anksiyete	9.78	7.98	63.61	43	0	43
Olumsuz Benlik	8.81	7.35	54.01	41	0	41
Somatizasyon	7.00	6.01	36.09	35	0	35
Hostilite	7.39	4.56	20.76	24	0	24
YİÖ						
Netlik	10.36	4.81	23.17	18	0	18
Belirsizlik	1.91	2.70	7.31	13	0	13
EİDİÖ						
İlgi ve merak	65.85	10.04	100.79	62	22	84
YİYE-II						
Kaygı	57.38	20.79	432.25	103	18	121
Kaçınma	58.08	17.96	322.64	97	19	116
Ergen (N = 276)						
ABBÖ (Toplam puan)	52.40	11.50	132.28	63	10	73
İlgi	40.50	10.25	105.14	51	3	54
Koruma	11.90	4.01	16.06	20	1	21
YİÖ-E (Toplam puan)	196.49	17.51	306.60	102.84	132.16	235.00
DDGÖ (Toplam puan)	87.69	23.77	565.21	126.99	36	161.99
Farkındalık	11.95	3.72	13.88	19	5	24
Açıklık	11.65	4.39	19.27	20	5	25
Kabul	12.35	5.58	31.13	24	6	30
Strateji	19.33	7.88	62.17	32	8	40
Dürtü	15.24	6.51	42.38	24	6	30
Amaçlar	17.16	5.07	25.73	20	5	25
KSE (Toplam puan)	64.37	39.40	1552.37	193	0	193
Depresyon	20.04	11.96	143.10	48	0	48
Anksiyete	21.57	14.05	197.32	67	0	67
Olumsuz Benlik	9.81	7.54	56.79	35	0	35
Somatizasyon	6.62	6.14	37.70	28	0	28
Hostilite	6.32	4.39	19.28	16	0	16
EEİN						
Açıklama	21.09	5.59	31.28	23	7	30

Olumlu İlişki	17.87	4.85	23.49	18.33	6.67	25
Olumsuz İlişki	12.56	5.91	34.91	24	6	30

Ort. = Ortalama, SS = Standart Sapma, Min. = Minimum değer, Maks. = Maksimum değer, ABBÖ = Ana Babaya Bağlanma Ölçeği, YİÖ = Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği, YİÖ-E = Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen, DDGÖ = Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, KSE = Kısa Semptom Envanteri, EEİN= Ebeveyn Ergen İlişki Niteliği.

3.2.2. Değişkenler Arası İlişkilerin Değerlendirilmesi

Bu çalışmada, anne-çocuk (ergen) çiftlerinin değişkenlerden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Öncelikle ergen katılımcıların Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ), Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen (YİÖ-E), Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ), Kısa Semptom Envanterinden (KSE) ve Ebeveyn Ergen İlişki Niteliği Ölçeğinden (EEİN) aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 9'da sunulmuştur. Ardından, anne katılımcıların Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ), Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ), Kısa Semptom Envanterinden (KSE), Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği (EİDİÖ) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinden (YİYE-II) aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 10'da sunulmuştur. Ergen ve anne katılımcıların puanları arasındaki ilişkiler ise Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 9. Ergen Katılımcıların Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1.ABBÖ1	-																			
2.ABBÖ2	.94**	-																		
3.ABBÖ3	.47**	.14*	-																	
4.YİÖ-E	.23**	.22**	.09	-																
5.DDGÖ1	-.37**	-.34**	-.19**	-.19**	-															
6.DDGÖ2	-.02	-.05	.09	-.05	.20**	-														
7.DDGÖ3	-.26**	-.27**	-.04	-.06	.67**	.39**	-													
8.DDGÖ4	-.26**	-.19**	-.28**	-.12	.71**	-.03	.38**	-												
9.DDGÖ5	-.34**	-.31**	-.17**	.18**	.89**	.04	.52**	.55**	-											
10.DDGÖ6	-.32**	-.29**	-.17**	-.19**	.81**	-.06	.39**	.48**	.71**	-										
11.DDGÖ7	-.26**	-.25**	-.11	-.16**	.74**	-.09	.38**	.45**	.61**	.59**	-									
12.KSE1	-.45**	-.43**	-.20**	-.24**	.73**	.05	.44**	.49**	.68**	.64**	.56**	-								
13.KSE2	-.42**	-.40**	-.19**	-.24**	.70**	.04	.45**	.44**	.67**	.60**	.56**	.93**	-							
14.KSE3	-.42**	-.40**	-.18**	-.20**	.65**	.03	-.38**	.47**	.61**	.56**	.52**	.95**	.84**	-						
15.KSE4	-.40**	-.39**	-.15**	-.21**	.73**	.11	.50**	.51**	.68**	.61**	.52**	.90**	.81**	.82**	-					
16.KSE5	-.39**	-.35**	-.21**	-.18**	.51**	.03	.28**	.36**	.51**	.48**	.34**	.80**	.68**	.71**	.67**	-				
17.KSE6	-.35**	-.33**	-.16**	-.23**	.55**	.00	.26**	.34**	.47**	.64**	.42**	.72**	.60**	.65**	.60**	.51**	-			
18.EEİN1	.33**	.36**	.02	.08	-.19**	-.22**	-.18**	.02	-.21**	-.16**	-.08	-.15*	-.13*	-.12	-.19**	-.08	-.17**	-		
19.EEİN2	.51**	.58**	-.03	.12*	-.29**	-.18**	-.27**	-.09	-.29**	-.23**	-.15*	-.35**	-.32**	-.31**	-.37**	-.26**	-.32**	.63**	-	
20.EEİN3	-.51**	-.51**	-.15*	-.20**	.42**	.06	.26**	.27**	.36**	.37**	.35**	.52**	.46**	.46**	.49**	.43**	.55**	-.27**	-.42**	-

Not. ABBÖ1: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (Toplam puan), ABBÖ2: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği-İlgi, ABBÖ3: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği-Koruma, YİÖ-E: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen (Toplam puan), DDGÖ1: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (Toplam puan), DDGÖ2: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Farkındalık, DDGÖ3: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Açıklık, DDGÖ4: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kabul, DDGÖ5: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Strateji, DDGÖ6: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Dürtü, DDGÖ7: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Amaçlar, KSE1: Kısa Semptom Envanteri (Toplam puan), KSE2: Kısa Semptom Envanteri-Depresyon, KSE3: Kısa Semptom Envanteri-Anksiyete, KSE4: Kısa Semptom Envanteri-Olumsuz Benlik, KSE5: Kısa Semptom Envanteri-Somatizasyon, KSE6: Kısa Semptom Envanteri-Hostilite, EEİN1: Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği-Açıklama, EEİN2: Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği-Olumlu İlişki, EEİN3: Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği-Olumsuz İlişki. * $p < .05$, ** $p < .01$.

Tablo 10. Anne Katılımcıların Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.ABBÖ1	-													
2.ABBÖ2	.93**	-												
3.ABBÖ3	.35**	-.02	-											
4.YİÖ1	.18**	.16**	.08	-										
5.YİÖ2	-.10	-.05	-.13*	-.63**	-									
6.KSE1	-.29**	-.22**	-.23**	-.52**	.39**	-								
7.KSE2	-.29**	-.23**	-.20**	-.47**	.32**	.92**	-							
8.KSE3	-.26**	-.20**	-.20**	-.50**	.40**	.92**	.78**	-						
9.KSE4	-.30**	-.23**	-.22**	-.48**	.33**	.88**	.78**	.77**	-					
10.KSE5	-.18**	-.10	-.25**	-.37**	.32**	.79**	.66**	.70**	.56**	-				
11.KSE6	-.20**	-.17**	-.13*	-.45**	.30**	.84**	.74**	.73**	.69**	.59**	-			
12.EİDİÖ1	.05	.06	-.03	-.04	.05	.05	.06	.001	.06	.06	.07	-		
13. YİYE1	-.16**	-.06	-.28**	-.39**	.30**	.49**	.45**	.42**	.50**	.35**	.40**	.26**	-	
14. YİYE2	-.25**	-.21**	-.16*	-.19**	.09	.20**	.20**	.15*	.20**	.17**	.16**	-.03	-.03	-

Not. ABBÖ1: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (Toplam puan), ABBÖ2: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği-İlgi, ABBÖ3: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği-Koruma, YİÖ1: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Netlik, YİÖ2: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Belirsizlik, KSE1: Kısa Semptom Envanteri (Toplam puan), KSE2: Kısa Semptom Envanteri-Depresyon, KSE3: Kısa Semptom Envanteri-Anksiyete, KSE4: Kısa Semptom Envanteri-Olumsuz Benlik, KSE5: Kısa Semptom Envanteri-Somatizasyon, KSE6: Kısa Semptom Envanteri-Hostilite, EİDİÖ1: Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği-İlgi, YİYE1: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II-Kaygı, YİYE2: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II- Kaçınma

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, ergen katılımcıların KSE toplam puanı, ABBÖ toplam puanı ($r = -.45, p < .01$) ve “ilgi” ve “koruma” alt boyutları (sırasıyla $r = -.43, p < .01$; $r = -.20, p < .01$) ile negatif; YİÖ-E toplam puanı ($r = -.24, p < .01$) ile negatif; DDGÖ toplam puanı ($r = .74, p < .01$) ve “açıklık”, “kabul”, “strateji” “dürtü” ve “amaçlar” alt boyutları (sırasıyla $r = .44, p < .01$; $r = .49, p < .01$; $r = .68, p < .01$; $r = .64, p < .01$; $r = .56, p < .01$) ile pozitif; EEİN’in “açıklama” ve “olumlu ilişki” alt boyutları (sırasıyla $r = -.15, p < .05$; $r = -.35, p < .01$) ile negatif, “olumsuz ilişki” alt boyutu ($r = .52, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkilidir. Ayrıca, ergen katılımcılarda YİÖ-E toplam puanı ile ABBÖ, DDGÖ ve KSE toplam puanları anlamlı olarak ilişkilidir (sırasıyla $r = .23, p < .01$; $r = -.19, p < .01$; $r = -.24, p < .01$).

Anne katılımcıların KSE toplam puanı; ABBÖ toplam puanı ($r = -.29, p < .01$) ve “ilgi” ve “koruma” alt boyutları (sırasıyla $r = -.22, p < .01$; $r = -.23, p < .01$) ile negatif; YİÖ “netlik” alt boyutu ($r = -.52, p < .01$) ile negatif; YİÖ “belirsizlik” alt boyutu ($r = .39, p < .01$) ile pozitif; YİYE-II kaygı ve kaçınma alt boyutları (sırasıyla $r = .49, p < .01$; $r = .20, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkilidir. Ayrıca, anne katılımcılarda, YİÖ “netlik” alt boyutu ABBÖ ile pozitif ($r = .18, p < .01$), KSE ve YİYE-II “kaygı” ve “kaçınma” alt boyutları (sırasıyla $r = -.52, p < .01$; $r = -.39, p < .01$; $r = -.19, p < .01$) ile negatif yönde ilişkili iken; “belirsizlik” alt boyutu KSE ve YİYE-II “kaygı” alt boyutu ile pozitif yönde ilişkilidir (sırasıyla $r = .39, p < .01$; $r = .30, p < .01$).

Tablo 11. Ergen ve anne katılımcıların ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayıları

Değişkenler	Ergen (n = 276)								
	E_ABBÖ1	E_ABBÖ2	E_ABBÖ3	E_YİÖ-E	E_DDGÖ	E_KSE	E_EEİN1	E_EEİN2	E_EEİN3
Anne (n=276)									
A_ABBÖ1	.08	.07	.05	.01	.01	-.07	.06	.08	-.01
A_ABBÖ2	.05	.07	-.04	-.01	.02	-.05	.07	.08	-.03
A_ABBÖ3	.10	.02	.24**	.03	-.04	-.07	-.01	.02	.04
A_YİÖ1	.10	.10	.03	.09	-.17**	-.18**	.03	.20**	-.12*
A_YİÖ2	-.12	-.09	-.09	-.16**	.11	.18**	-.04	-.17**	.18**
A_KSE	-.13*	-.09	-.13*	-.04	.16**	.29**	-.02	-.11	.14*
A_EİDİÖ1	.19**	.17**	.12*	.05	-.02	-.03	.11	.15*	-.06
A_YİYE1	-.13*	-.11	-.10	-.01	.21**	.21**	-.12	-.14*	-.13*
A_YİYE2	-.10	-.09	-.04	-.10	-.05	.05	-.06	-.08	.003

Not. A_ anne puanlarını; E_ ergen puanlarını ifade etmektedir. ABBÖ1: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (Toplam puan), ABBÖ2: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği-İlgi, ABBÖ3: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği-Koruma, YİÖ1: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Netlik, YİÖ2: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Belirsizlik, YİÖ-E: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen (Toplam puan), DDGÖ: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (Toplam puan), KSE: Kısa Semptom Envanteri (Toplam puan), EİDİÖ1: Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği-İlgi, YİYE1: Yakın İlişkilerde Yaşantılar EnvanteriII-Kaygı, YİYE2: Yakın İlişkilerde Yaşantılar EnvanteriII-Kaçınma, EEİN1: Ebeveyn İlişki Niteliği Ölçeği-Açıklama, EEİN2: Ebeveyn İlişki Niteliği Ölçeği-Olumlu İlişki, EEİN3: Ebeveyn Ergen İlişki Niteliği- Olumsuz İlişki

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Ergen katılımcıların ABBÖ toplam puanı, anneden alınan KSE toplam puanı ($r = -.13, p < .05$), EİDİÖ'nün "ilgi" alt boyutu ($r = .19, p < .01$) ve YİYE-II'nin "kaygı" alt boyutuyla ($r = -.13, p < .05$) ilişkili bulunmuştur. Ergen katılımcıların YİÖ-E toplam puanı anneden alınan YİÖ "belirsizlik" alt boyutuyla ($r = -.16, p < .01$) ilişkili bulunmuştur. Ergen katılımcıların DDGÖ toplam puanı anneden alınan KSE toplam puanıyla ($r = .16, p < .01$); YİÖ "netlik" alt boyutuyla ($r = -.17, p < .01$) ve YİYE-II'nin "kaygı" alt boyutuyla ($r = .21, p < .01$) ilişkili bulunmuştur. Ergen katılımcıların KSE toplam puanları anneden alınan YİÖ "netlik" alt boyutuyla ($r = -.18, p < .01$); YİÖ "belirsizlik" alt boyutuyla ($r = .18, p < .01$), KSE toplam puanıyla ($r = .29, p < .01$) ve YİYE-II "kaygı" alt boyutuyla ($r = .21, p < .01$) ilişkili bulunmuştur.

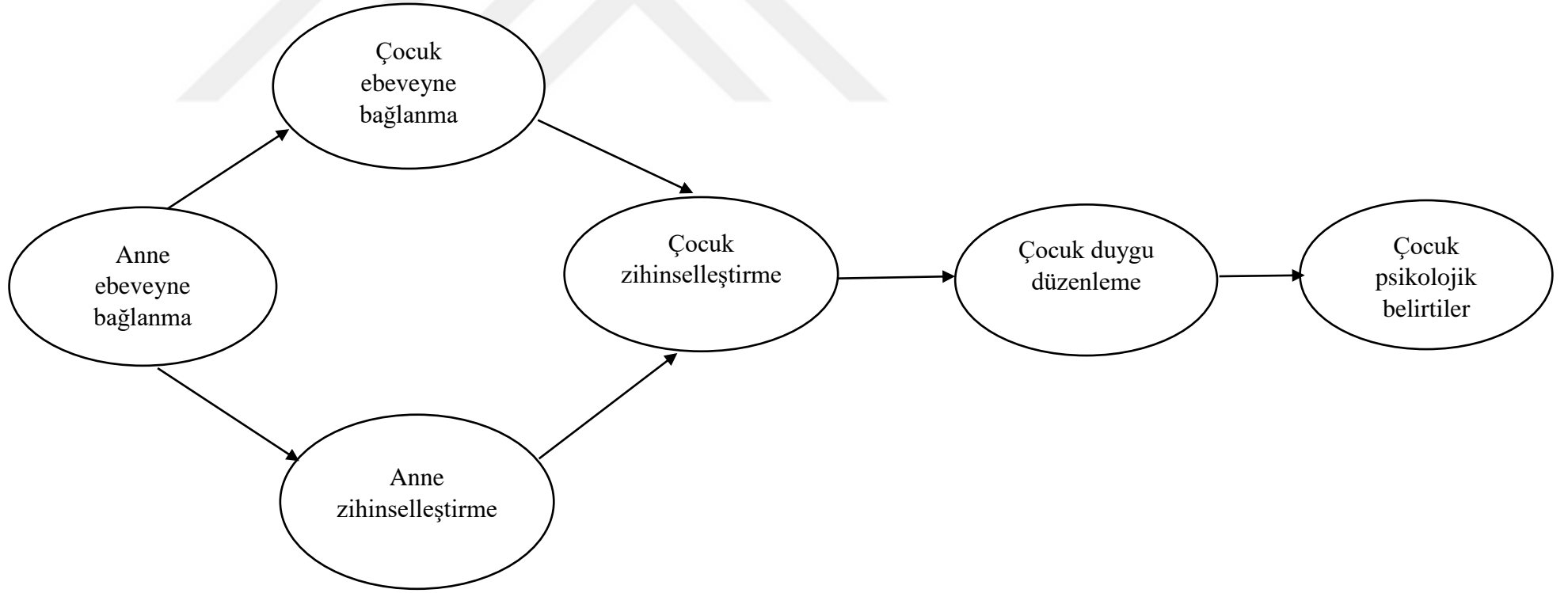
Son olarak, ergen katılımcıların EEİNÖ "açıklama" alt boyutundan aldıkları puanlar, anneden alınan EİDİÖ "netlik" alt boyutuyla ($r = -.13, p < .05$) ilişkili bulunmuştur. Ergen katılımcıların EEİNÖ "olumlu ilişki" alt boyutundan aldıkları puanlar, anneden alınan YİÖ "netlik" ve "belirsizlik" alt boyutlarıyla (sırasıyla $r = .20, p < .01$; $r = -.17, p < .01$), EİDİÖ "ilgi" ve "netlik" alt boyutlarıyla (sırasıyla $r = .15, p < .05$; $r = -.16, p < .01$) ve YİYE-II "kaygı" alt boyutuyla ($r = -.14, p < .05$) ilişkili bulunmuştur. Ergen katılımcıların EEİNÖ "olumsuz ilişki" alt boyutundan aldıkları puanlar, anneden alınan YİÖ "netlik" ve "belirsizlik" alt boyutlarıyla (sırasıyla $r = -.12, p < .05$; $r = .18, p < .01$), KSE toplam puanıyla ($r = .14, p < .05$) ve YİYE-II "kaygı" alt boyutuyla ($r = -.13, p < .05$) ilişkili bulunmuştur.

3.2.3. Yapısal Eşitlik Model Testi

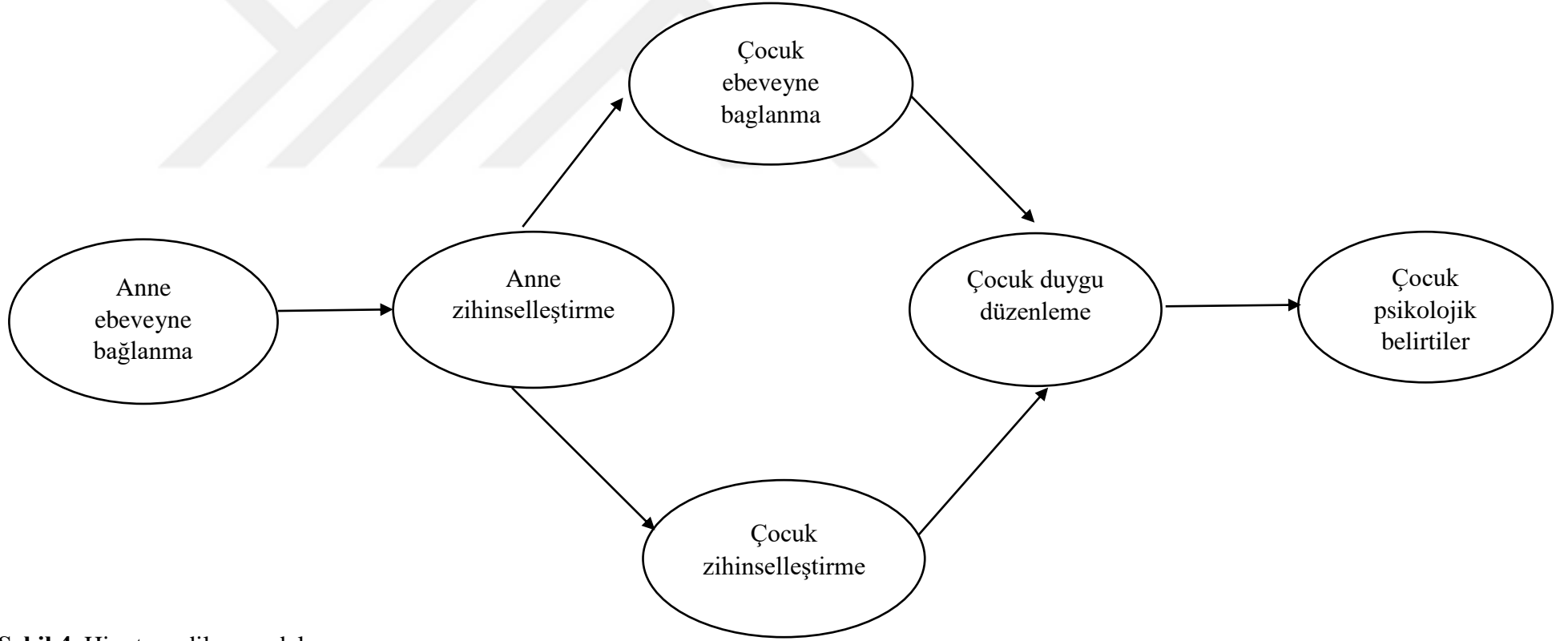
Alanyazında Sharp ve Fonagy (2008) ergenlerin psikolojik belirtileri geliştirmesinde zihinselleştirmeye dayalı kuramsal bir model öne sürmüşlerdir (bkz., Şekil 3). Bununla birlikte, mevcut çalışmada yürütülen korelasyon analizi sonuçlarına göre, söz konusu modelde öne sürülen annenin kendi ebeveynine güvenli bağlanması ile çocuğun kendi

ebeveynine güvenli bağlanması arasında doğrudan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buradan hareketle, zihinselleştirme kuramına dayanarak annenin bağlanması ile çocuğun bağlanması arasındaki ilişkinin annenin zihinselleştirmesi aracılığıyla olacağı hipotez edilmiş ve buna göre yenilenen modelin test edilmesine karar verilmiştir (bkz. Şekil 4). Buna göre, annenin ebeveynine güvenli bağlanması ve zihinselleştirme becerisi, çocuğun ebeveynine güvenli bağlanması ve zihinselleştirme becerisi, çocuğun duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik belirti düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla AMOS 21 programı kullanılarak verilere yapısal eşitlik modeli uygulanmıştır.

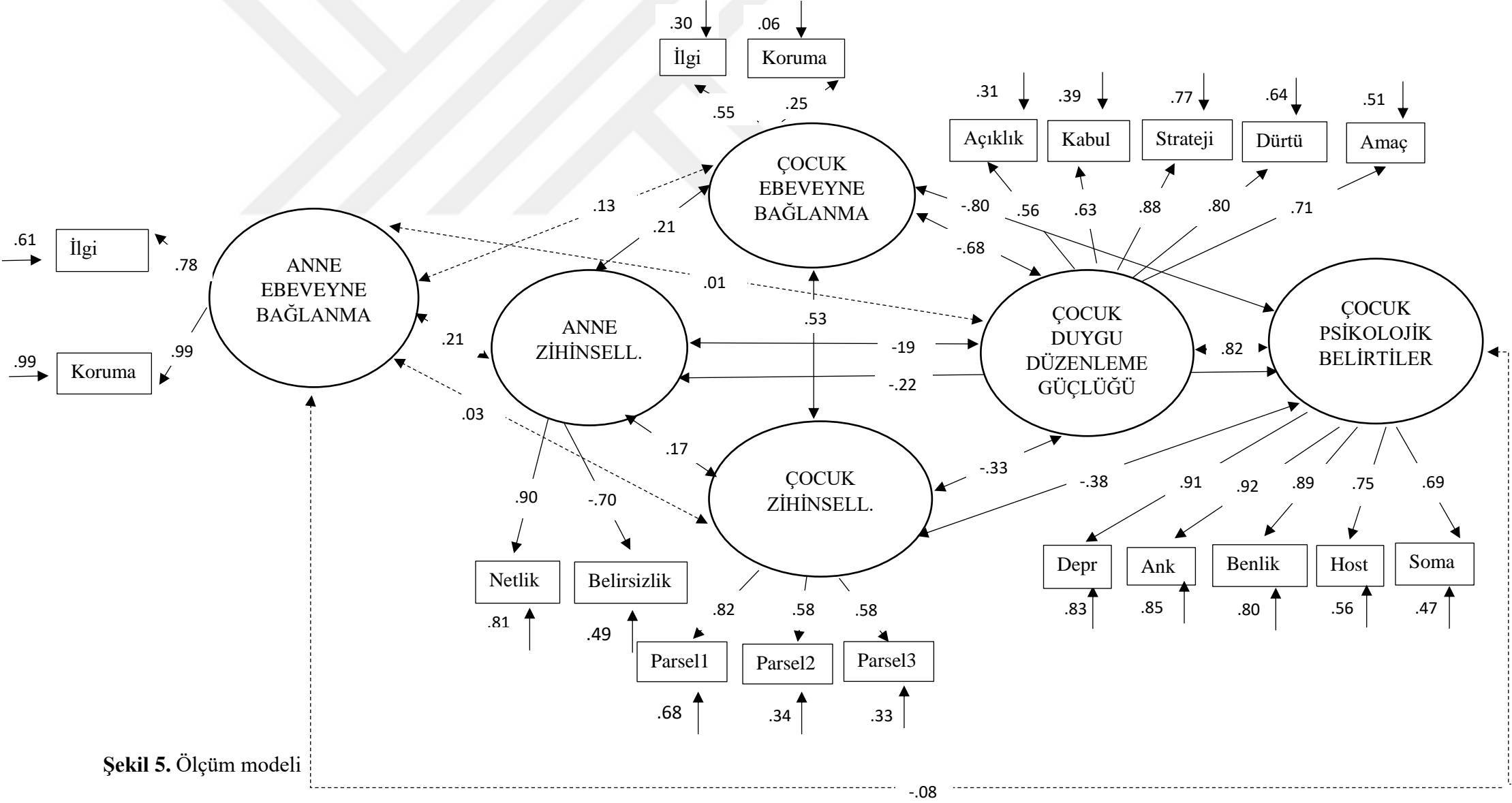
Şekil 3. Sharp ve Fonagy (2008) tarafından önerilen model.

Şekil 4. Hipotez edilen model.

Ölçüm Modeli

Öncelikle, gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri temsil etme gücünü ve gizil değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla oluşturulan ölçüm modeli test edilmiştir. Ölçüm modelinde “*annenin ebeveynine güvenli bağlanması*” ilgi ve koruma alt boyutları (ABBÖ) tarafından; “*annenin zihinselleştirme becerisi*” netlik ve belirsizlik alt boyutları (YİÖ) tarafından; “*çocuğun ebeveynine bağlanması*” gizil değişkeni ilgi ve koruma alt boyutları (ABBÖ) tarafından; “*çocuğun duygu düzenleme güçlüğü*” gizil değişkeni farkındalık, açıklık, dürtüler, amaçlar, kabul etmeme, stratejiler alt boyutları (DDGÖ) tarafından ve “*çocuğun psikolojik belirtileri*” gizil değişkeni depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilete alt boyutları (KSE) tarafından oluşturulmuştur. Ayrıca, farklı puanlama sistemine göre ayrılan Ölçek A ve Ölçek B alt ölçeklerinden oluşan YİÖ-E'nin ikili faktör yapısı açımlayıcı faktör analizi ile desteklenemediği için (bkz., 3.1. Ön Çalışma) “*çocuğun zihinselleştirme becerisi*” gizil değişkeni için parselleme yönteminin (dengeleme yaklaşımı/balancing approach) kullanılmasına karar verilmiştir. Maddeler tek boyutlu bir yapıda olduğunda, dengeleme yaklaşımının kullanılması önerilmektedir (Little, Rhemtulla, Gibson ve Schoemann, 2013). İkili faktör yapısı desteklenmeyen ve toplam puanı kullanılan YİÖ-E'nin tek boyutlu yapısı göz önünde bulundurularak bu yaklaşıma karar verilmiştir. Bu yaklaşıma göre, tüm ölçeği oluşturan maddeler üzerinde açımlayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Ardından, hesaplanan madde yüklerinin sırasına göre en yüksek ve en düşük faktör yüklü madde çiftleri üç parselin her birine dengeli bir şekilde atanmıştır (Landis, Beal ve Tesluk, 2000; Little ve ark., 2013).

Şekil 5. Ölçüm modeli

Not. Şekilde standardize edilmiş betalara yer verilmiştir. Kesikli çizgiler anlamsız ilişkileri, düz çizgiler anlamlı ilişkileri göstermektedir.

Analiz sonucunda elde edilen ki-kare değeri ($\chi^2(55) = 368.428$, $sd = 155$, $p = .000$), χ^2/sd oranı (2.38) ve modele ait uyum indeksleri incelendiğinde (GFI = .88, AGFI = .84, CFI = .92, TLI = .90, RMSEA = .071) modelin kabul edilebilir bir uyuma sahip olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, çocuğun duygu düzenleme gücünü gizil değişkenini oluşturan değişkenlerden “farkındalık” gözlenen değişkeninin ilgili gizil değişkeni temsil etmediği görülmüştür ($p = .630$). Böylece “farkındalık” gözlenen değişkeni ölçüm modelinden çıkartılmış ve ölçüm modeli yeniden test edilmiştir. Elde edilen modelin ki-kare değeri ($\chi^2(53) = 269.000$, $sd = 137$, $p = .000$), χ^2/sd oranı (1.96) ve modele ait uyum indeksleri incelendiğinde GFI = .91, AGFI = .87, CFI = .95, TLI = .94, RMSEA = .059 olarak hesaplanmıştır (bkz., Tablo 12; Şekil 5).

İlgili uyum indeksleri incelendiğinde ölçüm modelinin kabul edilebilir değerler verdiği görülmektedir. Buradan hareketle, kuramsal açıklamalara dayalı olarak hipotez edilen ve Şekil 4’te sunulan model yapısal eşitlik modeli kullanılarak test edilmiştir.

Tablo 12. Ölçüm Modeli Uyum İndeksi Değerleri

χ^2	Sd	χ^2/sd	GFI	AGFI	CFI	TLI	RMSEA
269.000	98	1.96	.91	.87	.95	.94	.059

Yapısal Model

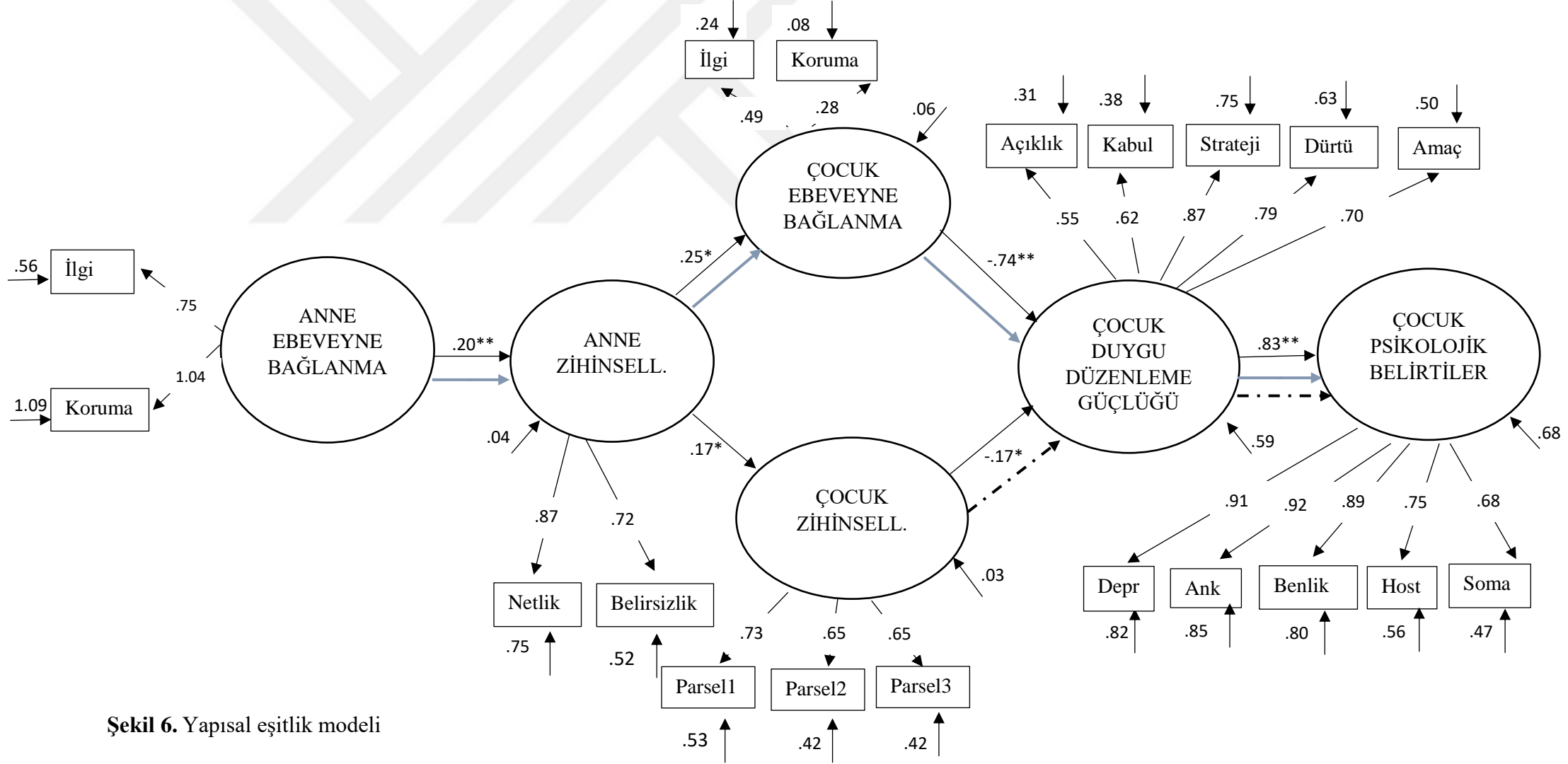
İlk ölçüm modeli sonucunda “farkındalık” gözlenen değişkeninin duygu düzenleme gücünü temsil etmediği görülmüş, ilgili değişken çıkarıldıktan sonra ölçüm modeli yeniden test edilmiş ve hipotez edilen modelin anlamlı ilişkiler ortaya koyduğu görülmüştür. Ölçüm modelinin ardından, hipotez edilen yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Analiz sonucunda, modelin ki-kare değeri ($\chi^2(44) = 306.382$, $sd = 146$, $p =$

.000), χ^2/sd oranı 2.10 olarak hesaplanmıştır. Modele ait uyum indeksi değerleri ise, GFI = .90, AGFI = .87, CFI = .94, TLI = .93, , RMSEA = .063 olarak bulunmuştur (bkz., Tablo 13). Sonuç olarak, test edilen modele ilişkin uyum indeksleri modelin kabul edilebilir düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Modele ilişkin modifikasyon önerileri incelendiğinde ise önerilen hata ilişkilendirmelerinin modele az düzeyde bir katkı sağlayacağı görülmüştür. Buradan hareketle, modele ilişkin herhangi bir düzeltme yapılmamasına karar verilmiştir. Test edilen modele ilişkin standardize beta değerleri Şekil 6’da yer almaktadır.

Tablo 13. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İndeksi Değerleri

χ^2	Sd	χ^2/sd	GFI	AGFI	CFI	TLI	RMSEA
306.382	146	2.10	.90	.87	.94	.93	.063

Test edilen model sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki doğrudan ilişkiler incelendiğinde, ilk olarak anne katılımcıların ebeveynlerine güvenli bağlanmaları zihinselleştirme becerilerini pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta = .20, p < .01$). Anne katılımcıların zihinselleştirme becerilerinin ise ergen çocuklarının ebeveynlerine güvenli bağlanma ve zihinselleştirme becerileri üzerinde pozitif yönde anlamlı düzeyde etkileri olduğu gözlenmiştir (sırasıyla $\beta = .25, p < .05$; $\beta = .17, p < .05$). Diğer yandan, ergen katılımcıların ebeveynine güvenli bağlanması ve zihinselleştirme becerileri duygu düzenleme güçlüğüne negatif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır (sırasıyla $\beta = -.74, p < .01$; $\beta = -.17, p < .05$). Ergen katılımcıların duygu düzenleme güçlüklerinin ise psikolojik belirtilerini pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür ($\beta = .83, p < .001$).

Şekil 6. Yapısal eşitlik modeli

Şekilde standardize edilmiş betalara yer verilmiştir. Siyah çizgiler doğrudan etkileri (direct effect), kesikli çizgiler dolaylı etkileri (specific indirect effect) gri çizgiler ise seri dolaylı etkileri (serial mediation) göstermektedir.

* $p < .05$ ** $p < .01$

Yapısal Modelde Dolaylı Etkilerin Test Edilmesi

Yapısal eşitlik modelindeki dolaylı etkiler ShROUT ve BOLGER tarafından önerilen bootstrapping yöntemi, 2000 bootstrap örnekleme ve %95 yanlılığı düzeltilmiş güven aralığı (BC GA) kullanılarak test edilmiştir. Dolaylı etkilerin anlamlılığı güven aralığının içinde sıfırın bulunup bulunmamasına göre test edilmektedir (ShROUT ve BOLGER, 2002). Aracı analizden elde edilen doğrudan, dolaylı ve toplam etkilere ilişkin değerler Tablo 14'te sunulmuştur. Sonuçlara göre, annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuğunun ebeveyne güvenli bağlanması arasındaki dolaylı etkiler anlamlı bulunurken ($\beta = .051$, 95%GA [.011, .125], $p < .01$); annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuğunun zihinselleştirmesi arasındaki dolaylı etkiler anlamlı bulunmamıştır ($\beta = .034$, 95%GA [-.005, .089], $p = .108$). Ayrıca, aracı analiz sonuçları annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuğunun duygu düzenleme güçlüğü arasındaki toplam dolaylı etkilerin ($\beta = -.043$, 95%GA [-.102, -.009], $p < .01$); annenin zihinselleştirmesi ile çocuğun duygu düzenleme güçlüğü arasındaki toplam dolaylı etkilerin ($\beta = -.217$, 95%GA [-.376, -.054], $p < .01$); annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuğun psikolojik belirtileri arasındaki toplam dolaylı etkilerin ($\beta = -.036$, 95%GA [-.087, -.008], $p < .01$) ve annenin zihinselleştirmesi ile çocuğun psikolojik belirtileri arasındaki toplam dolaylı etkilerin ($\beta = -.179$, 95%GA [-.311, -.043], $p < .01$) anlamlı olduğunu göstermiştir. Son olarak, çocuğun ebeveyne güvenli bağlanması ile psikolojik belirtileri arasındaki dolaylı etkilerin ($\beta = -.611$, 95%GA [-1.048, -.355], $p < .01$) ve çocuğun zihinselleştirmesi ile psikolojik belirtileri arasındaki dolaylı etkilerin de ($\beta = -.144$, 95%GA [-.314, -.002], $p < .05$) anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 14. Dışsal Değişkenlerin (Exogenous Variable) İçsel Değişkenler (Endogenous Variables) Üzerindeki Etkileri

İçsel değişken ← Dışsal değişken	B	t	R ²	Standardize Doğrudan etkiler (p)	Standardize Dolaylı etkiler (p)	Standardize Toplam etkiler (p)
AZ			.04			
AZ ← AB	.20	3.07		.20 (.002)		.20 (.003)
ÇB			.03			
ÇB ← AZ	.25	2.21		.25 (.027)		.253 (.010)
ÇB ← AB					.051(.006)	.051(.006)
ÇZ			.06			
ÇZ ← AZ	.17	2.05		.17 (.040)		.171 (.202)
ÇZ ← AB					.034 (.108)	.034 (.108)
ÇDD			.59			
ÇDD ← ÇB	-.73	-2.83		-.73 (.005)		-.734 (.001)
ÇDD ← ÇZ	-.17	-2.44		-.17 (.015)		-.174 (.046)
ÇDD ← AB					-.043 (.006)	-.043 (.006)
ÇDD ← AZ					-.217 (.009)	-.217 (.009)
ÇPB			.68			
ÇPB ← ÇDD	.83	11.76		.83 (<.001)		.827 (.002)
ÇPB ← AB					-.036 (.006)	-.036 (.006)
ÇPB ← AZ					-.179 (.009)	-.179 (.009)
ÇPB ← ÇZ					-.144 (.044)	-.144 (.046)
ÇPB ← ÇB				-	-.611 (.001)	-.161 (.001)

Not. AB: Anne ebeveyne bağlanma, AZ: Anne zihinselleştirme, ÇB: Çocuk ebeveyne bağlanma, ÇZ: Çocuk zihinselleştirme, ÇDD: Çocuk duygu düzenleme güçlüğü ÇPB: Çocuk psikolojik belirtiler

Seri Dolaylı Etkilerin Test Edilmesi

Bu araştırmada test edilen model çoklu dolaylı etkiler içerdiği için toplam dolaylı etkilerin (total indirect effect) yanı sıra belirli dolaylı etkiler (specific indirect effect) ve seri dolaylı etkiler (serial mediation) de test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 15'te yer almaktadır. İlk olarak (1) annenin ebeveynine güvenli bağlanmasının çocuğun psikolojik belirtileri üzerindeki dolaylı etkileri; annenin zihinselleştirmesi, çocuğun ebeveynine güvenli bağlanması ve duygu düzenleme güçlüğü değişkenleri yoluyla anlamlı bulunmuştur ($B = -.069$, 95% GA $[-.183, -.014]$, $p < .01$).

(1) Anne ebeveyne bağlanma (AB) → anne zihinselleştirme (AZ) → ocuk ebeveyne bağlanma (B) → ocuk duygu düzenleme güçlüğü (DD) → ocuk psikolojik belirtiler (PB)

İkinci olarak, (2) annenin ebeveynine güvenli bağlanmasının çocuğun psikolojik belirtileri üzerindeki dolaylı etkilerinin; annenin zihinselleştirmesi, çocuğun zihinselleştirmesi ve duygu düzenleme güçlüğü değişkenleri yoluyla anlamlı olmadığı grlmştir ($B = -.011$, 95% GA $[-.048, .001]$, $p = .104$).

(2) Anne ebeveyne bağlanma (AB) → anne zihinselleştirme (AZ) → ocuk zihinselleştirme (Z) → ocuk duygu düzenleme güçlüğü (DD) → ocuk psikolojik belirtiler (PB)

nc olarak, (3) annenin zihinselleştirmesinin çocuğun psikolojik belirtileri üzerindeki dolaylı etkilerinin; çocuğun zihinselleştirmesi ve duygu düzenleme güçlüğü değişkenleri yoluyla anlamlı olmadığı grlmştir ($B = -.064$, 95% GA $[-.227, .007]$, $p = .133$).

(3) Anne zihinselleştirme (AZ) → ocuk zihinselleştirme (Z) → ocuk duygu düzenleme güçlüğü (DD) → ocuk psikolojik belirtiler (PB)

Tablo 15. Seri Dolaylı Etkiler

	B	SE	95% GA	p
(1) AB → AZ → ÇB → ÇDD → ÇPB	-.069	.038	-.183, -.014	.006
(2) AB → AZ → ÇZ → ÇDD → ÇPB	-.011	.012	-.048, .001	.104
(3) AZ → ÇZ → ÇDD → ÇPB	-.064	.063	-.227, .007	.133

Not. AB: Anne ebeveyne bağlanma, AZ: Anne zihinselleştirme, ÇB: Çocuk ebeveyne bağlanma, ÇZ: Çocuk zihinselleştirme, ÇDD: Çocuk duygu düzenleme güçlüğü ÇPB: Çocuk psikolojik belirtiler

3.2.4. Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımının İncelenmesi

Ebeveyn Ergen İlişki Niteliğini Yordayan Değişkenler

Ebeveyn ergen ilişki niteliğinin alt boyutlarından olumlu ve olumsuz ilişkiyi yordayan değişkenleri belirleyebilmek için iki ayrı aşamalı hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Ebeveyn ergen ilişki niteliği puanları ergen katılımcıların değerlendirmeleri üzerinden alınmıştır. Aşamalı hiyerarşik regresyon analizinde annenin zihinselleştirme kapasitesi dışındaki diğer özelliklerini kontrol etmek için ilk adımda eğitim düzeyi, ebeveynine güvenli bağlanması (ABBÖ; toplam puan), romantik bağlanması (YİYE-II; kaygı ve kaçınma) ve psikolojik belirtileri (KSE; toplam puan) denkleme girilmiştir. İkinci adımda ise annenin genel (YİÖ; netlik ve belirsizlik) ve ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi (EİDİÖ; ilgi ve merak) ve çocuğun zihinselleştirme kapasitesi (YİÖ; toplam puan) denkleme girilmiştir. Olumlu ve olumsuz ebeveyn ergen ilişki niteliği için aşamalı hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 16 ve Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 16. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği-Olumlu İlişkiyi Yordayan Değişkenler

Değişkenler	B	SE	<i>B</i>	<i>T</i>	R^2	ΔR^2	F
I. Aşama							
A_Bağlanma kaygısı	-.03	.02	-.13	-1.90	.019	.019	5.36*
II. Aşama							
A_İlgi ve merak (Ebeveyn zihinselleştirme)	.09	.03	.19	3.15**	.057	.038	8.24**
A_Netlik (Genel zihinselleştirme)	.16	.06	.16	2.56*	.079	.022	7.78**

Not. A_ anneye ait puanları; Ç_ çocuga ait puanları temsil etmektedir.

* $p < .05$ ** $p < .01$

İlk olarak, ebeveyn ergen arasındaki olumlu ilişki için regresyon denkleminde ilk sırada bağlanma kaygısı girmiş ve toplam varyansın %2'sini açıklamıştır. Bununla birlikte, bağlanma kaygısının varyansı açıklamaya bağımsız katkısı bulunmamaktadır ($t=-1.90$, $p=.058$). İkinci sırada denkleme giren annenin “ilgi ve merak” (ebeveyn zihinselleştirme) ve “netlik”(genel zihinselleştirme) değişkenleri toplam varyansa %6'lık anlamlı bir katkı sağlayarak bağlanma kaygısıyla birlikte toplam varyansın %8'ini açıklamıştır. Annenin hem ilgi ve merak ($t=3.15$, $p<.01$) hem de netlik ($t=2.56$, $p<.05$) alt boyutlarının bağımsız katkıda bulunduğu görülmüş; olumlu ebeveyn-ergen ilişkisini en çok yordayan değişkenin ilgi ve merak değişkeni olduğu bulunmuştur. Böylece, diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde annenin çocuğun zihinsel durumlarıyla ilgili ilgi ve merak ve netlik boyutları anne-çocuk arasındaki olumlu ilişkiyi pozitif yönde yordamaktadır.

Tablo 17. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği-Olumsuz İlişkiyi Yordayan Değişkenler

Değişkenler	B	SE	<i>B</i>	<i>T</i>	R^2	ΔR^2	F
I. Aşama							
A_Psikolojik belirtiler	.03	.01	.13	2.20*	.019	.019	5.26*
II. Aşama							
Ç_Zihinselleştirme	-.07	.03	-.20	-3.35**	.058	.039	8.36**

Not. A_ anneye ait puanları; Ç_ çocuga ait puanları temsil etmektedir.

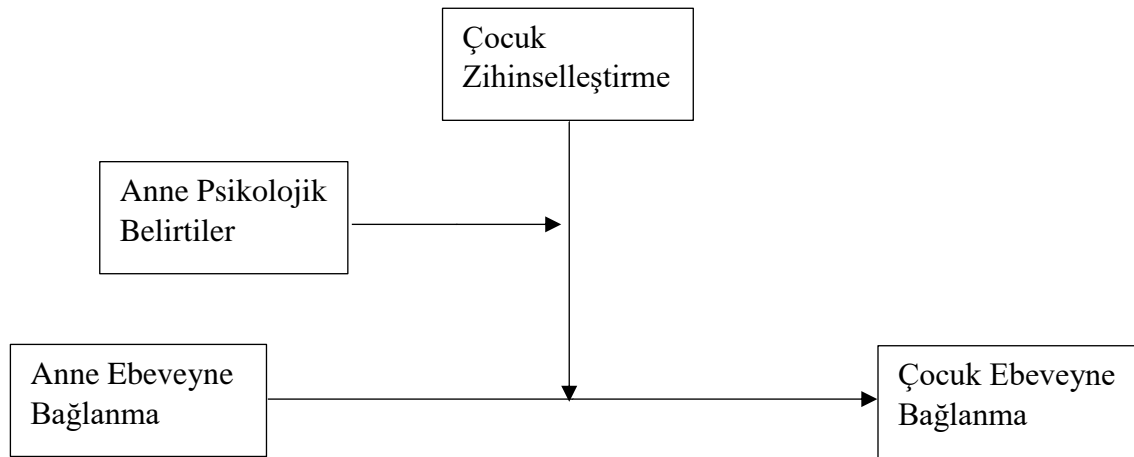
* $p < .05$ ** $p < .01$

İkinci olarak, ebeveyn ergen arasındaki olumsuz ilişki için regresyon denkleminde birinci sırada annenin psikolojik belirti düzeyi girmiş ve toplam varyansın %2'sini açıklamıştır.

Annenin psikolojik belirti düzeyinin varyansı açıklamaya bağımsız katkısı bulunmaktadır ($t=2.20, p<.05$). İkinci sırada denkleme giren çocuğun zihinselleştirmesi toplam varyansa %4'lük anlamlı bir katkı sağlayarak annenin psikolojik belirti düzeyi ile birlikte toplam varyansın %6'sını açıklamıştır. Bağımsız katkısı bulunan çocuğun zihinselleştirmesinin olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisini en çok yordayan değişken olduğu bulunmuştur ($t=-3.35, p<.01$). Böylece, diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde annenin psikolojik belirti düzeyi anne-çocuk arasındaki olumsuz ilişkiyi pozitif yönde, çocuğun kendi zihinselleştirme becerisi negatif yönde yordamaktadır.

Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımında Düzenleyici Mekanizmalar

Bu çalışmada, annenin ebeveynine güvenli bağlanması ile çocuğun ebeveynine güvenli bağlanması arasında doğrudan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (bkz., Tablo 11). Söz konusu ilişkiyi düzenleyebilecek mekanizmalar olarak çocuğun zihinselleştirme becerilerinin ve annenin psikolojik belirtilerinin düzenleyici rolleri üç yönlü etkileşim modeli ile test edilmiştir (bkz. Şekil 7).

Şekil 7. Güvenli bağlanmanın kuşaklararası aktarımında çocuk zihinselleştirme ve anne psikolojik belirtilerin düzenleyici rolüne ilişkin önerilen model.

Modelde, annenin ebeveynine güvenli bağlanması ile çocuğun ebeveynine güvenli bağlanması arasındaki ilişkide çocuğun zihinselleştirme kapasitesinin düzenleyici etkisi, annenin psikolojik belirtilerinin düzenleyici etkisine bağlıdır. Üç yönlü etkileşim modeli Hayes (2013) tarafından geliştirilen SPSS makrosu kullanılarak çok değişkenli düzenleyici modeller (Model 3-moderated moderation process model) ile test edilmiştir. Annenin ebeveyne güvenli bağlanması bağımsız değişken (X), çocuğun ebeveyne güvenli bağlanması bağımlı değişken (Y), çocuğun zihinselleştirmesi birincil düzenleyici değişken (M), annenin psikolojik belirtileri ise ikincil düzenleyici değişken (W) olarak analize sokulmuştur. Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki yordayıcı gücü moderator değişkenler olan çocuğun zihinselleştirme ve annenin psikolojik belirti puanlarının düşük (ortalamanın 1 standart sapma altı) ve yüksek (ortalamanın 1 standart sapma üstü) düzeylerinde incelenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, modelin anlamlı olduğu ($F(7, 268) = 4.51, p = .001$) ve varyansın %11'ini açıkladığı görülmüştür. Çocuğun zihinselleştirmesi, annenin psikolojik belirtileri ve annenin ebeveyne güvenli bağlanması arasındaki etkileşiminin ise açıklanan varyansa %3 oranında katkı sağladığı bulunmuştur ($F(1, 268) = 7.37, p = .008$). Tablo 18'de görüldüğü gibi, annenin ebeveyne güvenli bağlanması çocuğun ebeveynine güvenli bağlanmasını açıklamaya bağımsız katkı sağlamamaktadır ($\beta = .07, t = 1.12, p = .264, 95\%GA [-.052, .189]$). Bununla birlikte, annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuğun zihinselleştirmesi etkileşiminin (anne ebeveyne bağlanma \times çocuk zihinselleştirme) anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .01, t = 2.44, p = .015, 95\%GA [.002, .016]$). Diğer ikili etkileşimlerin (anne ebeveyne bağlanma \times anne psikolojik belirtiler; çocuk zihinselleştirme \times anne psikolojik belirtiler) ise anlamlı olmadığı görülmüştür.

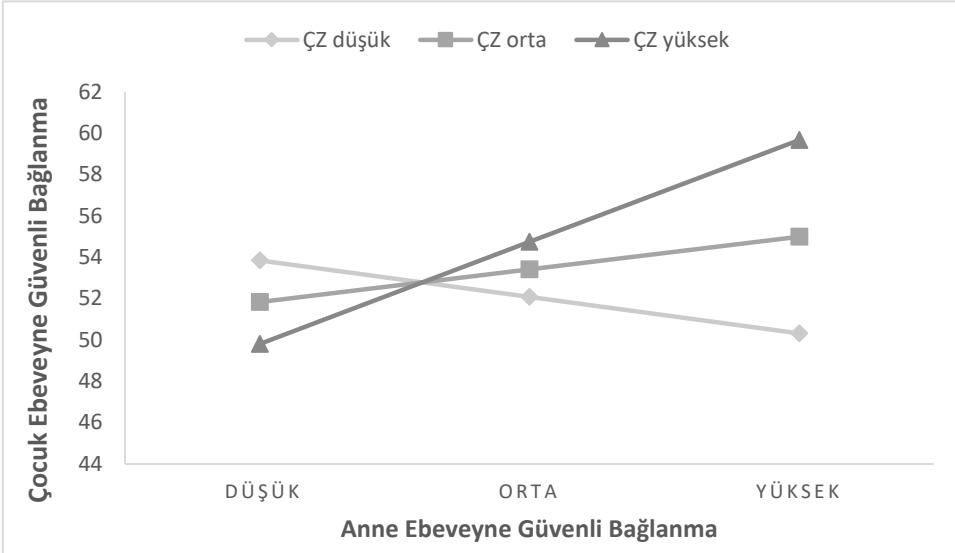
Son olarak, analiz sonuçları üç yönlü etkileşimin (anne ebeveyne bağlanma × çocuk zihinselleştirme × anne psikolojik belirtiler) anlamlı olduğunu göstermiştir ($\beta = -.003$, $t = -2.65$, $p = .009$, 95%GA [-.0005, -.0001]). Buna göre, annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuk zihinselleştirmesi arasındaki etkileşim sadece anne psikolojik belirtisi düşük ($\beta = .41$, $t = 3.19$, $p = .002$, 95%GA [.156, .659]) ve orta düzey olan grupta ($\beta = .22$, $t = 2.42$, $p = .016$, 95%GA [.042, .405]) anlamlıdır; ancak anne psikolojik belirti düzeyi yüksek olan grupta bu etkileşim anlamlı değildir ($\beta = .04$, $t = .35$, $p = .727$, 95%GA [-.186, .266]).

Tablo 18. Çocuğun Ebeveynine Güvenli Bağlanmasını Yordayan 3 Yönlü Düzenleyici Model

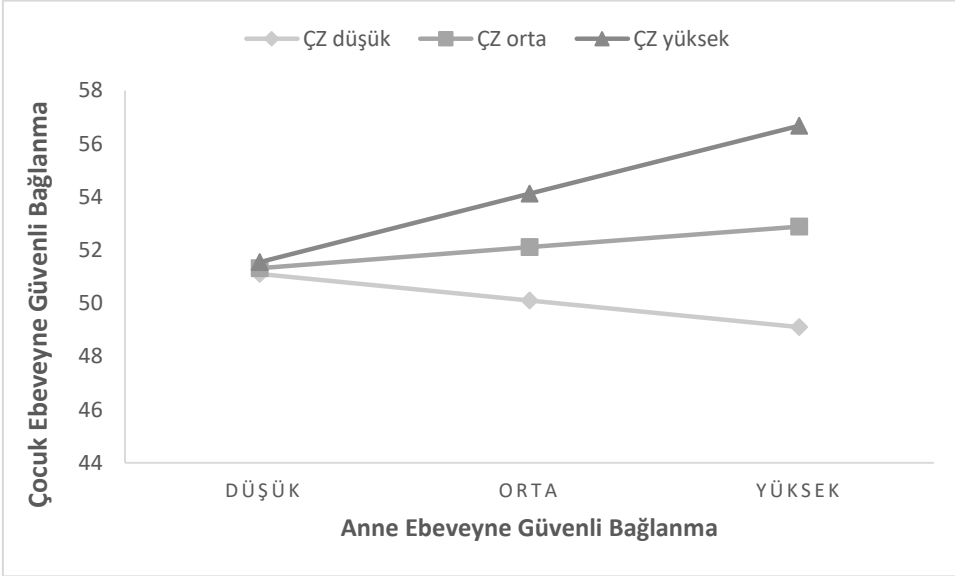
	β	SE	T	95%GA	P
Sabit	52,11	.69	74,99	50.74, 53.48	<.001
AB	.07	.06	1.12	-.052, .189	.264
ÇZ	.11	.04	2.89	.037, .192	.004
APB	-.04	.02	-1.81	-.090, .003	.071
AB × ÇZ	.01	.004	2.44	.002, .016	.015
AB × APB	-.002	.002	-.81	-.005, .002	.418
ÇZ × APB	.001	.001	.64	-.002, .003	.519
AB × ÇZ × APB	-.003	.001	-2.65	-.0005, -.0001	.009

Not. AB: Anne ebeveyne güvenli bağlanma, ÇZ: Çocuk zihinselleştirme, APB: Anne psikolojik belirtiler

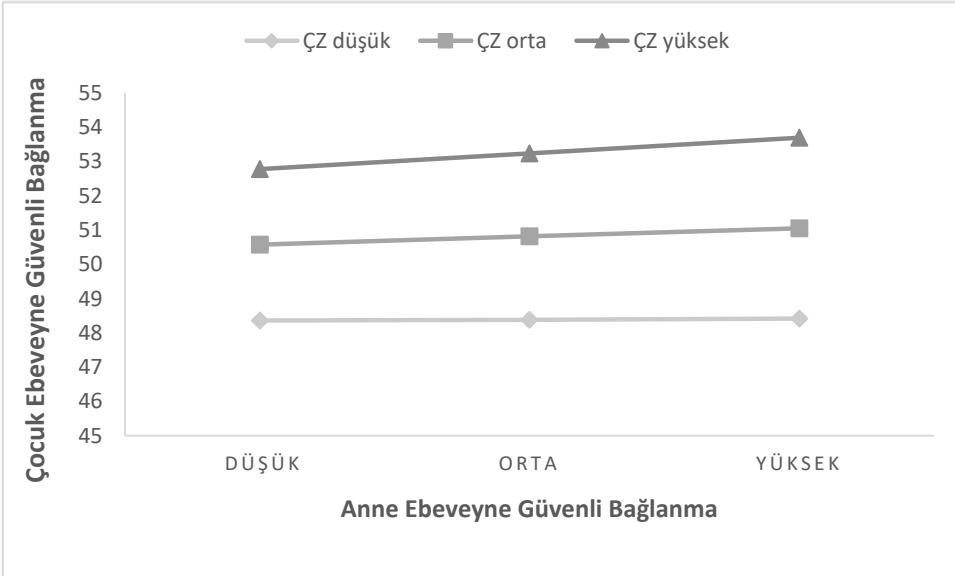
Şekil 8’de görüldüğü gibi, annenin ebeveynine güvenli bağlanmasının çocuğun ebeveynine güvenli bağlanması üzerindeki etkisinde çocuğun zihinselleştirmesinin düzenleyici rolü annenin psikolojik belirti düzeyine göre değişmektedir. Özetle, annenin ebeveynine güvenli bağlanması çocuğun ebeveynine güvenli bağlanmasını anlamlı düzeyde yordamamaktadır. Ancak, sadece anne psikolojik belirtileri düşük ve orta düzey olan gruplarda çocuğun zihinselleştirme becerisi yüksek olduğunda annenin ebeveynine güvenli bağlanması çocuğunun ebeveynine güvenli bağlanmasını yordamaktadır.

Anne psikolojik belirti düzeyi düşük grup

Anne psikolojik belirti düzeyi orta grup

Anne psikolojik belirti düzeyi yüksek grup

Şekil 8. Annenin ebeveyne güvenli bağlanması ile çocuğun ebeveyne güvenli bağlanması arasındaki ilişkide çocuğun zihinselleştirme ve annenin psikolojik belirti düzeylerinin düzenleyici etkileri.

Not. ÇZ: Çocuğun zihinselleştirme düzeyi

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

3.1. ÖN ÇALIŞMA

3.1.1. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen Formunun (YİÖ-E) Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulguların Tartışılması

Alanyazında zihinselleştirme kapasitesini değerlendirmek için geliştirilen ölçüm araçlarının çoğunlukla yetişkinler için görüşme temelli ölçüm araçları olduğu ve son yıllarda geliştirilen öz bildirim dayalı ölçüm araçlarının geçerlik ve güvenirliliğinin araştırılmaya devam edildiği görülmektedir. Diğer yandan, ergenlerde zihinselleştirmeyi ölçen bir öz bildirim ölçeğinin psikometrik özellikleri konusunda daha az şey bilinmektedir. Bu çalışma, Türk ergen örnekleminde zihinselleştirme kapasitesinin geçerli bir şekilde değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini inceleyen ilk çalışmadır.

Mevcut çalışmada, YİÖ-Ergen formunun Türkçe uyarlama çalışmaları yapılmış ve Türkçe versiyonunun psikometrik özellikleri araştırılmıştır. Bu doğrultuda, YİÖ-E'nin faktör yapısı, ergenlerin empati, duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik belirtileriyle ilişkileri test edilerek yapı geçerliği incelenmiştir.

Kuramsal ve görgül bulgular temelinde, YİÖ-E'nin faktör analizinde zihinselleştirmenin altında yatan boyutların zihinselleştirmedeki güçlükleri (iki boyutlu yapı: aşırı zihinselleştirme/hypermentalization ve sınırlı zihinselleştirme/hypomentalization) veya zihinselleştirmenin çok boyutlu kavramsal yapısını yansıtması beklenmiştir. Bu boyutlar zihinselleştirmenin (1) benlik veya diğerleri (2) duygusal veya bilişsel (3) açık veya örtük ve (4) içsel veya dışsal yönlerini oluşturur (Fonagy ve Luyten, 2009; Luyten ve ark., 2020). YİÖ-E ise kişinin hem kendisinin hem de diğerlerinin zihinsel durumlarını hem

duygusal hem de bilişsel boyutlarıyla anlama kapasitesini değerlendirerek zihinselleştirmenin farklı boyutlarını incelemektedir (Ha ve ark., 2013). Böylece, YİÖ-E zihinselleştirmenin duygusal (örn., “ne hissettiğim konusunda sıklıkla kafam karışır”), bilişsel (örn., “davranışlarımın ardındaki nedenleri düşünmekten hoşlanırım”), benlik (örn., “sıklıkla zihnimin boş olduğunu hissederim”), diğerleri (örn., “diğer insanları çözmeye çalışmak için fazla karmaşık olduğuna inanıyorum”) boyutlarını ölçmektedir.

Temel bileşenler analizi ve paralel analiz sonuçları YİÖ-E’de yer alan 46 maddenin dört faktörde toplanabileceğini önermesine karşın dört faktöre dağılan maddelerin içerikleri incelendiğinde bu faktörlerin kuramsal olarak zihinselleştirmenin farklı boyutlarını yansıtmadığı görülmüştür. Ayrıca, özgün çalışmada olduğu gibi (Ha ve ark., 2013), bu çalışmada da iki alt ölçekten oluşan (Ölçek A ve B) YİÖ-E’nin ikili yapısı desteklenmemiştir. Bu bulgunun, Ölçek A ve Ölçek B’nin madde içeriklerine göre değil puanlama sistemlerine göre ayrılmış olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Ölçek A’nın puanlaması zihinselleştirme kapasitesinin zihin durumları hakkında orta düzeyde bir netliği içerdiği (aşırı zihinselleştirme yapmadan) varsayımına göre tasarlanmıştır. Böylece uçlardaki yanıtlar (kesinlikle katılmıyorum ve kesinlikle katılıyorum) zayıf zihinselleştirme göstergesi (sınırlı zihinselleştirme ya da aşırı zihinselleştirme) olarak kabul edilirken orta düzeyde yanıtlar iyi bir zihinselleştirme göstergesi kabul edilmektedir. Ölçek B ise gerçek bir zihinselleştirme tutumu olan zihin durumları hakkında ilgi ve merakı yansıtan maddeleri içermekte; bu nedenle yüksek düzeyde yanıtlar iyi bir zihinselleştirme göstergesi kabul edilmektedir. Özgün çalışmada ölçeğin gizil yapısı iki faktörlü model ile desteklenmediği için araştırmacılar toplam puanın kullanılmasına karar vermişler ve genel puanın iç tutarlılığının kabul edilebilir aralıkta olduğunu bulmuşlardır. Böylece YİÖ-E’nin genel puanının ergenlerde güvenilir

olarak kullanılabileceğini bildirmişlerdir (Ha ve ark., 2013). Özgün araştırmayla uyumlu olarak, bu çalışmada da YİÖ-E'nin toplam puanının kullanılmasına karar verilmiş ve toplam puan için geçerlik ve güvenirlik ölçütleri sınanmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek için zihinselleştirmenin ölçütlerini seçerken zihinselleştirmeyi çok boyutlu bir yapı olarak tanımlayan kavramsallaştırmalar dikkate alınmıştır. Böylece, YİÖ-E'nin yapı geçerliğini değerlendirmek için zihinselleştirmenin (1) benlik veya diğerleri (2) duygusal veya bilişsel yönleriyle ilişkili olabilecek başka ölçüm araçları seçilmiştir.

Zihinselleştirmenin “duygu” ve “benlik” boyutlarını değerlendirebilecek bir ölçüm aracı olarak Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği seçilmiştir (DDGÖ; Gratz ve Roemer, 2004). Zihinselleştirmenin duyguları tanıma veya duygu farkındalığı ile ilgili yönlerini (örn., “ne hissettiğimi dikkate alırım”, “ne hissettiğim konusunda netimdir”) değerlendiren DDGÖ'nün (duygu düzenleme güçlüğü) YİÖ-E ile örtüştüğü söylenebilir. Bu nedenle, YİÖ-E'nin duygu düzenleme güçlüğü ile ilişkili olması beklenmiş ve bu beklentiyle uyumlu olarak negatif yönde ilişki göstermiştir.

İkinci olarak, YİÖ-E'nin yapı geçerliğini test etmek için zihinselleştirmenin “diğerleri” boyutuyla ilişkili olabilecek Temel Empati Ölçeği (TEÖ; Jolliffe ve Farrington, 2006) dahil edilmiştir. Empati diğerlerinin zihinsel durumlarına duygusal olarak yanıt verme kapasitesine işaret etmekte, dolayısıyla zihinselleştirme ile tamamen örtüşmese de ilişkili olarak kabul edilmektedir (Ha ve ark., 2013; Sharp, 2006). Ancak, empati kavramı zihinselleştirme ile ilişkili bir kavram olsa da, bulgularımız YİÖ-E ile empati arasındaki ilişkiyi desteklememiş ve zihinselleştirmenin empatiden ayrı bir yapı olduğuna işaret etmiştir. Benzer şekilde, özgün çalışmada da empati ile YİÖ-E arasında anlamlı bir ilişki

bulunmamıştır (Ha ve ark., 2013). Birlikte ele alındığında bu bulgular, YİÖ-E'nin ayırd edici geçerliğine destek sunmaktadır.

Ayrıca, bağlanma temelli zihinselleştirme modeli göz önünde bulundurularak YİÖ-E ile Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ; Parker ve ark., 1979) arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu modele göre, zihinselleştirme kapasitesinin güvenli bağlanma ilişkilerinde geliştiği varsayılmaktadır (Fonagy ve ark., 2002) ve günümüze kadar yürütülen çalışmalar sıklıkla zihinselleştirme kapasitesinin (yansıtıcı işleyiş) ebeveyne güvenli bağlanma ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiğini bulmuştur (örn., Borelli ve ark., 2016; Fonagy ve ark., 1991a). Dolayısıyla beklendiği gibi, yapı geçerliği için sınanan ebeveyne güvenli bağlanma YİÖ-E toplam puanı ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir.

Yapı geçerliği için ayrıca YİÖ-E ve Kısa Semptom Envanteri (KSE; Derogotis, 1992) arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlarımız, psikolojik belirti düzeyi ortalamanın üstünde olan ergen katılımcılar ile ortalamanın altında olan ergen katılımcılar arasında anlamlı bir grup farkı ortaya koymuştur. Buna göre, psikolojik belirti düzeyi yüksek grup düşük gruba göre daha düşük yansıtıcı işleyiş (zihinselleştirme) puanları almıştır. Bu bulgu, farklı psikiyatrik tanı alan bireylerin zihinselleştirme sınırlılıkları gösterdiğini ortaya koyan hem yetişkin hem de ergen araştırmalarıyla tutarlıdır (örn., Bizzi ve ark., 2019; Fischer-Kern ve ark., 2013; Ha ve ark., 2013).

Ölçeğin iç tutarlılık katsayısının kabul edilebilir değerde (.68) olduğu görülmüştür. Özgün çalışmada da ölçeğin iç tutarlılık katsayısının benzer bir değer (.71) olduğu; yeterli bir iç tutarlılığa sahip olduğu bildirilmiştir (Ha ve ark., 2013). Bu bulgu, YİÖ-E'nin Türkçe versiyonunun da ergenlerin zihinselleştirme kapasitesini değerlendirmek için güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğini desteklemektedir. Bununla birlikte,

hem özgün araştırmada hem de Türkçe uyarlama çalışmasında iç tutarlılık değerinin kabul edilebilir aralığın alt sınırında kalması YİÖ-E'nin yapı geçerliği üzerine daha fazla çalışma yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

YİÖ-E'de zihinselleştirmenin farklı boyutlarının keşfedilmesi hangi spesifik zihinselleştirme güçlüklerinin hangi psikolojik belirtilerle ilişkili olduğunu tanımlamak için faydalı olabilir (Duval ve ark., 2018; Fonagy ve Luyten, 2016). Örneğin, zihinselleştirmede iki özgül güçlüğü (zihin durumlarıyla ilgili netlik ve zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik) değerlendiren YİÖ-kısa formun geçerliğine ilişkin bazı kanıtlar vardır (RFQ-8; Fonagy ve ark., 2016; Badoud ve ark., 2015).

Yakın dönemde ise, araştırmacılar ergenlerden oluşan bir toplum örnekleminde YİÖ-E'nin puanlama sistemini değiştirerek üç faktörlü bir yapı elde etmişlerdir: (1) zihin durumlarıyla ilgili belirsizlik/karmaşa (2) diğerlerinin zihin durumlarıyla ilgili aşırı netlik (3) zihin durumlarına karşı ilgi ve merak (Duval ve ark., 2018). Söz konusu araştırmada YİÖ-E'nin üç faktörlü yapısı ebeveyn zihinselleştirme kapasitesinin üç boyutlu kavramsallaştırmasıyla örtüşmektedir (bkz., Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği; Luyten ve ark., 2017a). Araştırmacılar belirsizlik/karmaşa alt boyutunun başta sınır kişilik bozukluğu olmak üzere psikopatoloji için genel bir risk faktörü olabileceğini; aşırı netlik alt boyutunun ise büyülenmeci narsisizm ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca ilgi/merak alt boyutu hem sınır kişilik özellikleri hem de dışsallaştırma sorunları ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Duval ve ark., 2018). Sonuç olarak, bu bulgular YİÖ-E'nin farklı psikolojik problemlerle ilişkili farklı zihinselleştirme boyutlarını yansıtan üçlü yapısına işaret etmektedir ve bu üç faktörlü yapının Türkçe versiyonu için tekrarlanması önemli katkıları sağlayacağı düşünölmektedir.

Son olarak, bu çalışmada ergenlerin YİÖ-E'den aldıkları puanlar, yaşları kontrol edilerek cinsiyet ve sosyoekonomik düzey açısından karşılaştırılmıştır. Bulgular, erkek ergen katılımcıların kız ergen katılımcılara göre daha yüksek zihinselleştirme düzeyine sahip olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, YİÖ-E puanlarında sosyoekonomik düzey açısından anlamlı bir fark ve anlamlı bir etkileşim etkisi bulunmamıştır. Bu çalışmada cinsiyet açısından ortaya çıkan fark ergenlik döneminde erkeklerin daha yüksek zihinselleştirme kapasitesine sahip olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte, pek çok çalışma ergenlik döneminde zihinselleştirmenin kızlarda erkeklere göre daha yüksek olduğunu doğrulamıştır (örn., Chow ve ark., 2017; Cropp ve ark., 2019; Poznyak ve ark., 2019). Araştırmacılara göre, ergenlik boyunca beyin gelişimindeki potansiyel cinsiyet farklılıkları erkeklerin dil ve dolayısıyla zihinselleştirme kapasitelerinin kızlara göre daha düşük olmasına neden olmaktadır (Rutherford ve ark., 2012). Özellikle açık (sözel) zihinselleştirme kapasitesi ergenlerin bilişsel çabalarını ve zihinsel durumları sözlü olarak anlatabilmelerini gerektirmektedir. Bu nedenle, özellikle erkeklerde bu dönemde dil gelişimi zihinselleştirme kapasitesinin gelişimi için önemli görünmektedir (Rutherford ve ark., 2012). Önceki çalışmalarda genel zihinselleştirme kapasitesi katılımcıların görüşmeye dayalı anlatılarından puanlandığı için, katılımcıların görüşmelerde bildirdikleri içeriğin karmaşıklığından etkilenmiş olabilir ve cinsiyetler arası fark bu dönemde kız ve erkeklerin dil gelişimindeki farkla ilişkili olabilir. Aksine, bu çalışmada zihinselleştirme kapasitesi öz-bildirim ölçeği ile değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, daha önceki bulgularla çelişkili görünen bulgumuzun öz-bildirim ölçekleri ile daha fazla araştırılması gerekmektedir.

3.1.1. Sınırlılıklar

Ön çalışmada dikkate alınması gereken bazı sınırlılıklar mevcuttur. İlk olarak, yapı geçerliğini test etmek için empati, duygu düzenleme gücü gibi zihinselleştirmenin

farklı boyutlarıyla ilişkili öz bildirim dayalı ölçüm araçları kullanılmasına karşın, zihinselleştirmeyi doğrudan değerlendiren görüşmeye (örn., Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği/RFS; Chow ve ark., 2017) veya performansa dayalı (örn., Sosyal Biliş Değerlendirmesi için Film/MASC; Dziobek ve ark., 2006) ölçüm araçlarının Türkçe uyarlamaları olmaması nedeniyle bu ölçüm araçları kullanılamamıştır. Bu sınırlılık YİÖ-E ile zihinselleştirme “task”larına dayalı performanslar arasındaki ilişkilerin sınanmasına izin vermemiştir. İkinci olarak, araştırmada klinik örneklemin kullanılmaması sınırlılıklar arasında sayılabilir. Bununla birlikte, yatarak tedavi gören ergen örnekleminde yürütülen özgün çalışmadan farklı olarak, bu çalışmada genel toplumdaki bir ergen örnekleminin kullanılmasının YİÖ-E'nin geçerliliğini farklı örneklemlere genişleterek alanyazına katkı sunduğu düşünülmektedir.

3.1.2. Sonuç

Sınırlılıklarına rağmen bu çalışma, ergenlerde zihinselleştirme kapasitesini değerlendirmek için YİÖ-E Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin ilk kanıtları sağlamıştır. Bulgular, ergenler için YİÖ-E'nin geçerlik ve güvenilirliğini desteklemiş ve psikolojik belirtilerle ilişkili olduğunu göstermiştir. Böylece, YİÖ-E hem araştırmacılar hem de klinisyenler için yararlı bir araç olarak kullanılabilir.

Zihinselleştirme kapasitesini değerlendirmek, birçok psikiyatrik bozukluk için özellikle sınır kişilik bozukluğu için önemlidir. Klinik müdahalede klinisyenlerin ergen hastalarda zihinselleştirmedeki güçlükleri anlaması ve tanımlaması için YİÖ-E kısa ve yeterli bir değerlendirmeye izin verebilir (Ha ve ark., 2013). Buna bağlı olarak, YİÖ-E ülkemizde zihinselleştirmeyi hedefleyen klinik müdahale programlarının geliştirilmesinde kullanılacak umut verici bir araç olarak görünmektedir.

4.2. ANA ÇALIŞMA

4.2.1. Araştırmadaki Değişkenler Arası İlişkilerin Tartışılması

Öncelikle ana çalışmada kullanılan tüm değişkenler arasındaki ilişkiler test edilmiştir. Bu ilişkiler üç grup altında toplanabilir: (1) ergen katılımcıların kendi puanları arasındaki ilişkiler (2) anne katılımcıların kendi puanları arasındaki ilişkiler ve (3) ergen katılımcıların puanları ile anne katılımcıların puanları arasındaki ilişkiler.

İlk olarak, ergen katılımcıların kendi puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, ergenlerin genel zihinselleştirme puanları, anneye güvenli bağlanma ve olumlu ebeveyn ergen ilişki niteliği ile pozitif yönde ilişkili; duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik belirtiler ve olumsuz ebeveyn ergen ilişki niteliği ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur.

İkinci olarak, anne katılımcıların kendi puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, annelerin zihin durumlarıyla ilgili netlik puanları (zihinselleştirme), anneye güvenli bağlanma (ebeveyne bağlanma) ile pozitif yönde ilişkili; bağlanma kaygısı ve kaçınması (romantik bağlanma) ve psikolojik belirtiler ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur.

Bununla birlikte, anne katılımcıların çocuğunun zihin durumlarına karşı ilgi ve merak puanları (ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi) bağlanma kaygısı dışındaki hiçbir değişkenle ilişkili bulunmamıştır.

Ergen ve anne katılımcılara ilişkin bulgular birlikte ele alındığında, zihinselleştirme kapasitesinin ebeveyne güvenli bağlanma ile ilişkili olması bağlanma temelli zihinselleştirme modeli temelinde beklenen bir bulgudur (bkz., Fonagy ve ark., 2002).

Ayrıca, bu çalışmanın bulgularının zihinselleştirme ile ebeveyne güvenli bağlanma arasındaki ilişkiyi hem ergen hem de yetişkin örneklemelerinde desteklemesi bu ilişkiye güçlü kanıtlar sağlamaktadır. Daha önceki araştırma bulguları sıklıkla zihinselleştirme ve güvenli bağlanma arasındaki ilişkiyi desteklemektedir: Güvenli bağlanan yetişkinler

(Fonagy ve ark., 1991a) ve ergenler (Borelli ve ark., 2015), güvensiz bağlanan bireylere göre daha yüksek zihinselleştirme puanlarına sahiptir. Bununla birlikte, güvenli bağlanma ve zihinselleştirmenin yakından ilişkisi üzerindeki genel uzlaşmaya rağmen, hangisinin diğerinin gelişimini etkilediği veya bunların birlikte gelişip gelişmediği konusunda daha az şey bilinmektedir (Borelli ve ark., 2015). Dolayısıyla, korelasyonel ilişkilerin ötesinde bağlanma ve zihinselleştirme arasındaki bağlantıya ilişkin daha ayrıntılı kuramsal modellerin test edilmesi gerekmektedir. Bu fikir, ana çalışmanın amaçlarından biridir.

Dahası, bu araştırmada, ergen ve yetişkin örneklemelerinde iki değişken arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olduğu (sırasıyla $r = .23$ ve $r = .18$) görülmektedir. Zihinselleştirme (yansıtıcı işleyiş) ile bağlanma arasındaki bu ilişki gücü daha önceki çalışmalarda bulunan değerlerden daha düşüktür (bkz., Steele ve Steele, 2008). Bununla birlikte, daha önceki çalışmalarda bulunan güçlü ilişkiler her iki yapının da (yansıtıcı işleyiş ve bağlanma temsilleri) Yetişkin Bağlanma Görüşmesinde (Main ve ark., 1985; Fonagy ve ark., 1998) çocukluk bağlanma deneyimlerine ilişkin anlatıların kodlanmasıyla oluşturulmasından kaynaklanabilir. Mevcut çalışmada ise hem zihinselleştirme kapasitesi hem de ebeveyne güvenli bağlanma öz-bildirime dayalı ölçüm araçlarıyla ölçülmüştür. Böylece bu çalışmadaki bulgular kısmen yöntem farklılığını yansıtıyor olabilir.

Ayrıca, zihinselleştirme ve bağlanma arasındaki ilişkileri daha detaylı incelemek amacıyla bu çalışmaya anne katılımcıların yetişkin (romantik) bağlanma boyutları da (bağlanma kaygısı ve bağlanma kaçınması) dahil edilmiştir. Zihinselleştirmenin gelişimine yönelik kuramsal yaklaşım temelinde, daha önceki çoğu araştırma yetişkinler ve ergenlerde bağlanmaya çocukluk döneminde ebeveynle kurulan ilişkilerden oluşan bağlanma temsilleri (Adult Attachment Interview) açısından yaklaşmıştır (örn., Borelli ve ark., 2015; Borelli ve ark., 2019a; Fonagy ve ark., 1998). Bu çalışmada ise zihinselleştirme açısından annelerin yetişkinlikte diğerleriyle kurduğu bağlanma

örüntülerinin (yetişkin bağlanma stratejilerinin) de önemli bir gösterge olabileceği varsayılmıştır. Bu varsayımla uyumlu olarak, daha önceki bazı çalışmalar bağlanmayla ilişkili stratejilerin (bağlanma kaygısı ve kaçınması) genel zihinselleştirmedeki güçlüklerle ilişkili olduğunu göstermiştir (örn., Brugnera ve ark., 2021; Fonagy ve Luyten, 2009).

Korelasyon analizi sonuçları, annelerin genel zihinselleştirme kapasiteleriyle güvensiz bağlanma biçimleri arasında ters yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu bulgular, yetişkinlerde genel zihinselleştirme kapasitesinin bağlanmanın farklı boyutlarıyla (ebeveyne bağlanma, romantik bağlanma) ilişkileri olduğuna işaret etmektedir. Daha ayrıntılı bakıldığında, annelerin bağlanma kaygısı ile zihinselleştirmenin her iki boyutu (netlik ve belirsizlik) arasındaki ilişkiler (sırasıyla $r = -.39$ ve $r = .30$) bağlanma kaçınmasına (sırasıyla $r = .19$ ve $r = .09$) göre daha yüksektir. Güvensiz bağlanma biçimleri ve zihinselleştirme arasındaki bu eğilim, yetişkinlerle yürütülen başka bir araştırmanın bulgularıyla benzerdir (Brugnera ve ark., 2021).

Zihinselleştirme ve güvensiz bağlanma biçimleri arasındaki bu ilişkilerin bir açıklaması bağlanma ile ilgili stratejiler temelinde olabilir (Mikulincer, Shaver ve Pereg, 2003). Daha önce belirtildiği gibi, bağlanma ve zihinselleştirme sistemlerinden biri aktif olduğunda diğerinin ketlendiği bilinmektedir (Bartels ve Zeki, 2004). Dolayısıyla özellikle kişilerarası bağlamlarda yaşanan stres/uyarılma durumlarında bağlanma sisteminin aktivasyonu zihinselleştirmede kırılmalara neden olmaktadır. Yetişkin bağlanma stratejileri ise zihinselleştirmede nasıl kırılmalar yaşanacağını belirlemektedir (bkz., Luyten ve ark., 2020). Buna göre, kaygılı bağlanan bireyler bağlanma figürüne ulaşamama veya reddedilme gibi sosyal ilişkilerdeki olası tehditlerin işaretlerini izleyerek ve tehdit edici olaylara yoğun duygusal tepkiler vererek *yüksek aktivasyon stratejilerini* (*hyperactivating strategy*) kullanma eğilimindedir. Zihinselleştirme kapasitesi ise bir

dereceye kadar ilişki ve bağlama bağlı olduğu için, bu stratejiler özellikle bağlanmayla ilişkili stres anlarında zihinselleştirme kapasitesindeki kırılmalara daha duyarlıdır (Luyten ve ark., 2020).

Diğer yandan, kaçınmacı bağlanan bireyler, kaygılı bağlanan bireylerin aksine, ilişkiyle ilgili düşünceleri bastırma, başkaları ile aralarındaki duygusal, bilişsel ve fiziksel mesafeyi artırma gibi *aktivasyonu engelleyici stratejiler (deactivating strategies)* kullanma eğilimindedir (Mikulincer ve ark., 2003). Ayrıca bu kişiler, kişisel sıkıntılarını veya kırılğanlıklarını deneyimlemeden devreye giren engelleyici (bastırma) stratejilere (preemptive) sahiptir (Caldwell ve Shaver, 2013; Fraley, Garner ve Shaver, 2000). Bu nedenle, kaçınmacı bağlanan bireylerin aktivasyonu engelleyici stratejileri zihinselleştirmede yaşayacakları kırılmalara daha az duyarlıdır (Luyten ve ark., 2020).

Ayrıca, çalışmada anne katılımcıların zihinselleştirme özellikleri, genel zihinselleştirme kapasitesine ek olarak ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi ile değerlendirilmiştir. Son dönem kuramlar ebeveyn zihinselleştirme kapasitesinin üç boyutunu (*zihinselleştirme öncesi zararlı atıflar, çocuğun zihin durumlarıyla ilgili netlik ve çocuğun zihin durumlarına karşı ilgi ve merak*) tanımlamıştır. İlk boyut çocuğun içsel dünyasına girememe ile birlikte çocuğun düşünceleri, hisleri ve davranışları hakkında uyumsuz ve olumsuz atıflar yapma eğilimine işaret ederken, ikinci boyut ebeveynin çocuğun zihnini kesin olarak anladığına inandığı boyuta (aşırı zihinselleştirme) işaret etmektedir. İlk iki boyut ebeveyn zihinselleştirme kapasitesinin olumsuz yönlerini (sınırlılıklarını) oluştururken, üçüncü boyut ebeveyn zihinselleştirme kapasitesinin olumlu yönü ile (gerçek zihinselleştirme); ebeveynin çocuğun zihinsel durumlarıyla ne kadar ilgilendiği ile ilgilidir (Luyten ve ark., 2017a, 2017b). Bu çalışmada, çocuğun zihin durumlarına karşı ilgi ve merak alt boyutu kullanılmıştır. Annelerin çocuklarının zihinsel durumlarına karşı ilgi ve merakının, ergenlerin kendilerinin ve diğerlerinin duygularına ve

ihtiyaçlarına ilişkin daha karmaşık ve soyut bir anlayış geliştirdikleri bu dönemde özellikle önemli bir boyut olacağı dşunlmüştr.

Korelasyon analizi bulguları, annenin ilgi ve merak boyutu ile diğer özellikleri (genel zihinselleştirme kapasitesi, ebeveyne güvenli bağlanma, psikolojik belirti düzeyi) arasında anlamlı ilişkiler olmadığını göstermiştir. Böylece, bulgular ebeveyn zihinselleştirme kapasitesinin bu boyutunun annenin bağlanma öyküsünden, genel zihinselleştirme kapasitesinden ve psikolojik belirtilerinden bağmsız bir özellik olduğuna işaret etmektedir.

Genel zihinselleştirme ve ebeveyn zihinselleştirme arasındaki ilişkiler açısından bakıldığında, ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi genel (global) zihinselleştirme kapasitesinin bir parçasıdır (Luyten ve ark., 2017a). Bu bağlantıyı doğrulayan araştırmalar Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (Adult Attachment Interview-AAI) ile değerlendirilen genel zihinselleştirme puanı ile Ebeveyn Gelişim Görüşmesi (Parental Development Interview-PDI) ile değerlendirilen ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi arasında .50 düzeyinde bir ilişki ortaya koymuştur (Steele ve ark., 2008). Bu çalışmada ise annenin ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi yalnızca ilgi ve merak boyutu ile ele alınsa da bu boyutun genel zihinselleştirme kapasitesi ile ilişkili olması beklenmiştir.

Zihinselleştirme kuramına (Fonagy ve ark., 2016) göre, genel zihinselleştirme kavramı “hipomentalizasyon”, “hipermentalizasyon” (başka bir ifadeyle kişinin zihin durumlarını yorumlaması konusunda çok az veya çok fazla netlik göstermesi) ile “gerçek zihinselleştirme”den (başka bir ifadeyle zihinselleştirmenin optimal düzeyi; zihinsel durumlarının tam olarak bilinemeyeceğinin farkındalığını) oluşan bir spektrum içerir. Buna göre, bakım verenin genel zihinselleştirme kapasitesinin optimal düzeyi (başkalarının zihninde ne olduğunu tam olarak bilemeyeceği konusundaki farkındalığı)

çocuğunun zihnine ilgi ve merak duymasının temelini oluşturacaktır. Ancak, bu çalışmada iki değişken arasındaki ilişkinin doğrulanmaması, genel zihinselleştirme kapasitesi için kullanılan YİÖ-8'in "gerçek zihinselleştirme"yi (zihinselleştirmenin optimal düzeyini) ölçmeye duyarlı bir araç olmamasından kaynaklanabilir (YİÖ-8'in değerlendirmesi için bkz., Müller ve ark., 2020). Daha önce belirtildiği gibi, YİÖ-8, zihinselleştirmenin "hipo" ve "hiper" boyutlarını değerlendirmek üzere tasarlanmıştır (bkz., Fonagy ve ark., 2016).

Bağlanma ve ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi arasındaki ilişkiler açısından bakıldığında ise bulgular, annelerin bağlanma öyküsü ile ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi (ilgi ve merak boyutu) arasında anlamlı ilişkiler olmadığını göstermiştir. Bu bulgular kuramcılarının ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi ile bağlanma arasında tanımladıkları "gevşek bağ" ile uyumlu görünmektedir (Luyten ve ark., 2017a; Luyten ve ark., 2017b; Luyten ve ark., 2020; Sharp ve Fonagy, 2008). Buna göre, ebeveynin bağlanma güvenliğinin ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi ile ilişkili olması beklenmemektedir. Ebeveynlerin zihinselleştirme kapasitesi güvenli bağlanan ebeveynlerde bile dalgalanabilir. Diğer yandan, güvensiz bağlanan ebeveynlerin de yüksek düzeyde ebeveyn zihinselleştirme kapasitesine sahip olması mümkün olabilir, ancak bu güvenli bağlanan ebeveynlere göre daha az olasıdır (Luyten ve ark., 2017a; Luyten ve ark., 2017b; Luyten ve ark., 2020).

Son dönemde henüz sınırlı sayıda bulgu, bakım verende güvensiz bağlanma biçimlerinin (kaygı ve kaçınma) daha çok uyumsuz ve hatalı ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi ("zihinselleştirme öncesi zararlı atıflar") ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu ilişkilere göre, güvensiz bağlanan ebeveynler büyük olasılıkla çocuklarını anlamada daha fazla başarısız olacaktır (örn., Borelli ve ark., 2016; Luyten ve ark., 2017a; Nijssens, Bleys, Casalin, Vliegen ve Luyten, 2018). Bu çalışmada ise, annenin bağlanma kaygısı ile

çocuğunun zihinsel durumlarına karşı ilgi ve merak boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda önceki bulgular ile bu çalışmanın bulguları uyumlu görünmemektedir. Bu fark kültüre özgü bir eğilimi yansıtır olabilir. Tüm bu bulgular annenin hangi özelliklerinin ebeveyn zihinselleştirme kapasitesine katkı sağlayabileceği konusunda daha fazla araştırma yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

Zihinselleştirme ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler açısından bakıldığında, bulgulara göre, anne ve ergen örneklemelerinde zihinselleştirme puanları psikolojik belirtilerin tüm boyutları (depresyon, kaygı, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite) ile anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu bulgular hem yetişkinlerde hem de ergenlerde zihinselleştirme kapasitesindeki sınırlılıkların çeşitli psikolojik bozukluklar için önemli bir risk faktörü olabileceği fikrini ve daha önceki bulguları desteklemektedir (örn., Fonagy ve Luyten, 2009; Ha ve ark., 2013; Fischer-Kern ve ark., 2013). Korelasyon katsayılarına bakıldığında, annelerdeki zihinselleştirme-psikolojik belirti bağlantısı ergenlerdeki zihinselleştirme-psikolojik belirti bağlantısından daha güçlü görünmektedir. Bunun nedeni, zihinselleştirmeyi değerlendiren ölçüm araçlarının iki grupta farklı olması olabilir (İlk grupta YİÖ'nün kısa formu, ikinci grupta YİÖ'nün uzun formu kullanılmıştır). Diğer yandan, önceki bulgulardan, ergenlerin bu gelişimsel dönem boyunca gelişmeye devam eden zihinselleştirme kapasitesi düzeylerinin yetişkinlere göre daha düşük olduğu bilinmektedir (örn., Cropp, ve ark., 2019; Taubner ve ark., 2013). Dolayısıyla, bu bulgular ergenlikten yetişkinliğe gelişimi "tamamlanan" zihinselleştirme kapasitesindeki sınırlılıkların yetişkinlik döneminde psikopatolojinin gelişimi için daha güçlü bir gösterge olup olmayacağı sorusunu gündeme getirmektedir.

Anne-ergen çiftlerinin puanları arasındaki ilişkiler açısından bakıldığında, ilk olarak korelasyon analizi sonuçları, annelerin kendi ebeveynlerine güvenli bağlanma puanları ile çocuğun tüm puanları (ebeveyne güvenli bağlanma, zihinselleştirme, duygu

düzenleme güçlüğü, psikolojik belirtiler ve ebeveyn-ergen ilişki niteliği) arasındaki ilişkilerin anlamlı olmadığını göstermiştir. Bu bulgular annenin kendi ebeveynine bağlanma öyküsü ile çocuğun gelişimsel sonuçları arasında doğrudan ilişkiler olmadığına işaret etmektedir. Bu sonuç, iki değişken arasında dolaylı bir ilişki olabileceğini ve bu dolaylı ilişkide aracı ve düzenleyici mekanizmaların incelenmesi gerektiğini önermektedir. Bu çıkarımla uyumlu olarak, bu çalışmada zihinselleştirmeye dayalı mekanizmalar detaylı olarak incelenmiştir.

Bulgular arasında özellikle annenin kendi ebeveynine güvenli bağlanma puanları ile çocuğun ebeveynine güvenli bağlanma puanları (her iki grubun bağlanma puanları ABBÖ ile değerlendirmiştir) arasındaki ilişkinin anlamlı olmaması dikkat çekicidir. Bu bulgu, bağlanma kuramının temel varsayımlarından biri olan kuşaklararası aktarım hipoteziyle çelişkili görünmektedir. Diğer yandan, bulgularımız annenin bağlanma kaygısı (romantik bağlanma) ile çocuğun ebeveyne güvenli bağlanması arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu bulgular, annenin yetişkin romantik bağlanma özellikleri gibi sonraki bağlanma deneyimlerinin erken bağlanma deneyimleriyle geliştirdiği ebeveyne bağlanma temsilleri kadar aktarım sürecine katkıda bulunabileceğine işaret etmektedir (bağlanmanın kuşaklararası aktarımında bağlamsal model için bkz., van IJzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 1997). Alanyazındaki görgül bulgulara göre, ebeveynin bağlanma temsilleri çocuğun bağlanma güvenliğiyle ilişkili olsa da, ilişki gücü orta düzeydedir. Dahası, yaklaşık 25 yıl önce araştırmacıların bağlanmanın kuşaklararası aktarımında “aktarım boşluğu” olarak tanımladıkları açıklanamayan mekanizmalar günümüze kadar çok sayıda yürütülen çalışmaya rağmen hala yeterince aydınlatılamamıştır (ayrıntılı bir derleme için bkz., Van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 2019).

Son dönem meta-analiz çalışmaları ebeveyn duyarlılığı dışındaki başka mekanizmalara ve hatta aktarımın olmadığı bağlamlara ilişkin bazı ipuçları sunmaktadır. Örneğin, ergenlik döneminde anne olmak gibi risk durumu olan annelerin bağlanma temsillerinin çocuğunun bağlanma güvenliğini yordama gücünü kaybettiği görülmektedir (bkz., Verhage ve ark., 2016). Sonuç olarak, güncel bulgular ile birlikte bu çalışmanın bulguları anne-çocuk çiftlerinin (ebeveyne) bağlanmaları arasında (en azından ergenlik döneminde) basit bir bağlantının olmadığı fikrini destekler niteliktedir. Bu doğrultuda, bu çalışmada anneden çocuğa güvenli bağlanmanın aktarımı aracı ve düzenleyici modeller ile daha ayrıntılı olarak test edilmiş, ilgili bulgular daha sonra tartışılmıştır.

İkinci olarak, korelasyon analizi sonuçları annenin zihinselleştirme kapasiteleri (genel zihinselleştirme ve ebeveyn zihinselleştirme kapasitesi) ile çocuğun ebeveyne güvenli bağlanması, zihinselleştirme kapasitesi, psikolojik belirtileri ve ebeveynle kurduğu ilişki niteliği arasında anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu sonuçlar daha önce tartışılan bulgular ile birlikte ele alındığında, annenin kendi bağlanma öyküsü ile çocuğun güvenli bağlanması arasında anlamlı bir ilişki göstermezken; annenin zihinselleştirme kapasiteleri ile çocuğun güvenli bağlanması arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir. Dolayısıyla, alanyazınla uyumlu olarak bu bulgular aktarım mekanizması olarak annenin zihinselleştirme kapasitesine odaklanılabileceğine işaret etmektedir (bkz., Slade ve ark., 2005a; Kelly ve ark., 2005).

Üçüncü olarak, sonuçlar arasında annenin genel zihinselleştirme kapasitesi ile çocuğun genel zihinselleştirme kapasitesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Böylece (ebeveyne) bağlanma açısından anneden çocuğa doğrudan bir aktarım söz konusu değilken, genel zihinselleştirme kapasitesi açısından bir aktarım olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, daha önceki çalışmalardan da elde edilen bulgular bakım verenin daha yüksek zihinselleştirme düzeylerinin çocuklarda (örn., Meins ve ark., 2002) ve ergenlerde (örn.,

Rosso ve Airoldi 2016; Rosso ark., 2015) zihinselleştirmenin gelişimini teşvik ettiği konusunda birleşmektedir. Dolayısıyla mevcut çalışmanın bulguları var olan alanyazını destekler niteliktedir.

4.2.2. Yapısal Eşitlik Modelinin Tartışılması

Ergenlerde Zihinselleştirmenin Kuşaklararası Aktarımına Dayalı Psikopatoloji Modeli

Bu çalışma, bakım verenin bağlanma öyküsü, zihinselleştirmesi ve ergen bağlanması, zihinselleştirmesi, duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkileri araştırmak için ikili bir desen kullanmıştır. Ana çalışmanın temel amacı, ergenlerde zihinselleştirme temelli gelişimsel psikopatoloji modelini test etmektir. Bu kuramsal modelde, bakım verenin bağlanma ile ilişkili zihinselleştirme kapasitesinin çocuğun bağlanması ve zihinselleştirmesi üzerindeki etkileri yoluyla psikopatolojinin gelişimini dolaylı olarak etkileyeceği kavramsallaştırılmıştır.

Daha önce aktarıldığı gibi, başlangıçta Sharp ve Fonagy (2008) tarafından önerilen modelin (bkz., Şekil 3) test edilmesi amaçlanmıştır. Bu modelde, annenin bağlanması ile çocuğun bağlanması arasında doğrudan bir ilişki tanımlanmıştır. Ancak bu çalışmada, korelasyon analizi sonuçlarının annenin (ebeveyne) bağlanması ile çocuğun (ebeveyne) bağlanması arasında anlamlı bir ilişki göstermemesi nedeniyle bu model revize edilmiştir (bkz., Şekil 4). Kuramsal ve görgül bulgular temelinde (bkz., Slade ve ark., 2005; Kelly ve ark., 2005) revize edilen modelde, annenin bağlanması ile çocuğun gelişimsel özellikleri (bağlanma ve zihinselleştirme) arasında annenin zihinselleştirme kapasitesi yoluyla dolaylı bir ilişki olacağı varsayılmıştır.

Bu doğrultuda revize edilen modelde, annenin (ebeveyne) bağlanması öncül değişken; annenin zihinselleştirme kapasitesi, çocuğun (ebeveyne) bağlanması, zihinselleştirme

kapasitesi ve duygu düzenleme güçlüğü aracı değişkenler; çocuğun psikolojik belirtileri ise sonuç değişken olarak alınmıştır.

Öncelikle, yapısal eşitlik modelindeki “annenin zihinselleştirme değişkeni”nin tanımlanması önemli görünmektedir. Bu modelde, annenin genel zihinselleştirme gizil değişkeni zihinselleştirmenin “netlik” ve “belirsizlik” olmak üzere iki alt boyutu ile oluşturulmuş; “netlik” alt boyutu annenin genel zihinselleştirme yapısını pozitif yönde temsil ederken, “belirsizlik” alt boyutu negatif yönde temsil etmiştir. Kuram, iki alt boyutun hipomentalizasyon ve hipermentalizasyon olmak üzere iki tür zihinselleştirme bozukluklarını temsil ettiğini öne sürmesine karşın literatürde ortaya çıkan “netlik” ve “belirsizlik” alt ölçeklerinin korelasyon modelleri (örn., Badoud ve ark., 2015; Fonagy ve ark., 2016; Malcorps ve ark., 2021), “netlik”in hipermentalizasyonu değerlendirmede göstermektedir. Genel olarak, “netlik” alt ölçeği psikolojik sağlık ile pozitif yönde ilişkili bulunduğu için genel zihinselleştirme kapasitesinin uyumlu bir özelliğini yansıttığı düşünülmektedir (Müller ve ark., 2020). Bu doğrultuda, bu modelde annenin zihinselleştirme değişkeni zihinselleştirme kapasitesindeki bozuklukları değil, genel zihinselleştirme kapasitesinin uyumlu yönünü tanımlamıştır.

Doğrudan ve Dolaylı Etkilerin Tartışılması

Modelden elde edilen doğrudan etkiler incelendiğinde, (1) annenin güvenli bağlanmasının zihinselleştirme kapasitesi üzerinde; (2) annenin zihinselleştirme kapasitesinin çocuğun güvenli bağlanma ve zihinselleştirme kapasitesi üzerinde; (3) çocuğun güvenli bağlanma ve zihinselleştirme kapasitesinin duygu düzenleme güçlüğü üzerinde; ve (4) duygu düzenleme güçlüğü'nün psikolojik belirtileri üzerinde anlamlı doğrudan etkileri olduğu görülmüştür. Özetle, modelde test edilen tüm doğrudan etkiler anlamlı bulunmuştur.

Dolaylı etkiler incelendiğinde ise, (1) annenin bağlanması çocuğun bağlanması üzerinde dolaylı etkileri olduğu (aracı değişken: anne zihinselleştirme); (2) annenin bağlanmasının çocuğun zihinselleştirmesi üzerinde dolaylı etkileri olmadığı (aracı değişken: anne zihinselleştirme) görülmüştür.

Bu çalışma, ergenlerde psikopatolojinin gelişimine katkıda bulunacak tüm bu değişkenleri eş zamanlı olarak bir modelde test etmesi ile, bu ilişkileri ayrı ayrı inceleyen çalışmalardan farklılık göstermekte; bu nedenle varolan literatürü genişletmektedir. İlk olarak, beklendiği gibi, ergen annelerinin kendi ebeveynlerine güvenli bağlanmalarındaki artış genel zihinselleştirme kapasitelerindeki artışı yordamıştır, bu da ergenlerin güvenli bağlanması ve zihinselleştirmesindeki artışı yordamıştır. Ayrıca, bakım verenin kendi ebeveynine güvenli bağlanmasının zihinselleştirme kapasitesi üzerindeki etkisiyle çocuğun güvenli bağlanması üzerinde de anlamlı dolaylı etkisi bulunmuştur.

Bu bulgular genel olarak varsayımlarımız ve gelişimsel bağlanma ve zihinselleştirme modelleri ile uyumludur (Fonagy ve ark., 1991a; Fonagy ve ark., 2002). İlk olarak, bağlanma temelli zihinselleştirme kuramının geliştirildiği ilk araştırma projesinde elde edilen (Fonagy ve ark., 1991a) ve daha sonra çoğu araştırmada tekrar eden bakım verenlerde yetişkin bağlanma temsilleri-zihinselleştirme ilişkisi bir kez daha desteklenmiştir (örn., Kelly ve ark., 2005; Slade ve ark., 2005a).

Bununla birlikte, bu ilişkiyi destekleyen daha önceki çoğu çalışmada annelerin ebeveynlerine ilişkin bağlanma temsilleri değerlendirilirken, bu çalışmada annelerin çocukluğunda ebeveynlerinin kendisine karşı bağlanma davranışları (ilgi ve koruma) değerlendirilmiştir. Böylece, bu çalışmadaki bulgular, çocukluğunda ebeveynleriyle ilişkilerini ilgili ve koruyucu olarak hatırlayan annelerin yetişkinlikte genel zihinselleştirme kapasitelerinin daha yüksek olabileceğine işaret etmektedir.

İkinci olarak, annelerin kendi ebeveynlerine güvenli bağlanmasının zihinselleştirme kapasitesi aracılığıyla çocuğun güvenli bağlanmasını yordaması bakım verenin zihinselleştirme kapasitesinin ergenlik döneminde de aktarım mekanizması olarak işlev gösterdiğini bir kez daha doğrulamıştır (bkz., Kelly ve ark., 2005; Slade ve ark., 2005a). Böylece, bu aracı ilişki kendi ebeveynleriyle daha önceki ilişkiler bağlamında geliştirdikleri zihinselleştirme işlevlerinin kendi çocuklarıyla bağlanma ilişkileri üzerinde nasıl önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Daha önceki çalışmalar da annelerin kendi erken çocukluk bağlanma ilişkileriyle ilgili zihinselleştirme becerilerinin onları olumsuz bakım verme davranışlarından (müdahaleci, saldırgan vb.) koruduğunu ortaya koymuştur (Ensink ve ark., 2016b).

Elde edilen bu aracı ilişkinin özellikle iki açıdan önemli sonuçları olduğu düşünülmektedir. Birincisi, bu sonuçlar annelerin *çocuğuna yönelik* (ebeveyn) zihinselleştirme kapasitesi yerine *kendisine yönelik* (genel) zihinselleştirme kapasitesini vurgulamaktadır. Buna göre, *genel* zihinselleştirme kapasitesi, annelerin kendi zihinsel durumları üzerine düşünüp duygularını düzenleyerek daha duyarlı ebeveynlik davranışlarını destekliyor olabilir. Araştırmalar özellikle bu ilişkinin duygu düzenlemede güçlükler yaşayabilen yüksek risk durumu olan bakımverenlerde (örn., madde bağımlılığı öyküsü) önemli olduğunu göstermektedir (Suchman ve ark., 2010). Dolayısıyla, klinik örneklerde annenin *çocuğuna yönelik* zihinselleştirme kapasitesinden çok, kendi duygularını ve onların çocuğu üzerindeki etkisini anlama kapasitesinin (*kendisine yönelik* zihinselleştirme kapasitesinin) daha önemli olacağı düşünülmüştür (Borelli ve ark., 2016; Suchman ve ark., 2010). Ancak, bu çalışma çocukla bağlanma ilişkilerinde annenin *kendisine yönelik* zihinselleştirme kapasitesinin aracı işlevini düşük riskli genel toplum örneklerinde de doğrulamış ve bu bağlamda daha önceki bulguların kapsamını genişletmiştir. Bu bulgular aynı zamanda bakım verenin zihinselleştirmesinin ebeveynlik

davranışının doğrudan bir boyutu veya özelliği değil, ebeveyn davranışıyla ifade edilen bilişsel bir kapasite olduğuna işaret etmektedir.

İkincisi, günümüze kadar ebeveynlerin zihinselleştirme becerisi bebeklik döneminde güvenli bağlanmanın önemli bir yordayıcısı olarak güçlü bir destek almıştır (örn., Ensink ve ark., 2016b; Fonagy ve ark., 1991a; Kelly ve ark., 2005), ancak bu çalışmada ilk kez ergen-ebeveyn çiftlerinin bağlanma güvenliği arasındaki ilişkide annelerin zihinselleştirme kapasitesinin rolü gösterilmiştir. Buna göre, bebeklerde ve çocuklarda olduğu gibi (örn., Ensink ve ark., 2016b; Ensink ve ark., 2017) ergenlerde de annelerin zihinselleştirme kapasitesinin çocuklarıyla bağlanma ilişkileri için önemli bir bileşen olabileceğine işaret etmektedir.

Modelden elde edilen üçüncü bulgu, beklendiği gibi, annenin genel zihinselleştirme kapasitesindeki artışın çocuğun genel zihinselleştirme kapasitesindeki artışı yordadığıdır. Bu bulgu daha önceki bulguları tekrarlayarak zihinselleştirmenin bakımverenden çocuğa aktarılan sosyal-bilişsel bir kapasite olduğu fikrini desteklemektedir (örn., Quek ve ark., 2019; Rosso ve Airaldi, 2016; Rosso ve ark., 2015; Steele ve ark., 2016). Bununla birlikte, araştırmanın kapsamı dışında kalması nedeniyle, bu gözlenen ilişki zihinselleştirmenin hangi bileşenlerinin hangi mekanizmalar ile aktarıldığı konusunda yeterince veri sağlamamıştır. Gelecekteki araştırmalarda, bu bulguların detaylandırılmasının şu açıdan önemli olacağı düşünülmektedir: Çocuğun ebeveynin zihninde neler olup bittiğini doğrudan gözlemleyemediği için ebeveynde görebildiği şey onun davranışdır (Van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 2019). Bu noktada, zihinselleştirme ebeveyn davranışında (sözlü iletişimi dahil) ifade edilerek çocuğa aktarılan bir bilişsel kapasite olabilir. Alanyazında, zihinselleştirme kapasiteleri daha iyi olan annelerin özellikle daha küçük yaştaki çocuklarıyla yaptıkları konuşmalarda hangi zihinsel/duygusal durum sözcüklerini ne ölçüde kullandıkları konusunda bazı ön bulgular olsa da (örn., Halfon,

Bekar, Ababay, ve Dorlach, 2017; Rosso ve Airaldi, 2016) bakım verenlerin zihinsel durum konuşma becerileri gibi hangi davranışsal özelliklerinin zihinselleştirmenin kuşaklararası aktarımına aracılık edeceği konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Ayrıca, zihinselleştirme sınırlılıklarının ebeveyn davranışında gözlenen diğer bir boyutu, özellikle psikiyatrik bozukluk tanısı olan çocuk ve ergenlerin ailelerindeki duygusal iklimi yansıtmaktadır ve psikiyatrik bozuklukların seyrinde önemli bir role sahip görünmektedir (Hooley, 2007; Uslu, Erden ve Kapçı, 2006). Zihinselleştirmenin gelişimi açısından, gelecekteki araştırmaların özellikle psikopatolojisi olan çocukların aile ortamındaki duygusal iklimi değerlendirmeleri önemli katkılar sağlayabilir.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulgular, bu alandaki araştırmalara yeni bir katkı sağlamaktadır, çünkü önceki çalışmalar anne ve çocuk zihinselleştirme kapasiteleri arasındaki ilişkileri zihinselleştirmenin farklı bileşenleri (örn., duygusal anlayış, Zihin Kuramı, zihin durumu konuşması, sosyal biliş) arasındaki ilişkilere göre araştırmıştır. Bu çalışma, hem anne hem de ergenler için öz-bildirim ölçeği kullanarak annelerde ve çocuklarında aynı zihinselleştirme yapısını, başka bir ifadeyle yansıtıcı işleyişi karşılaştıran ilk çalışmadır.

Modelden elde edilen dördüncü bulguya göre, ergen katılımcıların güvenli bağlanma ve zihinselleştirme kapasitesindeki düşüş duygusal düzenleme gücünü aracılığıyla psikolojik belirti düzeylerindeki artışı yordamıştır. Öncelikle, bu ilişkiler arasında, ergen katılımcıların duygusal düzenleme gücünü ile psikolojik belirti düzeyi arasındaki pozitif yönlü ilişkinin oldukça güçlü olduğu bulunmuştur. Alanyazında, ergenlerin yetişkinler ve çocuklara göre daha fazla duygusal dalgalanma ve olumsuz duygudurum yaşadıkları bilinmekte ve buna bağlı olarak bu duygusal deneyimleri düzenlemede daha fazla zorlanabildikleri düşünülmektedir (Schweizer, Gotlib ve Blakemore, 2020). Sonuç

olarak, ergenlerin duygu düzenlemedeki süregelen bozuklukları bu dönemde gelişen psikopatolojinin önemli bir öncülü olarak görünmektedir (bkz., Compas ve ark., 2017). Bu nedenle, ergenlik döneminde duygu düzenleme süreçlerine hangi mekanizmaların katkı sağladığını anlamak, ruh sağlığı sorunlarını önleme ve tedavi etmede önemlidir.

Bu çalışmada, ebeveynlerden çocuğa aktarılan “bağlanma” ve “zihinselleştirme”nin duygu düzenlemedeki güçlükler aracılığıyla psikolojik belirtilerin gelişiminde iki ayrı yapı olduğu doğrulanmıştır. Bağlanma açısından bakıldığında, ebeveynlerden bağımsızlığı ve özerkliğin arttığı bir dönem olan ergenlikte ergen bireyler, duygularını düzenleyebilmek için romantik partnerlere ve akranlara güvenme veya içsel bilişsel stratejileri kullanma gibi alternatif duygu düzenleme yöntemleri geliştirirler (Allen ve Miga, 2010). Ancak bu çalışmanın bulguları, daha önceki bulgularla uyumlu olarak, bağlanma açısından akranlar ve romantik partner öne çıksa da, çok yönlü gelişimsel zorluklar karşısında duygusal sıkıntı yaşayabilen ergenler için gerektiğinde bir bağlanma figürü olarak ebeveynin varlığının önemine işaret etmektedir (örn., Gambin, Woźniak-Prus, Konecka ve Sharp, 2021). Güvenli bir bağlanma ilişkisinde, ebeveynler ergeni duygu ve düşünceleri olan bir birey olarak algılayarak ve zihinsel durumları hakkında ortak tartışmalar yaparak çocuklarının duygu düzenleme süreçlerini destekleyebilirler (Gambin ve ark., 2021; Rosso ve ark., 2015).

Zihinselleştirme açısından bakıldığında, bu kapasitenin kişinin kendi istek, ihtiyaç ve hedefleri yanısıra diğer insanların zihinsel durumlarını hesaba katarak belirli kişilerarası bağlamlarda duygu düzenleme stratejilerini esnek bir şekilde kullanmasına izin vereceği düşünülmektedir. Jurist’e (2005; 2010) göre ise, kişinin duygu düzenleme süreci kişinin duygularını ve düşüncelerini farketme, anlama ve tanımlamayı yani zihinselleştirmeyi gerektirir. Zihinselleştirmenin duygu düzenleme sürecine katkısının yanısıra gelişimsel psikopatolojide önemli bir koruyucu faktör olduğu da kabul edilmektedir (Allen ve ark.,

2008; Fonagy ve ark., 2002; Fonagy ve Target, 1997; Sharp ve Fonagy, 2008). Bugüne kadar zihinselleştirme kapasitesindeki sınırlılıkların gelişimsel psikopatoloji için ciddi bir risk faktörü olduğunu destekleyen geniş bir literatür olsa da (örn., Badoud ve ark., 2015; Ha ve ark., 2013; Quek ve ark., 2018; Duval ve ark., 2018) mevcut araştırma bu gelişimsel dönemde zihinselleştirmenin psikopatoloji üzerindeki etkilerinin duygu düzenleme süreçleri aracılığıyla gerçekleştiğine görgül kanıtlar sağlayan ilk çalışmadır.

Seri Dolaylı Etkilerin Tartışılması

Annenin bağlanması çocuğun psikolojik belirtileri üzerindeki seri dolaylı etkileri için iki yol sınanmıştır (bkz., Şekil 9):

(1) annenin bağlanması → annenin zihinselleştirmesi → **çocuğun bağlanması** →

çocuğun duygu düzenleme güçlüğü → çocuğun psikolojik belirtileri

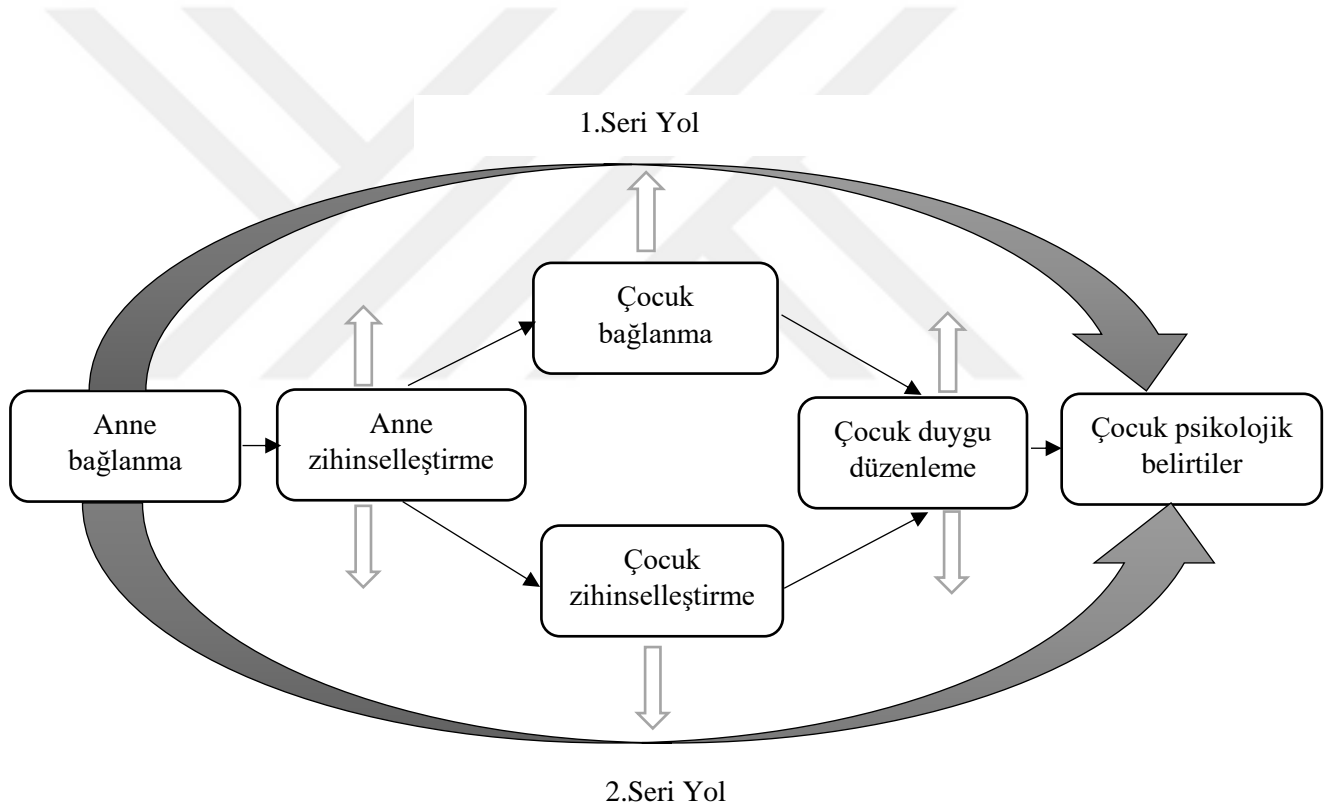
(2) annenin bağlanması → annenin zihinselleştirmesi → **çocuğun zihinselleştirmesi** →

çocuğun duygu düzenleme güçlüğü → çocuğun psikolojik belirtileri

Bu modele göre, bakım verenin bağlanması iki gelişimsel yol aracılığıyla ergenlerin psikolojik uyum süreçlerini (duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik belirti düzeyi) etkileyeceği kavramsallaştırılmıştır (bkz., Şekil 9). Birinci seri yolda ebeveynin güvenli bağlanması zihinselleştirme kapasitesini; başka bir ifadeyle kendisinin ve diğerlerini (çocuğunun) zihinsel durumlarını anlayabilme kapasitesini geliştirerek çocuğa güvenli bir üs (güvenli bağlanma) sağlayacağı, bunun da duygu düzenleme becerilerinin gelişimini sağlayarak ergenin yaşayacağı psikolojik sorunlarda koruyucu bir rol oynayacağı varsayılmıştır. İkinci seri yolda ise, ebeveynin güvenli bağlanması zihinselleştirme kapasitesi aracılığıyla ergenler için özellikle zorlayıcı olabilen bu gelişimsel dönemde çocuğun duygu düzenleme süreçlerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine olanak tanıyarak ve duygu ve düşüncelerini yansıtmayı öğrenmeleri için bir bağlam yaratarak

zihinselleştirme kapasitesini geliştireceği ve bunun da duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik sorunlara karşı bir tampon görevi göreceği varsayılmıştır.

Bu iki seri yol, Fonagy ve arkadaşları (2010) tarafından ortaya atılan öneriyle uyumludur. Buna göre, bakım verenin zihinselleştirme kapasitesi, özellikle çocuğunun duygusal deneyimlerini yansıtırma becerisi çocuğun hem bağlanma hem de zihinselleştirme kapasitelerini aktif tutmasına izin vererek duygularını etkili bir şekilde düzenleme becerisini geliştirmesini sağlamaktadır.

Şekil 9. Ergenlerde psikolojik belirtilerin gelişimi için test edilen iki gelişimsel yol.

Analiz sonuçları ilk seri yolun anlamlı olduğunu; ancak ikinci seri yolun anlamlı olmadığını göstermiştir. Daha detaylı incelendiğinde, annenin bağlanması zihinselleştirme aracılığıyla çocuğun güvenli bağlanmasını yordarken, çocuğun zihinselleştirme kapasitesini yordamamaktadır. Bu nedenle, ikinci seri yolun annenin

kendi ebeveynine bağlanması ile çocuğun zihinselleştirmesi arasındaki dolaylı ilişkide kırıldığı söylenebilir. Benzer şekilde, bazı çalışmalar çocuğun zihinselleştirme kapasitesi üzerinde annenin bağlanma öyküsünden daha çok zihinselleştirme kapasitesinin daha iyi bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (örn., Rosso ve Airoldi, 2016). Bu bulgu aynı zamanda, ergenlerin zihinselleştirme kapasitesinin gelişiminde annenin kendi kişisel bağlanma öyküsünün ötesinde başka mekanizmalara işaret etmektedir.

Bu çıkarımla uyumlu olarak, son dönemde kuramcıların ebeveynin bağlanması ile çocuğun zihinselleştirmesi arasındaki güçlü ilişkileri gevşeterek başlangıçtaki bağlanma temelli zihinselleştirme modelini sosyal-evrimsel bir iletişim modeline genişlettikleri görülmektedir (Luyten ve ark., 2020). Buna göre, zihinselleştirmenin gelişimine yönelik daha önceki formülasyonlar (Fonagy ve ark., 1991a) çocuk-bakımveren arasındaki bağlanmanın benzersiz rolüne odaklanırken, son yıllardaki görüşler zihinselleştirmenin gelişiminde aile, akranlar ve daha geniş sosyokültürel faktörlerin rolünü içeren daha kapsamlı bir formülasyona dönüşmüştür (bkz., Luyten ve ark., 2020).

Zihinselleştirmenin gelişimine yönelik güncel yaklaşımların önerdiği gibi gelecekteki çalışmaların bu bilişsel kapasitenin gelişimini bakım verenin öyküsünden daha geniş bağlamlara genişleterek incelemesi önemli kuramsal katkılar sağlayacaktır.

4.2.3. Güvenli Bağlanmanın Kuşaklararası Aktarımına Yönelik Bulguların

Tartışılması

Bu çalışmada, ergenlikte güvenli bağlanmanın aktarımını ayrıntılı incelemek üzere öncelikle ebeveyn-ergen ilişki niteliğini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. İkinci olarak, annenin güvenli bağlanması ile çocuğun güvenli bağlanması arasındaki ilişkide potansiyel düzenleyici değişkenlerin test edilmesi amaçlanmıştır.

Ebeveyn Ergen İlişki Niteliğini Yordayan Değişkenlerin Tartışılması

Öncelikle olumlu ebeveyn-ergen ilişki niteliği açısından incelendiğinde, annenin zihinselleştirme becerileri dışındaki özelliklerinin (eğitim düzeyi, ebeveyne bağlanması, romantik bağlanması, psikolojik belirtileri) etkileri kontrol edildikten sonra, annenin ebeveyn zihinselleştirme boyutlarından “zihin durumlarına karşı ilgi ve merak”ın ve genel zihinselleştirme boyutlarından “zihin durumlarıyla ilgili netlik”in olumlu ebeveyn-ergen ilişki niteliğine pozitif yönde bireysel katkılarının olduğu görülmüştür. Diğer yandan, olumsuz ebeveyn-ergen ilişki niteliği açısından incelendiğinde ise, annenin zihinselleştirme becerileri dışındaki özelliklerinin (eğitim düzeyi, ebeveyne bağlanması, romantik bağlanması, psikolojik belirtileri) etkileri kontrol edildikten sonra çocuğun “genel zihinselleştirmesi”nin olumsuz ebeveyn-ergen ilişki niteliğine negatif yönde bireysel katkılarının olduğu görülmüştür.

Böylece, bulgulara göre, ebeveyn ergen arasındaki olumlu ilişki üzerinde annenin zihinselleştirme kapasitelerinin yordayıcı gücü; olumsuz ilişki üzerinde ise ergenin zihinselleştirme kapasitesinin yordayıcı gücü bulunmuştur. Bu bulgular, özellikle ergenlik gibi gelişimin daha sonraki yıllarında, hem ebeveynin hem de çocuğun zihinselleştirme gibi sosyal bilişsel kapasitelerinin aralarındaki ilişkiye benzersiz katkıları olduğuna işaret etmektedir. Varsayımımızla uyumlu olarak sonuçlar, ebeveyn-ergen arasındaki ilişkinin çift yönlü doğasına ışık tutmaktadır.

Bu çalışmada, ebeveyn-ergen arasındaki olumlu ilişkide annenin hem genel (kendi zihin durumları ile ilgili netliği) hem de ebeveyn zihinselleştirme kapasitelerinin (çocuğunun zihin durumlarına karşı ilgi ve merakı) yordayıcı gücü diğer özellikleri kontrol edildikten sonra bile desteklenmiştir. Bağlanma araştırmacıları tarafından ileri sürüldüğü gibi, zihinselleştirme, bakım verenlere çocuklarının davranışlarını zihinsel durumlar açısından anlama kapasitesi sağlar; başka bir deyişle, çocukların davranışına anlam ve

öngörülebilirlik kazandırır (Luyten ve ark., 2017a; Slade, 2005; Slade ve ark. 2005b). Sonuç olarak, bakım veren için çocuğunun davranışını açıklanamaz ve kafa karıştırıcı şeklinde yorumlamak yerine ihtiyaçları açısından anlamak, bu davranışları altında yatan motivasyon ve ihtiyaçları karşılama izin verir. Bunun sonucunda, bu anlayışa sahip bir ebeveyn çocuğuyla daha olumlu etkileşimler ve daha kaliteli bir ilişki yaşar (örn., Rostad ve Whitaker, 2016).

Mevcut çalışmadan elde edilen sonuçlar bu hipotezi desteklemektedir; annenin zihinselleştirme kapasitesi ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğini yansıtmaktadır. Dahası, bu sonucun annenin psikolojik belirtileri, güvensiz bağlanma biçimleri gibi diğer özelliklerinden bağımsız olduğu görülmüştür. Alanyazında, güvensiz bağlanan (kaygı ve kaçınma boyutları açısından) annelerin anne-çocuk ilişkisinde yüksek düzeyde stres ve uyarılma yaşama eğiliminde olabileceğine yönelik bulgular (örn., Mazzeschi, Pazzagli, Radi, Raspa ve Buratta, 2015) göz önüne alındığında, bakım verenlerin zihinselleştirme kapasiteleri uyumsuz diğer özelliklerine rağmen koruyucu bir faktör olarak işlev göstermeye devam etmektedir (örn., Nijssens ve ark., 2018). Risk durumu olan annelerde ebeveyn zihinselleştirme kapasitesinin anne davranışının kalitesiyle doğrudan ilişkili olmayabileceğine ilişkin bazı fikirlere karşı bu araştırmadan elde edilen bulguların önemli bilgiler sağladığı düşünülmektedir (bkz., Camoirano, 2017).

Olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisinde ise annenin zihinselleştirme kapasitesi yerine çocuğun zihinselleştirme kapasitesinin yordayıcı gücü bulunmuştur. Buna göre, ergenler aileleriyle yaşadıkları çatışma ve sorunları anlamada ve dolayısıyla ebeveynleriyle ilişkilerini korumada ebeveynlerinkinden daha çok kendi zihinselleştirme kapasitelerinden yararlanıyor olabilirler. Bu çıkarım ergenlikte bağlanmayı inceleyen araştırmalarla da desteklenmektedir. Bu araştırmalara göre, ergenlerin güvenli bağlanmalarını çatışma ortamındaki ilişkiyi koruyucu davranışları, annelerinin

davranışlarından daha çok yordadığı görülmüştür (Allen ve ark., 2007). Benzer şekilde, ebeveyn ihmal algılayan ergenlerin zihinselleştirme kapasiteleri yüksek olduğunda güvensiz bağlanma geliştirmedikleri bulunmuştur (Borelli ve ark., 2016).

Bütün bu bulgular birlikte ele alındığında, ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde bu gelişimsel döneminin beraberinde getirdiği özellikler ile kendi içsel ve duygusal durumları üzerinde düşünerek onları daha fazla iletebileceği ve ilişkilerin niteliğine daha fazla katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, ergenlerin zihinselleştirme yoluyla ebeveynleriyle ilişkilerine daha fazla katılabilmeleri, güvenli bağlanmanın kuşaklararası aktarımında kendi zihinselleştirme süreçlerinin düzenleyici mekanizmalar olabileceğini düşündürmektedir. Diğer yandan, analiz sonuçları, annenin psikolojik belirti düzeyinin de olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi üzerinde yordayıcı etkisi olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, bu çalışmada ergenlerin zihinselleştirme kapasitesinin aktarım sürecinde düzenleyici bir rolünün olup olmadığı ve bu düzenleyici rolün annelerin psikolojik belirti düzeyine göre değişip değişmediği test edilmiş ve ilgili bulgular izleyen kısımda tartışılmıştır.

Güvenli Bağlanmanın Aktarımında Düzenleyici Mekanizmalara İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada, anne-ergen çiftlerinin ebeveyne güvenli bağlanmaları arasındaki ilişki çocuğun zihinselleştirme kapasitesi ve annenin psikolojik belirti düzeyi değişkenlerinin düzenleyici rolü çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, anne ve çocukların güvenli bağlanmaları arasındaki ilişkinin çocuğun zihinselleştirme kapasitesine bağlı olduğunu göstermiştir. Buna göre, güvenli bağlanma puanları arasında doğrudan anlamlı bir ilişki bulunmazken, ergenlerin zihinselleştirme düzeyi yüksek olduğunda pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Üç yönlü etkileşim analizi ise ergenlerin

zihinselleştirme kapasitesinin düzenleyici etkisinin annelerin psikolojik belirti düzeyine bağlı olduğunu göstermiştir. Buna göre, zihinselleştirmesi yüksek ergenlerin annelerinin psikolojik belirtileri düşük ve orta düzeyde olduğunda güvenli bağlanmada kuşaklararası bir aktarım gözlenirken, yüksek olduğunda kuşaklararası bir aktarım gözlenmemiştir.

Mevcut araştırmada önceki modelden elde edilen sonuçlar bakım verenlerin kendi ebeveynlerine bağlanma güvenliğini genel zihinselleştirme kapasiteleri yoluyla ergen çocuklarına aktarabileceğine işaret etmiştir. Ancak güncel bir metaanaliz çalışmasında, ebeveynin zihinselleştirmesi çocuğun bağlanma güvenliğindeki varyansın %9'unu açıklamıştır (Zeegers ve ark., 2017) ve dolayısıyla, açıklanamayan önemli bir aktarım boşluğu kalmıştır (van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 2019). Bu sonuçlar, aktarım boşluğundaki potansiyel düzenleyici (moderatör) mekanizmaların daha ayrıntılı incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu amaca yönelik olarak bu çalışmada test edilen çocuğun zihinselleştirme kapasitesi ve annenin psikolojik belirtileri değişkenlerinin aktarımın iki düzenleyici mekanizması olduğu görülmüştür.

Mevcut araştırmadaki sonuçların işaret ettiği gibi, bağlanma kuramcılarının çocuğun güvenli bağlanmasının sadece ebeveynin davranışlarıyla belirlenemeyeceğini kabul etmektedir (bkz., van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 2019). Ebeveyn çocuk arasındaki güvenli bağlanma ilişkilerinde ebeveynin çocuğunu tam ve uygun bir biçimde zihinselleştirebilmesi çocuğun bazı özellikleri (örn., mizacı, zihinselleştirme kapasitesi) ile engellenebilir veya desteklenebilir. Bu bakış açısından, kendi ebeveynlerini ilgili ve koruyucu olarak hatırlayan ebeveynlerin bu bağlanma özelliklerini çocuklarına aktarabilmelerinde çocuklarının kendi zihinselleştirme kapasiteleri bir moderatör görevi görmektedir.

Bu aktarım sürecinde çocuğun zihinselleştirme kapasitesi iki şekilde çalışıyor olabilir. İlk olarak, ergenin zihinselleştirme süreci ebeveynlerinin onun iç dünyasına girmesine izin vererek ihtiyaçlarını daha iyi karşılamalarına yardım edebilir (Benbassat ve Priel, 2012). İkinci olarak, ergenin zihinselleştirme sürecine girmesi ebeveynleriyle olumsuz deneyimlerinin anlamlarını gözden geçirmelerini sağlayabilir ve böylece bağlanma güvenliğini artırabilir. Örneğin annesinden algıladığı ihmali kendisinin sevilmeye değer olmadığı şeklinde yorumlamak yerine onu açıklamak için annesinin içsel süreçlerine atıflar yapabilir (Borelli ve ark., 2016). Sonuç olarak, ergenin bağlanma güvenliği ile zihinselleştirme düzeyi arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bağlanma güvenliği zihinselleştirmenin gelişimi için ideal koşullar sağlar ancak zihinselleştirme kapasitesi de bağlanma ilişkilerini desteklerken bu kapasitedeki güçlükler bağlanma ilişkilerini bozabilir (Asen ve Fonagy, 2011; Fonagy ve Luyten, 2009; Sharp ve Fonagy, 2008). Bununla birlikte, bulgularımıza göre, psikopatolojiden etkilenen annelerde çocuğun zihinselleştirme kapasitesinin aktarımdaki rolü sınırlanmaktadır. Ancak yine de annenin orta düzeyde psikolojik belirtilerinin varlığında bile çocuğun zihinselleştirme kapasitesi güvenli bağlanmanın aktarımında önemli bir rol oynamaya devam etmektedir.

Son olarak, bağlanma kuramının geleneksel yaklaşımları giderek gelişimsel araştırmalarla sorgulanmakta ve bakım verenin bağlanma biçimlerinin zaman içinde sabit olduğu ve çocuğun gelişim süreçlerinde doğrudan önemli bir rol oynadığı fikri tartışılmaktadır (bkz., Fonagy ve Campbell, 2015; Luyten ve ark., 2020). Bu çalışmada da görüldüğü gibi, risk durumu (örn., ebeveynin psikopatolojisi, aile içi çatışma, ebeveyn den ayrılma, azınlık bir etnik kökene sahip olma) gibi bağlamsal faktörlerin tutarlı bir şekilde ebeveyn ve çocuk bağlanma biçimleri arasındaki tutarlılığı azalttığı görülmektedir (Verhage ve ark., 2018).

Bu bulgulardan yola çıkarak, kuramcılar bağlanma biçimlerini belirli bir ortama maksimum uyumu sağlayan kişilerarası bir strateji olarak kavramsallaştırmışlardır. Geleneksel yaklaşımlar ise bağlanma biçimlerini, kişinin başkalarıyla olan etkileşimleri ve daha genel olarak sosyal bağlamlar yerine kişinin kendisine atfetmektedir. Ancak, belli bir bağlanma biçimi aile ortamında teşvik edilen ve en etkili iletişim yolları olarak kavramsallaştırılırsa, doğuştan ve kalıcı bir davranışsal sistem olduğu yönündeki daha erken bağlanma formülasyonlarının aksine çevresel faktörler bağlanma sistemini etkileyecektir (Luyten ve ark., 2020). Bu modele göre, Fonagy ve arkadaşları bağlanma, zihinselleştirme ve çevrenin karşılıklı olarak birbirlerini etkileyeceği bir sosyal evrimsel iletişim modeli önermişlerdir. Bu modelde, bağlanma deneyimleri, zihinselleştirmenin gelişmesi için ideal koşulları sağlar, ancak aynı zamanda kültürel bilginin kuşaklar arası aktarımı için evrimsel bir kapasitenin daha gelişmesine hizmet eder: *epistemik güven*. Epistemik güven sosyal bilginin bir kaynağı olarak başkalarına güvenme kapasitesini ifade eder ve bu kapasite sosyal öğrenme yoluyla kişinin çevresinden maksimum fayda sağlamasına izin vererek dayanıklılığa giden yolu açar (Fonagy ve ark., 2017). Buna göre, zihinselleştirme, niyeti ayırt etmeyi; ama aynı zamanda zihin durumlarının belirsizliğinin farkında olmayı gerektirdiği için zihinselleştirme başkalarının aktardıkları bilgiye güvenebilmenin önünü açarak epistemik güvene giden yolu inşa etmektedir. Zihinselleştirmedeki iyileşmenin terapötik süreçlerde önemli bir değişim mekanizması olduğu görülmektedir (Fonagy ve Bateman, 2006; Levy ve ark., 2006) ve tedavinin merkezinde yer alan zihinselleştirme ile epistemik güvene giden yol inşa edilmektedir (Fonagy ve Campbell, 2015; Luyten ve ark., 2020).

Sonuç olarak, zihinselleştirmeye yeni bir yaklaşım getiren sosyal evrimsel iletişim modeline göre, bu araştırmadan elde edilen bulguların kapsamının epistemik güven bağlamında genişletilmesi ve tartışılması önemli kuramsal ve klinik bilgiler sunacaktır.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Çalışmanın sonuçlarını yorumlarken dikkate alınması gereken bazı sınırlılıklar vardır. İlk olarak, araştırmada yalnızca öz-bildirim ölçeklerinin kullanılması öz-bildirim ölçeklerinin beraberinde getirdiği bazı sınırlılıklara (örn., geriye-dönük değerlendirme) neden olmakta ve araştırmacının sonuçlarını sınırlamaktadır. Ayrıca, araştırmada kullanılan zihinselleştirme ölçeklerinin yakın dönemde geliştirildiği dikkate alındığında, geçerliğine yönelik kanıtlar zamanla artıyor olsa da geçerlik ve güvenilirliğini desteklemek için ek kanıtlara ihtiyaç vardır. Alanyazında bağlanma, zihinselleştirme gibi yapıların farklı araçlar ile değerlendirildiği göz önüne alındığında, daha sonraki çalışmaların bu araştırmada test edilen modelden elde edilen ilişkileri farklı ölçüm araçlarıyla (yarı-yapılandırılmış görüşme; deneysel araçlar) tekrarlaması bu modelin daha güçlü destek almasını sağlayacaktır. Özellikle gelecekteki çalışmalar, mevcut çalışmanın bulgularını genişletmek için zihinselleştirmenin kişilerarası yönlenlerini değerlendiren deneysel ölçümleri dahil edebilir.

İkinci olarak, ebeveyn-ergen çiftlerinin bağlanma ve zihinselleştirme kapasiteleri arasındaki ilişkileri test etmedeki yöntemimiz birincil bakım verenlere odaklandığı için örneklemimiz yalnızca ergen ve annelerinden oluşmuştur. Ancak, bu durum babanın zihinselleştirmesi ile çocuğun bağlanma güvenliği arasındaki bağlantıları belirlememizi engellemiştir. Bu nedenle, daha sonraki çalışmaların araştırma desenine babaları da dahil etmeleri çocuğun psikososyal gelişimi için aile ikliminde babanın sosyal-bilişsel kapasitelerinin rolüne yönelik bulguları zenginleştirecektir.

Üçüncü olarak, verilerimizin korelasyonel doğası bağlanma güvenliğinin ve zihinselleştirmenin gelişiminde neden-sonuç ilişkilerinin sınanmasına izin vermemektedir. Örneğin ilerideki araştırmalarda ebeveynin zihinselleştirmesi ile çocuğun

bağlanma güvenliğinin arasındaki ilişkinin yönünün incelenmesi önemlidir. Çalışmamızın kesitsel deseni yalnızca ikisinin ilişkili olduğu konusunda bilgi vermektedir ancak ilişkinin tek yönlü ya da gelişimin bu aşamasında iki yönlü olma olasılığı hala bilinmemektedir: güvenli bağlanan çocukların ebeveynlerinin kendilerini zihinselleştirme becerisini kolaylaştırması mümkündür, ancak bu olasılık henüz sınanmamıştır. Buna yönelik görgül bulgular gelişimsel kuramlara önemli katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda, ergenlikte bağlanma güvenliği ve zihinselleştirmenin gelişimindeki öncüllerin boylamsal desenler ile değerlendirilmesinin zamansal öncelik açısından daha ayrıntılı bulgular sunacağı düşünülmektedir.

Dördüncü olarak, örnekleminiz yalnızca klinik olmayan bir örnekleme içermektedir. Araştırmanın ergenlerin duygu düzenleme güçlüğü ve psikopatolojisine yönelik odağı dikkate alındığında, bu ilk bulguların gücünü ve genellenebilirliğini incelemek için bu ilişkilerin klinik örneklemlerde de tekrarlanmasına ihtiyaç vardır. Dahası, bu araştırmada ergenlerin genel psikolojik belirti düzeyinin değerlendirildiği dikkate alınmalıdır; dolayısıyla bulguların farklı psikopatoloji türleri için geçerliği incelenmesi gereken diğer bir araştırma konusudur.

4.2.4. Sonuç ve Klinik Çıkarımlar

Bu araştırmadan elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: (1) ebeveyne güvenli bağlanma ve zihinselleştirme ergenlik dönemindeki duygu düzenleme süreçlerinin ve dolayısıyla psikopatolojinin arka planında yer alan anneden çocuğa aktarılan iki gelişimsel dinamiktir. (2) Zihinselleştirme anneden çocuğa doğrudan aktarılan sosyal-bilişsel bir kapasite iken; ebeveyne güvenli bağlanma dolaylı olarak aktarılan bir yapıdır. (3) Ebeveyne güvenli bağlanmanın kuşaklararası aktarımında hem annenin zihinselleştirme kapasitesinin aracı rolü hem de çocuğun zihinselleştirme kapasitesinin

düzenleyici rolü vardır. Dolayısıyla, bakımveren ve çocuk çiftlerinin zihinsel durumlara odaklanan bir sosyal-gelişimsel bağlam yaratarak güvenli bağlanmanın aktarımına birlikte katkı sağladıkları söylenebilir. (4) Bu doğrultuda, annelerin genel ve ebeveyn zihinselleştirme kapasiteleri diğer olumsuz özelliklerinden bağımsız olarak ergen çocuğuyla kuracağı olumlu ilişkilerini desteklerken; ergenlerin zihinselleştirme kapasiteleri ebeveynleriyle olumsuz ilişkilerine karşı koruyucu bir rol üstlenmektedir. (5) Son olarak, aktarımda zihinselleştirme kapasitesinin rolü önemli olmasına karşın, annenin psikolojik belirtileri gibi risk durumları zihinselleştirmenin aktarımdaki rolünü sınırlayabilir.

Bu çalışma, ergenlerde zihinselleştirmenin kuşaklararası aktarımına dayalı genel psikopatoloji modelini görgül olarak araştıran ilk çalışmadır. Genel olarak bu bulgular, annenin bağlanma öyküsünden ergenlerin psikososyal gelişimi ve uyum sorunlarına giden yollarda anneden çocuğa aktarılan sosyal-bilişsel mekanizmaların varlığına işaret etmekte; böylece ergenlerin genel psikopatolojisine giden bir yol olarak hem bağlanma hem de zihinselleştirmenin ailedeki aktarımına bir ön destek sunmaktadır. Bu bulgular ergenlerin psikopatolojisine yönelik tedavi yöntemlerinde zihinselleştirme odaklı müdahalelerin önemini ve bu bağlamda tedaviye bakım verenleri de dahil etmenin değerini vurgulamaktadır.

Buna göre, ailelere yönelik zihinselleştirme temelli müdahaleler psikolojik uyum sorunu ya da psikopatolojisi olan ergenler için yararlı olabilir (bkz., Rossouw ve Fonagy, 2012; Sharp ve ark., 2009). Zihinselleştirmeye dayalı tedavilerin başlangıçta sınır kişilik bozukluğu olan bireylerin tedavisi için geliştirilmesine rağmen (bkz., Fonagy ve Bateman, 2006), daha sonra ergen ve ailelerine uyarlanarak uygulandığı bilinmektedir (Sharp ve ark., 2009). Bu müdahale programının iki temel prensibi vardır: (1) ergenlerin zihinselleştirme kapasitesinin desteklenmesi (2) ailelerin zihinselleştirici olmayan

döngülerinden zihinselleştirme süreçlerine geçmesine yardımcı olunması (Sharp ve ark., 2009). Bu çalışmada elde edilen bulgular da bu iki prensibi desteklemektedir. Buna göre, bakım verenin ergen zihinsel durumlarına ve gelişimsel ihtiyaçlarına uyum sağlamasına ve zihinselleştirmesine odaklanan stratejiler önemli tedavi hedefleri olabilir. Genel olarak, bu müdahalelerin kişinin zihinselleştirme kapasitesini artırarak belirtileri hafifleteceği ve kişilerarası işlevselliği artıracığı beklenmektedir (Fonagy ve Bateman, 2006).

Bulgularımız ebeveyn zihinselleştirme kapasitelerini geliştirmeye yönelik ebeveynlik programlarının hem toplum koruyucu ruh sağlığı uygulamalarında hem de tedavi programlarında kullanılabileceği fikirlerine katkı sağlamaktadır. Bazı araştırmacıların belirttiği gibi (Borelli ve ark., 2016), bu programlar birinci basamak sağlık hizmetlerinde daha küçük çocukların ebeveynlerine yönelik zihinselleştirme kapasitelerini teşvik edecek şekilde ebeveynlerin ve bebeklerin sağlık davranışları; aynı zamanda ebeveynin ve çocuğun duygusal dünyaları hakkında soruları ve eğitilmelerini içerebilir (örn., “aşından sonra çocuğunuz korkmuş olmalı, sizi bu kadar sıkı tutmasına şaşmamalı”). Ergenlik döneminde ise hem ebeveynin hem de ergenin kendisinin zihinselleştirme süreçlerinin önemi konusunda ortaya çıkan bulgularımız göz önüne alındığında, benzer programları özellikle risk altındaki ebeveynlere ve ergen çocuklarına ulaştırmak değerli bir katkı olacaktır.

Son olarak değerlendirme açısından bakıldığında, mevcut çalışmada uyarlanan Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen’in ergenlerde zihinselleştirme kapasitesini değerlendiren bir ölçüm aracı olarak kullanılabiliyor olmasının klinik uygulama açısından önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Klinisyenler hem kliniğe başvuran ergenlerin sosyal-bilişsel kapasitelerini tespit etmek amacıyla bir yardımcı araç olarak, hem de müdahalelerin etkililiğini değerlendirmek üzere bir kontrol aracı olarak bu ölçeği kullanabilirler.

ÖZET

Bu araştırmanın ön çalışmasında, (1) ergenlerde zihinselleştirme kapasitesini değerlendiren Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen'nin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Ana çalışmada ise (2) ergenlerde psikolojik belirtilerin gelişiminde bağlanma temelli zihinselleştirmenin kuşaklararası aktarımına dayalı kuramsal modelin test edilmesi ve (3) ergenlerde güvenli bağlanmanın kuşaklararası aktarımında düzenleyici mekanizmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Ön çalışmanın örneklemini 13-17 yaş arası 235 ergen oluşturmaktadır. Katılımcılar Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen (YİÖ-E), Temel Empati Ölçeği, Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, Ana Babaya Bağlanma Ölçeğini doldürmüşlardır. Ana çalışmanın örneklemini ise 13-17 yaş arası 276 ergen ve onların anneleri oluşturmaktadır. Ana çalışmada ergenler Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-E (YİÖ-E), Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri, Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeğini doldürürken; anne katılımcılar Ana Babaya Bağlanma Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri, Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-8, Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeğini, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'yi doldürmüşlardır. Ön çalışmada, sonuçlar YİÖ-E'nin iç tutarlılığının kabul edilebilir değerde olduğunu göstermiştir. Ana çalışmada ise, ergenlerde psikolojik belirtilerin gelişimi için kuşaklararası zihinselleştirmeye dayalı kuramsal model Yapısal Eşitlik Modeli ile test edilmiştir. Sonuçlar modelin veri ile uyumlu olduğunu ortaya koymuştur. Düzenleyici değişken analizi ergendeki zihinselleştirme kapasitesinin anne-çocuk çiftlerinin bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiyi düzenlediğini göstermiştir. Sonuç olarak bu çalışma, erken bağlanma ilişkilerinin ergenlik döneminde psikopatoloji gelişimi üzerindeki etkilerini ebeveynden çocuğa aktarılan mekanizmalar aracılığıyla inceleyerek güncel zihinselleştirme temelli gelişim modellerine özgün bir görgül katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: bağlanma, zihinselleştirme, kuşaklararası aktarım, ergen-anne, gelişimsel psikopatoloji.

Pathways from Attachment to Psychological Symptoms: An Evaluation in Terms of Mentalization

ABSTRACT

We aimed (1) to conduct a Turkish adaptation, validity and reliability study of Reflective Functioning Questionnaire-Youth that measures mentalization capacity in adolescents in the preliminary study; (2) to test a theoretical model based on the intergenerational transmission of mentalization for the development of psychological symptoms in adolescents, and (3) to examine the moderating mechanisms in the intergenerational transmission of secure attachment in adolescents in the main study. The sample of the preliminary study consisted of 235 adolescents aged 13-17 years. Participants completed the Reflective Functioning Questionnaire-Youth(RFQ-Y), Basic Empathy Scale, Difficulties in Emotion Regulation Scale, and Parental Bonding Instrument. The sample of the main study consisted of 276 adolescents, aged 13-17 years, and their primary caregivers. In the main study, adolescents completed the RFQ-Y, Difficulties in Emotion Regulation Scale, Brief Symptom Inventory, Quality of the Parent-Adolescent Relationship; mothers completed Parental Bonding Instrument, Brief Symptom Inventory, Reflective Functioning Questionnaire-8, Parental Reflective Functioning Questionnaire, and Experiences in Close Relationships-Revised. Results showed that the internal consistency of the RFQ-Y was acceptable. The theoretical model based on intergenerational mentalization for the development of psychological symptoms in adolescents was tested with the Structural Equation Model; the model had fit to the data. Moderated moderation analysis demonstrated that mentalization of adolescents moderated the association between secure parental attachments of mother-child dyads. In

conclusion, the present study makes a unique empirical contribution to current mentalization-based development models by examining the effects of early attachment relationships on psychopathological development in adolescence through mechanisms transmitted from parent to child.

Keywords: attachment, mentalization, intergeneration transmission, adolescent-mother, developmental psychopathology.

KAYNAKLAR

- Aber, J., Slade, A., Berger, B., Bresgi, I. ve Kaplan, M. (1985). The parent development interview: Interview protocol. Barnard College, Columbia University, New York.
- Achenbach, T. M. (1966). The classification of children's psychiatric symptoms: a factor-analytic study. *Psychological Monographs: general and applied*, 80(7), 1-37.
- Aikins, J. W., Howes, C. ve Hamilton, C. (2009). Attachment stability and the emergence of unresolved representations during adolescence. *Attachment & Human Development*, 11(5), 491-512.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment. A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NY: Erlbaum.
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Akça, S. Ö., Selen, F., Demir, E. ve Demir, T. (2018). Cinsiyet ve yaş farklılıklarının ergenlerin depresyon, anksiyete bozukluğu, kendine zarar verme, psikoz, travma sonrası stres bozukluğu, alkol-uyuşturucu bağımlılığı ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ile ilişkili sorunlara etkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 45(3), 255-264.
- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S. ve Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30(2), 217-237.
- Allen, J. G., Fonagy, P. ve Bateman, A. W. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. American Psychiatric Publishing
- Allen, J. P. (2008). The attachment system in adolescence. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* içinde (419–435). New York: The Guilford Press.
- Allen, J. P. ve Land, D. (1999). Attachment in adolescence. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* içinde (319–335). New York: The Guilford Press.

- Allen, J. P. ve Miga, E. M. (2010). Attachment in adolescence: A move to the level of emotion regulation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(2), 181-190.
- Allen, J. P. ve Tan, J. S. (2016). The multiple facets of attachment in adolescence. *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* içinde (399-415). New York: Guilford Press
- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L. ve O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. *Child Development*, 65(1), 179-194.
- Allen, J. P., McElhaney, K. B., Kuperminc, G. P. ve Jodl, K. M. (2004). Stability and change in attachment security across adolescence. *Child Development*, 75(6), 1792-1805.
- Allen, J. P., Porter, M., McFarland, C., McElhaney, K. B. ve Marsh, P. (2007). The relation of attachment security to adolescents' paternal and peer relationships, depression, and externalizing behavior. *Child Development*, 78(4), 1222-1239.
- Allen, J. P., Porter, M., McFarland, C., McElhaney, K. B. ve Marsh, P. (2007). The relation of attachment security to adolescents' paternal and peer relationships, depression, and externalizing behavior. *Child Development*, 78(4), 1222-1239.
- Asen, E. ve Fonagy, P. (2012). Mentalization-based therapeutic interventions for families. *Journal of Family Therapy*, 34(4), 347-370.
- Badoud, D., Luyten, P., Fonseca-Pedrero, E., Eliez, S., Fonagy, P. ve Debbané, M. (2015). The French version of the Reflective Functioning Questionnaire: validity data for adolescents and adults and its association with non-suicidal self-injury. *PloS One*, 10(12), e0145892.
- Bahrnick, L. R. ve Watson, J. S. (1985). Detection of intermodal proprioceptivevisual contingency as a potential basis of self-perception in infancy. *Developmental Psychology*, 21, 963-973.
- Baron-Cohen S. (1995). *Mindblindness: An Essay on Autism and Theory of Mind*. Cambridge, MA: MIT Press /Bradford Books.
- Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Hill, J., Raste, Y. ve Plumb, I. (2001). The "Reading the Mind in the Eyes" test revised version: A study with normal adults, and adults

- with Asperger syndrome or high-functioning autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(2), 241-251.
- Bartels, A. ve Zeki, S. (2004). The neural correlates of maternal and romantic love. *Neuroimage*, 21(3), 1155-1166.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Becker-Stoll, F., Delius, A. ve Scheitenberger, S. (2001). Adolescents' nonverbal emotional expressions during negotiation of a disagreement with their mothers: An attachment approach. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 344-353.
- Beebe, B. ve Lachmann, F. M. (1998). Co-constructing inner and relational processes: Self-and mutual regulation in infant research and adult treatment. *Psychoanalytic Psychology*, 15(4), 480.
- Beebe, B., Lachmann, F. ve Jaffe, J. (1997). Mother—Infant interaction structures and presymbolic self-and object representations. *Psychoanalytic dialogues*, 7(2), 133-182.
- Beijersbergen, M. D., Juffer, F., Bakermans-Kranenburg, M. J. ve van IJzendoorn, M. H. (2012). Remaining or becoming secure: parental sensitive support predicts attachment continuity from infancy to adolescence in a longitudinal adoption study. *Developmental Psychology*, 48(5), 1277-1282.
- Belsky, J. (2005). The developmental and evolutionary psychology of intergenerational transmission of attachment. *Attachment and Bonding: A New Synthesis*, 92.
- Benbassat, N. ve Priel, B. (2012). Parenting and adolescent adjustment: The role of parental reflective function. *Journal of Adolescence*, 35(1), 163-174.
- Binbay, T., Direk, N., Aker, T., Akvardar, Y., Alptekin, K., Cimilli, C. ve diğ er. (2014). Türkiye’de psikiyatrik epidemiyoloji: yakın zamanlı araştırmalarda temel bulgular ve gelecek için öneriler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25, 264-281.
- Bizzi, F., Ensink, K., Borelli, J. L., Mora, S. C. ve Cavanna, D. (2019). Attachment and reflective functioning in children with somatic symptom disorders and disruptive behavior disorders. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(5), 705-717.

- Bo, S., Sharp, C., Fonagy, P. ve Kongslev, M. (2017). Hypermentalizing, attachment, and epistemic trust in adolescent BPD: Clinical illustrations. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 8(2), 172.
- Borelli, J. L., Brugnera, A., Zarbo, C., Rabboni, M., Bondi, E., Tasca, G. A. ve diğer. (2019a). Attachment comes of age: adolescents' narrative coherence and reflective functioning predict well-being in emerging adulthood. *Attachment & Human Development*, 21(4), 332-351.
- Borelli, J. L., Cohen, C., Pettit, C., Normandin, L., Target, M., Fonagy, P. ve diğer. (2019b). Maternal and child sexual abuse history: An intergenerational exploration of children's adjustment and maternal trauma-reflective functioning. *Frontiers in Psychology*, 10, 1062.
- Borelli, J. L., Compare, A., Snavely, J. E. ve Decio, V. (2015). Reflective functioning moderates the association between perceptions of parental neglect and attachment in adolescence. *Psychoanalytic Psychology*, 32, 23–35.
- Borelli, J. L., St John, H. K., Cho, E. ve Suchman, N. E. (2016). Reflective functioning in parents of school-aged children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 86(1), 24-36.
- Borelli, J. L., West, J. L., Decoste, C. ve Suchman, N. E. (2012). Emotionally avoidant language in the parenting interviews of substance-dependent mothers: Associations with reflective functioning, recent substance use, and parenting behavior. *Infant Mental Health Journal*, 33(5), 506-519.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss. Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: II. Separation. Anxiety and anger*. London: Hogarth.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.
- Bowlby, J. (1988). Attachment, communication, and the therapeutic process. *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*, 137-157.
- Bowlby, J. (1988). Attachment, communication, and the therapeutic process. *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*, 137-157.

- Braehler, C. ve Schwannauer, M. (2012). Recovering an emerging self: Exploring reflective function in recovery from adolescent-onset psychosis. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 85(1), 48-67.
- Brennan, K. A., Clark, C. L. ve Shaver, P. R. (1998). *Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview*. J. A. Simpson ve W. S. Rholes, (Ed.), *Attachment theory and close relationships* içinde (46–76). New York: The Guilford Press.
- Brown, T.A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. The Guilford Press: New York.
- Brugnera, A., Zarbo, C., Compare, A., Talia, A., Tasca, G. A., De Jong, K. ve diğer (2021). Self-reported reflective functioning mediates the association between attachment insecurity and well-being among psychotherapists. *Psychotherapy Research*, 31(2), 247-257.
- Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS. Basic concepts, applications, and programming* (3. Baskı). New York: Routledge.
- Caldwell, J. G. ve Shaver, P. R. (2013). Mediators of the link between adult attachment and mindfulness. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 7(2), 299-310.
- Camoirano, A. (2017). Mentalizing makes parenting work: A review about parental reflective functioning and clinical interventions to improve it. *Frontiers in Psychology*, 8, 14.
- Casey, B. J., Getz, S. ve Galvan, A. (2008). The adolescent brain. *Developmental Review*, 28(1), 62-77.
- Chow, C. C., Nolte, T., Cohen, D., Fearon, R. M. ve Shmueli-Goetz, Y. (2017). Reflective functioning and adolescent psychological adaptation: The validity of the Reflective Functioning Scale–Adolescent Version. *Psychoanalytic Psychology*, 34(4), 404-413.
- Collins, W. A. ve Laursen, B. (2000). Adolescent relationships: The art of fugue. C. Hendrick ve S. S. Hendrick, (Ed.), *Close relationships: A sourcebook* içinde (59–69). Sage Publications.

- Compas, B. E., Jaser, S. S., Bettis, A. H., Watson, K. H., Gruhn, M. A., Dunbar, J. P. ve diğeri. (2017). Coping, emotion regulation, and psychopathology in childhood and adolescence: A meta-analysis and narrative review. *Psychological Bulletin*, 143(9), 939-991.
- Cooley, C. H. (1912). Valuation as a social process. *Psychological Bulletin*, 9(12), 441.
- Cropp, C., Alexandrowicz, R. W. ve Taubner, S. (2019). Reflective functioning in an adolescent community sample. *Mental Health & Prevention*, 14, 200156.
- Crowell, J., Fraley, R. C. ve Shaver, P. R. (2008). Measures of individual differences in adolescent and adult attachment. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2. Baskı) içinde (599-634). New York: Guilford Press.
- Csibra, G. ve Gergely, G. (2009). Natural pedagogy. *Trends in Cognitive Sciences*, 13(4), 148-153.
- Cüre Acer, S. ve Dağ, İ. (2020). *Ebeveynlik tutumunun psikolojik belirtilere etkisinde zihinselleştirmenin, dayanıklılığın ve çocukluk çağı deneyimlerinin rolü: Nesiller arası bir çalışma*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Derogatis, L. R. (1992). The Brief Symptom Inventory-BSI administration, scoring and procedures manual-II. USA: Clinical Psychometric Research Inc
- Diamond, D., Levy, K. N., Clarkin, J. F., Fischer-Kern, M., Cain, N. M., Doering, S. ve diğeri. (2014). Attachment and mentalization in female patients with comorbid narcissistic and borderline personality disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 5(4), 428.
- Doğan, T. (2016). Ergenlerde ana-babaya bağlanma: Türkiye profili. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(4), 406-419.
- Dumontheil, I., Apperly, I. A. ve Blakemore, S. J. (2010). Online usage of theory of mind continues to develop in late adolescence. *Developmental Science*, 13(2), 331-338.
- Dumontheil, I., Houlton, R., Christoff, K. ve Blakemore, S. J. (2010). Development of relational reasoning during adolescence. *Developmental Science*, 13(6), 15-24.

- Dunn, J. ve Brown, J. R. (2001). Emotion, pragmatics, and social understanding in the preschool years. D. Bakhurst ve S. Shanker, (Ed.), *Jerome Bruner: Language, Culture and Self* içinde (88-103). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Durak Batıgün, A. ve Say, G. (2015). Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin üniversite öğrencileri için psikometrik özellikleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 18(2), 49-58.
- Duval, J., Ensink, K., Normandin, L., Sharp, C. ve Fonagy, P. (2018). Measuring reflective functioning in adolescents: relations to personality disorders and psychological difficulties. *Adolescent Psychiatry*, 8(1), 5-20.
- Dziobek, I., Fleck, S., Kalbe, E., Rogers, K., Hassenstab, J., Brand, M. ve diğer. (2006). Introducing MASC: a movie for the assessment of social cognition. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 36(5), 623-636.
- Ensink, K., Bégin, M., Normandin, L. ve Fonagy, P. (2016a). Maternal and child reflective functioning in the context of child sexual abuse: Pathways to depression and externalising difficulties. *European Journal of Psychotraumatology*, 7(1), 30611.
- Ensink, K., Bégin, M., Normandin, L. ve Fonagy, P. (2017). Parental reflective functioning as a moderator of child internalizing difficulties in the context of child sexual abuse. *Psychiatry Research*, 257, 361-366.
- Ensink, K., Normandin, L., Plamondon, A., Berthelot, N. ve Fonagy, P. (2016b). Intergenerational pathways from reflective functioning to infant attachment through parenting. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 48(1), 9-18.
- Esbjörn, B. H., Pedersen, S. H., Daniel, S. I., Hald, H. H., Holm, J. M. ve Steele, H. (2013). Anxiety levels in clinically referred children and their parents: Examining the unique influence of self-reported attachment styles and interview-based reflective functioning in mothers and fathers. *British Journal of Clinical Psychology*, 52(4), 394-407.
- Falkenström, F., Solbakken, O. A., Möller, C. M., Lech, B., Sandell, R. ve Holmqvist, R. (2014). Reflective functioning, affect consciousness, and mindfulness: Are these different functions? *Psychoanalytic Psychology*, 31, 26-40.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5. Baskı). Los Angeles: Sage.

- Fischer-Kern, M., Fonagy, P., Kapusta, N. D., Luyten, P., Boss, S., Naderer, A. ve diğer. (2013). Mentalizing in female inpatients with major depressive disorder. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 201(3), 202-207.
- Flavell, J. H. ve Miller, P. H. (1998). Social cognition. W. Damon, (Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 2. Cognition, perception, and language* içinde (851–898). John Wiley & Sons Inc.
- Fonagy, P. (2011). The mentalization-focused approach to social development. F. N. Busch, (Ed.), *Mentalization: Theoretical considerations, research findings, and clinical implications* içinde (3-56). New York: Taylor & Francis.
- Fonagy, P. ve Allison, E. (2013). What is mentalization? The concept and its foundations in developmental research. *Minding the child* içinde (25-48). Routledge.
- Fonagy, P. ve Bateman, A. W. (2006). Mechanisms of change in mentalization-based treatment of BPD. *Journal of Clinical Psychology*, 62(4), 411-430.
- Fonagy, P. ve Campbell, C. (2015). Bad blood revisited: Attachment and psychoanalysis, 2015. *British Journal of Psychotherapy*, 31(2), 229-250.
- Fonagy, P. ve Luyten, P. (2009). A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder. *Development and Psychopathology*, 21(4), 1355-1381.
- Fonagy, P. ve Luyten, P. (2016). A multilevel perspective on the development of borderline personality disorder. *Developmental Psychopathology*, 1-67.
- Fonagy, P. ve Luyten, P. (2018). Conduct problems in youth and the RDoC approach: A developmental, evolutionary-based view. *Clinical Psychology Review*, 64, 57-76.
- Fonagy, P. ve Target, M. (1996). Playing with reality: I. Theory of mind and the normal development of psychic reality. *International Journal of Psycho-analysis*, 77, 217-233.
- Fonagy, P. ve Target, M. (1997). Attachment and reflective function: Their role in self-organization. *Development and Psychopathology*, 9(4), 679-700.
- Fonagy, P. ve Target, M. (1998). Mentalization and the changing aims of child psychoanalysis. *Psychoanalytic Dialogues*, 8(1), 87-114.

- Fonagy, P. ve Target, M. (2005). Bridging the transmission gap: An end to an important mystery of attachment research?. *Attachment & Human Development*, 7(3), 333 – 343.
- Fonagy, P. ve Target, M. (2006). The mentalization-focused approach to self pathology. *Journal of Personality Disorders*, 20(6), 544-576.
- Fonagy, P., Bateman, A. ve Bateman, A. (2011). The widening scope of mentalizing: A discussion. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 84(1), 98-110.
- Fonagy, P., Gergely, G. ve Target, M. (2007). The parent–infant dyad and the construction of the subjective self. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(3-4), 288-328.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L. ve Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization and the development of the self*. New York: Other Press.
- Fonagy, P., Luyten, P., Allison, E. ve Campbell, C. (2017). What we have changed our minds about: Part 1. Borderline personality disorder as a limitation of resilience. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 4(1), 1-11.
- Fonagy, P., Luyten, P., Bateman, A., Gergerly, G., Strathearn, L., Target, M. ve diğer (2010). Attachment and personality pathology. J. F. Clarkin, P. Fonagy ve G. O. Gabbard, (Ed.), *Psychodynamic Psychotherapy for Personality Disorders. A Clinical Handbook* içinde (37–88). Washington, DC: American Psychiatric Publishing Inc.
- Fonagy, P., Luyten, P., Moulton-Perkins, A., Lee, Y. W., Warren, F., Howard, S. ve diğer. (2016). Development and validation of a self-report measure of mentalizing: The reflective functioning questionnaire. *PLoS One*, 11(7), e0158678.
- Fonagy, P., Steele, H. ve Steele, M. (1991b). Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child Development*, 62(5), 891-905.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S. ve Higgitt, A. C. (1991a). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its

- significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 201-218.
- Fonagy, P., Target, M., Steele, H. ve Steele, M. (1998). Reflective-functioning manual, version 5.0, for application to adult attachment interviews (161-162). University College London.
- Fraley, R. C. ve Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4(2), 132-154.
- Fraley, R. C. ve Waller, N. G. (1998). Adult attachment patterns: A test of the typological model. J. A. Simpson ve W. S. Rholes, (Ed.), *Attachment theory and close relationships* içinde (77–114). New York: The Guilford Press.
- Fraley, R. C., Garner, J. P. ve Shaver, P. R. (2000). Adult attachment and the defensive regulation of attention and memory: Examining the role of preemptive and postemptive defensive processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 816-826.
- Fraley, R. C., Waller, N. G. ve Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350-365.
- Gambin, M., Woźniak-Prus, M., Konecka, A. ve Sharp, C. (2021). Relations between attachment to mother and father, mentalizing abilities and emotion regulation in adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 18(1), 18-37.
- George, C., Kaplan, N. ve Main, M. (1996). *Adult attachment interview protocol* (3. Baskı). Yayınlanmamış makale, University of California, Berkeley.
- Gergely, G. ve Watson, J. (1996). The social biofeedback model of parental affect mirroring. *International Journal of Psychoanalysis*, 77, 1181–1212.
- Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41-54.

- Greenberg, D. M., Kolasi, J., Hegsted, C. P., Berkowitz, Y. ve Jurist, E. L. (2017). Mentalized affectivity: A new model and assessment of emotion regulation. *PLoS One*, 12(10), e0185264
- Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348.
- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma envanteri kısa formu'nun psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 13-23.
- Ha, C., Sharp, C., Ensink, K., Fonagy, P. ve Cirino, P. (2013). The measurement of reflective function in adolescents with and without borderline traits. *Journal of Adolescence*, 36(6), 1215-1223.
- Halfon, S., Bekar, Ö., Ababay, S. ve Dorlach, G. Ç. (2017). Dyadic mental state talk and sophistication of symbolic play between parents and children with behavioral problems. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 16(4), 291-307.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York, NY: Guilford Press.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hazan, C.ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hesse, E. (1999). The Adult Attachment Interview: Historical and current perspectives. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* içinde (395–433). New York: Guilford Press
- Hesse, E. (2008). The Adult Attachment Interview: Protocol, method of analysis, and empirical studies. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (552–598). New York: The Guilford Press.

- Hesse, E. ve Main, M. (2000). Disorganized infant, child, and adult attachment: Collapse in behavioral and attentional strategies. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 48(4), 1097-1127.
- Hinshaw, S. P. (1987). On the distinction between attentional deficits/hyperactivity and conduct problems/aggression in child psychopathology. *Psychological Bulletin*, 101(3), 443-463.
- Hooley, J. M. (2007). Expressed emotion and relapse of psychopathology. *Annual Reviews of Clinical Psychology*, 3, 329-352.
- Jolliffe, D. ve Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 29(4), 589-611.
- Jurist, E. L. (2005). Mentalized affectivity. *Psychoanalytic Psychology*, 22(3), 426-444.
- Jurist, E. L. (2010). Mentalizing minds. *Psychoanalytic Inquiry*, 30(4), 289-300.
- Jurist, E. L. ve Meehan, K. B. (2009). Attachment, mentalization, and reflective functioning. Obegi, J. H. ve Berant, E. (Ed.), *Attachment theory and research in clinical work with adults* içinde (71-93). New York: Guilford Press.
- Kapçı, E. G. ve Küçüker, S. (2006). Ana babaya bağlanma ölçeği: Türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 286-295.
- Karabulut, D., İlhan, A., Kumru, A. ve Arıkan, G. (2016). Erken Çocukluk Döneminde Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği'nin Türk Örneğinde Görülen Sosyometrik Yapısı. Poster Bildiri, 52. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Antalya, Türkiye.
- Katznelson, H. (2014). Reflective functioning: A review. *Clinical Psychology Review*, 34(2), 107-117.
- Kelly, K., Slade, A. ve Grienberger, J. F. (2005). Maternal reflective functioning, mother–infant affective communication, and infant attachment: Exploring the link between mental states and observed caregiving behavior in the intergenerational transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, 7(3), 299-311.

- Kessler, R. C. ve Wang, P. S. (2008). The descriptive epidemiology of commonly occurring mental disorders in the United States. *Annual Review of Public Health, 29*, 115-129.
- Kessler, R. C., Avenevoli, S., Costello, E. J., Georgiades, K., Green, J. G., Gruber, M. J. ve diğer. (2012). Prevalence, persistence, and sociodemographic correlates of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication Adolescent Supplement. *Archives of General Psychiatry, 69*(4), 372-380.
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R. ve Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry, 62*(6), 593-602.
- Keulers, E. H., Evers, E. A., Stiers, P. ve Jolles, J. (2010). Age, sex, and pubertal phase influence mentalizing about emotions and actions in adolescents. *Developmental Neuropsychology, 35*(5), 555-569.
- Kobak, R. ve Cole, H. (1994). Attachment and meta-monitoring: Implications for adolescent autonomy and psychopathology. D. Cicchetti ve S. L. Toth, (Ed.), *Rochester Symposium on Developmental Psychopathology, Vol. 5. Disorders and dysfunctions of the self* içinde (267–297). University of Rochester Press.
- Landis, R. S., Beal, D. J. ve Tesluk, P. E. (2000). A comparison of approaches to forming composite measures in structural equation models. *Organizational Research Methods, 3*(2), 186-207.
- Leslie, A. M. (1987). Pretense and representation: The origins of " theory of mind.". *Psychological Review, 94*(4), 412.
- Levy, K. N., Meehan, K. B., Kelly, K. M., Reynoso, J. S., Weber, M., Clarkin, J. F. ve diğer (2006). Change in attachment patterns and reflective function in a randomized control trial of transference-focused psychotherapy for borderline personality disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74*(6), 1027-1040.

- Little, T. D., Rhemtulla, M., Gibson, K. ve Schoemann, A. M. (2013). Why the items versus parcels controversy needn't be one. *Psychological Methods*, 18(3), 285-300.
- Luyten, P., Campbell, C., Allison, E. ve Fonagy, P. (2020). The mentalizing approach to psychopathology: State of the art and future directions. *Annual Review of Clinical Psychology*, 16, 297-325.
- Luyten, P., Mayes, L. C., Nijssens, L. ve Fonagy, P. (2017a). The parental reflective functioning questionnaire: Development and preliminary validation. *PloS One*, 12(5), 1-28.
- Luyten, P., Nijssens, L., Fonagy, P. ve Mayes, L. C. (2017b). Parental reflective functioning: Theory, research, and clinical applications. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 70(1), 174-199.
- Lynch, T. R., Rosenthal, M. Z., Kosson, D. S., Cheavens, J. S., Lejuez, C. W. ve Blair, R. J. R. (2006). Heightened sensitivity to facial expressions of emotion in borderline personality disorder. *Emotion*, 6(4), 647-655.
- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development*, 33, 48-61.
- Main, M. (1991). Metacognitive knowledge, metacognitive monitoring and singular (coherent) vs multiple (incoherent) models of attachment. Findings and directions for future researches. C.M. Parkes, J. Stevenson-Hinde ve P. Marris, (Ed.), *Attachment across the life cycle* içinde (135-167) New York: Routledge.
- Main, M. (1995). Attachment: Overview, with implications for clinical work. S. Goldberg, R. Muir ve J. Kerr, (Ed.), *Attachment theory: Social, developmental and clinical perspectives* içinde (223 - 279). Hillsdale, NJ: Analytic Press
- Main, M., Goldwyn, R. ve Hesse, E. (2003). *The adult attachment interview: Scoring and classification system, version 7.2*. Yayınlanmamış makale, University of California, Berkeley.
- Main, M., Hesse, E. ve Kaplan, N. (2005). Predictability of attachment behavior and representational processes at 1, 6, and 19 years of age: The berkeley longitudinal study. K.E. Grossmann, K. Grossmann ve E. Waters, (Ed.), *Attachment from*

infancy to adulthood: The major longitudinal studies içinde (245-304). New York: Guilford Press

Main, M., Kaplan, N. ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 66-104.

Malcorps, S., Vliegen, N., Nijssens, L., Tang, E., Casalin, S., Slade, A. ve diğer. (2021). Assessing reflective functioning in prospective adoptive parents. *Plos One*, 16(1), e0245852.

Mazzeschi, C., Pazzagli, C., Radi, G., Raspa, V. ve Buratta, L. (2015). Antecedents of maternal parenting stress: the role of attachment style, prenatal attachment, and dyadic adjustment in first-time mothers. *Frontiers in Psychology*, 6, 1443.

McConnell, M. ve Moss, E. (2011). Attachment across the life span: Factors that contribute to stability and change. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 11, 60-77.

Meins, E. (2013). Sensitive attunement to infants' internal states: Operationalizing the construct of mind-mindedness. *Attachment & Human Development*, 15(5-6), 524-544.

Meins, E. ve Fernyhough, C. (1999). Linguistic acquisitional style and mentalising development: The role of maternal mind-mindedness. *Cognitive Development*, 14, 363-380.

Meins, E., Fernyhough, C., Fradley, E. ve Tuckey, M. (2001). Rethinking maternal sensitivity: Mothers' comments on infants' mental processes predict security of attachment at 12 months. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 42(5), 637-648.

Meins, E., Fernyhough, C., Wainwright, R., Clark-Carter, D., Das Gupta, M., Fradley, E. ve diğer. (2003). Pathways to understanding mind: Construct validity and predictive validity of maternal mind-mindedness. *Child Development*, 74(4), 1194-1211.

Meins, E., Fernyhough, C., Wainwright, R., Das Gupta, M., Fradley, E. ve Tuckey, M. (2002). Maternal mind-mindedness and attachment security as predictors of theory of mind understanding. *Child Development*, 73, 1715-1726.

- Mikulincer, M., Shaver, P. R. ve Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion*, 27(2), 77-102.
- Morosan, L., Ghisletta, P., Badoud, D., Toffel, E., Eliez, S. ve Debbané, M. (2020). Longitudinal relationships between reflective functioning, empathy, and externalizing behaviors during adolescence and young adulthood. *Child Psychiatry & Human Development*, 51(1), 59-70.
- Müller, S., Wendt, L. P., Spitzer, C., Masuhr, O., Back, S. N. ve Zimmermann, J. (2020). A Critical Evaluation of the Reflective Functioning Questionnaire. (baskida)
- Neisser, U. (1991). Two perceptually given aspects of the self and their development. *Developmental Review*, 11, 197–209.
- Nickerson, A. B. ve Nagle, R. J. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 25(2), 223-249.
- Nijssens, L., Bleys, D., Casalin, S., Vliegen, N. ve Luyten, P. (2018). Parental attachment dimensions and parenting stress: the mediating role of parental reflective functioning. *Journal of Child and Family Studies*, 27(6), 2025-2036.
- O'Connor, B. P. (2000). SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and Velicer's MAP test. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 32(3), 396-402.
- Obegi, J. H. ve Berant, E. (Ed.). (2009). *Attachment theory and research in clinical work with adults*. New York: Guilford Press.
- Ohannessian, C. M. (2012). Discrepancies in adolescents' and their mothers' perceptions of the family and adolescent externalizing problems. *Family Science*, 3(2), 135-140.
- Oppenheim, D. ve Koren-Karie, N. (2002). Mothers' insightfulness regarding their children's internal worlds: The capacity underlying secure childmother relationships. *Infant-Mental-Health-Journal*, 23, 593–605.
- Oppenheim, D., Koren-Karie, N. ve Sagi, A. (2001). Mothers' empathic understanding of their preschoolers' internal experience: Relations with early attachment. *International Journal of Behavioral Development*, 25(1), 16-26.

- Parker, G., Tupling, H. ve Brown, L. B. (1979). A parental bonding instrument. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 52(1), 1-10.
- Paus, T. (2010). Growth of white matter in the adolescent brain: myelin or axon?. *Brain and Cognition*, 72(1), 26-35.
- Paus, T., Keshavan, M. ve Giedd, J. N. (2008). Why do many psychiatric disorders emerge during adolescence?. *Nature Reviews Neuroscience*, 9(12), 947-957.
- Penner, F., Vanwoerden, S., Borelli, J. L. ve Sharp, C. (2020). Discrepancies in mother-adolescent reports of parenting practices in a psychiatric sample: Associations with age, psychopathology, and attachment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 48(3), 343-360.
- Poznyak, E., Morosan, L., Perroud, N., Speranza, M., Badoud, D. ve Debbané, M. (2019). Roles of age, gender and psychological difficulties in adolescent mentalizing. *Journal of Adolescence*, 74, 120-129.
- Quek, J., Bennett, C., Melvin, G. A., Saeedi, N., Gordon, M. S. ve Newman, L. K. (2018). An investigation of the mentalization-based model of borderline pathology in adolescents. *Comprehensive Psychiatry*, 84, 87-94.
- Raby, K. L., Steele, R. D., Carlson, E. A. ve Sroufe, L. A. (2015). Continuities and changes in infant attachment patterns across two generations. *Attachment & Human Development*, 17(4), 414-428
- Reef, J., Diamantopoulou, S., van Meurs, I., Verhulst, F. C. ve van der Ende, J. (2011). Developmental trajectories of child to adolescent externalizing behavior and adult DSM-IV disorder: results of a 24-year longitudinal study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 46(12), 1233-1241.
- Rosso, A. M. ve Airaldi, C. (2016). Intergenerational transmission of reflective functioning. *Frontiers in Psychology*, 7, 1903.
- Rosso, A. M., Viterbori, P. ve Scopesi, A. M. (2015). Are maternal reflective functioning and attachment security associated with preadolescent mentalization?. *Frontiers in Psychology*, 6, 1134.
- Rossouw, T. I. ve Fonagy, P. (2012). Mentalization-based treatment for self-harm in adolescents: a randomized controlled trial. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 51(12), 1304-1313.

- Rostad, W. L. ve Whitaker, D. J. (2016). The association between reflective functioning and parent–child relationship quality. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2164-2177.
- Rothschild-Yakar, L., Levy-Shiff, R., Fridman-Balaban, R., Gur, E. ve Stein, D. (2010). Mentalization and relationships with parents as predictors of eating disordered behavior. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 198(7), 501-507.
- Rugancı, R. N. ve Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 66(4), 442-455.
- Rutherford, H. J., Wareham, J. D., Vrouva, I., Mayes, L. C., Fonagy, P. ve Potenza, M. N. (2012). Sex differences moderate the relationship between adolescent language and mentalization. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 3(4), 393-405.
- Schilling, L., Wingenfeld, K., Löwe, B., Moritz, S., Terfehr, K., Köther, U. ve diğer. (2012). Normal mind-reading capacity but higher response confidence in borderline personality disorder patients. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 66(4), 322-327.
- Schmeets, M. G. J. (2008). Theoretical concepts. Dans A. J. E. Verheugt-Pleiter, J. Zevalkink, ve M. G. J. Schmeets, (Ed.), *Mentalizing in child therapy : Guidelines for clinical practitioners* içinde (7-21). London, England: Karnac.
- Schore, A. N. (2003). Affect dysregulation and disorders of the self. New York: WW Norton & Company.
- Schweizer, S., Gotlib, I. H. ve Blakemore, S. J. (2020). The role of affective control in emotion regulation during adolescence. *Emotion*, 20(1), 80-86.
- Selçuk, E., Günaydin, G., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.
- Shai, D. ve Meins, E. (2018). Parental embodied mentalizing and its relation to mind-mindedness, sensitivity, and attachment security. *Infancy*, 23(6), 857-872.

- Sharp, C. (2006). Mentalizing problems in childhood disorders. J.G. Allen ve P. Fonagy, (Ed.), *Handbook of mentalization-based treatments* içinde (201-212). Chichester: John Wiley & Sons.
- Sharp, C. ve Fonagy, P. (2008). The parent's capacity to treat the child as a psychological agent: Constructs, measures and implications for developmental psychopathology. *Social Development*, 17(3), 737-754.
- Sharp, C., Penner, F. ve Ensink, K. (2020). Reflective function and borderline traits in adolescents. *Journal of Personality Disorders*, 34(Supplement B), 1-16.
- Sharp, C., Williams, L. L., Ha, C., Baumgardner, J., Michonski, J., Seals, R., ve diğer. (2009). The development of a mentalization-based outcomes and research protocol for an adolescent inpatient unit. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 73(4), 311-338.
- Shaver, P. R. ve Mikulincer, M. (2004). What do self-report attachment measures assess?. W.S. Rholes ve J.A. Simpson, (Ed.), *Adult attachment: Theory, research, and clinical implications* içinde (17-54). New York: Guilford Press.
- Shaver, P. R. ve Mikulincer, M. (2009). An overview of adult attachment theory. J.E. Obeği ve E. Berant, (Ed.), *Attachment theory and research in clinical work with adults* içinde (17-45). New York: Guilford Press
- Shaver, P. R., Belsky, J. A. Y. ve Brennan, K. A. (2000). The adult attachment interview and self-reports of romantic attachment: Associations across domains and methods. *Personal Relationships*, 7(1), 25-43.
- Shaver, P. R., Mikulincer, M., Gross, J. T., Stern, J. A. ve Cassidy, J. A. (2016). A lifespan perspective on attachment and care for others: Empathy, altruism, and prosocial behavior. J. Cassidy ve P.R. Shaver, (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (3. Baskı) içinde (878-916). New York : Guilford Press
- Shaver, P. ve Hazan, C. (1987). Being lonely, falling in love. *Journal of Social Behavior and Personality*, 2(2), 105-124.
- Shrout, P. E. ve Bolger, N. (2002). Mediation in experimental and nonexperimental studies: New procedures and recommendations. *Psychological Methods*, 7(4), 422-445.

- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment & Human Development*, 7(3), 269-281.
- Slade, A., Belsky, J., Aber, J. L. ve Phelps, J. L. (1999). Mothers' representations of their relationships with their toddlers: Links to adult attachment and observed mothering. *Developmental psychology*, 35(3), 611-619.
- Slade, A., Grienenberger, J., Bernbach, E., Levy, D. ve Locker, A. (2005a). Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: A preliminary study. *Attachment & Human Development*, 7(3), 283-298.
- Slade, A., Sadler, L., De Kios-Kenn, C., Webb, D., Currier-Ezepchik, J. ve Mayes, L. (2005b). Minding the baby: A reflective parenting program. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 60, 74–100.
- Smaling, H. A., Huijbregts, S. C. J., Van der Heijden, K. B., Hay, D. F., Van Goozen, S. H. M. ve Swaab, H. (2017). Prenatal reflective functioning and development of aggression in infancy: The roles of maternal intrusiveness and sensitivity. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 45(2), 237-248.
- Smaling, H. J., Huijbregts, S. C., Suurland, J., van der Heijden, K. B., Mesman, J., van Goozen, S. H. ve diğer (2016). Prenatal reflective functioning and accumulated risk as predictors of maternal interactive behavior during free play, the still-face paradigm, and two teaching tasks. *Infancy*, 21(6), 766-784.
- Sng, O., Neuberg, S. L., Varnum, M. E. ve Kenrick, D. T. (2018). The behavioral ecology of cultural psychological variation. *Psychological Review*, 125(5), 714-743.
- Sroufe, L. A. (1996). *Emotional development*. New York: Cambridge University Press
- Steele M, Kaniuk J, Hodges J, Asquith K, Hillman S. ve Steele H. (2008). Measuring mentalization across contexts: links between representations of childhood and representations of parenting in an adoption sample. E. Jurist, A. Slade ve S. Bergner, (Ed.), *Mind to mind: Infant research, neuroscience, and psychoanalysis* içinde (115–138). New York: Other Press.
- Steele, H. ve Steele, M. (2011). On the origins of reflective functioning. F. N. Busch, (Ed.), *Mentalization: Theoretical considerations, research findings, and clinical implications* içinde (133-158). New York: Taylor & Francis.

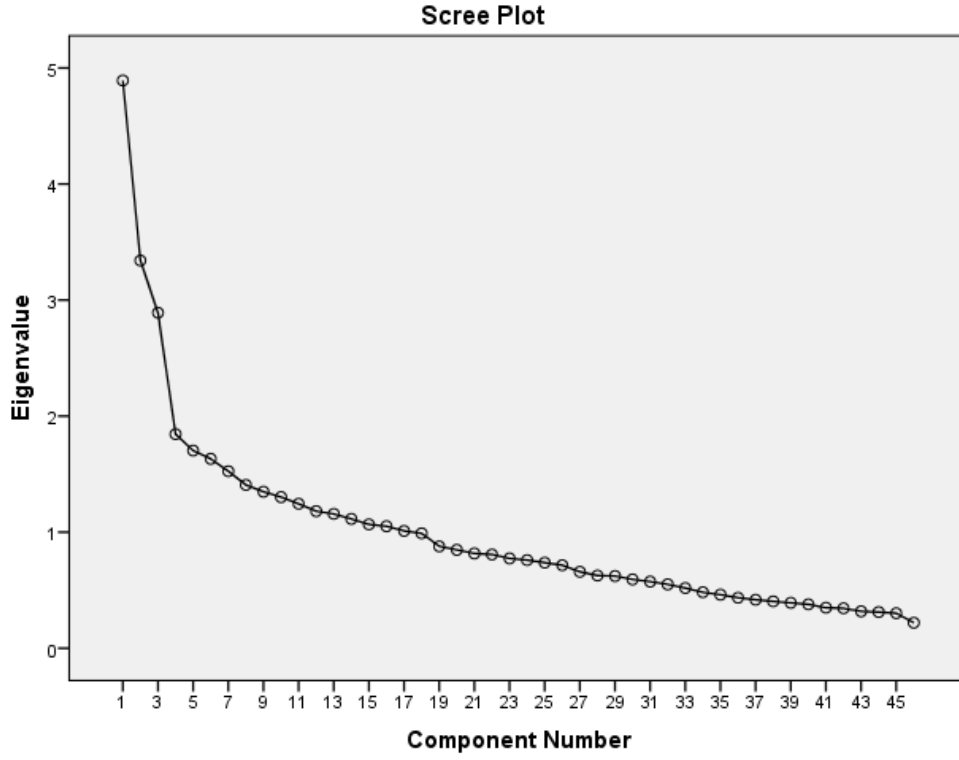
- Steele, H., Perez, A., Segal, F. ve Steele, M. (2016). Maternal Adult Attachment Interview (AAI) collected during pregnancy predicts reflective functioning in AAIs from their first-born children 17 years later. *International Journal of Developmental Science*, 10(3-4), 117-124.
- Stern, D. N. (1985). The interpersonal world of the infant. New York: Basic Book.
- Suchman, N. E., DeCoste, C., Leigh, D. ve Borelli, J. (2010). Reflective functioning in mothers with drug use disorders: Implications for dyadic interactions with infants and toddlers. *Attachment & Human Development*, 12(6), 567-585.
- Şahin, N. H., Batıgün, A. D. ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler için kullanımının geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(2), 125-135.
- Şahin, N. H., ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk Gençleri için Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 44-56.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (6. Baskı)*. US: Pearson Education Limited.
- Taubner, S. ve Curth, C. (2013). Mentalization mediates the relation between early traumatic experiences and aggressive behavior in adolescence. *Psihologija*, 46(2), 177-192.
- Taubner, S., Kessler, H., Buchheim, A., Kächele, H. ve Staun, L. (2011). The role of mentalization in the psychoanalytic treatment of chronic depression. *Psychiatry* 74, 49–57.
- Taubner, S., White, L. O., Zimmermann, J., Fonagy, P. ve Nolte, T. (2013). Attachment-related mentalization moderates the relationship between psychopathic traits and proactive aggression in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(6), 929-938.
- Taubner, S., Zimmermann, L., Ramberg, A. ve Schröder, P. (2016). Mentalization mediates the relationship between early maltreatment and potential for violence in adolescence. *Psychopathology*, 49(4), 236-246.
- Tomasello, M. (2018). Great apes and human development: a personal history. *Child Development Perspectives*, 12(3), 189-193.

- Topcu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2010). Turkish adaptation of basic empathy scale: Validity and reliability study. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(34), 181-182.
- Uslu, R., Erden, G. ve Kapci, E. G. (2006). Psychoeducation and expressed emotion by parents of children with learning disorders. *Psychological Reports*, 98(2), 291-306.
- Valle, A., Massaro, D., Castelli, I. ve Marchetti, A. (2015). Theory of mind development in adolescence and early adulthood: the growing complexity of recursive thinking ability. *Europe's Journal of Psychology*, 11(1), 112-124.
- van IJzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment - a meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychological Bulletin*, 117(3), 387-403.
- van IJzendoorn, M. H. ve Bakermans-Kranenburg, M. J. (2019). Bridges across the intergenerational transmission of attachment gap. *Current Opinion in Psychology*, 25, 31-36.
- van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Atkinson, L. ve Zucker, K. (1997). Intergenerational transmission of attachment: A move to the contextual level. *Attachment and Psychopathology*, 135-170.
- Verhage, M. L., Fearon, R. P., Schuengel, C., van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Madigan, S. ve diğer. (2018). Examining ecological constraints on the intergenerational transmission of attachment via individual participant data meta-analysis. *Child Development*, 89(6), 2023-2037.
- Verhage, M. L., Schuengel, C., Madigan, S., Fearon, R. M., Oosterman, M., Cassibba, R. ve diğer. (2016). Narrowing the transmission gap: A synthesis of three decades of research on intergenerational transmission of attachment. *Psychological Bulletin*, 142(4), 337-366.
- Waters, E. ve Cummings, E. M. (2000). A secure base from which to explore close relationships. *Child Development*, 71(1), 164-172.
- Waters, E., Weinfield, N. S. ve Hamilton, C. E. (2000). The stability of attachment security from infancy to adolescence and early adulthood: General discussion. *Child Development*, 71(3), 703-706.

- Watson, J. S. (1994). Detection of self: The perfect algorithm. S. Parker, R. Mitchell ve M. Boccia, (Ed.), *Self-Awareness in animals and humans: Developmental perspectives* içinde (131–149) Cambridge: Cambridge University Press.
- Weinfield, N. S., Sroufe, L. A. ve Egeland, B. (2000). Attachment from infancy to early adulthood in a high-risk sample: Continuity, discontinuity, and their correlates. *Child Development*, 71(3), 695-702.
- Wight, R. G., Sepúlveda, J. E. ve Aneshensel, C. S. (2004). Depressive symptoms: How do adolescents compare with adults?. *Journal of Adolescent Health*, 34(4), 314-323.
- Wilkinson, R. B. ve Walford, W. A. (2001). Attachment and personality in the psychological health of adolescents. *Personality and Individual Differences*, 31(4), 473-484.
- Winnicott, D. W. (1965). *Maturational processes and the facilitating environment*. New York: International Universities Press.
- Winnicott, D. W. (1967). Mirror-role of the mother and family in child development. P. Lomas, (Ed.), *The Predicament of the Family: A Psycho-Analytical Symposium* içinde (26-33). London: Hogarth Press.
- Wissink, I. B., Dekovic, M. ve Meijer, A. M. (2006). Parenting behavior, quality of the parent-adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. *The Journal of Early Adolescence*, 26(2), 133-159.
- Young, K. S., Sandman, C. F. ve Craske, M. G. (2019). Positive and negative emotion regulation in adolescence: links to anxiety and depression. *Brain Sciences*, 9(4), 76.
- Zeegers, M. A., Colonnese, C., Stams, G. J. J. ve Meins, E. (2017). Mind matters: A meta-analysis on parental mentalization and sensitivity as predictors of infant–parent attachment. *Psychological Bulletin*, 143(12), 1245-1272.
- Zhang, F. ve Labouvie-Vief, G. (2004). Stability and fluctuation in adult attachment style over a 6-year period. *Attachment & Human Development*, 6(4), 419-437.

EKLER

Ek 1. YİÖ-E Temel Bileşenler Analizi Özdeğer Grafiği (Scree-Plot)

Ek 2. YİÖ-E'ye ilişkin faktör yükleri

YİÖ-E'ye ilişkin faktör yükleri (2 faktörlü)

Maddeler	I	II
40 Başkasının ne yapacağını çoğunlukla tahmin edebilirim.	.57	
16 İyi bir zihin okuyucuyumdur.	.52	
37 Birinin gözlerine bakarak nasıl hissettiğini söyleyebilirim.	.50	
31 Benim için davranışlar sözlerden daha önemlidir.	.48	
2 İnsanların ne düşündüğü ve ne hissettiği hakkında çok fazla endişelenirim.	.46	
35 Kendimi güvensiz hissedersen diğerlerini incitecek şekilde davranabilirim.	.44	
36 Bazen neden yaptığımı gerçekten bilmediğim şeyler yaparım.	.44	
10 Ne hissettiğim konusunda sıklıkla kafam karışır.	.39	
1 İnsanların düşünceleri bana gizemli gelir.	.36	
33 Bana öyle geliyor ki, bir şey hakkındaki hislerim çok güçlü olsa bile bu hislerim değişebilir.	.35	
17 Neyi neden yaptığımı her zaman bilmem.	.34	
22 Kızdığım zaman neden söylediğimi gerçekten bilmediğim şeyler söylerim.	.33	
5 Anne babamın bana yönelik davranışlarının onların nasıl yetiştirildiği ile açıklanamayacağına inanıyorum.	.31	
14 Diğer insanların çözmeye çalışmak için fazla karmaşık olduğuna inanıyorum.		.55
7 İstedğim şeyleri yapmaları için insanları sıklıkla zorlamam gerekir.		.53
4 Bazen en iyi arkadaşlarımla tepkilerini yanlış anlayabildiğimi fark ederim.		-.50
13 İnsanlar kendi hisleri hakkında konuştuklarında kafam karışır.		.49
41 Başkalarının davranışlarının ardındaki anlamı sıklıkla merak ederim.		-.42
32 Sıklıkla zihnimin boş olduğunu hissedirim.		.42
29 Kızdığımda sonradan pişman olacağım şeyler söylerim.		.36
43 Rüyalarımın ne anlama geldiğini merak ederim.		-.33

Ek 3. Bilgilendirilmiş Onam Formu-Ergen Formu

Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde Klinik Psikoloji Doktora programı kapsamında tez çalışmamı yürütmekteyim. Bu çalışmanın amacı, lise dönemindeki bireylerin kendisi ve ilişkileri ile annelerin ilişkilerine yönelik bilgi toplamaktır. Bu çalışmayı gerçekleştirebilmek için sizin ve velinizin birtakım anketleri doldurmanıza gereksinim duymaktayım. Çalışmanın konusu, ergenlerin ilişki kurma biçimleri, psikolojik sağlığı ile ebeveynin ilişki kurma biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Araştırmanın hedef aldığı ergen grubu lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında sizden ve velinizden (annenizden) birtakım anketler doldurmanız istenecektir. Sizin aracılığımızla velinize (annenize) anketler ulaştırılacaktır. Size verilecek formdaki soruları eksiksiz olarak yanıtlarken, değerlendirmelerinizi gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak şekilde dürüstçe ve titizlikle yaparsanız bilimsel verilerin sağlanmasına büyük katkıda bulunmuş olacaksınız. Sizin ve velinizin dolduracağı anketlerde yanıtlarınız kesinlikle gizli tutulacak, bireysel bir değerlendirme yapılmayacak ve sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Formu imzaladıktan

sonra hem siz hem de veliniz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahipsiniz. Araştırma sonuçlarının özeti, tarafımızdan okula ulaştırılacaktır.

Lise öğrencileri ve ebeveynlerinin ilişkilerinin incelenmesi ile ilgili çalışma bana ve ebeveynime açıklandı. Çalışmaya kendi rızamla gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Gönüllü Katılımcının,

Reşit olmayan katılımcı adı -soyadı:

Velinin adı- soyadı:

Tarih ve Velinin İmzası:

Okul numaranız:

(Bu bilgi sizin ve velinizin yanıtlarını eşleştirebilmek için kullanılacaktır)

Lütfen bu formu doldurduktan sonra koyduğunuz zarfı kapatarak velinizin zarfı ile birlikte okula geri getiriniz.

Araştırmaya ilişkin sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak bize ulaşabilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Uzm. Psk. Gülşen Kaynar
Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün
Ankara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Ek 4. Bilgilendirilmiş Onam Formu-Veli Formu

Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde Klinik Psikoloji Doktora programı kapsamında tez çalışmamı yürütmekteyim. Bu çalışmanın amacı, lise dönemindeki bireylerin kendisi ve ilişkileri ile annelerin ilişkilerine yönelik bilgi toplamaktır. Bu çalışmayı gerçekleştirebilmek için sizin ve çocuğunuzun birtakım anketleri doldurmanıza gereksinim duymaktayım.

Çalışmanın konusu, ergenlerin ilişki kurma biçimleri, psikolojik sağlığı ile ebeveynin ilişki kurma biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın hedef aldığı ergen grubu lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında sizden ve çocuğunuzdan birtakım anketler doldurmanız istenecektir. Çocuğunuzun araştırmaya katılmasına izin verdiğiniz takdirde, çocuğunuz anketi dolduracaktır. Çocuğunuz aracılığıyla size anketler ulaştırılacaktır. Çocuğunuzun yanıtlayacağı soruların, psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Size verilecek formdaki soruları eksiksiz olarak yanıtlarken, değerlendirmelerinizi gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak şekilde dürüstçe ve titizlikle yaparsanız bilimsel verilerin sağlanmasına büyük katkıda bulunmuş olacaksınız. Sizin ve çocuğunuzun dolduracağı anketlerde yanıtlarınız kesinlikle gizli tutulacak, sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Formu imzaladıktan sonra hem siz hem de çocuğunuz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahipsiniz. Araştırma sonuçlarının özeti, tarafımızdan okula ulaştırılacaktır.

Anketi doldurarak bize sağlayacağınız bilgiler, ergenlerin duygusal gelişimini etkileyen faktörlerin belirlenebilmesinde önemli katkı sağlayacaktır. Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak bize ulaşabilirsiniz.

Saygılarımızla,

Uzm. Psk. Gülşen Kaynar
Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün
Ankara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Lütfen bu formu doldurduktan sonra koyduğunuz zarfı kapatarak çocuğunuzla okula geri gönderiniz.

Çocuğunuzun Okul Numarası:

(Bu bilgi sizin ve çocuğunuzun yanıtlarını eşleştirebilmek için kullanılacaktır)
Bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve çocuğumun da katılımcı olmasına izin veriyorum. Çalışmayı istediğim zaman yarıda kesip bırakabileceğimi biliyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum.

.....

İmza

Ek 5. Demografik Bilgi Formu-Ergen

1. Yaşınız:

2. Cinsiyetiniz: K () E ()

3. Okulunuz:

Sınıfınız:

4. Annenizin Eğitim Durumu	Babanızın Eğitim Durumu
() Okur yazar değil	() Okur yazar değil
() İlkokul mezunu	() İlkokul mezunu
() Orta okul mezunu	() Orta okul mezunu
() Lise mezunu	() Lise mezunu
() Üniversite mezunu	() Üniversite mezunu
() Yüksek lisans/doktora mezunu	() Yüksek lisans/doktora mezunu

5. Annenizin Mesleği:

6. Babanızın Mesleği:

7. Ailenizin gelir durumunu, aşağıdaki 5 noktalı ölçek üzerinde, genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?

1.....2.....3.....4.....5
Ortalamanın çok altında Orta düzeyde Ortalamanın çok üstünde

8. Kaç kardeşiniz? :

9. Siz ailenin kaçınıcı çocuğusunuz? :

10. Şu anda bir romantik ilişkiniz/sevgiliniz var mı? Evet () Hayır ()

11. Varsa ne kadar süredir var? :yıl..... ay

Aşağıdaki soruları kendi anne babanızla olan ilişkinizi düşünerek yanıtlayın.

12. Aile tipi

() Çekirdek aile (anne baba çocuklar)

() Geniş aile (anne baba çocuklar akrabalar)

() Boşanmış (siz kaç yaşında iken?)

() Ölüm (hangi ebeveyn? Siz kaç yaşında iken?)

() Evlat edinilme (siz kaç yaşında iken?)

() Üvey anne-baba (siz kaç yaşında iken?)

13. Son 6 ay içinde psikiyatrik bir ilaç aldınız mı?

() Evet

() Hayır

Evet ise hangi ilacı kullanıyorsunuz?

14. Sizi yaş dönemlerine göre kim/kimler büyüttü? (Anne baba, büyükanne/büyükbaba, bakıcı, kreş, akraba)

a. 0-1 yaş.....

b. 1-3 yaş

c. 3-6 yaş

d. 6 yaş ve üzeri

15. Yaşamınızın ilk 3 yılında anne ya da babanızdan ayrıldığınız oldu mu? Ne zaman? Ne kadar?

.....

.....

Ek 6. Demografik Bilgi Formu-Anne

1. Yaşınız: _____

2. Eğitim Durumunuz

Okur yazar

İlkokul mezunu

Orta okul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans/doktora mezunu

3. Ailenizin gelir durumunu genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?

Alt

Orta

Orta-Üst

Üst

4. Eve giren aylık gelir miktarınız: _____

5. Şu an bir işte çalışıyor musunuz?

Çalışıyor

Varsa, mesleğiniz:

Çalışmıyor

Emekli

6. Aile tipi

Kendi anne babanızı düşünerek büyüdüğünüz aile durumunuzu işaretleyiniz.

Çekirdek aile (anne baba çocuklar)

Geniş aile (anne baba çocuklar akrabalar)

Boşanmış (siz kaç yaşında iken?)

Ölüm (hangi ebeveyn? Siz kaç yaşında iken?)

Evlat edinilme (siz kaç yaşında iken?)

Üvey anne-baba (siz kaç yaşında iken?)

Sizin, eşinizin ve çocuğunuzun durumunu en iyi şekilde yansıtacak şekilde aile durumunuzu işaretleyiniz.

Evli ve anne-baba birlikte

Evli ve anne baba ayrı yaşıyor

Boşanmış ve çocuk anne ile yaşıyor

Boşanmış ve çocuk baba ile yaşıyor

Boşanmış ve çocuk akraba ile yaşıyor

Diğer (Lütfen belirtiniz)

7. Evliyseniz:

Ne kadar süredir evlisiniz? _____ Yıl _____ ay

Bu kaçınıcı evliliğiniz ? _____

8. Son 6 ay içinde psikiyatrik bir ilaç aldınız mı?

() Evet

() Hayır

Evet ise hangi ilacı kullanıyorsunuz? _____

9. Sizi yaş dönemlerine göre kim/kimler büyüttü? (Anne baba, büyükanne/büyükbaba, bakıcı, kreş, akraba)

a. 0-1 yaş.....

b. 1-3 yaş

c. 3-6 yaş

d. 6 yaş ve üzeri

10. Yaşamınızın ilk 3 yılında anne ya da babanızdan ayrıldığınız oldu mu? Ne zaman? Ne kadar?

.....
.....

Ek 7. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Ergen

Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi en açık şekilde tanımladığınızı düşündüğünüz yanıtı daire içine alın. İfadeler üzerinde çok fazla düşünmeyin-ilk yanıtınız genellikle en iyisidir. Teşekkür ederiz.

1. İnsanların düşünceleri bana gizemli gelir.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

2. İnsanların ne düşündüğü ve ne hissettiği hakkında çok fazla endişelenirim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

3. Ben değiştikçe anne babamın zihnindeki resmi de değişir.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

4. Bazen en iyi arkadaşlarımla tepkilerini yanlış anlayabildiğimi fark ederim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

5. Anne babamın bana yönelik davranışlarının onların nasıl yetiştirildiği ile açıklanamayacağına inanıyorum.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

6. İnsanlar bana iyi bir dinleyici olduğumu söyler.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

7. İstediklerimi yapmaları için insanları sıklıkla zorlamam gerekir.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

8. Ne hissettiğimi her zaman bilirim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

9. Dikkatli olmazsam bir başkasının hayatına karışabileceğimi hissediyorum

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

10. Ne hissettiğim konusunda sıklıkla kafam karışır.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

11. İnsanların kendi inanç ve deneyimlerine dayanarak bir durumu çok farklı şekillerde görebileceklerine inanırım.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
12. Bir başkasının aklında ne olduğunu tahmin etmeye çalışmanın bir anlamı olmadığına inanırım.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
13. İnsanlar kendi hisleri hakkında konuştuklarında kafam karışır.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
14. Diğer insanların çözmeye çalışmak için fazla karmaşık olduğuna inanıyorum.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
15. Diğer insanların bakış açılarını anlamak bana zor gelir.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
16. İyi bir zihin okuyucuyumdur.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
17. Neyi neden yaptığımı her zaman bilmem.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
18. Hislerimi dikkate alırım.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
19. Bir tartışmada, karşımdakinin bakış açısını dikkate alırım.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
20. İnsanların davranışlarının nedenlerini anlamak onları affetmeme yardımcı olur.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
21. Herhangi bir durumu değerlendirmenin DOĞRU bir yolu olmadığına inanırım.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
22. Kızdığım zaman neden söylediğimi gerçekten bilmediğim şeyler söylerim.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
23. Yakınlarım, sıklıkla bir şeyleri neden yaptığımı anlamakta zorlanıyormuş gibi görünürler.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

24. İçgüdülerime göre mantığım bana daha iyi rehberlik eder.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
25. Genellikle başkalarının ne düşündüğünü tam olarak bilirim.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
26. Çocukluğum hakkında pek fazla şey hatırlamam.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
27. Güçlü duygular sıklıkla düşüncelerimi gölgeler.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
28. Hislerime güvenirim.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
29. Kızdığımda sonradan pişman olacağım şeyler söylerim.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
30. Bir kişi hakkındaki hislerim konusunda neredeyse hiç yanılmam.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
31. Benim için davranışlar sözlerden daha önemlidir.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
32. Sıklıkla zihnimin boş olduğunu hissederim.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
33. Bana öyle geliyor ki, bir şey hakkındaki hislerim çok güçlü olsa bile bu hislerim değişebilir.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
34. Davranışlarımın ardındaki nedenleri düşünmekten hoşlanırım.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
35. Kendimi güvensiz hissedersem diğerlerini incitecek şekilde davranabilirim.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
36. Bazen neden yaptığımı gerçekten bilmediğim şeyler yaparım.
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

37. Birinin gözlerine bakarak nasıl hissettiğini söyleyebilirim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

38. Bazen kendimi bir şeyler söylerken bulurum ve onları neden söylediğimle ilgili bir fikrim olmaz.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

39. Birisinin nasıl hissettiğini tam olarak bilmek için ona sormam gerektiğini fark ettim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

40. Başkasının ne yapacağını çoğunlukla tahmin edebilirim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

41. Başkalarının davranışlarının ardındaki anlamı sıklıkla merak ederim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

42. İnsanların aslında kendi uymak istediği şeyleri sıklıkla diğer insanlara tavsiye ettiklerini fark ettim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

43. Rüyalarımın ne anlama geldiğini merak ederim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

44. Kendimi nasıl hissettiğim, başkasının davranışlarını nasıl anlayacağımı kolaylıkla etkileyebilir.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

45. Davranışlarımın diğer insanların duyguları üzerindeki etkisine dikkat ederim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

46. Yakın arkadaşlarımın ne düşündüğünü tam olarak bilirim.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
-------------------------	--------------	---------------------	--------------------	-------------	------------------------

Ek 8. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği-Kısa Form

Lütfen aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyunuz. Her bir cümle için, cümleye ne kadar katıldığınızı ifade etmek üzere 1 ile 7 arasında bir numara seçip cümlenin yanına yazınız. Cümleler üzerinde çok fazla düşünmeyin- ilk tepkiniz genellikle en iyisidir. Teşekkür ederiz.

1'den 7'ye kadar olan aşağıdaki derecelendirmeyi kullanın:

Kesinlikle Katılmıyorum	=1	2	3	4	5	6	7 =	Kesinlikle Katılıyorum
----------------------------	----	---	---	---	---	---	-----	---------------------------

1. İnsanların düşünceleri benim için bir bilinmezdir. _____
2. Neyi neden yaptığımı her zaman bilmem. _____
3. Sinirlendiğimde, neden söylediğimi gerçekten bilmediğim şeyler söylerim. _____
4. Sinirlendiğimde, sonradan pişman olacağım şeyler söylerim. _____
5. Eğer güvensiz hissedersen, diğerlerini sinirlendirecek şekilde davranırım. _____
6. Bazen neden yaptığımı gerçekten bilmediğim şeyler yaparım. _____
7. Ne hissettiğimi her zaman bilirim. _____
8. Güçlü duygular genellikle düşüncelerimi bulanıklaştırır. _____

Ek 9. Ebeveyn İçsel Düşünme İşlevselliği Ölçeği-İlgi ve Merak Alt Boyutu

Aşağıda siz ve çocuğunuz hakkında bir takım ifadeler yer almaktadır. Her maddeyi lütfen dikkatle okuyunuz ve her maddeye ne derecede katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Cevaplarınızı maddelerin yanındaki sayıları seçerek gösteriniz. Belirtilen ifadeye tamamen katılıyorsanız 7; hiç katılmıyorsanız 1; ne katılıyor ne katılmıyorsanız ya da kararsızsanız 4 rakamını işaretleyiniz.

		Hiç katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1.	Çocuğumla ben aynı şey hakkında farklı şeyler hissedebiliriz.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Çocuğumun nasıl hissettiğini genellikle merak ederim.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Çocuğumun duygu ve davranışlarının altındaki sebepleri anlamak isterim.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Olaylara çocuğumun gözünden bakmaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Çocuğum bir olaya tahmin ettiğimden çok farklı tepki verebilir.	1	2	3	4	5	6	7

9.	Bazen çocuğumun neye ihtiyaçı olduğunu ya da ne istediğini anlamak için birkaç tahminde bulunmam gerekir.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Anne olduktan sonra, görüyorum ki anne-babam çocukluğumda onlara verdiğim tepkileri yanlış anlamış olabilirler.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Çocuğumun ne düşündüğünü ve hissettiğini çok merak ederim.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Çocuğumun ne hissettiğine dikkatimi veririm.	1	2	3	4	5	6	7
19.	Çocuğumun davranışlarının nedenlerini anlamak, ona kızgınlığımı azaltır.	1	2	3	4	5	6	7
21.	Sıklıkla ocukken nasıl hissettiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
22.	Çocuğumun neden yaramazlık yaptığını anlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 10. Ana Babaya Bağlanma Ölçeği

Aşağıda, ana-babanızın çeşitli tutum ve davranışlarına ilişkin ifadeler yer almaktadır. 16 yaşınıza kadar olan dönemde annenizi hatırlamaya çalışarak, her bir ifadeye en uygun seçeneğin karşısındaki paranteze X işareti koyunuz.

	Tamamen böyleydi	Kısmen böyleydi	Pek böyle değildi	Hiç böyle değildi
1. Benimle yumuşak ve arkadaşça bir tarzda konuşurdu.	()	()	()	()
2. İhtiyaç duyduğum kadar yardım etmezdi.	()	()	()	()
3. Hoşlandığım şeyleri yapmama izin verirdi.	()	()	()	()
4. Duygusal olarak bana karşı soğuk görünürdü.	()	()	()	()
5. Sorunlarımı ve endişelerimi anlıyor görünürdü.	()	()	()	()
6. Bana karşı sevgi doluydu.	()	()	()	()
7. Kendi kararlarımı vermemden memnuniyet duyardı.	()	()	()	()
8. Büyümemi istemezdi.	()	()	()	()
9. Yaptığım her şeyi kontrol etmeye çalışırdı.	()	()	()	()
10. Mahremiyetime müdahale ederdi.	()	()	()	()
11. Olan-bitenler hakkında benimle konuşmaktan keyif alırdı.	()	()	()	()
12. Genellikle bana karşı güleryüzlüydü.	()	()	()	()
13. Bana, bebekmişim gibi davranma eğilimi vardı.	()	()	()	()
14. İhtiyaçlarımı ve isteklerimi anlamıyor gibiydi.	()	()	()	()
15. Kendimle ilgili kararları almama izin verirdi.	()	()	()	()
16. İstenmediğimi hissettirirdi.	()	()	()	()
17. Üzgün olduğum zamanlarda kendimi daha iyi hissetmemi sağlardı	()	()	()	()
18. Benimle pek fazla konuşmazdı.	()	()	()	()
19. O'na bağımlı olduğum duygusunu yaşatmaya çalışırdı.	()	()	()	()
20. Annem yanımda olmadığı zaman, kendime bakamayacağımı hissederdim.	()	()	()	()

Ek 11. Kısa Semptom Envanteri

Aşağıda zaman zaman herkeste olabilecek yakınma ve sorunların bir listesi vardır. Lütfen her birini dikkatlice okuyunuz. Sonra bu durumun bugün de dahil olmak üzere **son bir ay içinde** sizi ne ölçüde huzursuz ve tedirgin ettiğini göz önüne alarak aşağıda belirtilen tanımlamalardan uygun olanının numarasını işaretleyiniz. Düşüncenizi değiştirirseniz ilk yazdığımız numarayı tamamen siliniz.

0=Hiç 3=Oldukça fazla

1=Çok az 4= İleri derecede

2=Orta derecede

1. İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali	0	1	2	3	4
2. Baygınlık, baş dönmesi	0	1	2	3	4
3. Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	0	1	2	3	4
4. Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	0	1	2	3	4
5. Olayları hatırlamada güçlük	0	1	2	3	4
6. Çok kolayca kızıp öfkelenme	0	1	2	3	4
7. Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	0	1	2	3	4
8. Meydanlık(açık) yerlerden korkma duygusu.	0	1	2	3	4
9. Yaşamınıza son verme düşüncesi.	0	1	2	3	4
10. İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi.	0	1	2	3	4
11. İştahta bozukluklar.	0	1	2	3	4
12. Hiçbir nedeni olmayan ani korkular.	0	1	2	3	4
13. Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları.	0	1	2	3	4
14. Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme.	0	1	2	3	4
15. İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetme.	0	1	2	3	4
16. Yalnızlık hissetme.	0	1	2	3	4
17. Hüzünlü, kederli hissetme.	0	1	2	3	4
18. Hiçbir şeye ilgi duymamak.	0	1	2	3	4
19. Kendini ağlamaklı hissetme.	0	1	2	3	4
20. Kolayca incinebilme, kırılma.	0	1	2	3	4
21. İnsanların sizi sevmediğini, size kötü davrandığına inanma.	0	1	2	3	4
22. Kendini diğer insanlardan daha aşağı görmek.	0	1	2	3	4
23. Mide bozukluğu, bulantı.	0	1	2	3	4
24. Diğer insanların sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu.	0	1	2	3	4
25. Uykuya dalmada güçlük.	0	1	2	3	4
26. Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etmek.	0	1	2	3	4
27. Karar vermede güçlükler.	0	1	2	3	4
28. Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkma.	0	1	2	3	4
29. Nefes darlığı, nefessiz kalma.	0	1	2	3	4
30. Sıcak, soğuk basmaları.	0	1	2	3	4
31. Sizi korkuttuğu için bazı eşya yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak.	0	1	2	3	4
32. Kafanızın bomboş kalması.	0	1	2	3	4
33. Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar.	0	1	2	3	4
34. Hatalarınız için cezalandırılmanız gerektiği düşüncesi.	0	1	2	3	4

35. Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları.	0	1	2	3	4
36. Dikkati bir şey üzerine toplamada güçlük.	0	1	2	3	4
37. Bedenin bazı bölgelerinde, zayıflık, güçsüzlük hissi.	0	1	2	3	4
38. Kendini gergin ve tedirgin hissetme.	0	1	2	3	4
39. Ölme ve ölüm üzerine düşünceler.	0	1	2	3	4
40. Birini dövme, ona zarar verme yaralama isteği.	0	1	2	3	4
41. Bir şeyleri kırma, dökme isteği.	0	1	2	3	4
42. Diğer insanların yanında iken yanlış bir şey yapmamaya çalışmak.	0	1	2	3	4
43. Kalabalıklardan rahatsızlık duymak.	0	1	2	3	4
44. Başka insanlara hiç yakınlık duymamak.	0	1	2	3	4
45. Dehşet ve panik nöbetleri.	0	1	2	3	4
46. Sık sık tartışmaya girmek.	0	1	2	3	4
47. Yalnız kalındığında sinirlilik hissetme.	0	1	2	3	4
48. Başarılarınıza rağmen diğer insanlardan yeterince takdir görmemek.	0	1	2	3	4
49. Kendini yerinde duramayacak kadar tedirginlik hissetmek.	0	1	2	3	4
50. Kendini değersiz görme duygusu.	0	1	2	3	4
51. Eğer izin verirseniz insanların sizi sömüreceği duygusu.	0	1	2	3	4
52. Suçluluk duyguları.	0	1	2	3	4
53. Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri	0	1	2	3	4

Ek 12. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II

Aşağıdaki her bir ifadenin sizi ne derece tanımladığını yanlarındaki ölçek üzerinde işaretleyiniz. Ölçeği işaretlerken lütfen aşağıdaki anahtar göz önünde bulundurunuz.

1= Beni hiç tanımlamıyor
2= Çok az tanımlıyor
3= Az tanımlıyor
4= Orta derecede tanımlıyor

5= Ortanın üstünde tanımlıyor
6= Epey tanımlıyor
7= Beni tamamen tanımlıyor

1. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
2. Terk edilmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
3. Arkadaş olduğum kişilere yakın olmak konusunda çok rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
4. İlişkilerim konusunda çok kaygılıyım.	1	2	3	4	5	6	7
5. Birlikte olduğum kişi bana yakınlaşmaya başlar başlamaz kendimi geri çekiyorum.	1	2	3	4	5	6	7
6. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları umursadığım kadar umursamayacaklarından endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7
7. Romantik ilişkide olduğum kişi çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7

8. Birlikte olduğum kişiyi kaybedeceğim diye çok kaygılanırım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Birlikte olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
10. Genellikle, birlikte olduğum kişinin benim için hissettiklerinin benim onun için hissettiklerim kadar güçlü olmasını arzu ederim.	1	2	3	4	5	6	7
11. Birlikte olduğum kişiye yakın olmak isterim, ama sürekli kendimi geri çekerim.	1	2	3	4	5	6	7
12. Genellikle birlikte olduğum kişiyle tamamen bütünleşmek isterim ve bu bazen onları korkutup benden uzaklaştırır.	1	2	3	4	5	6	7
13. Birlikte olduğum kişilerin benimle çok yakınlaşması beni gerginleştirir.	1	2	3	4	5	6	7
14. Yalnız kalmaktan endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7
15.Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda oldukça rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
16. Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır.	1	2	3	4	5	6	7
17. Birlikte olduğum kişiyle çok yakınlaşmaktan kaçınmaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
18. Birlikte olduğum kişi tarafından sevildiğimin sürekli ifade edilmesine gereksinim duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
19. Birlikte olduğum kişiyle kolaylıkla yakınlaşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
20. Birlikte olduğum kişileri bazen fazla duygu ve bağlılık göstermeleri için zorladığımı hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
21. Birlikte olduğum kişilere güvenip dayanma konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
22. Terk edilmekten pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
23. Birlikte olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
24. Birlikte olduğum kişinin bana ilgi göstermesini sağlayamazsam üzülür ya da kızarım.	1	2	3	4	5	6	7
25. Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
26. Birlikte olduğum kişinin bana isteğim kadar yakın olmadığını düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
27. Sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle birlikte olduğum kişiyle tartışırım.	1	2	3	4	5	6	7
28. Bir ilişkide olmadığım zaman kendimi biraz kaygılı ve güvensiz hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
29. Birlikte olduğum kişilere güvenip dayanmakta rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
30. Birlikte olduğum kişi istediğim kadar yakınımında olmadığında kendimi engellenmiş hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
31. Birlikte olduğum kişilerden teselli, öğüt ya da yardım istemekten rahatsız olmam.	1	2	3	4	5	6	7
32. İhtiyaç duyduğumda birlikte olduğum kişiye ulaşamazsam kendimi engellenmiş hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
33. İhtiyaç duyduğumda birlikte olduğum kişiden yardım istemek işe yarar.	1	2	3	4	5	6	7
34. Birlikte olduğum kişiler beni onaylamadıkları zaman kendimi gerçekten kötü hissederim.	1	2	3	4	5	6	7

35.Rahatlama ve güvencenin yanı sıra çok şey için birlikte olduğum kişiyi ararım.	1	2	3	4	5	6	7
36.Birlikte olduğum kişi benden ayrı zaman geçirdiğinde üzülürüm.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 13. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği

Aşağıdaki cümlelerin size ne sıklıkla uyduğunu karşısında belirtilen 5 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Her bir cümlenin karşısındaki 5 noktalı ölçekten, size uygunluk yüzdesini de dikkate alarak, yalnızca bir tek rakamı işaretleyiniz.

1. Ne hissettiğim konusunda netimdir.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)	Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her her zam (%91-100)	

2. Ne hissettiğimi dikkate alırım.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)	Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her her zam (%91-100)	

3. Duygularım bana dayanılmaz ve kontrolsüz gelir.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)	Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her her zam (%91-100)	

4. Ne hissettiğim konusunda hiçbir fikrim yoktur.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)	Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen hemen her zaman (%91-100)	

5. Duygularıma bir anlam vermekte zorlanırım.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)		Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her zaman (%91-100)

6. Ne hissettiğime dikkat ederim.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)		Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her zaman (%91-100)

7. Ne hissettiğimi tam olarak bilirim

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)		Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her zaman (%91-100)

8. Ne hissettiğimi önemserim.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)		Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her zaman (%91-100)

9. Ne hissettiğim konusunda karmaşa yaşarım.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)		Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her zaman (%91-100)

10. Kendimi kötü hissetmeyi kabullenebilirim.

	Bazen (%11-35)		Çoğu zaman (%66-90)	
1.....	2.....	3.....	4.....	5.....
Hemen hemen hiç (%0-10)		Yaklaşık yarı yarıya (%36-65)		Hemen her zaman (%91-100)

11. Kendimi kötü hissettiğimde böyle hissettiğim için kendime kızarım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

12. Kendimi kötü hissettiğim için utanırım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

13. Kendimi kötü hissettiğim işlerimi bitirmekte zorlanırım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

14. Kendimi kötü hissettiğimde kontrolden çıkarım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

15. Kendimi kötü hissettiğimde uzun süre böyle kalacağıma inanırım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

16. Kendimi kötü hissetmemin yoğun depresif duyguyla sonuçlanacağına inanırım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

17. Kendimi kötü hissettiğimde duygularımın yerinde ve önemli olduğuna inanırım.

- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- 1.....2.....3.....4.....5
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her her zam (%91-100)
- 18. Kendimi kötü hissederken başka şeylere odaklanmakta zorlanırım.**
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- 1.....2.....3.....4.....5
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her her zam (%91-100)
- 19. Kendimi kötü hissederken kontrolden çıktığım duygusu yaşarım.**
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- 1.....2.....3.....4.....5
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her her zam (%91-100)
- 20. Kendimi kötü hissediyor olsam da çalışmayı sürdürebilirim.**
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- 1.....2.....3.....4.....5
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her her zam (%91-100)
- 21. Kendimi kötü hissettiğimde bu duygumdan dolayı kendimden utanırım.**
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- 1.....2.....3.....4.....5
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her her zam (%91-100)
- 22. Kendimi kötü hissettiğimde eninde sonunda kendimi daha iyi hissetmenin bir yolunu bulacağımı bilirim.**
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- 1.....2.....3.....4.....5
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her her zam (%91-100)
- 23. Kendimi kötü hissettiğimde zayıf biri olduğum duygusuna kapılırım.**

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

24. Kendimi kötü hissettiğimde de davranışlarım kontrolüm altındadır.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

25. Kendimi kötü hissettiğim için suçluluk duyarım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

26. Kendimi kötü hissettiğimde konsantre olmakta zorlanırım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

27. Kendimi kötü hissettiğimde davranışlarımı kontrol etmekte zorlanırım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

28. Kendimi kötü hissettiğimde daha iyi hissetmem için yapabileceğim hiçbir şey olmadığına inanırım.

Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her her zam
(%0-10) (%36-65) (%91-100)

29. Kendimi kötü hissettiğimde böyle hissettiğim için kendimden rahatsız olurum.

- 1 2 3 4 5
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her zaman (%91-100)
30. **Kendimi kötü hissettiğimde kendimle ilgili olarak çok fazla endişelenmeye başlarım.**
- 1 2 3 4 5
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her zaman (%91-100)
31. **Kendimi kötü hissettiğimde kendimi bu duyguya bırakmaktan başka çıkar yol olmadığına inanırım.**
- 1 2 3 4 5
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her zaman (%91-100)
32. **Kendimi kötü hissettiğimde davranışlarım üzerindeki kontrolümü kaybederim.**
- 1 2 3 4 5
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her zaman (%91-100)
33. **Kendimi kötü hissettiğimde başka bir şey düşünmekte zorlanırım.**
- 1 2 3 4 5
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her zaman (%91-100)
34. **Kendimi kötü hissettiğimde duygumun gerçekte ne olduğunu anlamak için zaman ayırırım.**
- 1 2 3 4 5
- Bazen (%11-35) Çoğu zaman (%66-90)
- Hemen hemen hiç (%0-10) Yaklaşık yarı yarıya (%36-65) Hemen her zaman (%91-100)
35. **Kendimi kötü hissettiğimde kendimi daha iyi hissetmem zaman alır.**

Bazen Çoğu zaman
(%11-35) (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her
(%0-10) (%36-65) her zam
(%91-100)

36. Kendimi kötü hissettiğimde duygularım dayanılmaz olur.

Bazen Çoğu zaman
(%11-35) (%66-90)
1.....2.....3.....4.....5
Hemen hemen hiç Yaklaşık yarı yarıya Hemen her
(%0-10) (%36-65) her zam
(%91-100)

Ek 14. Ebeveyn Ergen İlişki Niteliği

Aşağıda anne babanızla ilişkinize yönelik bazı ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadede sizin için en uygun rakamı ilgili boşluğa yazınız.

1 = Hiç ya da çok az **4 = Oldukça çok**
2 = Biraz **5 = En çok**
3 = Çok

- 1) Annenize _____ Babanıza _____ arkadaşlarınızın kimler olduğundan ne kadar bahsedersiniz?
- 2) Annenize _____ Babanıza _____ paranızı nasıl harcadığınızdan ne kadar bahsedersiniz?
- 3) Annenize _____ Babanıza _____ okuldan sonra nerede olduğunuzdan ne kadar bahsedersiniz?
- 4) Annenize _____ Babanıza _____ kapıdan çıktığınızda nereye gittiğinizden ne kadar bahsedersiniz?
- 5) Annenize _____ Babanıza _____ boş zamanlarınızda neler yaptığınızdan ne kadar bahsedersiniz?
- 6) Annenize _____ Babanıza _____ okulda aldığınız notlardan ne kadar bahsedersiniz?
- 7) Annenize _____ Babanıza _____ olan ilişkinizden ne kadar memnunsunuz?
- 8) Annenize _____ Babanıza _____ olan ilişkiniz ne kadar iyi?
- 9) Annenize _____ Babanıza _____ aranızda işlerin gidiş biçiminden ne kadar mutlusunuz?
- 10) Annenize _____ Babanıza _____ her şey hakkında ne kadar konuşursunuz?
- 11) Annenize _____ Babanıza _____ sırlarınızı ve özel duygularınızı ne kadar paylaşırsınız?
- 12) Annenize _____ Babanıza _____ diğer insanların bilmesini istemediğiniz şeyler hakkında ne kadar konuşursunuz?
- 13) Annenize _____ Babanıza _____ birbirinize ne kadar sinirlenir ya da kızarsınız?
- 14) Annenize _____ Babanıza _____ ne kadar anlaşmazlığa düşer ve kavga edersiniz ?
- 15) Annenize _____ Babanıza _____ ne kadar tartışırsınız?
- 16) Annenize _____ Babanıza _____ birbirinize ne kadar sinir olursunuz?
- 17) Annenize _____ Babanıza _____ ve siz birbirinizin davranışlarınızdan ne kadar rahatsız olursunuz?
- 18) Annenize _____ Babanıza _____ ve siz ne kadar birbirinizi azarlar ya da birbirinize dır dır edersiniz?

Ek 15. Temel Empati Ölçeği

Aşağıda size uyan ve uymayan özellikler sıralanmıştır. Lütfen her maddeye NE ÖLÇÜDE KATILIP KATILMADIGINIZI uygun kutuyu X ile işaretleyerek belirtiniz. Lütfen cevap verirken olabildiğince dürüst olunuz.

1= Kesinlikle katılmıyorum

2= Katılmıyorum

3= Ne katılıyorum ne katılmıyorum

4= Katılıyorum

5= Kesinlikle katılıyorum

1) Arkadaşımın duyguları beni pek etkilemez.	1	2	3	4	5
2) Üzgün olan bir arkadaşıyla vakit geçirdikten sonra genellikle üzgün hissederim.	1	2	3	4	5
3) Arkadaşım başarılı olduğunda onun ne kadar mutlu olduğunu anlayabilirim	1	2	3	4	5
4) İyi bir korku filmindeki karakterleri izleyince korkarım.	1	2	3	4	5
5) Başkalarının duygularından hemen etkilenirim.	1	2	3	4	5
6) Arkadaşlarımın korktuğunu anlamakta güçlük çekerim.	1	2	3	4	5
7) Başka insanları ağlarken gördüğümde üzülmem.	1	2	3	4	5
8) Başka insanların ne hissettikleri beni çok fazla ilgilendirmez.	1	2	3	4	5
9) Birisi kendini kötü hissettiğinde onun neler hissettiğini genellikle anlayabilirim.	1	2	3	4	5
10) Arkadaşlarımın korktuğunu genellikle anlarım.	1	2	3	4	5
11) Televizyonda ya da filmlerde üzüntülü bir şeyler izlerken çoğunlukla ben de üzülürüm.	1	2	3	4	5
12) İnsanların ne hissettiğini çoğunlukla onlar bana söylemeden anlayabilirim.	1	2	3	4	5
13) Kızgın birini görmek hislerimi etkilemez.	1	2	3	4	5
14) İnsanların neşeli olduğunu genellikle anlarım.	1	2	3	4	5
15) Bir şeylerden korkmuş arkadaşlarımla birlikteyken ben de korkarım.	1	2	3	4	5
16) Arkadaşımın kızgın olduğunu genellikle hemen fark ederim.	1	2	3	4	5
17) Arkadaşlarımın hissettiklerine çoğunlukla kendimi kaptırırım.	1	2	3	4	5
18) Arkadaşımın mutsuzluğu bana hiçbir şey hissettirmez.	1	2	3	4	5
19) Arkadaşımın hissettiklerinin genellikle farkında degilimdir.	1	2	3	4	5
20) Arkadaşlarımın mutlu oldukları anları anlamakta zorlanırım.	1	2	3	4	5